

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

● Avustralya'da doğan Morris West, başarısını büyük ölçüde çağdaş olayları romanlarına konu olarak seçmesine borçludur. West'in ilk başarısı **Şeytan'ın Avukatı** olmuştur. Bütün ülkelerde aynı ilgiyi gören bu kitap Morris West adını dünyaya duyurmuş, bu başarıyla da bütün kapılar West'in önünde açılmıştır. **Balıkçının Pabuçları** papalık seçimini konu alır, bir başka eserinde İtalya'nın çirkin politikacılarıyla bir gazeteci arasındaki mücadele yansıtılır. İkinci Dünya Savaşında hemen sonraki Orta Avrupa'nın durumu da West'in ele aldığı konular arasındadır. **Büyük-elçi**, Vietnam'da görevli bir Amerikan büyükelçisinin serüvenlerinin, **Babil Kulesi** de Arap-İsrail çekişmesinin değişik bir görünümüdür. Son kitabı **Kertenkele** de West için bir yeni büyük başarı olmuştur.

● Morris West, yıllardır, karısı ve dört çocuğuyla birlikte Roma'da yaşamaktadır.

THE AMBASSADOR

William Morrow
New York
1965

birinci baskı:
aralık 1974

dizgi-basğı: hüsnütabiat mat-
baası ● kapak fotoğrafı: k.
kaldı ● yayın hakları: Com-
pania Financiera Perlina S.
A. 1974 / kesim ajans / e
yayınları ● cilt: e yayınları
● kapak filmi:ebru grafik ●
kapak baskısı: arofls basım-
evi

●●●

BÜYÜK ELÇİ

morris west

roman eeyayınlan

«Morris West'in nefis, insanı allak bullak eden romanı *Büyükelçi....*» Boston Sunday Herald / «Büyükelçi... gerilimi doruğuna ulaştıran...» Columbus Dispatch / «Çok güzel yazılmış... bir serüven romanı gibi baştan sona heyecanla okunuyor.» Chicago Tribune / «Amerikalılarla Vietnamlıların Güneydoğu Asya'da karşı karşıya bulundukları ahlâkî, politik ve insanca çıkmazın açık bir dille anlatılan kanlı öyküsü... canlı kişilerin yarattığı bir dram...» Des Moines Sunday Register

Suçsuz Mirasçı
MİCHAEL JOHN
için

Bu, yazarın hayalin-
de yaratılmış karakter-
lerle tarihsel bir duru-
mu canlandırma yönte-
miyle yaratılmış, hayal
ürünü bir yapıttır.

Bu dramdaki kişileri
yaşayan ya da ölü, ger-
çek kişilerle bağdaştır-
maya çalışanlar kendi-
lerini gerçek dışı du-
rumlarla aldatılmış sa-
nabilirler. Romanın ha-
yal ürünü olduğunu ka-
bul edenler de, umarım,
değindiği noktalar yö-
nünden gerçeği yansı-
tığını anlayacaklardır.

BÜYÜK ELÇİ

morris west

roman

e yayınları

türkçesi : ayşe gürkan

Gök ve Toprak ve ben aynı kökteniz.
On binlerce şey ve ben aynı hamurdanız.

Bilgin - Keşif Sojo

Bana ihanet eden sana, her şeye ihanet eder

Francis Thompson, *Cennetin Köpeği*

Gölge kişiliğimizin gelişmemiş yanlarını, sezemediğimiz olanakları, ruhumuzun kudret ve niyetlerini içinde tutar. Bu gölge, çoğunlukla karanlık kardeşimiz olarak bilinir.

Ernest Aeppli, *Psychologic des Bewusstens
und Unbewusstens.*

BÖLÜM BİR

BİR DİPLOMAT olarak başarılı bir geçmişim var. Cumhurbaşkanı, veda mektubunda «hizmet toplamı Amerika Birleşik Devletleri için büyük bir kazanç demek olan seçkin ve değerli bir meslek hayatı,» diye söz etmişti. Bu övgüyü hafif bir alayla kabul etmekle birlikte, hak kazandığıma da güvenim vardı.

Otuz beş yıldır Dışişlerinde görev yapıyorum. On yıldır da Büyükelçiyim. Bunca yılda, kötü atanma yerlerinden ve çetrefil görevlerden payıma düşeni aldım. Yenilgilerimin pek büyük olmadığını ve göze çarpıcı bazı başarılarım olduğunu düşmanlarım bile kabullenirler sanıyorum.

Bazı dostlarım, meslek hayatımın tam orta yerinde Dışişlerinden ayrılma kararımın, yaptığım en akıllıca iş olduğunu söylüyorlar. Bir yandan Başkanın beni tuttuğunu ve dilerse özel danışmanı olarak göreve çağırabileceğini, öbür yandansa kişisel politik ülkülerimi sürdürmekle özgür kaldığımı belirtiyorlar.

Dostlarım, bazı politik ülkülerim olduğunu sanıyorlar; böylesine hesapçı tanınmaları gücendiriyor beni. Ama neden güceniyorum ki? Eskiden beri çekişmeli pazarlıklarda soğukkanlı olduğum bilinir; üstelik diplomaside acımasız olarak tanınmanın özel bir değeri vardır. Eğer değişmişsem, arkadaşlarım

daha bunu sezecek zaman ve olanak bulamadılar. O bile kendini böylesine geç tanımışken, onlar Maxwell Gordon Amberley'in kişisel vicdanını nasıl bilirler?

Bu noktaya kadar Dışişlerinin gerektirdiği bütün törenlere uydum ve ayrılışımı da sanki İncil'den çıkmışçasına bir dürüstlükla hazırladım. Phung Van Cung'un ölümünden sonra, tam on iki ay görev başında kaldım. Bu süre, hükümeti, Cung'un ölümüyle suçlanmak ya da sonuçlarının sorumluluğunu yüklenmekten kurtarmaya yeterliydi. Bundan sonra, el öpüp yeni bir atanmayı görüşmek üzere geleneksel Washington ziyaretimi yaptım. Ardından da genel sağlık kontrolü için New York'da bir hastaneye yat-tım ve üç hafta sonra sağlık nedenleriyle, Dışişlerinin istifamı açıklayabildim.

Gerçek neden mi? İşte bu nedeni öğrenmek için burada, Japonya'da, Kyoto yakınlarındaki Tenryu-ji Zen Tapınağındayım. Göksel Ejder Tapınağı.

Mevsim güz; giriş kapısındaki çınarların yaprak-ları, koyu renkli çamların yanında altın gibi kıpkır-mızı. Gökyüzü bir incinin yüzü gibi; dökülmüş yap-raklar havuzlarda, ince kumlu yollarda, kayalar ve parlak yeşil yosunlar üzerinde kıpırtısız yatıyorlar.

Bazan bahçede dolaşıp rahiplerin sürekli ve özenli bir çalışma içinde bitkilerle uğraşmalarını ve «her çimen yaprağından bir altın Buda yaratmalara-rını» seyrediyorum. Bazan da Muso Şoseki'nin evin-de bir hasır üzerine bağdaş kurup, onun özel bir tö-renle hazırladığı çayı içerek **mondo** denilen düşünsel söyleşi yöntemini sürdürüyoruz...

«Neden buraya geliyorsunuz?»

«Aydınlanmak için.»

«Neden daha ulaşamadınız aydınlığa?»

«Onu aradığım için.»

«Nasıl ulaşacaksınız ona?»

«Aramamakla.»

«Nerede bulacaksınız onu?»

«Hiç bir yerde.»

«Ne zaman bulacaksınız onu?»

«Hiç bir zamanda.»

Söyleşinin biçimi de tapınağın, evin ve bahçenin biçimi gibi. Her şey yalın, belli belirsiz, pürüzsüz ve tıpkı üzerinde oturduğumuz hasırın, kendi dışına akan ve yolların kumuna, bahçe havuzlarındaki sazanların yarattığı çalkantılara karışan görünümü gibi sonsuza uzantılı.

Muso Soseki, Zen mezhebinden bir rahip. Aynı zamanda ozan, bahçeci, el yazması ve tahta baskı ustası. Adını belirten fırça vuruşlarının anlamı, Bir-Düşe-Açılan-Pencere demek. Yetmiş beş yaşında, sağlam, yanık tenli ve yaşlı bir taş gibi olgunlaşmış. Yüzü iyilik dolu bir rahatlık ve zeka ile pırıl pırıl. Beni öğrenci almayı ve Zen yöntemiyle şaşırtarak, ürkütterek, itekleyerek **satori** denilen aydınlanma ve sezgi anına ulaştırmayı kabul etti.

Aydınlanmaya ihtiyacım var, hem de çok. Üzüldüğüm tek şey, üç yıl önce karım öldüğünde George Groton beni ilk kez buraya getirdiği zaman bu aydınlığa ulaşmayı beklemediğim.

O zaman Büyükelçiydim, Tokyo'nun diplomatik sahnesinde yaldızlı bir kişiliğim vardı. Haritaya bakın; Asya'daki politik gücün sınırlarını görür ve o zaman etkimin kudretini ve kapsamını anlarsınız. Sanırım görevimde başarılı oldum. Yabancı dillere yatkınlığım vardır, değişik törenlerden zevk duyarım ve belirsiz değişiklikleri önceden sezme yeteneğine sahibim. Kendine dönük bir uygarlıkta bunlar değerli niteliklerdir. Bunların dışındaysa, sahip olduğum ne varsa kendimin değil, Gabrielle'nin armağanıydı.

Gabrielle'nin sevimliliği, yönetimi, şakacılığı ve ışıklı uyumu, kendi hayatından benimkine taşırdı. Onun ölümüyle bu uyum gürültülü bir uyumsuzluğa dönüştü. Kişiliğimdeki bütün kusur ve çatlaklar birden genişlemeye başladı.

Sağlam dinsel inançlarım hiç bir zaman olmamıştı, sevgi dolu bir kadına sahip olduğum için de böyle bir gereksinme duymamıştım hiç. Gerçi dinsel duygularım yok değildi. Kilise ayinlerine katılmaya karşı değildim. Resmî kimliğimle katılmak zorunda kaldığım zamanlar hoşlanırdım da bunlardan. Bunun dışında, kendi ev tanrılarımın verdiği rahatlık ve bunları sağlayan rahibem bana yetiyordu.

Artık o yok ya, bütün tapınaklarım yıkılmış gibi. O yıkıntıları yer altına, ışıktan uzağa gömmeliydim. Herkesin yakınlığını geri çevirdim; sert, enerjik, titiz oluverdim. Yanımda çalışanlar beni çekilmez buluyorlardı. Meslektaşlarım bana yabancılaşmışlardı. Yalnızca şizofrenik insanlar olan Japonlar benim iyileştirici bir çılgınlık dönemine duyduğum gereksinmeyi kabul etmeye hazır görünüyorlardı. Yurtdaşlarımdansa, bir tek George Groton; en kıdemsiz üçüncü katip, bana ne olduğunu anlayacak zekadaydı. Öfkemden çekinmiyor, ukalalığından sinmiyordu. Çalışkan, iyi huylu ve çok korkusuzdu. Uzun boylu, iri kemikli, kambur gibiydi; gözlükleri ve karışık sarı saçları vardı. Bazı duygusal anlarımda, George Groton gibi bir oğlum olmasını istiyordum.

Derken, nöbetçi olduğu bir gece, geç saatte gelen bazı telgraflar yüzünden beni uyandırması gerekti. Yatmadan önce fazlaca içmiştim. Berbat bir öfkeye kapılmıştım. Kendisine bağışlanmaz bir terbiyesizlikte bulundum. Derin bir soluk aldı, tam önüme dikildi ve şöyle dedi:

«Efendim, hem kendinizi hem de Elçilikteki uyu-

mu bozuyorsunuz. Hiç birimizin size yardım etmesine izin vermeyecekseniz, bırakın da bari işleri kendi bildiğimiz gibi yürütelim.»

Ağzım açık, konuşmadan yüzüne bakakaldım. Omuz silkti ve sevimli bir gülümsemeyle: «İsterseniz beni memlekete gönderebilirsiniz efendim, fakat birinin size bunu söylemesi gerekliydi,» dedi.

«Ama neden siz, Groton?»

«Bayan Amberley bana çok nazik davranırdı. Ölümünden önce, size yardımcı olacağıma söz verirdi.»

Kendimden öyle utanmıştım ki hiç bir şey söyleyemedim. Telgrafları alıp odama kapandım ve bir çocuk gibi ağladım. Ertesi sabah Groton'a ağırbaşlı bir not yazıp özür diledim ve teşekkür ettim. Bir hafta sonra Groton beni Kuramo'ya, yıllık ateş festivalini görmeye giden Elçilik mensuplarına katılmaya çağırdı. Kuramo'yla Kyoto arasındaki uzaklık çok az olduğundan, Göksel Ejder Tapınağını ziyaret etmemiz ve Muso Soseki'yle tanışmam son derece doğal oldu.

Groton yaşasaydı büyük bir diplomat olurdu. Bir sorunun doğrudan doğruya kaynağına inmesini bilen sade bir insandı. Ne var ki, öteki kafaların dolambaçlı süreçlerini de benimseyecek kadar düşünceli ve iyi huyluydu da. Saygon'da korkunç ölümünü gördüğüm zaman yeniden ağladım. O günden beri bir tek insan için göz yaşı dökmüş değilim.

Muso Soseki beni kendisi, tarihi ve dünyasıyla barış içinde olan bir insanın rahat nezaketiyle kabul etti. Tapınağın bahçesinde gezdirirken burayı bana Zen yöntemince anlatıyor ve yalnızca rastlantı sonucu bir güzellikler ilişkisi değil, bir ince buluş, uyumlu ilişkiler ve anlamlı karşıtlıklar yeri, duygusal olaylar için düşünülmüş bir ortam ve kitaplar ya da

tartışmalardan çok daha güçlü bir aydınlanma aracı olarak tanıtıyordu.

Bütün bunları söylev biçiminde değil, özel hayatını anlatan bir insanın sevgisi ve dalgınlığıyla yapıyordu. **Satori**'den söz ederken, bu kavramı bana iyiye açıklayabilmek için uğraştı. İki cümlesini olduğu gibi hatırlıyorum:

«İnsan acılarının kökü, evrenin doğal düzenine yabancılaşıma duygusudur, Bay Amberley. **Satori**'nin etkisi zihnin aydınlanması ve dolayısıyla kişiliğin ve evrenin niteliğinin en sonda belirlenerek gerçek ilişki ya da bütünlenmenin yeniden kurulmasıdır.»

Kendi acım öylesine yeni ve tazeydi ki, bu sözlerine sarılıp daha iyi açıklaması için yalvardım ona. Gülümseyerek geri çevirdi isteğimi ve bana, «Yine gelin; çay içer, sessizlikte konuşuruz,» dedi.

Dingin fakat eşsiz bir düşün etkisinde kalmış bir insan gibi döndüm Tokyo'ya. Muso Soseki'ye bir mektup yazarak nezaketine teşekkür ettim ve kendisini yine görmek istediğimi söyledim. On gün sonra karşılığı geldi; elle yapılmış kağıt üzerine, kaligrafi şaheseri sayılabilecek bir yazı. Yaşlı adam bana evini, dostluğunu ve kendi deyimiyle «kış hasadının küçük ve değersiz meyvalarını» sunuyordu. Dilediğim zaman kendisini ziyaret edebilir ve konuğu olarak evinde kalabilirdim.

Zaman buldukça Muso'yla kalmaya giderdim. Bazan tek başıma, bazan da başka bir rahiple aynı biçimde ilişki kurmuş olan Groton'la birlikte: Groton benden daha ilerdeydi. Belki daha genç, belki de yaratılıştan daha alçakgönüllü, uyumlu ve Zen yöntemine daha yatkın olduğu için.

İşin tuhafı şu ki, o sıralar, kelimenin basit anlamıyla bir din uygulamasına girdiğimin farkında değildim, Muso'nun bana sunuşuna göre, Zen uygula-

ması, tümünden doğal düzenle ilgiliydi ve gerçekte insan organizmasının daha yüksek bir uyanıklık düzeyine ulaşması yolunda bir hazırlıktı. Bu tanımından ötürü, tedirginlik duymadan benimseyebilmişim. Üstelik acımın ve yitiğimin, kişiliğimde ortaya çıkardığı zayıflıkların bir çaresini de bulacağımı umuyordum.

Groton'un bilgeliği öyleydi ki, beni öğretmenime o götürmüş olmasına rağmen, ikimizin de paylaştığı bu ilişkiyi benimle tartışmaya hiç kalkışmıyordu. Yalnızca, Tokyo'da Dışişlerinin işlemleri. Kyoto'daysa kimseye anlatılmaz deneylerimizin kişiselliği yüzünden birbirimize uzak kaldığımızı söyledi. Benim için yaptıklarına şükranımı belirttiğim zaman, bir gülümseme ve tipik bir Zen sözüyle karşılık verdi:

«Sustuğumuzda tek kişiyiz. Konuştuğumuzdaysa iki.»

Çok sonraları Saygon'da, kendimi bağladığım yol ve tutum konusundaki acı tartışmalarımız sırasında da bu sözünü hatırlayacaktım.

Kendi hesabıma basından ve mesleğimin karmaşıklığından uzakta, sessiz ve içine kapanık bir iki gün geçirmek bana yetiyordu. Bahçeden ve yaşlı adamın değişik konuşmasından zevk duyuyordum. Sanıyorum ki bu yüzden görevimi daha iyi yapıbiliyordum. Japon düşüncesinin elle tutulmaz inceliğini ve en açık sözde bile varolan o duygusal gölgeyi daha iyi anlıyordum. Aydınlanmaya böyle sezgi yoluyla bir yaklaşımın, ille de mantığın yadsınması değil, fakat mantığın bilinçaltı düzeyinde en gizli süreçlerinin aranması olduğunu anlamaya başlıyordum.

Muso Soseki beni herhangi bir disiplini kabul etmeye zorlamıyordu. Bazan yalnız çay içer ve iki dost gibi rastgele konuşurduk. Kimi zaman da benimle bir **mondo** söyleşisi kurardı. Bazan da önüme, gö-

rünüşte anlamsız sanılan ve **koan** denilen bir düşünme konusu getirirdi. Bana uysal bir ısrarla, dönüp dolaşıp sorduğu şeydu:

«Guguk kuşunu öldürmenizi istedikleri zaman ne yapacaksınız?»

İlk cevabım, Muso'dan bu sorunun terimlerini tanımlamasını istemek oldu. Örneğin «onlar» kimdi? «Gukuk kuşu» neydi ve neden öldürmek zorunda kalacaktım? Muso gülümsedi ve sorumu geri çevirdi.

«Siz, Amberley-san, ne demek istediğimi **siz bana** söyleyeceksin.»

Elimde olmadan bu soru beni tedirgin etmeye, huylandırmaya ve günlük diplomasinin kalıplı ve ür-kütücü mantığından uzaklaştırmaya başladı. Her bir simgesini bildiğim, ama anahtarı elde edene kadar bir saçmalıktan öteye gitmeyen gerçeküstü bir tablo gibi rahatsız ediyordu beni.

Buna rağmen, yavaş yavaş hangi noktaya doğru götürüldüğümü sezmeye başladım: Kendime güven-sizlik, apaçık olan şeylere karşı hoşnutsuzluk ve söz-süz bir anlaşma dünyasına. Bunu anladığım zaman, aydınlanmaya varıştan da ne kadar uzakta olduğumu anlamıştım.

Derken, hiç bir uyarı olmadan yeni eğitimimin bütün süreci alt üst oldu ve geri dönüş olanağı bulunmaksızın yeniden Dışışlerinin gerçekleri —belki de düşleri— içine itildim. Yanımda Dışışleri Bakanının resmî dilek mektubu ve Cumhurbaşkanı'nın dost-ça bir yazısıyla, Washington'dan Festhammer geldi. Tokyo'daki görevimi bırakıp, Güney Vietnam Büyükelçisi olarak özel bir görevi yüklenir miydim?

Bir Zen bilginine benzemeyen tek kişi varsa dünyada, o da Raoul Festhammer'dir. Gerçek ve kursosuz bir pragmatisttir. Onun eline geçen her gerçek, kılıç gibi tehlikeli olur. Bazıları onun eşsiz bir

fırsatçı olduğunu söylerler, fakat Festhammer'i böyle basitçe suçlayamayacak kadar saygım vardır ona. Çok sağlam değer ölçümleri yapar. Hazırladığı durum özetleri, taktik mantık alanında örnek çalışmalar sayılabilir. Çok az içki içer, hiç sigara kullanmaz ve güzel kadınlara karşı tutkunlu bir iştahı vardır. Güvenilmez bir dost ve tehlikeli bir düşmandır, fakat görevinde bir bankacı kadar bilinçli çalışır. Özel hayatımda Festhammer'den pek hoşlanmam; ama iş konusunda, onun bir raporuna karşılık bütün meslek hayatımı ortaya koyabilirim. Şimdi benden istediği de buydu zaten.

«...Bir rezalet, Max. Allahın belası, nankör bir rezalet. Biz buna yıkıcı savaş diyoruz, ama aslında pekâlâ bir iç savaş bu. Oğul babasına, bir aile ötekine karşı. Hem Güneydoğu Asya'da ayağımızı basacak askerî bir yer tutmak, hem de Çin'in güneydeki pirinç alanlarıyla Afrika'ya giden deniz yollarına ulaşmasını engellemek istiyoruz. Güney Vietnam'ı elden geçirirsek Tayland arada kısılr kalır ve Singapur tehlikeye girer. Bu işe otuz bin insan ve Tanrı bilir, kaç milyon dolar bağladık, ama hâlâ «danışman» durumundayız ve harekâtın uygulanmasında kesin söz sahibi değiliz.»

«En iyi ve güçlü yöneticiler oldukları için Phung Van Cung ve ailesini destekledik. Gene de öyle olduklarına inanıyorum, fakat denetimimizden çıktılar. Söz dinlemez oldular artık. Sanki Kutsal Ruhla özel dostlukları varmış gibi davranıyorlar. Budist bir ülkede Katolik azınlık bunlar. Budistlerle dostluk kuracakları yerde, her yönden baskı yapıyorlar. Kız ve erkek öğrencileri tutuklayıp zorunlu çalışma kamplarına tıkıyorlar. Başkenti kendilerinden uzaklaştırdılar, kırsal bölgelerde de denetimi elden geçiriyorlar. Askerî komuta, bölünmüş durumda. Üstelik on binlerce

güçlendirilmiş köyle silah ve gereç üstünlüğüne rağmen Vietkong her ravntı sayıyla alıyor... McNally Büyükelçi olarak iyi iş başardı, ama biz ona baştan yanlış talimat verdik. Ona Phung Van Cung'la dostluk kurmasını ve inandırıcı bir yol izlemesini söyledik. Ama artık dostluk gösterileri işe yaramıyor.»

«Artık bu yolu uygulayamayız. Sert davranıp hükümeti malî kısıtlamalarla yola getirmek zorundayız. Okumanı istediğim bir yığın yazı var; o zaman bu görevde neden güçlü bir kişi istediğimizi anlarsın, Max. Bu işin sonunda Oscar ödülü almak yok. İster kazan, ister kaybet, istersen berabere kal, gene de berbat bir iş ve bütün kazancın bir yığın eziyet olacak... Washington'da herkes senin, görevi kabul edeceğini umuyor.»

Festhammer'in verdiği belgeleri okumak için kırk sekiz saat harcadım ve sonra görevi kabul ettim. Daha sonraları, yüklenmek zorunda kaldığım suçları sıraladığım zaman, kaç tanesinin bu anda doğmuş olduğunu düşündüm.

İşin içine gurur giriyordu. «Ben burada büyük bir ulusun adına bulunuyorum. Akıllı ve güçlü olduğum için ben seçildim; beni kızdırmak tehlikelidir,» diye kim düşünmez ki gururla. Gururumun altındaysa, korku vardı. Çünkü Gabrielle'in ölümü, ne kadar az gücüm olduğunu göstermişti bana; çünkü Muso Soseki, bilgeliğime meydan okumaya başlamıştı ve çünkü George Groton, beni öfkelerimden utandırmıştı. Hem gururun hem de korkunun altındaysa, başka bir şey vardı: Eylemi yeğ tutarak düşünmeyi ertelemek, milyonlarca adsız insan adına karar verme hakkını kullanarak kendi hakkımda bir karar vermeyi geciktirme tutkusu.

Ne var ki, ben bu tür hizmet için yeminliydim. Bütün hayatım buna adanmıştı. Cumhurbaşkanı

özel bir çağrı almıştım. Öbür insanların iyiliğiyle ilgili konulara kendi kişisel sorunlarımı katmaya hakkım yoktu. Bir beden içinde iki benliğim olduğunu kabul etmeliydim. İkisi de birbirinden ayrı ve değişikti. Tenyru-ji bahçesinde tanıdığım benliğim, büyük bir güvenle iktidar oyunlarına girişen benliğimden bambaşkaydı. Demek ki bundan böyle bir süre için, iki varoluş düzeyinde yaşamayı kabullenmem ve birini öbürüyle denkleştirme isteklerimi bastırmam gerekecekti.

Yine de hâlâ bir tedirginlik ve sıkıntı içindeydim. İki benliğimin bu duyarlı dengesinin, düşman bir ortamın sarsıntılarına ne kadar dayanabileceğini kim bilebilirdi? Muso Soseki gizli benliğime saygı duymama yardımcı olmuştu, ama beni seven ve hem iç hem dış dünya ile uyum içinde tutan Gabrielle yoktu artık.

Böylece George Groton'a yöneldim. Özel yardımcım olarak benimle Saygon'a gelmek isteyip istemeyeceğini sordum. Sevimli delikanlı gülümsemesiyle kendisine gösterdiğim güvene teşekkür etti ve razı oldu. Sonra çocuksu bir tavırla, Japonya'dan ayrılmadan önce Muso Soseki'yi görüp görmeyeceğimi sordu. Festhammer'le konuşmalarım ve Washington'la haberleşmelerimin kargaşasında bu konuyu hiç düşünmemiştim. Öğrencinin öğretmenine ya da oğulun babasına göstereceği saygı gibi, özel bir saygı gerekli olduğunu belirtti Groton. Bir kez daha kendi düşüncesizliğimden utandım ve diplomatik vedalar biter bitmez Muso Soseki'yle birlikte Göksel Ejder Tapınağında son bir gün geçireceğime söz verdim.

Havada kış serinliği başlamıştı artık. Kapıdaki kutsal çınarların alevi sönmüştü. Yapraklar dağılmış, kayalar çıplak, havuzların suları kurşun rengi ve soğuktu. Muso Soseki beni evinde kabul etti ve para-

vanayı kapattı. Öyle ki, bütün dünyadan ayrı, ufak-cık bir ışık ve sıcaklık adasında yalnız kalmıştık. Yeni atanmamı kendisine söylediğim zaman ciddiyetle başını salladı ve şöyle dedi:

«Her insanın ayağında ayrı bir çift pabuç vardır. Pabuçlar kendisini nereye götürürse oraya gitmek zorundadır. Gene de, hayatınızın bu döneminde böyle bir görevi yüklenmek büyük bir tehlikedir.»

Güldüm ve bu tehlikenin diplomatlık mesleğinde olağan olduğunu söyledim. Kaşlarını çattı ve başını salladı.

«Ben mesleğinizi değil benliğinizi düşünüyorum. Hayatınızda kusurlar olduğunu anladınız. Karşılaştığınız durumlara erişilmez bir kusursuzluk getirmeye kalkışabilirsiniz. Sizi oraya bazı sonuçlar elde etmeniz için gönderiyorlar. Ama ne tür sonuçlar yaratmanız bekleniyor? İç savaşı sona erdirmek mi? Güney Vietnam'da komünizmi engellemek mi? Yoksa rejimi yıkmak mı?» Vereceğim cevabı durdurmak için ince, zayıf elini kaldırdı.

«Hayır, cevap vermeyin! Aydınlanma yolunda benim öğrencimsiniz. Dünya işlerindeyse, Amerikan Büyükelçisisiniz. Benimle devlet işlerini konuşmayın. Politika sorunları, bireysel sorunların çoğalmış biçimidir ve biz onları da aynı yolla çözmeye çalışırız: Kendimize, eğer ulaşırsak, bizim için 'başarı' demek olacak sınırlı bir erek koyarak. Nasıl ki bir general, 'savaşı kazanırsam başarılı sayılacağım,' derse... Savaşın sınır tanımayan yıkıcı bir güç olduğunu ve sonra kaos içinden düzen, yas içinden gülüş çıkarmak için yeni bir yaratma eyleminin gerekli olduğu gerçeğini görmezlikten gelir. Demek istediğimi anlıyor musunuz, dostum?»

«Anlıyorum, ama hiç bir şeyi aydınlatmıyor bu. Profesyonel bir diplomat olarak durumumun ne ol-

duğunu çok iyi biliyorum. Eylemlerimin sonuçlarını seçmek özgürlüğü yok bende, ancak benden istenen sonuçları en iyi biçimde sağlayabilmek için bazı şeyler yapmak zorundayım.»

Muso Soseki gülümseyerek başını salladı. «Bunun yalnız bir bölümü doğru. Öğüt vermek ve danışılmak üzere çağırılıyorsunuz. Bu yüzden, gerçekte daha sonra karşınıza çıkacak sonuçların önceden hazırlanmasına yardımcı olabilirsiniz.»

«Doğru, ama ben günlük olayların baskısı altında danışmanlık yaparım. Salgınlar, açlık, savaş, borsa dalgalanmaları... Hem kendimi hem de karşılaştığım bütün kişileri, her değişikliğin ille de bir gelişme olması gerekmediği gerçeğine hazır tutmak zorundayım. Eğer onları inandırmayı başaramazsam, o zaman inanmadığım bir değişiklik yaratma buyruğu alabilirim. Öte yandan, benim inandığım değişiklik de pekâlâ yeni salgınlar, savaşlar doğurabilir.»

«Gerçekte meslek hayatınızın bütünü demek olan bu durumdan hoşnut musunuz öyleyse?»

«Bunu bir gerçek olarak kabulleniyorum, varolmanın gerekli bir gerçeği. Bu anlamda kabullenmek zorundayım.»

«Öyle olduğu için mi gerekli, yoksa öyle olmasını istediğiniz için mi gerekli?»

«Bunun karşılığını bilebilmeyi çok isterdim.»

«İstemek yetmez. İnsan kendini cevap arayıcı bir duruma getirmelidir.»

Açıkça azar işitmiştim; anlıyordum. Ne varki, bu çıkışmaya boyun eğmeliydim; çünkü bu adam usta, bense öğrencisiydim. Ama gene de bunu sindirmek güç geliyordu, çünkü bir başka açıdan ben, büyük bir ulusun Başkanı tarafından, elinden gelirse tarihin akışını değiştirmekle görevlendirilmiş büyük bir

adamdım. Gururum, yaşlı bir mistik'in köleliğinden kurtulmak için haykırıyordu. Bir başka ses, «Gitme! O olmazsa kendini büsbütün yok edersin belki,» diyordu.

Muso Soseki uzun süre sustu. Gözleri görünmeyen bahçeye dikiliydi. Kırışık yüzüne dalgınlık rahatlığı yerleşmişti. Ben de düşünme eyleminin bedensel ve zihinsel biçimine girmeye başladım. Ak-lım, az önceki konuşmanın mantığından uzaklaşarak birleşmiş dürtülerle bağlarından kurtulmaya başladı. Sonra birdenbire yaşlı rahip konuştu:

«Hâlâ guguk kuşu sorusuna cevap vermediğiniz için üzgünüm.»

«Üzerinde çok düşündüm, fakat gene de anlamış değilim.»

«Şimdi bile anlamıyor musunuz?»

«Anlamıyorum.»

«Öyleyse cevabı yeniden arayalım. Söyleyin, neden beni ziyarete geliyorsunuz?»

«Sessizliği duymak için.»

«Sessizliği duydunuz mu?»

«Bazan.»

«Guguk kuşunu duydunuz mu?»

«Nasıl duyabilirim? Kış gelince guguk kuşu susar.»

«Ama buraya sessizliği duymaya geldiniz. Neden guguk kuşunun sessizliği kendini duyurmuyor?»

«Ona hiç sordum bunu.»

«Fakat bütün yıl onun ötüşünü bekliyorsunuz.»

«Evet.»

«Ve onu işitince baharın geldiğini anlıyorsunuz.»

«Evet.»

«Onun sizi anlamayacağından korkuyor musunuz?»

«Onun beni anlamayacağını biliyorum.»

«Biliyor musunuz, yoksa öğrenmek mi istemiyorsunuz?»

«Öğrenmek istemiyorum.»

«Niçin?»

«Çünkü guguk kuşuna hiç güvenmedim.»

«Sizce guguk kuşu bağışlayacak mı sizi?»

«Umarım bağışlar.»

«Sizden guguk kuşunu öldürmenizi istedikleri zaman ne yapacaksınız?»

«Neden guguk kuşunu öldürmemi istesinler benden?»

«Çünkü kışın ötmek istemez guguk kuşu.»

Ve işte yine bir acemi olarak başladığım yere dönmüştüm. Yaşlı adam sıkıntımı anladığı için **mon-do**'nun resmî konuşma tonunu bırakarak yumuşak bir ifadeyle sözünü sürdürdü :

«Unutmayın ki aradığınız şey, 'içe dönüklük'tür. Sizin çevrenizdeki 'dışa dönüklüğe' hiç bir kesin yanıt veremeyecektir bu. Başarılı bir Büyükelçi olmayı ya da bir sorunu başkasına dönüştürerek çözümlemeyi öğretemez. Size öğretebileceği hayatın, yaşayabilmenin ve iyiye gitmenin yığınlar değil bireyler tarafından sürdürüldüğüdür. Öyle ki, sizin ya da herhangi birinin çalışmasında iyi olan ne varsa, bireylerin içe dönüklüğü yoluyla yapılmalıdır... «Birden sözünü kesti ve seyrek rastlanılan gülümsemelerinden biri belirli yüzünde. «Aklınızı karıştırmayayım. Bilgelik, biz ona bakmazken açan bir çiçektir. Lütfen bana yazın. Sizin için duyduğum ilgiyi sürdüreceğim. Buraya döndüğünüzde ziyaretime gelin.»

«Yine geleceğim, teşekkür ederim.»

Soru karşılıksız kalmıştı bu kez de. Hiç bir aydınlanma olmamış, yalnızca derinleşmiş bir hoşnutsuzluk ve tedirginlik duygusu kalmıştı. Bir tek şey

anlamıştım: Muso Soseki'yle kurduğum bu ilişkinin çok gerçek olduğu; onun, yani öğretmenimin benim hayatımla olan ilgisinin, benim onunkiyle olan ilgim kadar derin olduğu. Bundan böyle kendisini az da olsa, benim iyiliğim ve dürüstlüğümden sorumlu tutacaktı. Ben de onu onurlandırmalı; sağlığı, rahatı ve ölümünün gerekleriyle ilgilenmeliydim.

Muso Soseki'yle o kış günü yaptığım konuşmadan sonra köprülerin altından çok su —ve çok kan— aktı. Şimdi yine Tenyru-ji bahçesindeyim ve herkese açık zaferlerimle yalnız kendi bildiğim ihanetlerime bir anlam vermeye çalışıyorum. Şimdi garip gelen şey, bir guguk kuşunun imgesel sorunu beni böylesine duygulandırmışken Saygon'a hareket etmeden önce Festhammer'in söylediği şu sözlerle hiç aldırış etmeyişim:

«Max bu yakınlarda bir gün biri çıkıp, Phung Van Cung ve ailesini devirecek ve yeni bir hükümet kuracak. Devirmeden önce de bu fikri nasıl karşıladığını ve Amerika Birleşik Devletleri adına kendilerini nereye kadar destekleyeceğini soracaklar... İşin güçlüğü şurada, Max; sen hem karar vermek hem de bu kararını sonradan Dışişleri'yle Başkana haklı göstermek zorunda kalacaksın. Talihin açık olsun. İyi yolculuklar dilerim.»

Vietnam kıyılarına yüz mil kala, sıkı düzen halinde yanımızsıra uçan bombardıman uçaklarının eşliğinde yola devam ediyorduk. Karşımıza çıkan ilk görüntü pirinç tarlaları, tropik ormanlar, köyler, su bentleri ve kanalları boyunca yüz mil genişliğinde bir yelpaze gibi yayılarak Astrolabe Setlerinin sığ sularına açılan dev Mekong nehri deltası oldu.

Askerî durumu ilk kez görebilmem için uçağımız bu yönden gelmişti. Delta bölgesi, bütün savaşın en çetin çarpışmalarına sahne olmuştu. Mekong nehri, Laos ve Kamboçya'dan geçerek gerillalara ulaştırılan silah ve askerî gereçlerin ikmal yoluydu. Pirinç çuvallarının, muz hevenklerinin altında saklı gelirdi bu silah ve gereçler. Kadınlar, çocuklar, büyükbabalar ve sınır bölgelerinin Kemer'li halkı, kayıklarında gizlice getirirlerdi. Gerillalar da geliş ve dönüşlerini aynı yoldan yaparlardı; nehirden, ırmaklardan ve kollarından. Doğal ortamlarındaki hayvanlar kadar özgürdüler; çünkü pirinç eken, palmiye hasırı ören ya da bir köy pazarında şekerkamışı satan ufak tefek esmer bir adamın yüreğini kimse okuyamıyordu. Saz damlı köylerin yakın ilişkili aile hayatı, bir iç savaşın dramını en yalın biçimiyle ve en acımasız sonuçlarıyla belli ediyordu. Geceleri köylüler hayvanlarıyla birlikte, kamıştan yapılmış bir duvarın ardına çekiliyorlardı. Her aile, duvarı aydınlatmak için bir fenerle, bambu kümelerinin arasından sıyrılıp baskın yapan Vietkong'a karşı kendilerini koruması için bir nöbetçi verirdi. Ne var ki, duvarı bekleyen nöbetçiyle bataklıktan gelen adam kardeştiler, yeğendiler. Böylece, bazan fenerlerden biri üfleniverir ve baskıncıların girmesi için bir yardım eli uzanırdı bambu duvarın üzerinden. Kimi zamansa, pirinç ya da yaralıları için ilaç yollanırdı. Bazan da karşılıklı eylemi durdurma anlaşması yapılırdı; gerillalar bir muz koruluğunda dinlensinler ve köylüler duvarın ardında huzurla uyusunlar diye.

Askerî komuta için bu durum bir kâbustan farksızdı. Köylerde yaşayanlar içinse, koşullara doğal bir uyumdu yalnızca. Binlerce yıllık aile yapısı da yıkılırsa, delta köylüsünün elinde başka ne kalırdı?

Canlı renklerle bezenmiş bu ülkenin dört bin beş

yüz metre yüksekğinde dönüyorduk. Hava Kuvvetlerinden bir binbaşı, adının Travinh olduğunu söylediği bir kasabayı gösterdi ve kasabanın üzerinde hantal kuşlar gibi dönüp duran helikopterleri işaret etti. Roketlerin parlaklığını, tüfek ateşlerinin küçücük ışıklarını seçebiliyor, minicik ağaç kümelerinden yükselen dumanları görüyorduk. İnsan göremedik hiç; yalnızca küçücük karınca sürüleri. Kendi jet motorlarımızın uğultusundan gayrı hiç bir ses duymuyorduk. Gökyüzünde tanrılar gibiydik; yarın çamurlu nehir sularına karışacak, pirinç bataklığına gömülecek ya da sık ağaçlı ormanda yitecek insan düşmanlığının önemsiz kargaşalığını seyrediyorduk. Bir on dakika kadar dolandıktan sonra, yönümüzü kuze-ye çevirip Saygon'a doğru alçalmaya başladık.

Havaalanına yaklaşırken, bize eşlik eden uçaklar yanıımızdan sıyrıldılar ve rahatsız edici bir diklikle piste doğru inmeye başladık. Hava binbaşısı açıkladı: Vietkong, kentin eteklerinde bile etkindi ve bazı uçakların tam yere ineceği sırada tüfek atışıyla vurulduğu olmuştı.

Uçak durup kapılar açıldığında, kendimizi silahlı bir kampın ortasında bulduk. Havaalanının çevresinde helikopterler ve bombardıman uçakları duruyordu. Bir Amerikan onur kıtasıyla kamuflaj giysileri içinde, bereli Vietnamlı paraşütçü geçit kıtası hazır-
dı. Dışışleri Bakanı, büyük üniformalı generallerin ortasında duruyordu. Elçilik görevlilerinin yanında, başlarında Başkomutan General Tolliver'in bulunduğu bir grup askerî personel vardı. Piste ayak basacağımız sıra George Groton fısıldadı: «Sizi bir Büyükelçi değil, bir general gibi karşılıyorlar. Kim düzenledi bunu acaba?»

Bence Raoul Festhammer düzenlemişti. Diplomaside bir tiyatro havası yaratma yeteneği eskiden beri

vardı onda. Fakat bunu düşünecek zaman değildi şimdi. Protokol görevlisi, yanıbaşında aceleyle tanıştırmaları yapıyordu. Epey dostça geçen tanıştirma töreni kısa sürdü. Ortada bir gerilim, beni kazasız belasız Büyükelçiliğe götürüp yerleştirmek için gizli bir istek sezdim. Ne yana adım atsam, yanımda silahlı bir koruyucu bulunuyordu. Arabada General Tolliver yanıma oturdu. Havalanından çıkıp kente giden geniş bulvara saptığımızda, arabamın önünde, yanlarında ve ardında zırhlı araçlar yol alıyordu.

Japonya'daki hayatımın durgun törenselliğinden sonra bu durum, bende sert bir şok etkisi yaptı ve hiç ummadığım bir tepki sezdim kendimde. Heyecana kapılmıştım; sanki bu silahlı geçit, bu fiziksel tehlike havası erkekliğime bir meydan okumaymış gibi garip, neredeyse cinsel bir heyecandı.

Politikanın nezaketiyle değil de bir asker gibi karşılanmış olmam hoşuma gitmişti. Buraya iş çıkarmak, bazı güçleri harekete geçirmek ve sonra olumlu bir sonuca yöneltmek için gelmiştim. Herkese güven ve cesaret vermeli, Büyükelçiliğimi bir güç simgesi gibi taşımalıydım. Tolliver'in birlikleri dinsel bir varlıkım gibi çevremi sarmıştı. Ama ben ayağa kalkıp, halka kendilerini kölelikten kurtarmak için gönderilmiş kişi olduğumu göstermek istiyordum.

O anda yoldaki insanların yüzlerine baktım ve birden kendime geldim. Ne ben ne de çevremdeki uğursuz geçit alayı onların umurundaydı. Bayraklar sallayıp yeni kurtarıcı için övgüler haykırmak için toplanmamışlardı. Bir kez bakıp gözlerini kaçırıyorlardı. Küçük ve zeki yüzleri, sanki tahtadan yontulmuş gibi anlamsızdı.

Sıska omuzlarında asılı kamışların ucunda sepetler taşıyan hamallar geçiyordu. Bir ev kadını, başı tıraşlı, safran rengi giysiler içinde bir rahibin uzat-

tığı çanağa pirinç çöreği ve meyva koyuyordu. Yaşlı bir Çinli dadı, bebekler gibi güzel ve temiz iki çocuğun ellerinden tutmuş, kaldırımından yürüyordu. Yol kavşaklarında polisler, trafiği beceriyle yönetiyorlardı. İpek eteklikleri ya da geniş paçalı pantolonlarıyla kuşlar gibi parlak renkli genç kızlar, motosikletli öğrencilerin arkasına binmişlerdi. Huzurlu ve sanki küçümser ifadeli yüzleri ve başlarındaki hasır örgü şapkalarıyla ev kadınları, çek-çek arabalarında eski ve zarif prensesler gibi oturuyorlardı.

Düşmanca değildi hiç biri. Hayatlarının temel biçiminde böylesine az bir değişiklik yapabilecek kişilere karşı ölçülü, uzak ve ilgisizdiler. Tarihsel anılarından bir çok küçük efendi gelip geçmişti: Çinliler, Moğollar, Portekizliler, Hollandalılar, İngilizler, Fransızlar, Japonlar... En son da Amerikalılar. Ne var ki, bu bile bir son değildi, çünkü Asya'da son yoktu. Kıtanın uçsuz bucaksız ve karmaşık yapısı bunu önlüyordu. Dağ engellerinin baskısı, uğultulu çöllerin korkusu, pirinç deltalarının alımı, güçlü su yollarının kalabalığı, baharat adalarının ve değerli taşlarla dolu kumsalların büyüleyici güzelliği, kabilelerarası akıntıları sürekli devinim halinde tutuyordu.

Asya'da yarınlar hiç tükenmeyecekti; çünkü erkek, gücüyle kıvanç duyar; kadınsa doğurganlığıyla onurlanırdı. Kıtık, kolera, dizanteri ve çiçeğe rağmen kabileler çoğalır, Orta Krallık sınırlarını zorlarcasına büyür ve aç ellerini pirinç tarlalarıyla Güney Adalarına inen yollara uzatırdı. Bu yarınların gölgesinde, serin bulvarları, rahat villaları, eski Galuya zarafetiyle Saygon kenti, tıpkı kendim gibi geçici ve özentili gözüktü bana.

O anda gözüme bir renk ve hareket karışıklığı çarptı. Elli metre kadar ötede, bir pagodanın parlak mavi çinilerini, kıvrık uçlu saçaklarını ve altınlı tah-

ta oymalarını gördüm. Kapısından dışarı üç rahip çıkıyordu. İki genç rahip ortadaki yaşlı adama destek oluyorlardı. Pagodanın giriş yolunun ucuna kadar geldiler ve yere küçük bir kilim sererek yaşlı rahibin oturmasına yardım ettiler. Genç rahiplerden biri, oturan adamın elinin altına büyücek bir toprak kap yerleştirdi. Sonra saygıyla eğilerek pagodaya girdiler ve yaşlı adam, yaklaşmamızı bekleyen bir heykel gibi tek başına kaldı.

Daha yaşlı rahibin hizasına gelmemiştik ki, toprak çanağı kaldırıp içindekileri sanki dinsel bir temizlik yapar gibi başından aşağı döktüğünü gördüm. Çanaktaki sıvı, başından ve omuzlarından aşağı akarak sarı giysisini ve üzerinde oturduğu kilimi ıslattı. Sonra, ölçülü hareketlerle giysisinin arasından bir çakmak çıkarttı. Çakar çakmaz boğuk bir patlama duyuldu ve bütün bedeni ateşten bir çiçek gibi parladı.

Şimdi tam rahibin hizasına gelmiştik. Isıyı ve yanık et kokusunu duyabiliyordum. Halkın bağırıp koştuğunu, polislerin de cop ve dipçiklerle onları geri itmeye çalıştıklarını görüyordum. Sürücümüzün gaza basmasıyla araba ileri fırladı. Fakat o bir tek anda, yaşlı adamın alevlerle taçlanmış yüzünü görebildim. Gözleri kapalı, dudakları bir Buda gülümsemesiyle aralanmış, sessiz ve kıpırtısız oturuyor, alevlerin kendisini tüketmesini bekliyordu.

BÖLÜM İKİ

BİR İNSANIN kendini kurban etmesine tanık olmuştum. Üstelik hiç hoşuma gitmemişti bu. Ateşin yuttuğu bir insan bedenini görmenin dehşeti çarpıcı bir etki yapıyordu. Kurbanın çevresindeki konuşma ve kargaşalıktaysa, kötü düşlere özgü bir telaş seziliyordu. Rahibin gülümsemesinde ve acıdan kıvranan et ve sinirler üzerindeki irade üstünlüğünde garip bir ruhsallık vardı. Bu dinsel intiharın benim için düzenlenmiş olduğunu ve ihmal, bilgisizlik ya da politik hesaplar sonucu benim de bu olaya karıştırılmış olduğumu anlayınca, birden bulantı duydum içimde.

Bu ülkeye geleli bir saat olmamıştı. Daha kendi elçiliğime ayak basmadığım halde, şimdiden apaçık ve geri dönülmez bir biçimde, Güney Vietnam'ın din kavgalarına karışmıştım bile. Cumhurbaşkanlığı Sarayında güven mektubumu vermemişken; dünya basınının, 'bir Budist kurbanı' ve 'Katolik hükümet' konusunda sorularıyla karşılaşabilirdim.

Aynı zamanda bir başka güçlkle de yüz yüze kalmıştım. Ustası olmasam bile, Sevecen Buda'nın sekizli yolunda bir öğrenciydim. Zen yolunda yürümeyi kabul etmiştim, ama Vietnam Mahayana'sının(*) daha ilkel biçimlerine hazırlıklı değildim. Mu-

(*) Genellikle Tibet, Çin ve Vietnam'da yaygın, budizmin iki ana okulundan biri.

so Soseki, aydınlanmaya varan yolun, bencil ruhu bir dizi küçük ölümlerden geçirmek olduğunu söylemişti. Bir insanın, kendini yok etmek gibi sert bir davranışla buna erişmesi, bende büyük bir sarsıntı yaratmıştı. Bunun öfkesiyle General Tolliver'e çıktım.

«Söylesenize General, kim beni bu işlere karıştırdı? Güvenlik tedbirlerinden kim sorumludur?»

Tolliver de benim kadar sert ve öfkeliydi. «Elçilik, CIA ve Saray. Ben konvoy ve konvoy koruyucularını sağlamakla görevliyim. Onu yaptım. Güvenlik işleri, CIA'yla birlikte Vietnamlıların göreviydi. CIA da onların yaptığı hazırlıkları onayladı.»

«Allah kahretsin! Budistler haftalardır böyle bir gösterinin tehditlerini savuruyorlardı. Basın baştan aşağı bununla doluydu. Elçilik mesajları da öyle. Nasıl olur da gösteriye başlamak için bugünün seçildiği önceden öğrenilmez?»

«Hepsinin haberi vardı,» dedi Tolliver. «Basın biliyordu, Saray biliyordu, CIA biliyordu. Son briefingde açıkça tartışıldı bu. Fakat Harry Yaffa, gerekli tedbirleri garanti edeceğini söyledi. CIA'nın önde gelen adamı o; nasıl karşı çıkabilirim? Kaldı ki benim başımda da savaş var. Zaten gereğinden çok fazla cephede birden çarpışıyorum.»

«Benim ille de bir Budistin intiharına karıştırılmamı kim istedi özellikle?»

«Herkes,» dedi Tolliver. «Budistler, uğradıkları haksızlıkları göz önüne sermek için istediler. Saray, bu ilkel fanatiklik gösterisinden tiksineceğinizi umduğu için istedi. Basınsa, Caravelle Bar'da oturdukları yerden savaşı dramatize etmekle suçlandıkları ve böyle gerçek bir olaydan yararlanabilecekleri için istedi. CIA'ysa, hükümeti değiştirmek niyetinde olduğundan size bu fikri kabul ettirmenin en iyi yolu olarak böyle bir bunalıma taraftar oldu.»

«Ya Ordu, General? Sizin ordunuz demek istiyorum. Sizin yeriniz nerede?»

«Diz boyu delta çamurunda,» dedi Tolliver anı bir öfkeyle. «Bir türlü kazanamadığımız ve kaybetmeye de cesaret edemediğimiz bir savaşın içinde. Hiç bir harekât yetkisi yok elimizde. Burada yalnız danışman ve dükkan sahibi durumundayız. Kuramsal olarak, kişisel güvenliğimiz tehlikeye düşmedikçe tek kurşun bile atamayız. Savaşın sorumluluğunu doğrudan üstümüze alsak, o zaman Fransızlar gibi kapitalist sömürgeciler olduğumuz söylenecek. Kuzey Vietnamlılara karşı tam güçle bir harekâta girişsek, tırmanmayı başlatmış ve Çin’le askerî bir çatışmayı göze almış olacağız. Çekip gider, Vietnamlıları kendi savaşlarını vermeye bırakırsak, itibarımızla birlikte Asya’nın güney yarımadaalarını ve tek askerî tutamağımızı da yitiririz... Bu sizin Budist rahip benim için de önemli, evet. Kendi kampımızın içindeki bölünme ve düşmanlığın simgesi o. Ama onun ölümünü ben hazırlamadım. Yeteri kadar ölü veriyorum ben zaten.»

Kendisinden özür diledim, o da yorgun bir omuz silkmeye hoşgördüğünü belirtti.

«Burada herkes gerçeği kendi görüşüne göre açıklar. Fakat bütün gerçeği istiyorsanız, bunu delta’nın bataklığında aramalısınız. Şu sıralar oldukça bulanık.»

«Duyduğuma göre epey de kanlıymış.»

«Doğrudur, epeyce kanlı. Umarım ki gözünüzle görmek için vakit ayırırsınız.»

Süngülü muhafızların gerisinde, egemen olan bir hükümdar gibi tahta oturacağım Elçiliğin kapısından içeri girdik.

George Groton, Elçilikte karşılanışımı bir cümleyle özetledi: «... Bir grup ölü gömücü, yeni bir müşterinin kefen ölçüsünü alır gibi.»

Bir ölüm soğukluğunu ben de sezmiştim, ama Groton'dan daha hazırlıklıydım buna karşı. Güç durumları düzeltmek için gönderilenler ve reformcular, hele rahat ve gözde bir yerden geliyorlarsa, Dışişlerinde hep kuşkuyla karşılanır. Kaldı ki, benden önceki Büyükelçi McNally, emrindekilerce çok sevilen dost bir adamdı. Bense, eskiden beri soğuk bir üst olarak bilinirim. Son zamanlarda bir de, hoşnut kılınması güç bir kişi olduğum yayılmıştı. Bu nedenle hepsinin bana uzak durması olağandı.

Fakat iş, yalnızca bir Büyükelçinin iyi ya da kötü huylu olmasında değildi. Burası bir güçlük bölgesiydi, yurtdaşlarım ve aileleri her gün tehlikeyle yüz yüzeydiler. Sokaklarda gösteriler oluyor; barlarda, sinemalarda bombalar patlıyordu. Evinizin bahçe yoluna bırakılmış bir bisiklete plastik bomba yerleştirilmiş olabilirdi. Çocuklar okula silahlı koruyucularla, önceden saptanmış yollardan götürülüyordu. Geceleri bahçe kapıları kilitleniyor, babalar yastıklarının altında silahla uyuyorlardı. Kentin on kilometre dışında yapılacak Pazar gezintisi, bir Vietkong tuzağıyla sonuçlanabilirdi. Bir pirinç çöreği satıcısı, pekâlâ silah kaçakçısı ya da gerillaların habercisi olabiliyordu. Bu nedenle, Washington'dan yeni bir politika getiren ve tek bir davranışla Asya'nın yüzünü değiştirmesi beklenen her yeni kişi burada kuşkuyla karşılanırdı.

Bütün elçilik görevlileri, başarısızlıkla sonuçlanmış bir politikanın suçlaması altındaydılar. Buna rağmen, yeni politikanın doğuracağı sonuçları da zorunlu olarak yükleneceklerdi. Tıpkı bir önceki tutumun tehlikelerine boyun eğdikleri gibi. Bu nedenle, beni

bir sinama döneminden geçirme hakkı vardı onlarda. Ben de onlardan bağılılıklarını istemeden önce, haklı olduğumu kanıtlamalıyım. Toplantı masasının başında yerimi alıp meslekdaşlarımın oturmalarını beklerken, çıplakmışım gibi garip bir duyguya kapılmıştım. Ben Muso Soseki'nin bahçesinde oturup düşüncelere dalarken, bu insanlar bu uzak ülkede bir savaş vermişlerdi. Onlara Devlet Başkanının sesiyle hitap etsem bile, onlar sözlerimi pekâlâ İncil'deki eşeğin ağzından çıkar gibi yorumlayabilirlerdi.

Toplantının son hazırlıkları sırasında George Groton, Kanji harfleriyle yazılmış bir not sıkıştırdı elime. «Harry Yaffa, CIA'nın güçlü adamı. Başkatip Mel Adams'la aralarında sürtüşme var. Ötekilerin görüşleri dağınık.» Kağıdı buruşturup cebime soktum.

Zayıf, kuru, kırk yaşlarında, bilgin tavırlı Melville Adams sağında oturuyordu. Dışışlerinde uzun yıllar görev yapmış, davranışlarının kişisellikten uzak niteliği ve inançlarının inatçı cesaretiyle saygı kazanmıştı. Adams'ın birinci derece görevler için çok renksiz bir insan olduğunu düşünenler vardı, fakat onun çalışmasını Helsinki ve Arjantin'den bildiğim için ciddi bir saygı beslerdim kendisine.

Masanın ortasına gelen yerde Güney Vietnam, Laos ve Kamboçya'daki CIA örgütünün başkanından çok, bir sosyete doktorunu andıran Harry Yaffa oturuyordu. Kısa boylu, tombul, temiz giyimli ve güleç yüzlüydü. Yumuşak ve beyaz elleri manikürlüydü. Zarif kesimli ipek gömleğinin sol göğsüne mavi iplikle adının baş harfleri işlenmişti. Dalavereci, acımasız ve hiç bir ahlak kuralı gözetmeyen bir insan olduğu söylenirdi. Eğer Yaffa'yı denetimim altına alacaksam, şimdikinden çok daha iyi tanımak zorun-

daydım; ne var ki, Yaffa'yla yakın bir ilişki kurmaktan hoşlanacağımı hiç sanmıyordum.

Toplantıda bulunan öteki görevlilere baktım. Hepsi dikkatle önlerindeki raporları inceler görünüyorlardı. Oyunu başlatmanın zamanı gelmişti.

«...Baylar, formaliteleri bir yana bırakalım. Uzun süredir burada, işin içindesiniz. Sizin öğütlerinize ve yardımlarınıza çok ihtiyacım olacak. Ben sizlere karşı nasıl açık olma kararındaysam, sizin de bana aynı açık yüreklilikle davranacağınızı umuyorum...»

Hepsinin gözleri boş, yüzleri anlamsızdı. Burada bulunanların hepsi; deneylerle pişmiş profesyonellerdi. Bu konuşmamın yalnızca bir açılış konuşması niteliğinde olduğunu biliyorlar ve tek bir sözcüğüne inanmıyorlardı. Washington'dan aldığım talimatın gerçek metnini bekliyorlardı. Kısaca ve çekinmeden açıkladım:

«Burada, Güney Vietnam rejimiyle ilgili, değiştirilmiş bir politikanın aracı olarak bulunuyorum. Dışişleri Bakanlığı beni, şu belirli isteklerde bulunmakla görevlendirdi: Budistlere yapılan eziyetler ve öğrencilere karşı uygulanan baskı tedbirleri hemen sona ermelidir. Phung Van Cung, kendi hükümeti içinde politik ve askeri birliği sağlamak için gerekli bütün adımları atmalıdır. Hem kendisi, hem hükümet üyeleri, bundan böyle Amerika Birleşik Devletlerinin politikasına açık saldırılarda bulunmaktan kaçınmalıdır. Eğer Cung bunları yerine getirmeyecek olursa, kendisini hemen yürürlüğe girecek kısıtlamalarla korkutma yetkisine sahibim. Amerikan yardım fonunun kesilmesi ve askerî personelimizin kademeli olarak geri çekilmesi gibi.

Masanın çevresinde, ilgiden doğan bir dalgalanma oldu. General Tolliver sorusunu sakınmadan sor-

du: «Cung, söyleneni yapmazsa, bu kısıtlamalar gerçekten uygulanacak mı?»

«Evet General, bu konuda sözüme güvenebilirsiniz. Önümüzdeki birkaç gün içinde, askerî personelin geri çekilmesi halinde uygulanacak yöntem üzerine ayrıntılı talimat alacaksınız Millî Savunma Bakanlığından.»

Tolliver teşekkür etti ve sustu. Profesyonellerle birlikte politika oyunlarına girmeyecek kadar akıllı bir askerdir. Zaten, ilk söylemesi gerekeni söylemişti. Geri kalanı, eli silahlı bu adamlara duyacağım gereksinmeyi iyice anlayana kadar bekleyebilirdi. Bundan sonraki soru Mel Adams'dan geldi.

«Bu istekler halka duyurulacak mı efendim?»

«Bu karar, yarın sabah Phung Van Cung'la yapacağım ilk görüşmenin sonucuna bağlı olacak.»

«O zamana kadar basına nasıl bir açıklama yapacağız?»

«Saraya güven mektubumu verene kadar hiç bir açıklama yapılmayacak. Basın toplantısını bugün öğleden sonra saat beşe koyduğunuzu gördüm. Bunun ertelenmesini istiyorum.»

«Bir gerekçe gösterecek miyiz?»

«Evet, bir diplomatik nezaket kuralının söz konusu olduğunu belirtin. Yarın öğleden sonra saat iki- de ayrıntılı bir basın toplantısı için hazır olacağımı söyleyin... Söz basına gelmişken baylar, sanırım ilk soruları, bu sabahki Budistin intiharıyla ilgili olacaktır. Şu anda nasıl bir karşılık vermem gerektiğini bilmiyorum. Bununla birlikte, hepinize özel olarak bir sözüm var. Kanımca bu olay, güvenlik tedbirlerimizdeki üzücü bir aksaklığı göstermektedir. Kimin sorumlu olduğunu öğrenmek isterim.»

Kısa, gergin bir sessizlik oldu. Sonra, hiç bir şey olmamış gibi, Harry Yaffa cevap verdi.

«Olayı hemen soruşturdum efendim. Bence bütün sorumluluk, düpedüz Vietnamlılarındır. Buna benzer bir şeyin olabileceğini biliyorduk. Son bir, iki haftadır kent söylentilerle çalkalanıyordu. Güvenlik tedbirlerini sarayla birlikte, ayrıntılarına kadar konuştuk. Pagodanın kapısına dört nöbetçi koymaları kararlaştırılmıştı. Ben de ajanlarımdan ikisini karşı kaldırıma yerleştirmiştım... Arabanızın geçişinden beş dakika önce nöbetçiler kaldırılmış. Ajanlarımdan biri, hemen muhafız komutanını bulmaya gitmiş. O daha komutanla tartışırken rahip pagodadan çıkmış... Bundan sonra yapılacak hiç bir şey kalmıyordu. Her şey çabucak olup bitti.»

«Ya öteki ajanınız, Bay Yaffa?»

«Kendisi, polis ya da asker yetkisi taşımayan gizli bir görevlidir. Araya girseydi, daha beter karışıklıklar çıkabilirdi.»

«Demek bu yüzden, Büyükelçi daha geldiği sabah rezil oluyor ve Saray da Budistlere karşı takındığı ‘canınız cehenneme’ davranışını doğruluyor. Durum bu, değil mi?»

Yaffa benim saflığıma hafifçe güler gibiydi. «Pek bu kadar basit değil efendim. Budistler de kendi başlarına bir zafer kazanmış oluyorlar.» Önündeki kağıtların arasından çıkardığı, daktiloyla yazılı bir belgeyi, masa boyunca elden ele geçirerek bana ulaştırdı. «Bu, Budist kurbanın yazdığı son mektubun çevirisi. Şu anda pagodalarda ve Budist halk arasında elden ele dolaşıyor.»

Herkes sessiz beklerken elimdeki yazıyı okudum. Her anlamda, çok önemli bir belgeydi. Dünyadan kendi isteğiyle ayrılışının öncesinde, bir insanın son sözleri. Gözümün önüne, alevler kendisini yutarken bile sessiz ve kıpırtısız gülümseyen yaşlı rahip geldi. Son sözlerinin yalın heyecanı beni duygulan-

dırdı ister istemez... «Buda'ya gözlerimi yummadan önce bu son sözlerimi Cumhurbaşkanı Cung'a sunmaktan ve halkıma karşı iyi, hoşgörölü olmasını, onlara gerçekte dinsel bir eşitlik bağışlamasını dilemekten onur duyuyorum...»

Kağıdı masaya koyup Yaffa'ya döndüm: «Bu, heyecan yaratacak bir belge, Bay Yaffa.»

«Haklısınız efendim.» Sesi son derece ciddiydi, ama ince bir alay sezer gibi oldum: «Aynı zamanda, bu toplantıda eninde sonunda sorulması gereken bir soruyu da belirtiyor. Başkan Cung'a vereceğiniz ultimatomun etkilerini Washington ne dereceye kadar hesaplamıştır?»

Nihayet sorun açığa çıkmıştı işte. Masanın üzerinde duran çıplak bir bıçak gibi. Karşılık bekleyen bir meydan okuma. Bu meydan okuma cesaretini bir tek bu tombul adamın bulmuş ya da hesabını yapmış olmasına şaşıtm. Acaba meslekdaşlarımdan bazıları, onu sözcü yapmak için anlaşmışlar mıydı aralarında? Yoksa gizli bir gücün desteğiyle onlara da mı meydan okuyordu Yaffa? Sağlam topraktan yumuşak ve çamurlu bir bataklığa sürüklenmek istenen bir insana benzettim kendimi birden. Bir iki adım gerileyerek, çatışmayı kendi toprağında yapmaya karar verdim.

«Washington gerekli hesapları yaptı, Bay Yaffa. Bununla birlikte Dışişleri Bakanı, bu hesapları işin içindeki kişilerin kanılarıyla sınınamamı istedi benden. Bu nedenle hepinize aynı soruyu sormama izin verin. Saraya isteklerimizi bildirdiğim zaman, sizce ne olacak?»

Toplantı sona erdiğinde, birden kendimi yalnız ve beceriksiz hissettim. Çok garip bir duyguydu; san-

ki bir adımda zihinsel ve bedensel yeteneklerimin sınırına ulaşmıştım. Yorgun ve yaşlıydim; karar verme yeteneğim gölgelenmiş, iradem zayıflamıştı. Karar koltuğuna beni böyle kolayca itiverdiği için Raoul Festhammer'e kızıyordum. Muso Soseki'nin anısı, kendi yetersizliğini yüzüme vurmuş olması da beni öfkeliendiriyordu. Durmaksızın Vietnamlıların anlaşmazlıklarına kusur bulan, fakat kendi aralarında bile böylesine bölünmüş olan meslekdaşlarıma kızıyordum. Bütün istediğim, sorumluluğu olduğu gibi bırakıp bu gerilim ve entrika ülkesinden uzaklaşmaktı.

Saygon'a varışımın canlı ve güçlü heyecanından sonra, tıpkı sevişmenin ardından çöken hüznün gibi bir duyguydu bu. Ne var ki, bu duygunun altında bir tehlike ve dehşet, günlerden bir gün beni bu basit güldürüye son verip her şeye yeniden başlamaya itebilecek bir çaresizlik seziyordum. Tehlikenin biçimini görsem de kendim uzaklaştırmam gerekiyordu, çünkü meslekdaşlarıma gülümseyerek teşekkür etmeli, toplantıyı bir nezaket ve güven gösterileriyle kapatmalıyım.

Akşam yemeğine iki saat kaldığı için hemen Büyükelçilik evine gitmek istedim. Groton, toplantının tutanakları daktiloya çekilene kadar elçilikte bekleyecek, sonra hemen alıp bana getirecekti. Mel Adams yemekte bizimle birlikte bulunacak ve elçiliğin çalışmalarını hakkında bilgi verecekti.

O sırada Yaffa yanıma gelip özel olarak iki dakika görüşmek istediğini söyledi. Bana bir armağan getirmişti. Siyah deriden omuz askılı bir otomatik tabanca. Nereye gidersem gideyim bunu taşımamı, gündüzleri masamın çekmecesinde, geceleri de yastığımın altında bulundurmamı söyledi. Tabancayla birlikte öğüt de verdi: Açık pencerelerden uzak dur-

malı, kendisinin görevlendireceği koruyucum yanımda olmadan hiç bir yere gitmemeliydim. Yüzünde ufak da olsa bir alay belirtisi aradım, ama bulamadım. Son sözleri çok ciddi ve saygılıydı:

«Bu konuda bana güvenmelisiniz, efendim. Güvenlik işleri benim mesleğim. Sizin güvenliğinizse kişisel sorumluluğum. Bu kent canilerle doludur. Yalvarırım söylediklerimi yerine getirin.»

Kendisine teşekkür edip dediklerini yapacağıma söz verdim. Yaffa, elçilik evine kadar benimle gelip güvenliğim için aldığı bazı tedbirleri göstermesine izin vermemi istedi. İsteğini geri çevirmem terbiyesizlik olurdu; üstelik kişiliğindeki bu anî değişiklik beni şaşırtmıştı. Toplantı sırasında yarı alaycı, kendi sözünü kabul ettirmek isteyen ve her şeye karşı çıkan bir hali vardı. Benimle yalnızken gösterişsiz ve saygılı olmuştu. Züppeliğini bir maske gibi üzerinden atmıştı. Böylece ben de Groton'un sezdiği yönünü görebildim: İnsanda hem saygı hem de kuşku doğuran güçlü bir adam. Sıcak ve yapışkan akşam havasında evime doğru yol alırken, Yaffa, Saygon kenti üzerine kısa fakat ilginç bir söylev verdi.

«Kendine özgü bir çekiciliği var, değil mi? Doğulu oyuncuların rol aldığı bir Fransız taşra dekoru gibi. Fakat gerçek dram Asya'ya özgü. Hiç bir şey görünüşündeki anlamı taşıyor. Şu sokağa bakın. Üç polis ve dört milis var. Ama hepsi bu değil. Şu el arabasını iten adam, Cung'un güvenlik görevlilerinden biri. İlerideki köşede bir tane daha var. Yukarıdaki pencerede duran kadın benim hesabıma çalışıyor... Kent öylesine sıkıştırılmış ki, ayağınıza bir gizli polis dolanmadan bir içki içip yemek yeme olanağı yok. Her şey ne kadar durgun gözüküyor. değil mi? Oysa yüzeyin altında her şey kaynıyor. Şu giden bisikletli belki de bir Vietkong'dur. Şuradaki

taksi şoförü belki de yolcu koltuğunun altına bir el bombası gizlemiştir... Bu insanlar şu ya da bu şekilde, iki bin yıldır savaşın içindeler. Çok kültürlü bir ırk. Sağlam Vietnam kamışının üzerine Çin cilası çekilmiş sanki... Tabii, Fransızlar da bir kat kendi cilalarını geçirmişler. Bu taraf Cholon'dur, Çin kenti. Burada Çinliler ticaret yaparlar, ürerler, para alıp verirler, gene ürerler ve atalarının mezarları yakınına gömülecekleri günü beklerler sabırla. Bir ara tanışmanızı istediğim biri var orada. Bir numaralı Çinli. Çok etkili bir adamdır, ama hiç ortalıkta görünmez; hele adı hiç ağıza alınmaz. Halkının sessiz ve sabırlı oturmasını sağlar ve rüzgarı dinler.» Aynı tonda konuşmasına devam etti: «Bence siz de böyle yapmalısınız efendim. Bir süre rüzgarı dinleyin. Rüzgarın dili, toplantı masasında duyduğunuzdan çok başkadır.» Cevap vermeme fırsat kalmadan devam etti: «Budistin intiharı ancak bir başlangıç. Epey önemli bir şeyler oluşuyor, ama ne olduğundan emin değilim hâlâ. Belki bu gece bile patlak verebilir. Bu gece olmazsa, bir iki gün içinde. Nasıl olsa yarım saat önceden haber alırım; o zaman size de duyururum.»

Kendisinden ayrıntılı bilgi istediğimde sözü karıştırdı. Sinirlendiğimi anlamıştı. Kararlı bir sesle şöyle dedi:

«Birbirimizle açık konuşalım efendim. Her ikimizin de görevlerinin ne olduğunu açıkça belirleyelim. Siz, Amerika Birleşik Devletlerinin resmî temsilcisisiniz. Bense, görevimi bir başka yoldan yerine getiririm, politik bir fırsatçı olarak. Yaptığım öyle şeyler vardır ki, sizin bunları onaylamanız olağaksız. Öldürdüğüm erkekler, ayarttığım kadınlar vardır. Bir düzenin başarısını sağlamak için bir başka düzen yaratırım ben. Sizin başarınız ve belki de başarısızlığınız için önceden hazırlıklı olmalıyım. Bana yalan

söyleterek kendi vicdanınızın sesini dindirmek istiyorsanız, bunu da yaparım. Yalan söylemekte ustayımdır; ama çok gerekli olmadıkça söylememeyi yeğ tutarım. Umarım ki açıkça anlatabildim demek istediğimi?»

«Bir nokta dışında çok iyi anlattınız, Bay Yaffa. Ya sizin kendi vicdanınız?»

«Vicdan benim için bir lükstür efendim. Bana göre olmadığını anlayalı çok oluyor.»

Özel konuşmamız burada zorunlu olarak sona erdi. Elçilik evine gelmiştik. Üzerine dikenli tel gerilmiş ve cam kırıkları saplanmış yüksek bir duvarla çevrili, mermer taklidi büyük bir villaydı. Demir bahçe kapısında iki deniz piyade eri nöbet bekliyordu. Kapının girişindeyse küçük bir nöbetçi kulübesi vardı. Sürücümüz korna çalınca, bir üçüncü deniz piyadesi kapıyı açtı ve nöbetçiler, biz girerken selam durdular.

Bahçe, tropik bitkilerin parlak renkleriyle alev gibi parlıyor, çiçeklerin ağır kokusu her yanı kaplıyordu. Ne var ki, Japonya'daki bahçemin ağırbaşlı ve hesaplı düzeninden sonra, burası fazla gösterişli ve bakımsız geldi bana; tıpkı güzel, ama yıpranmış bir kadın gibi. Burada insanı hoş karşılayan, gözü ve ruhu dinlendiren bir şey göremedim. Bu yerde her zaman bir yabancı olacaktım. Son gerçek varlığım olan o gizli benliğimi ortaya sermemi gerektirecek hiç bir şey yoktu burada.

Yaffa, son kısa açıklamasına girişmişti bile.

«Evdeki personelin yarısı Amerikalıdır. Anne Beldon, özel sekreteriniz. Humphrey kahyadır, işini iyi bilir. Bayan Brendan evin bakımından sorumludur. Geri kalan hizmetlileri zamanla tanırırsınız. Mutfakta, temizlik işlerinde ve bahçede çalışanlar Vietnamlıdır. Binanın gerisindeki avluda aileleriyle otu-

rurlar. Bu yolla onları hem gözaltında, hem de korutulma ve kandırılmadan uzak tutmuş oluyoruz. Özel daireniz nehre bakıyor. O yöndeki ateş alanını çok dikkatle denetledik. Pencereden vurulmanız olanağı çok az. Ama gene de o uzak olanağın varolduğunu unutmamanızı rica ediyorum. Bütün binaya alarm zili yerleştirdik. Nöbetçilerin de özel bir güvenlik düzenleri var, ama şimdi anlatmanın gereği yok. Bill Slavich özel koruyucunuzdur. Keskin bir nişancı ve judo uzmanıdır. Onun dairesi de burada. Artık içeri girmek isterseniz efendim...»

Tanışmaları birer birer ustalıkla yerine getirdi. Anne Beldon'un hem güzel hem de iyi huylu olduğunu, özel koruyucumun da korktuğum gibi, bir boksöre değil, bir West Point(*) mezununa benzediğini görmek hoşuma gitti. Bu konularda belki de biraz züppeyim, ama çevremde göze batan insanlar görmekten hiç hoşlanmam. Gorile benzer bir koruyucum olması, onurumu zedelerdi.

Sonunda, deltanın düz ve geniş yeşilliğine bakan odamda yalnız kaldım. Akşamın son ışığında garip bir suskunluk ve güzellik vardı, bir balenin boyalı dekoru gibi gerçekdışı görünüyordu.

Buradan ancak on beş-yirmi kilometre ötede, şimdi gözümün görebildiği uzaklıkta, daha bir hafta önce kıyasıya bir savaş olduğuna inanmak güçtü. Yaklaşık olarak bin kişinin; Vietkong, Başkan Cung'un ordusu ve bizim Amerikan birliklerinin katıldığı bir savaş. Bu gece, tropiklerin karanlığı hızla çöktükten sonra, Vietkong'un yeniden harekete geçeceğine, şu ya da bu köye baskın yaparak pirinç, tavuk, mermi isteyeceğine, kimi aileyi korkutarak, kimini zorlayarak kendine bağlamaya çalışacağına

(*) Amerikan kara ordusuna subay yetiştiren askeri akademi.

inanmak daha da güçtü. Gene bu dolaylarda, bir Amerikan subayının çıplak, gözleri bağlı ve bir hayvan gibi kafes içinde köyden köye gezdirildiğini, bir alay ve aşağılama konusu haline getirildiğini duymuştum. Sabahla birlikte, inatçı bir köylünün boğazı kesik ölüsü bir su kanalında bulunabilir, ağzı bağlı, inleyen bir başkası da bahçe parmaklığının bambu kazıklarına asılmış olabilirdi. Ve daha güneş yükselip arama helikopterleri sefere çıkmadan Vietkong gözden yitmiş olurdu... Ormanda saklanır ya da bir köy pazarında alışveriş edenlerin arasına karışırırlardı.

Ben dışarıyı seyrederken gece bastırıverdi ve bulut kümelerinin arasında ilk solgun yıldızlar parlamaya başladı. Bu saat benim hüznün saatımdı; hareketsizlik, kuşku, güvensizlik ve gelecek yalnız geceden korku saati.

Açıkça söylemeliyim ki, ben her zaman için bir kadına gereksinme duyan bir erkeğim. Eğer şimdiye kadarki hayatım düzenli ve tutarlı olduysa bu, Gabrielle'le evliliğimin çok uyumlu olmasındandı. Karımın ölümünden sonra, bir süre onun anısından duyduğum gurur ve titiz bir kendini beğenme duygusu, geçici ve kirli ilişkilerde kendimi tüketmeme engel oldu. Şimdi bu savunma silahlarımın yavaş yavaş aşınmış olduğunu görüyor, yeni görevin yükünü yalnız başıma nasıl taşıyacağımı kuşkuyla düşünüyordum.

Muso Soseki'nin ağır başlı disipliniyle geçici bir rahatlık bulmuştum, ama bu bile kalmamıştı elimde artık. Bundan böyle Tenryu-ji'nin büyülu bahçesinde dolaşmak yoktu benim için; onun yerine tehlikeli bir dehlizde yürüyecek ve entrikacıların ihanetinden ya da bir caninin kurşunundan nasıl sakınacaksam,

kendi tutkularımdan da öylesine kaçmak zorunda kalacaktım.

Soyunup banyo yaparken, öğleden sonraki toplantıyı kafamdan geçiriyor ve tartışmaların karışık yumağından, beni dehlizin dibinde bekleyen —eğer varsa— canavara ulaştırarak ipucunu bulmaya çalışıyordum. Ama izlediğim her ip beni bir çıkmaza götürüyor ve orada kopuyordu. Geri dönüp yeniden başlamak zorunda kalıyordum.

Örneğin, General Tolliver durumu kesin ve yalın bir görüşle değerlendiriyordu. Bu, savaşmak zorunda olduğu fakat kazanamayacağını bildiği bir savaştı. Bu savaşın sonunda omuzlarına bir yıldız daha takacak ve hükümete savaşta sınanmış bir ordu asker verecekti. Amerikan savaş yitikleri az sayıda olduğu için, bir savaş deneyinden geçmiş olmanın kazancı karşılığında olağan sayılacaktı. Tolliver'e göre, Vietnamlılar askeri yönden ayakbağıydılar. Yüksek komutaları politik oyunlarla parçalanmıştı. Kıta subaylarının eğitimi çok zayıftı. Dövüşen birlikleriyse cesaretsiz ve moralsizdi. Kısacası bu savaş, malzeme ve insan gücü ve moral bakımından bir ur gibi tüketici ve zararlıydı.

Mel Adams da Tolliver gibi karamsardı. Politik durum çekilmez bir rezalet halindeydi. Cung hükümeti, mandarin(*) anlayışı, savaşbeyi entrikaları, gizli polis ve eski biçim Galya Katolikliği üzerine kurulmuş derme çatma bir diktatörlüktü. Yetenekli bir politikacı olmasına rağmen Cung, kent halkının sevgisini yitirmişti ve köylüleri çevresinde toplayacak kişilikten yoksundu. Kendini halktan uzaklaştırmış ve çevresini, en aşırı çılgınlıklarını bile alkışlayan dalkavuklarla doldurmuştu. Koyu bir Katolikti. Budistler

(*) İmparatorluk çağında, Çin'de devlet görevlilerine verilen ad.

konusunda çok kötü bir yanlışlık yapmıştı, itibarını zedeleme korkusundan bunu kabullenemiyordu. Bu nedenle, sonu belirsiz bir baskı ve bölme taktiği yoluna sapmıştı. Ültimatolum onu şaşırtacaktı. Eğer bana güvenirse, belki değişmesine yardımcı olabilirdim. Yok eğer değişmeyecekse, o zaman ister istemez iktidardan düşürülecekti.

Bunun için de perde arkasında Harry Yaffa, elinde devirme aracıyla hazır bekliyordu. Cung'un generalleri ayaklanmaya hazırdılar. Amerika'dan sağlam bir onay işareti aldıkları an, Cung'u bir gece içinde devirebileceklerdi. Generaller hep birlikte askerî güçle desteklenen dengeli bir hükümet kurabilirler ve savaşın akışını yeniden biçimlendirebilirlerdi... Bu nedenle, ultimatom Başkan Cung'a bildirildiği an dışarıya da duyurulmalıydı. Hem öyle bir dille açıklanmalıydı ki, generaller bunun, kendi planlarının bir onayı olduğunu anlayabilsinler...

Demek dehlizin dibinde gerçekten bir canavar vardı ve adı Cung'du. Ülkeyi ayaklandırıp savaşı kazanmam için yapmam gereken tek şey, bu canavarın kafasını generallere kestirtmektir. Bir peri masalı kadar basit ve çekiciydi her şey. Gene bir peri masalı gibi, kendi gerçek havasını yaratıveriyordu. Fakat salt gerçek neredeydi acaba? Tolliver, gerçeği delta'nın çamurunda aramamı söylemişti. Muso Soseki'ye, nesnelerin «içe dönüklüğünde» aramaya yöneltmişti beni.

«Ne yapacaksınız?» diye sormuştu. «Guguk kuşunu öldürmenizi istedikleri zaman ne yapacaksınız?»

Sorunun anlamı artık açıktı benim için, ama nasıl karşılık vereceğimi hiç bilemiyordum. Işığı söndürüp pencereye yaklaştım ve yeniden karanlık delta topraklarına baktım. Orada, kulübelerde ve or-

man kamplarında verilecekti davranışlarımın yargısı.

Orada nesnelerin hem basit dışa dönüklüğü, hem de karmaşık içe dönüklüğü vardı. Orada köy başkanları hem prens, hem rahip hem de son yargı katıydı. Orada **truong toc**, yani klan başkanı, atalarının mezhobini korur ve mihrapların bakımını kollardı. Mezarlara bakar; klanın kayıtlarını tutar ve öz mallarının koruyuculuğunu yapardı. Orada ailenin üç kuşağı bir çatı altında yaşar, herkes ailenin kesesine ve pirinç çanağına katkıda bulunurdu. Bambu kamışı gibi birleşmişler ve toprağa tek bir kökle bağlanmışlardı. Yine bambu gibi eğilip bükülürler ve en çılğın fırtınadan sağ çıkarlardı.

Vietnamlılar, eski bir nezakete köle olmuş uysal bir halktı. İster Hristiyan, ister Budist rahibi, ister Konfüçyüs bilgini ya da Tao büyücüsü olsun, her geleni dinlerler, bir şeyler öğrenirler ve pirinç çöreklerinden bir parça sunarlardı. Ve sonra gezginci ruhlar, ağaç, kaya ve nilüferden koruyucularla dolu kendi ruh dünyalarına dönerlerdi.

Onlar için dehlizin dibinde yaşayan bir canavar yoktu, yalnız Saygon'da uzak bir sarayda yaşayan ve saygıyla dinleyip gün batımına varıncadan saygıyla unuttukları buyruklar çıkaran bir mandaren vardı. Kim bilir, belki de bizdik canavarlar, uzun boylu beyaz barbarlar; ruhlardan habersiz, yalnızca barut satmayı bilen; böcek öldürmek için ilaç ve yeğenlerini öldürmek için silah dağıtan uzun burunlular, mavi gözlüler...

Odamın kapısı vuruldu ve elinde toplantının tutanaklarıyla George Groton girdi. Bir okullu gibi heyecanlıydı. İç karartıcı yalnızlığımdan sonra onun hevesli konuşmasını dinlemek rahatlattı beni.

«... Burada her şey, hani kimse inanmadığı için artık yazılmaz olan serüven kitapları vardır ya, işte onlara benziyor. Tutanakları beklerken birşeyler içmek için Caravelle Bar'a gittim. Gazeteciler kıyıda köşede fısıldaşıp kötü Fransızcalarıyla gizli telefon konuşmaları yapıyorlar. Biri koridorda gazoz şişesi düşürünce, kösedeki iki Vietnamlı hemen silahlarına sarıldılar. Sonra herkes utangaç utangaç gülüştü. Bu kentte bir şeyler dönüyor, ama daha kimse ortaya çıkıp ne olduğunu söylemeye cesaret edemiyor. Harry Yaffa'nın adamı arkamdan Bara gelip siz ve düşünceleriniz üzerine ağzımdan söz almaya çalıştı. Ben de bir haberciden başka şey olmadığını söyledim. Demin aşağıda sekreterinizle tanıştım efendim. Hiç de fena değil!» Bunu söyler söylemez kızardı ve bu kez kendisi utandı. «Özür dilerim efendim, çenem iyice açıldı, değil mi? Ama bu ülke, insanı uyarıcı bir ilaç gibi etkiliyor.»

Sonra ikimiz birden güldük ve sordum. «Harry Yaffa'nın adamı sana da bir silah verdi mi?»

«Hayır efendim. Ama en iyi içki içilecek barları öğretti. Söylediğine göre, buradaki bar kızlarıyla arkadaşlık etmek istiyorsam kurşun geçirmez bir yelek giymeliymişim.»

«Oldukça bilgili adammış.»

«Bir tek şeyi açıkça belirtti. Bize burada yeni süpürge gözüyle bakıyorlar. Eski pisliği süpürüp ortalığı tertemiz yapmamız bekleniyor. Büyükelçi, CIA'yla işbirliği yaparsa bütün dertlerimiz sona erecekmiş... Unutuyordum, Mel Adams size bir haber gönderdi. Vatikan elçisini akşam yemeğine konuk getirmek istiyor. Durumu Vatikan Dışişleri Bakanlığına bildirmek üzere yarın sabah gidiyormuş. Onunla yapacağınız bir konuşmanın, Cung'la karşılaşmanızda yararlı olacağını söylüyor Adams... Bu

adam hoşuma gitti. Apaçık konuşuyor. Paniğe kapılacak bir insana da benzemiyor...»

Ben giyinirken bir yandan da bu dağınık konuşmayı sürdürdük. Groton'un delikanlı saflığıyla keskin sezgisi beni bir kez daha şaşırttı. Onda ayrıca, her şeyin yerli yerince olmasını sağlayan doğal bir duygusu vardı. Özel konuşmalarımızın yakınlığından şımarmıyor, yabancıların yanında her zaman alçak gönüllü ve saygılı davranıyordu. Groton'un bağlılığına, sözle anlatamayacağım kadar gerek duyuyordum. Ben de bunun karşılığında kendisine, Dışişlerinde değerli deneyler ve eğitim verebileceğimi umuyordum.

Yemeğe indiğimizde, Mel Adams'la birlikte bizi bekleyen kısa boylu, parlak yüzlü bir İtalyanla karşılaştık. Mel Adams bize, Vatikan'ın Güney Vietnam Delegesi Saygıdeğer Monsenyör Angelo Visconti'yi tanıştırdı.

Monsenyör, zeki konuşması ve zarif ingilizcesiyle ideal bir konuktu. Önemli sorunların ivedilikle çözülemeyeceğini ve en akıllıca konuşmaların bir yemeğin sonunda yapıldığını bilen kusursuz bir dinadamı ve diplomattı. Yarım düzine ülkeden derlediği ilginç öyküleriyle, bizi günün geriliminden kurtaran hoş bir hava yarattı. Sonra da açıkça, sorularımı cevaplamaya hazır olduğunu bildirdi. Sorduklarım, dolaysız ve kesin sorulardı, buna rağmen hepsini dinbiliminin titizliğiyle cevaplandırdı. O sıra tuttuğum anılarımda, aramızdaki konuşmayı kağıda geçirmiştim:

«Ekselans, bu ülke nüfusunun yüzde seksenini oluşturan Budistlere karşı uygulanan baskı ve eziyetlerden, Güney Vietnam Katolik Kilisesi ne ölçüde sorumlu tutulabilir?»

«Hue Başpiskoposuyla onun yakından ilişkili

olduğu Başkan Cung, doğrudan doğruya sorumludur-
lar bunlardan. Başpiskopos; hükümeti, Gautama Bu-
da'nın doğum gününde bayrak asılmasını yasaklama-
ya zorlamakla akıl almaz bir çılgınlık yaptı. Ayak-
lanmalar oldu, polis dokuz kişiyi öldürdü. Hem Baş-
piskopos hem de Cumhurbaşkanı inatçı bir yol tut-
tular. Daha çok ayaklanmalar, daha çok tutuklamalar
oldu. Sonunda Budist intiharları çıktı ortaya... Ne
var ki, Vatikan'la Güney Vietnam Katolik Kilisesi,
bu baskı hareketlerinden kesinlikle aklanmış durum-
dadırlar. Bu gerçek, Saygon Başpiskoposundan ve
Papa VI. Paul'den gelen mektuplarla iyice açıklığa
kavuştu. Kırsal bölgelerdeki bazı küçük dinadamlar-
ının taşralı tutumlarını ayrı sayarsak, kesinlikle
söyleyebilirim ki Katolik çoğunluk, rejimin uygula-
dığı baskı tedbirlerini hayretle ve düşmanlıkla kar-
şılıyor. Bununla birlikte, Budistlerin hepsini de birer
ermiş saymak doğru olmaz. İleride daha çok sorun
çıkarmabilecek gizli bir şiddet akımı var aralarında.»

«Güney Vietnam'da Katolik Kilisesinin durumu
nasıl görüyorsunuz?»

«Halk arasında yerleşmiş ve canlı bir din inancı
var. Yine de, ruhban sınıfının eğitim düzeyi düşük ve
bir reform gerektirir durumda. Hue Başpiskoposunun,
Papalık otoritesine karşı gösterdiği inatçı ve boyun
eğmez tutum, din yetkilerini sarsmış durumda.»

«Oysa Cung, dindar bir Katolik olduğunu iddia
ediyor ve davranışlarını, uygulamada kişisel özgür-
lüğün temeline saldırdığı halde, Hıristiyanlık esasına
göre geliştirdiğini iddia ettiği sözümona bir kişisel-
lik politikasına dayandırıyor.»

Monsenyör Visconti acı acı gülümsedi ve çaresiz-
lik anlamında ellerini havaya kaldırdı.

«Fransızların yarattığı en iyi slogan: 'Özgürlük,
eşitlik, kardeşlik'tir. Aslında ne şahane bir yalan!

Ama bir ülkeyi bir felsefe önerisi, hem de karışık bir öneri çevresinde birleştirmeye kalkışmak düpedüz saçmalaktır. Gerçek şu ki, Cung, Orta Çağdan kalma bir Katolik. Davranışları, çağdışı bir mandarenin davranışları gibi. Uygulaması otoriter ve totaliter. Aslına bakarsanız kendisi yüzde yüz Marksist sayılabilir. Ülkenin bugünkü durumuyla, bir gece içinde bayraklar değiştirilirse, ertesi gün burası Marksist olur.»

«Bir gece içinde ülke nasıl Marksist olabilir?»

«Çünkü kesin bir politik denetimin bütün mekanizması zaten işlemekte. Örneğin kırsal bölgeler, şimdiki halde askerî görevi olan stratejik yerleşme bölgeleri halinde örgütlenmiş, ama bunların aynı zamanda politik görevleri de var. Her köyün her evindeki her vatandaşın adı, yaşı, mesleği ve tanımı kayıtlıdır. Bütün ülke, özellikle büyük kentler, gizli polisin sürekli denetimi altında. Buradaki örgüt, Nazilerin Gau ya da Marksistlerin hücre sistemine benziyor. Hangi biçimde isterseniz kabullenebilirsiniz.»

Cevabı aklıma, fırsatçı olduğunu kendi ağzıyla söyleyen Harry Yaffa'yı getirdi hemen. Sistem ya da koşullar ne olursa olsun, Yaffa da birtakım çelişkili amaçlar için kullanabilirdi durumu. Köylerin hücre-sel örgütlenmesi konusunda sözü uzatmak işime gelmedi, çünkü bunda biz Amerikalıların da parmağı vardı. Politikadan daha uzak bir soru sordum:

«Sizce, bu ülkede Katolikliğin karşılaştığı en büyük tehlike nedir?»

«Hem Katolik hem Budist halk için giderek artacak bir tehlike görüyorum. Her şeyden önce, baskı altında olan ve şikayetlerini özgürce duyuramayanları etkisine alan bir uyuşukluk var. Bunun ardından pasif direnme gelir. Daha sonra da halk, biri aşırı sağ öbürü aşırı sol iki rejim arasında bir seçme yap-

manın yersizliğini düşünerek çaresiz bir bunalıma zorlandığını sanabilir.»

«Kilise bu duruma karşı ne yapmayı düşünüyor?»

«Halkın dinsel dünyasını güçlendirmek, ruhban eğitiminde reform yapmak ve bireyleri yasal politik seçmelerinde özgür bırakarak Kiliseyi blok politika-sından sıyırmak için bir kampanyaya hazırlanıyoruz. Politik ya da askerî alanda, ne olursa olsun, bir dinsel varlık olarak yaşayabilme olanağını vermemiz gerek halka.»

Yerleşmiş din inancı taşımayan bir insan olarak bir ölçüde kuşkuyla karşılamama rağmen, gene de belirtmek istediği noktayı anlıyordum. Hristiyan azınlığın, tıpkı Çin'de olduğu gibi, Güney Doğu Asya'da düşman bir rejim altında fazla dayanamayacağına inanıyordum. Buna rağmen, uzak görüşlü bu İtalyanın, durumu nasıl bulduğunu öğrenmek istiyordum.

«Kilisede reform yapmak ve halkın dinsel hayatını istediğiniz gibi derinleştirmek için gerekli zamanı bulabilecek misiniz? Daha doğrusu, Kilisenin Güney Doğu Asya'daki bu son tutamağını elden kaçırmayacağınıza emin misiniz?»

«Dünya görüşüyle bunu cevaplandırmak güç olur. Burası Asya, Avrupa değil. Cahillik, gerilik ve batıl inançlar çok yaygın. Eğitimse bir avuç kişiye özgü bir ayrıcalık ve onlar da çoğu zaman, bunu kötüye kullanıyorlar. Eninde sonunda, güvenimizi İlahi Takdir ve Ruhulkudüs'e bağlamak zorundayız.»

Yüzü karardı ve ciddi bir tavırla ekledi: «Umut-suzum. Bunu saklamıyorum. Ama son zamanlarda, Kilisede seyrek görülen bir mucizenin küçücük belirtilerini gördüm. Basit halkta, kendilerini yöneten kişilerin yanlışlarını bile aşan akıllı ve canlı bir inancın doğuşunu.»

Böyle mucizelerin, çok zaman umutsuzların rahatlaması için yaratılmış düşler olduğunu söylemek için kendimi zor tuttum. Öte yandan, Angelo Visconti'de benim özlediğim bir şey vardı, doğaüstü olana sağlam bir inanç. Tersini kanıtlayamadığım bir şeyi nasıl kötüleyebilirdim? Visconti'nin inancının eyleme dönüşmesini görmek daha ilginç olacaktı. Yeniden sordum:

«Kilise, Hıristiyanlığın merhamet esasına ve Ekümenik harekete(*) uygun olarak Budistlerle ilişkileri düzeltmek için herhangi bir şey yapıyor mu?»

«Şimdiki halde Budistlerle ilişki kurup sizin bu ileri sürdüğünüzü yapmaya çalışan bir iki rahibimiz var... Şurasını unutmamalısınız ki, üyelerinden bazılarının davranışı her ne kadar Kiliseyi suçlar gibi görünmekteyse de, Kilise hem özde hem de kendi başına suçsuzdur. En yüce inancımız kardeşlik ve Hıristiyan merhametidir.»

Bunun ardından gelen sorum belki de çok güçlü; ama bu inancın, Katolik Cumhurbaşkanı'nın nasıl karşılandığını öğrenmek istiyordum.

«Kentte, bir çok öğrencinin hapiste bulunduğu ve hem kız hem de erkeklere işkence yapıldığı söylentileri çok yaygın. Siz bu söylentilere inanıyor musunuz?»

«Ne yazık ki bu söylentilerden bazılarının doğru olduğuna inanmak zorundayım. Üstelik pek yakında daha çok sayıda tutuklamalar yapılacağına da inanmam gerekiyor.»

«Bu durumu Saraya karşı protesto ettiniz mi?»

«Çok kez protesto ettim, ama onların düşüncesini değiştirmek olanaksız.»

Burada sözünü kestiğini hatırlıyorum. Şarabın-

(*) Değişik kiliseler arasında birlik ve işbirliği kurmak üzere 20. yüzyılda başlatılmış bir hareket.

dan bir yudum içti. Sonraki sözlerinin ağırlığını dikkatle hesaplıyor gibi bir hali vardı. Sonra gülümsedi.

«Şimdi söyleyeceklerim, biraz önceki sözlerimle çelişkili gibi gelebilir, ama bilmeniz gereklidir. Cung'un hakkını teslim etmek gerekirse, şunu belirtmeliyim: Kendi vicdanımın mahkemesinde onu yargılayacak olsam herhalde iyi bir Katolik olduğunu söylemek zorunda kalırdım. Kördür, evet! İnatçı ve yanlış yoldadır, evet! Ama ülkesi umutsuzluk ve ah-laksızlığa gömülmüşken onun kurtarıcısı oldu. Kanımca, şimdiki yanlışlarını geçmişteki başarılarıyla hoş göstermek istiyor. Bu, hiç de kötü niyetimiz olmaksızın hepimizin yapabileceği bir yanlış. Belki çelişkiye düşünüyorum, ama gene de ben gerçeği böyle görüyorum. Bir şey daha eklemek isterim...»

Monsenyör Visconti'nin ne söyleyeceğini hiç bir zaman öğrenemedim, çünkü o sıra telefona çağırıldım. Harry Yaffa'dan haber vardı:

«Olan oldu. Cung'un birlikleri pagodalara baskına hazırlanıyorlar. Hemen elçiliğe gelseniz iyi olur.»

Saatıma baktım. Gece yarısını on beş dakika geçiyordu. Kulaklığı yerine koyarken, uzaktan uzağa piring bir gongun vurulduğunu duydum.

BÖLÜM ÜÇ

ELÇİLİK BAYRAĞINI savunarak geceye gömülmüş kentte hızla ilerlerken, gong sesinin havadaki titreşimleri hâlâ duyuluyordu. Sonra ardından birdenbire silah sesleri geldi. Mel Adams, sokak boyunca dizilmiş askerleri ve her kavşakta hazır bekleyen kamyonları göstererek: «Cung iyi bir taktik uzmanıdır. Bütün kenti böyle çevirmiştir kesinlikle» dedi.

Harry Yaffa, elçiliğin önünde bizi bekliyordu. Arabaya atlayıp kapıyı hızla çekti. Yorgun ve perişan görünüyordu.

«Xa Lai Pagodası'yla kentteki öbür üç dört pagodayı basıyorlar. Biraz önce Hue, Dalat ve Danang'dan telefonlar aldım. Aynı şey oralarda da oluyor. Olup bitenleri gözünüzle görmeniz iyi olur efendim.»

«Ben de öyle düşünüyorum.»

«Ben öyle düşünmüyorum efendim!»

Saygon'a varışından bu yana, Mel Adams'ın ilk kez canlandığını gördüm. Sert ve kesin konuşuyordu: «Diplomasi açısından yanlış bir iş olur bence. Size hareket özgürlüğü bırakmaz. Olayın görgü tanığı olursanız, hiç bir diplomatik kaçamak yapamadan açıkça yargı vermek zorunda kalırsınız. Gazeteciler de orada bulunacaklar. Fotoğrafınızın çekilmesi kaçınılmaz bir şey olur. Hem de polis vahşetinin pasif bir seyircisi olarak çıkacak resminiz. Bence bu, kötü sonuç verir.»

«Yarın Saraya ikinci elden alınma bilgiyle gitmek daha mı iyi yani?» diye sordu Yaffa soğuk soğuk. «Cung bu gösteriyi yalnızca Büyükelçi için düzenledi. Haydi Mel, şu örümcekleri at artık kafandan. Bu iş kadife eldivenle diplomasi yapmaya benzemez. Savaş bu.»

«Ben görüşümü belirttim,» dedi Mel Adams kuru bir sesle. «Savaşta bile birliklerini kaydırabilmek için yer gereklidir insana. Bu şekilde hiç bir manevra olanağı kalmıyor.»

Araya girmemin zamanı gelmişti. Her ikisinin de itibarını kurtarmam gerekiyordu.

«Bu bir kumardır, Mel. Belirtmekte de haklısın. Karar bana aittir. Gidelim.»

Son sözümün ağzımdan çıkmasına fırsat kalmadan Bill Slavich gaza bastı. Köşeyi iki tekerlek üzerinde hızla dönerek pagoda yönünde ilerlemeye başladık. Silah sesleri artmıştı; pagodaya yaklaştıkça bağırtilar, çığlıklar ve kızgın bir kalabalığın homurtularını duymaya başladık. Tapınağa açılan yollar tahta barikatlarla kapanmış, tüfekli ve gaz tabancalı polislerce korunuyordu.

Barikatlarda biriken kalabalığı polis, dipçikle geri itmeye çalışıyordu. Arabamız sert bir frenle durduğunda, iki polis bize doğru koşmaya başladı, ama Elçilik bayrağını görünce geri çekildiler. Kalabalığın tepesinden görebilmek için Yaffa'yla birlikte arabanın motor kapağına tırmandık.

Pagodanın kapıları kırılmıştı. Önünde polis kamyonları bekliyordu. Polislerin, bir grup rahibi ite kaka kamyonlara doğru sürüklediğini o sıra gördük. Rahiplerin üstü başı perişandı; hepsinin tartaklandığı belliydi. Bir tanesinin kafasındaki yaradan kanlar akıyordu. Onların ardında, genç bir subayın kollarında çırpınıp haykıran bir rahibe geliyordu. Üst

katların birinden bir çığlık duyarak başlarımızı kaldırdık ve sarı cübbeli bir adamın pencereden yuvarlanarak aşağıdaki avluya düştüğünü gördük. Pagodanın içinden tüfek sesleri ve göz yaşartıcı bombaların boğuk patlamaları duyuluyordu. Kalabalık, muhafızlara küfürler yağdırıyordu.

İki gazete muhabiri, kalabalıktan sıyrılarak yanımıza geldi. Bir tanesi fotoğraf makinesini kaldırarak, motor kapağının üzerinde resmimi çekti. Öbürü kendini tanıttı.

«Ben Associated Press'den Cavanna. Siz Bay Amberley'siniz, değil mi?»

«Evet.»

«Bu akşamki olaylar konusunda bir diyeceğiniz var mı?»

«Evet, var. Şiddet ve gaddarlık gördüm burada. Amerika Birleşik Devletlerinin bir temsilcisi olarak bunu en sert biçimde kınıyorum. Konuyu Cumhurbaşkanı Cung'la görüşmeden önce başka bir şey söyleyemem.»

«Bu sabah gözlerinizin önünde bir Budist rahip kendini yaktı. Bu gece de bu olay oldu. Güney Vietnam'da Büyükelçi olarak ilk gününüz. Bu konuda bir şey söyleyecek misiniz?»

«Diyeceklerimi, yarın öğleden sonra saat ikide söyleyeceğim. Basın toplantısında belirteceğim. Şimdilik bu kadar.»

Barikatlarda yeni karışıklıklar çıkmıştı. Bir şişe atıldı; ardından taş ve sopa yağmuru başladı. Polisler barikatların ardından çıkarak seyircileri geri itmeye başladılar. Halka karşı son derece acımasız davranıyorlardı. Bir çok kişinin başı yarılmıştı. Yere düştüğü için, gerileyen halkın ayakları altında ezilen bir genç kızı polisler kaldırıp kamyona tıktılar. Kalabalık adım adım, arabamızın bulunduğu yere doğru geriliyordu.

Yaffa bağırdı: «Kaçalım buradan. Ben gidilecek yeri biliyorum.»

Beş saniyede hepimizi yeniden arabaya sokmuştu. Köşeyi dönerek, pagodanın arazisine bitişik olan Amerikan Yardım Misyonu'nun bahçesine girdik. Binada kalan görevlilerin hepsi pijama ve sabahlıklarla dışarı fırlamışlardı. Genç bir kadın, bir süngü vuruşuyla yüzü yarılmış bir rahibin yarasına bant yapıştırıyordu. Bir başka rahip, bahçe duvarının dibine yığılmış, kırık çenesini tutarak inliyordu. Yardım Misyonundan bir görevli yanıma geldi. Öfkesinden titriyordu.

«Burada cinayet işleniyor efendim! Basbayağı cinayet. Engel olamaz mıyız?»

Harry Yaffa atıldı. «Hayır olamayız! Onun için kendinizi toparlayın. Şu iki rahibi içeri alın. Koruyuculara da talimat verin, buraya zorla girmek isteyen olursa önce ateş edip sonra hesap sorsunlar. General Tolliver'e haber verin. Olanları bildirin; bir doktorla yedek koruyucu kıtası göndersin.» Sonra bana döndü. «Gördükleriniz yeterliyse efendim, sizi elçiliğe götürelim artık.»

Yeterliydi gördüklerim. Görüntünün anlamsız vahşiliği beni tiksindirmişti. Öfkeden kuduruyordum. Mel Adams'a döndüm.

«Sen burada kal, Mel. Bu olay hakkında toplayabileceğin kadar bilgi edin, sonra sabah ilk iş olarak bana rapor ver. Bu iki rahip, Amerika Birleşik Devletlerinin koruması altındadırlar. Haklarındaki bütün soruşturmalar Elçiliğe yöneltilsin.»

Adams başını salladı ve bir noktayı daha ekledi: «Olanları öbür elçiliklere de duyurmak, herhalde yerinde olur efendim.»

«Ben o işi yerine getiririm,» dedi George Groton. «Nöbetçi görevlileri çoğaltalım mı?»

«Evet, lütfen. Bayan Beldon'a ve öteki önemli görevlilere de haber verin. Önümüzdeki saatlarda işimiz çok olacak.»

«Ya siz, Bay Yaffa?»

«Benim kendi işim var,» dedi Yaffa asık bir yüzle. «Bill Slavich sizi geri götürsün. Fırsat bulur bulmaz elçiliğe gelirim.»

Kordon altına alınmış sokaklardan geçerken, öfkemi bastırmaya ve son on iki saatin olaylarını soğukkanlılıkla düşünmeye çalışıyordum. Olayların, itibarımı zedelemek ve Cumhurbaşkanıyla yapacağım görüşmelerde kozlarımı zayıflatmak için zamanlandığından kuşku yoktu. Kişisel onurlanma yaratan ve halkın gözünde güçlülüğün başka bir adı olan «itibar»ın önemini iyi bilecek kadar uzun süredir Doğu'da bulunuyordum. Benim Saygon'a atanmam, Başkan Cung'un kişisel itibarına bir darbe olmuştu. Bu nedenle, gerçek bir Doğulu gibi, kendi gücünü göstermek için beni küçültmeyi düşünmüştü. Ne var ki, benim tedirginliğimden çok daha önemli sorunlar giriyordu işin içine ve bu nedenle aceleci bir karara varmaktan kaçınmak zorundaydım.

Başkan Cung, salt şiddet uygulamış olmak için böyle bir şey yapmayacak kadar zeki bir politikacıydı. Davranışlarının kişiliğiyle her zaman tutarlılık içinde olması beklenirdi. Dien Bien Phu perişanlığının ardından ülkeyi avucunun içine alan, Kuzeyden gelen bir milyona yakın göçmeni yerleştiren, ulusal ekonomiyi canlandıran ve yalnızca beş bin askeriyle bütün Saygon polisini elinde tutan nehir korsanları Binh Xuyen'in gücünü kıran adamdı Cung... Bir düzine suikastten kurtulmuş ve bir çok silahlı oyunu, feodal savaşbeylerini ve askeri düzencileri denetimi altına almıştı. Orduyu eğitip birleştirmek ve Ho Chi Minh'in gerillalarına karşı verilecek bir savaşta ge-

reken askerî donanımı sağlamak için ÷lkeye Amerika Birleşik Devletlerini çağırın Cung olmuştu. Bir politik strateji uzmanı olduğu kadar bir düşünürdü de ve sudan nedenlerle hiç bir iş yapmazdı.

Kendi nüfusunun yüzde seksenine karşı bir din kıyımına yol açarak savaş kazanmayı ummak ancak bir çılgının işi olabilirdi. Bu nedenle, Cung'un, Budistliğin kaymak tabakası olan rahiplere karşı giriştiğı bu hareketlerin hiç değilse ilk bakışta haklı bir gerekçesi olmalıydı. Festhammer'in verdikleri arasında okumuş olduğum bir belgeyi hatırladım. Merkezî Haberalma Örgütü CIA'nın, Budizmin dinsel sistemi olan Sangha içindeki komünist sızmaları üzerine bir raporuydu.

Rapor; Tayland, Laos, Kamboçya ve Güney Vietnam'daki etkinlikleri kapsıyordu. «Küçük Yol»un uygulandığı ve Sangha'nın Krallık ailesinin koruması altında toplandığı Tayland'da komünist sızma hareketlerinin denetlenebileceğı belirtiliyordu. Daha gevşek ve dağınık olan «Mahayana» sistemi içindeyse bu denetim çok güçlü. Genç ve ateşli rahipler, daha yaşlı ve ölçülü büyüklerinin yetkilerini ellerinden alıyorlardı. Sarı renkli rahip giysisi, pagodalarda ve halk arasında yürütölen yıkıcı çalışmalar için elverişli bir örtüydü.

Cung'un dayanakları bunlardı ve herhangi bir forumda bu savlarını güçlü bir şekilde kullanabilirdi. Hue'de dokuz kişinin, hükümet birlikleri tarafından öldüröldüğü ayaklanmalardan sonra, Budist rahipler açık toplantılar düzenlemiş ve hükümeti suçlayan konuşmalar yapmışlardı. Savaş içinde olan bir ÷lkede, böylesine bir kamu düzensizliğı kolaylıkla hoş görölemezdi. Burada da kanıtlar, sert güvenlik tedbirlerini haklı gösterir gibiydi. Ne var ki, Xa Lai Pagodasında gördüğüm biçimiyle şiddet, bağışlanmaz

bir politik çılgınlıktı ve ben, Amerika Birleşik Devletlerinin Büyükelçisi olarak kendimi ve ülkemi bu çılgınlığa ortak olmaktan kurtarmak zorundaydım.

Elçilikte beni yeni bir sürpriz bekliyordu. Xa Lai Pagodasından kaçarak elçiliğe sığınan yaşlı bir rahip. Polislerden ancak sekiz on metre farkla kurtularak binaya girmiş, elçilik nöbetçileriye, kovalayan polisleri ancak silah tehdidiyle uzaklaştırabilmişlerdi. Rahip İngilizce bilmiyor, Fransızca konuşuyordu. Kendisiyle bir saat kadar görüştüm. Bir yandan da, Anne Beldon rahibin anlattığı biçimiyle baskının öyküsünü kağıda geçiriyordu.

Konuştukça, rahibin pek beğenilecek bir yanı olmadığını gördüm. Basit, kaba ve bilgisizdi. Pagoda baskınını bütün ayrıntılarına kadar tanımlayarak anlattı, ama kendisine Vietnam Budizminin niteliği, tarihi, örgütü, tutumu ve sorunları üzerine sorular sorduğum zaman, Cung ailesine karşı kaba sövgülerle karışık yavan sözler söylemekle yetindi. Bu rahibi bir din kurbanı olarak düşünemiyordum; ancak bir kışkırtıcı olarak rolüne çok uygun düşerdi. Elimde olmadan bu ağır sövgülerini, Muso Soseki'nin yüce öz-disipliniyle karşılaştırıyordum kafamda. Gene de rahipten iki önemli şey öğrenmiş oldum. Polis baskına, elinde önceden hazırlanmış bir ad listesiyle gelmiş. Adı listede bulunan bütün rahipler, komünist kışkırtıcı olmakla suçlanıyormuş. Polis bu sabah kendini yakan rahibin küllerine de el koymuş, ama ayrı bir kapta saklanan yanık yürek bulunamamış. Akıllı Hristiyan Cung, bir de Budist kurban derdi istemiyordu başında anlaşılan.

O sıra öteki bölgelerden telefonlar gelmeye başladı. Hue'de askerler bir pagodanın içini yakıp yıkmışlar, tapınak hazinesini yağmalamışlardı. Başka bir tapınağa giden yol üzerinde de kıyasıyla bir çar-

pışma olmuştu. Otuz kişi ölmüş, yüzlerce insan yaralanmıştı. Ülkenin çeşitli yerlerinde yaklaşık olarak bin kişinin tutuklandığı sanılıyordu.

Washington'a uzun bir mesaj hazırladım. Ayrıca Laos, Kamboçya ve Tayland'daki A.B.D. temsilcilerine de birer mesaj yazdırdım. Sabahın saat altısında hâlâ iş başındayken, Saygon radyosunda Başkan Cung'un kendi sesinden konuşmasını duyduk. Bütün ülkede sıkıyönetim ve sokağa çıkma yasağı koyduğunu ilan etti. Orduya, şüpheli kişileri arayıp tutuklamak için tam yetki veriyordu. Gece yasağı başlatılıyor, bütün iç ve dış haberleşmeler üzerine kesin sansür konuyordu.

Daha konuşma bitmeden Harry Yaffa geldi ve Saygon'un, cephe birliklerinin denetimine alındığını, kentin bütün çıkış yollarının kapatıldığını bildirdi.

Ülkenin her yanında telefon görüşmeleri kesilmişti. Gerçi elçiliğin haberleşme sistemi açıktı, ama Güney Vietnam'ın, bütün dünya ile bağları resmen kesilmişti.

Her şey öylesine çabuk ve ayrıntılı olmuştu ki, benim gelişimden çok önce tasarlandığı belliydi. Bu nedenle olayları, hükümeti gerçek bir tehlikeden korumak amacıyla yapılmış bir hareket olarak kabul etmek zorundaydım. Bunun olabilecek sonuçları üzerindeyse, yalnızca bir tahmin yapabilirdim. Şimdi de yerine getirmem gereken belirli işler vardı. Anne Beldon, kahvaltı için acı kahveyle bisküvi getirdi. Ödünç bir jiletle çabucak tıraş olduktan sonra, Mel Adams'la protokol görevlisini yanıma alarak Saray'a gitmek üzere yola çıktım. Başkanlığa yaklaşan bütün yollar, nöbetçiler ve barikatlarla kesilerek denetleniyordu. İlk kordonu, yola çıktığımızdan on beş dakika sonra aşabilmiştik.

Sarayın içindeyse, bir dinginlik ve resmî bir ha-

va hüküm sürüyordu. Vietnamlı bir görevli özenli bir nezaketle, randevumuzdan bir saat önce geldiğimizi, olağanüstü iş yükünden ötürü Cumhurbaşkanının bizi kısa bir süre bekletmek zorunda olduğunu anlattı. Mel Adams'sa buz gibi bir sesle, Amerika Birleşik Devletlerinin de bu ulusal tehlike durumuyla ilgili olmasından ötürü, Büyükelçinin erken gelişinin Cumhurbaşkanına özel bir nezaket belirtisi olduğunu söyledi. Görevli, Cumhurbaşkanının bunu anladığı ve mümkün olan en kısa sürede bizi kabul edeceği cevabını verdi. Çay ve sigara sundular; oturup beklemeye başladık. Bu beklemenin süresi de itibar yönünden önemliydi. Kafamda on dakikalık bir sınır koyarak, bekletilme süresi bunu aştığı an Sarayı terketmeye hazırlanmıştım. Sekiz dakika on beş saniye sonra Cumhurbaşkanı Phung Van Cung tarafından kabul edildim.

Benden oldukça kısa boylu, ufak tefek, esmer bir adamdı. Çok şık bir ipek kostüm giymiş, kravatına elmas bir iğne takmıştı. Teni pırıl pırıldı; parlak gözleri gülümsüyordu. Banyodan yeni çıkmış gibi bir hali vardı. Beni, Vietnamlıların ağdalı Fransızcasıyla karşıladı. Bir uşak, hiç eksik olmayan yeşil çayı sundu. Çaylarımızı içerken, Başkan hatırlamı sordu ve yolculuğumun iyi geçtiği umudunu belirtti. Konuşurken gülümsüyor, zeki gözlerini yüzümde dolaştırarak bir duygu belirtisi arıyordu. Benden önceki Büyükelçiden sevgiyle söz ederek kendisine selamlarını ve iyi dileklerini iletmemi istedi. Japonya'daki çalışmalarımı övdü ve karımın ölümü için başsağlığı dileklerinde bulundu. Budizmin Zen mezhebi öğrencisi olmamı çok ilgiyle karşıladığını, bunun Güney Vietnam'daki güç durumu daha iyi anlamama yar-

dım edeceğini umduğunu söyledi. Bu sözü tam hedefe ulaşmıştı. Hakkımda bu kadar bilgi sahibi olacağını hiç sanmıyordum. Yüzünde hiç bir üstünlük belirtisi olmaksızın konuşmasına devam etti. Yeni görevimden hoşnut kalacağımı umduğunu, kişisel bir hizmet gerekirse kendisine ya da görevlilerinden herhangi birine çekinmeden başvurabileceğimi söyledi. Gelişimin daha uygun bir güne rastlamayışından duyduğu üzüntüyü belirterek, ülkenin içinde bulunduğu durumu anlayacağıma inandığını ekledi.

Ben de bu durumu anladığımdan pek emin olmadığımı ve tersine, kendisinin beni aydınlatacağını umduğumu söyledim. Bu sözle, hal hatır sormayı sona erdirmiş ve görüşmemizin asıl konusuna girmiş oluyorduk. Cung, koltuğuna yaslandı, ellerini kavuşturarak ayrıntılı bir durum özeti yapmaya girişti.

«Sayın Büyükelçi, siz barış içindeki bir ülkeden, savaş içindeki bir ülkeye geldiniz. Burada olanlar, bir Japon çay töreni değildir. Ülkemizin varlığı söz konusudur. Hem dışarıdan tehdit ediliyoruz, hem de içerden parçalanmamıza çalışılıyor. Sınırlarımız içinde, eğitim görmüş otuz bin Vietkong bulunduğuna inanıyoruz. Bunlar, sayıları yaklaşık olarak altmış bini bulan düzensiz birlik ve yıkıcı ajan tarafından destekleniyorlar. Bu ajanlar, aramıza sızmak, başkaldırma ve huzursuzluk yaratmak için her yolu kullanacak biçimde eğitilmişlerdir. Bazı Budist tapınakları casusluk ve bölücülük çalışmalarının denetim noktaları haline gelmiştir. Benim yerimde olsanız ne yapardınız? Diledikleri gibi üremelerine göz yumar mıydınız? Sarı bir cüppenin örtüsü altında Ho Chi Minh'e hizmet etmelerine izin verir miydiniz? Bağış çanaklarının içinde silah, cephane ve haber taşımalarını hoş görür müydünüz? Hayır, Sayın Büyükelçi; siz bu denli saf değilsiniz... Yabancı basında bir

baskı yanlışı olarak tanıtıldığımı biliyorum. Bu doğru değildir. Zaten savaş halinde olan bir ülkede din kavgası yaratmak için deli olmam gerekir. Adamlarımdan bazılarının ve arkadaşlarımdan birtakım yanlış işler yaptıklarının da farkındayım. İlk kez Hue'de meydana gelen şiddet olayları bu yanlışlardan biriydi. Bunu açıkça kabulleniyorum. O zaman bu yanlış düzeltmeye hazırdım. Budistlerin genel kuruluyla dostça ilişkiler kurmaya da hazırdım. Bana, şikayet konularını ve kendilerince yasal olarak kabul edilen isteklerini bildirmelerini istedim. Ama olanlara bir bakın! İlk olarak benden, utandırıcı bir davranışla kişisel sorumluluğu kabullenmemi istediler. Bunun tek amacı beni küçük düşürmektir. Bu isteklerini geri çevirdim, ama sorunlarını tartışmaya gene hazırdım. Daha tartışmalar sürerken, bazı kışkırtıcı rahipler halk topluluklarına sesleniyor ve hükümetin devrilmesini istiyorlardı.

«...Hiç bir ülke, böyle apaçık düzensizliğe, barış çağında bile izin vermez. Siz aynı şeylerin Little Rock'da, Birmingham'da, Washington'da olmasına göz yumar mıydınız? Tabii ki, hayır! Aynı şeylere, yıkıcı bir savaştan ötürü kanayan bir ülkede izin vermemi mi bekliyorsunuz? Böyle yapmakla görevime ihanet etmiş olurum.»

Savunmasını böyle yapacağını biliyordum. Hele kullandığı sözcüklerle çok daha inandırıcı oluyordu. Elimden geldiğince yumuşaklıkla, bu görüşün öteki yüzünü kendisine anlatmaya çalıştım.

«Sayın Başkan! Genel ölçüleriyle, anlattıklarınıza katılıyorum. Savaş içinde olan bir ülke halk arasında ayaklanmaları hoş göremez. Ne var ki, dün akşam Xa Lai Pagodasına yapılan baskın sırasında ben de oradaydım.»

«Biliyorum, Sayın Büyükelçi. Yarım saat içinde

haberim oldu. Şunu söylemeliyim ki, sizin orada bulunuşunuz diplomatik bir yanıştı.»

«Tam tersine, Sayın Başkan! Ben burada, savaşta sizin yoldaşınız olan Hükümetimin temsilcisi olarak bulunuyorum. Olabildiği kadar ayrıntılı bilgi edinmeye hakkım var. Dün gece, kıyıcılığın en kötüsünü gördüm; hesaplı ve gereksiz bir kıyıcılık! Ve bu da, söylememe izin verirsiniz Sayın Başkan; politik bir yanıştı! Son on saat içinde ülkenin her yanında şiddetini arttırarak tekrarlandı. Dünyanın öbür ülkelerinde bunun nasıl bir tepki yaratacağını ancak Tanrı bilir.»

«Dünyanın öbür ülkeleri! Sayın Büyükelçi, dünyanın öbür ülkeleri bizden ay kadar uzakta. Biz, Güneydoğu Asya'nın bir yarımadasıyız. Biz ötekilerden ayrılmış bir halkız. Çin'in gölgesi yüzyıllardır üzerimizden eksilmedi. Çin bizi daha önce de işgal etti; yine aynı şeyi istiyor. Bizim dünyamız, Sayın Büyükelçi; deniz ve Çin'le sınırlanmıştır. Görüş alanımız, belki de en çok batıda Birmanya'ya kadardır... Sidney'de, Paris'te, Londra'da bizim için göz yaşı döküyorlar mı sanki?»

«Amerikalılar sizin için göz yaşı döküyorlar, Bay Başkan,» dedim öfkeyle. «Sizin faturalarınızı ödemek için de ter döküyorlar. Sizin uğrunuza burada, sizin ülkenizde ölüyorlar! Böyle konuşmakla hem onlara hem bana hakaret etmiş oluyorsunuz!»

Sözlerim Cung'u sarsmış ve utandırmıştı. Bunu gizlemeye kalkışmayacak kadar akıllıydı. «Özür dilerim,» dedi yumuşak bir sesle. «Söylemek istediğimden fazlasını söyledim. Amerika Birleşik Devletlerine olan borcumuzu kabul ediyorum. Ama bize yardım ederken sahip de çıkmamalısınız, ya da bizi kendi ölçülerinize göre yargılamamalısınız.»

«Siz ve biz dost olduğumuz için Sayın Başkan,

dünya hakkımızda ortak yargıya varıyor. Dün akşamki kanlı olaydan ötürü sizin halkınız bile bizi suçlayacak.»

Birden öfkелendi. İçi fotoğraf dolu bir dosyayı kaparak masanın üzerinden bana uzattı.

«Kandan korkuyor musunuz, Sayın Büyükelçi? Nazlı midenizi mi bulandırıyor? Şunlara bakın! Başka kanlı olayların resimleri. Bir pazar yerinde komünist bombası patlayınca neler oluyor! Vietkong, kendisine karşı çıkan bütün bir aileyi nasıl doğramış! Süngüyle karnı deşilen gebe bir kadın nasıl olurmuş! Bunları planlayıp sonra da Buda'ya, Dhamma'ya ve Sangha'ya sığınanlara yumuşak mı davranayım? Burası Asya'dır. Ne Cenevre ne de Manhattan! Burada kudret, silahlı ve güçlü adamın elindedir. Kana kan isteyen adamın. Ben Hristiyanım. Sizin gibi benim de hoşuma gitmiyor bu. Ama halkımı sizden daha iyi tanırım.»

Fotoğraflar midemi bulandırmıştı. Dosyayı kapatıp geri verdim. Cung'a hak vermek çok kolaydı. Ama buna cesaret edemiyordum. Ne pahasına olursa olsun, bu sonu olmayan yoldan onu döndürmeliydim.

«Özellikle bir Hristiyan olduğunuz için, Sayın Başkan; dün gece gördüğüm anlamsız kıyıcılığa izin veremezsiniz. Bunu anlamıyor musunuz? Böylece, Vietkong'un eline bir silah daha vermiş oluyorsunuz. Çoğunluğu baskı altında tutan azınlık din grubusunuz. Budistlerle bir kutsal savaş mıdır istediğiniz? İnanın ki istediğinizi elde edersiniz! Ve dünya basını da sizi inatçı bir bağınaz olarak lanetler.»

«Basın çoğu kez yalancıdır, Sayın Büyükelçi! Doğru söyledikleri zaman bile bunun sonuçlarını görme yeteneğinden yoksundurlar.»

«Dün akşamki olaylar üzerine yalan söylemeyecekler, Bay Başkan! Ben de söylemeyeceğim. Bugün

öğleden sonra basın karşısına çıktığımda gerçeği söylemek zorundayım. Gerçek de sizi ve hükümetinizi suçlayacak. Daha da fazlasını yapacak ve Amerika'da gürültü koparacak. Amerikalılar, sizin silahlarınızın parasını niçin ödediklerini ve neden evlatlarını sizinle birlikte dövüşmeye gönderdiklerini soracaklardır. Onlara ne cevap vereceğim? Dışişleri Bakanlığına ve Başkana ne diyeceğim?»

«Gerçeğin geri kalanını söyleyin! Bu dosyadaki fotoğrafların basılmasını sağlayın! Tapınaklardaki ajanların yarısından çoğunun adını sizin kendi CIA'nızın verdiğini söyleyin. Helikopterlerinizden birine binin ve savaşı gerçekte geçtiği yerlerde, köylerde ve güçlendirilmiş yerleşme merkezlerinde, Kuzeydeki Dağlılar, Güneydeki delta halkı arasında görün. Halkın şımardığı ve Fransız artığı ya da Amerikan basınından iğreti alınmış fikirlerle sarhoşladığı kentleri bırakın! Bir gece içinde Saygon'u, Hue'yi ve Dalat'ı elimizden çıkarsak bile gene çarpışmaya devam ederiz. Yanılgıya düşmeyin! Durum hâlâ benim denetimim altındadır ve korkmuyorum. Dünya basınına rağmen, illetlerimizden kurtulacağız... Dien Bien Phu'dan sonra bu ülkeyi ben yeniden kurdum. Ve kurmaya devam edeceğim; siz olsanız da olmasanız da!»

Karşımdaki adamın inatçı cesareti beni ister istemez etkilemişti. Bir barut fıçısının üzerinde oturuyordu. Sırtına ve göğsüne dayanmış süngülere rağmen hâlâ dövüşmeye hazırdı. Ama benim uyarıda bulunmam gerekiyordu. Açık ve kesin olarak önüne serdim.

«Size yalvarıyorum Bay Başkan, işleri zora sürmeyin. Hükümetim, beni size bir mesaj iletmekle görevlendirdi. Hristiyanlarla Budistler, kendi generalleriyle yöneticileriniz arasındaki bölünmelere bir

son vermeye razı olmazsanız; savaşı parasız, silahsız ve Amerikan birlikleri olmadan sürdürmek zorunda kalabilirsiniz!»

Beni şaşırtacak kadar rahatlıkla karşıladı sözlerimi. Dudaklarında kupkuru bir gülümseme dolaştı. Açıkça sordu:

«Gerçekten bu kadar ileri gitmeye hazır mısınız, Sayın Büyükelçi? Buradan çekilmeye; Kamboçya, Laos ve Tayland'ın iskambilden bir şato gibi yıkılmasına razı mısınız? Burası Asya'daki son tutamağınız. Gerçekleşmesi olanaksız bir şey için size söz veremedim diye burayı bırakacak mısınız? Birlik istiyorsunuz, bölünmelerin sona ermesini **istiyorsunuz!** Hey, Tanrım! Nasıl böyle saf olabiliyorsunuz, Sayın Büyükelçi? Ulus olarak, Amerika Birleşik Devletlerinden bin yıl daha eskiyiz ve hâlâ birleşmiş değiliz! Toplumumuzun bütün yapısı ayrılık, bölünme ve küçük güç yuvalarına eğilimlidir. Garibaldi'den önce İtalyanların olduğu gibi, ulusal benlik kavramımız henüz tam gelişmemiştir. On dört milyon insanız biz, Viet'ler, Thai'ler, Muong'lar, Yao'lar, Miao'lar, Çinliler, Kemer'ler ve Cham'lar. Benden bir mucize mi bekliyorsunuz? Bu mucizeyi yaratamayınca da halkımı yarı yolda bırakacak mısınız?»

«Bunu yapmaya hazır olduğumuzu size bildirmekle görevliyim, Sayın Başkan.»

Omuz silkti ve yeniden gülümsedi. «Hiç değilse şimdi yerlerimiz belli oldu. İlettiğiniz mesaj üzerinde ayrıntılı olarak düşüneceğimi hükümetinize bildirebilirsiniz. Aynı zamanda şunu da bildirin ki, mesajınızın gerçek niteliğine yani bir politik ültimatoma oluşuna da şiddetle itiraz ediyordum. CIA örgütünüzün, bu ülkenin yasal hükümetini devirip askerî bir cunta kurmak isteyen bazı bölücü unsurlarla günlük ilişki içinde bulunduğunun da farkında olduğumu

söyleyin. Ayrıca, Amerika Birleşik Devletlerinin gerçek ve yasal temsilcisinin Büyükelçi mi, yoksa Merkezi Haberalma Örgütü mü olduğunu resmen öğrenmek istediğimi de ekleyin.»

Bu akıllıca darbe beni hazırlıksız yakalamıştı. Sertçe cevap verdim:

«Sorunuzun karşılığını ben burada ve hemen verebilirim, Sayın Başkan. Hükümetimin yetkili temsilcisi benim, yalnız ben.»

«Bunu işittiğime çok sevindim. O halde, Merkezi Haberalma Örgütü'nün çalışmaları hakkında size göndereceğim bir raporu incelemek istersiniz belki.»

«Sevinerek incelerim, Sayın Başkan ve bir kopyasını da hemen Washington'daki üstlerime göndereceğime söz veririm.»

«Çok güzel. Hem onların hem sizin yorumlarınızı öğrenmek isterim. Bir nokta daha var, Sayın Büyükelçi. Xa Lai Pagodasından üç rahibin, Amerikalıların yanına sığındığını öğrendim. Bu rahipler konusunda ne yapmayı düşündüğünüzü bilmek istiyordum.»

«Korumamızdan çıktıktan sonra kendilerine hiç bir şekilde zarar gelmeyeceği üzerine resmî güvence verilene kadar, rahipleri korumaya devam etme kararındayız.»

«Düşüneceğim bunu, Sayın Büyükelçi. Belki de rahipleri size bırakırım. Oldukça güç durumda kalabilirsiniz onlar yüzünden. Son bir soru. Bugün öğleden sonra saat ikide bir basın toplantınız var. Ültimatomonuzun koşullarını açıklamayı düşünüyor musunuz?»

«Şimdilik değil. Bunları açıklamak zorunda kalmamayı yeğ tutarız. Bu koşulları rahatlıkla düşünmek istersiniz elbet. Ne zaman dilerseniz emrinizdeyim.»

«Teşekkür ederim, Sayın Büyükelçi.» Ayağa kalktı ve elini uzattı. «Sizi tanımaktan büyük bir se-

vinç duyuyorum. Dilerim, bu görüşmemiz ülkelerimiz arasında daha iyi bir anlaşmanın başlangıcı olsun.»

«Ben de bunu dilerim, Sayın Başkan. Bütün kalbimle.»

Saraydan kaygılı ayrıldım. Cung'un kafamda doğurduğu karışıklıktan bir anlam çıkarabilmek için akıllı bir danışmana ve uzmana ihtiyacım vardı. Elçiliğe hiç uğramadan, Mel Adams'ı başbaşa konuşmak üzere eve götürmeye karar verdim. İkimiz de gece nöbetinden yorgun olduğumuz için önce bir duş yaptık. Mel Adams'a temiz bir gömlek verdim, sonra çalışma odamda oturup Cung'la yaptığım konuşmanın ananoktalarını gözden geçirmeye başladık.

Gördüm ki, Adams bilgili ve dengeli bir danışmandı. Kararsız kaldığı yerleri gizlemeye çalışmıyor, her sorunu övülecek bir yansızlıkla tartıyordu.

«...Bir noktada Cung'la aynı görüşteyim, efendim. Bu ülkeyi bir gün içinde birleştirmesini bekliyorsak mucize istiyoruz demektir. Köyleri gezdiğinizde, aile ve kabile yapısının ne denli sıkı ve dışa kapalı olduğunu kendiniz de göreceksiniz. İster general, ister yönetici, ister bizim gibi yabancı olsun, dışarıdan gelen herkese karşı içlerine sinmiş bir güvensizlik var. Budizm'se, başlı başına bir bölücü etken olabilir, çünkü her türlü fikir ve uygulamaya yer vermekle birlikte bunları birleştirici bir rol oynamaz. Batıda biz Budizmi bir dinginlik ve düşünce dini olarak biliriz, ama gerçekte gizli bir kısıcılık damarı var Budizmde. Eskiden beri her zaman militan mezhepleri olmuştur; bu militanlık zaman zaman garip biçimlerde beliriyor. Japonya'da Soka Gakkai'nin ne-
lere yol açtığını gördünüz. Pagodalarda bir ölçüde

yıkıcı etkinliklerin doğduğunu kabul etmek zorundayım. Ama yıkıcılık çok yanlı bir sözcüktür. Vietnamlıların bir çoğuna göre Ho Chi Minh, Ho Amca'dır. Soylu bir vatansever ve başarılı bir devrimci. Phung Van Cung'sa, onlara göre, kapitalist Amerika tarafından desteklenen bir gericidir.

«Biz de bu bölünmüşlük sorununa katkıda bulunuyoruz. Fazla pragmatik davranıyoruz. Kısa sürede sonuç istiyoruz ve bunların gelecekte doğuracağı sonuçları inceleme sabrını göstermiyoruz. Her şeyi belirli kalıplarla tanımlamak istediğimiz için, bu kalıplar bizi yine kalıplı davranışlar içine düşürdüğünde geri çekilemiyoruz. Tıpkı Kemoy, Matsu ve İki Çin masalı gibi. Bunların bir efsaneden başka şey olmadığını biliyoruz, ama bunları kendimiz yarattığımız için kurtulamıyoruz da. Bu yüzden Harry Yaffa'yı sevmiyorum işte. Gerçi birinci sınıf bir istihbaratçı, ama her an bir şeyler yapmaya istekli. Bir tarih anlayışı, süreklilik ve sonuç kavramı yok. Kendisine herhangi bir durum gösterin, hemen değiştirmeyi üzerine alıverir. Bunu yapacak örgüte de sahip. Bir plan işe yaramazsa, bir gece içinde yenisini yapar.»

«Eylem, durmadan eylem! Bizler eylem için eğitilmiş insanlarız. Durma, bir şeyler yap! Siz Doğu'yu tanırırsınız efendim. Bu tutumun ne kadar tehlikeli olabileceğini bilirsiniz. Ama eylem, pirinç tarlasındaki köylüye ne der? Komünizm, eylemle birlikte bir de felsefe getiriyor. Ya biz, silahlar sustuktan sonra ne vereceğiz onlara? Demokrasi mi? Kendi geleceğini seçme hakkı mı? Kabileleri yönetenler yaşlılardır; onlara nasıl oy hakkı vereceğiz?..»

«Cung'un sarayında ben oturuyor olsaydım, ne yapardım diye kendime sordum çok kez. Açıkça söyleyeyim ki bir karara varmış değilim. Generaller arasındaki bu savaşbeyi anlayışını nasıl yıkmalı? Kendi-

lerine bir dilim fazla pasta verseniz, daha çoğuna hakları olduğunu sanıyorlar. Güç ve yetkilerin eşit dağıtımı, itibar sağlamaya yetmiyor. Gene de öteki adamdan daha güçlü olduğunuzu kanıtlamak zorundasınız. Politik açıdan Cung'un yöntemi en akla uygunu: Parçala ve yönet!

Askerî yöndense, şimdi içinde bulunduğumuz karışıklığı doğuruyor işte. Budist sorununu ele alalım. Cung'un gerçekten onlarla görüşmeye razı olduğuna inanıyorum. Ama elini verse kolunu kaptıracağından korkuyor. Pagodalardaki rahipler savaşa katılmıyorlar; görevleri bunu yasaklıyor. Böyle olunca, Cung, bunların halk arasında karışıklık yaratıp deltada çarpışmaktan iflahı kesilen savaşçıların aleyhine bir durum yaratmaya hakları olmadığına inanıyor... Bu da akla yakın bir görüş.» Mutsuz bir tavırla gülümsedi ve fincanına yeniden kahve doldurdu. «Pek yapıcı konuşmadığının farkındayım, ama herhangi bir değişikliğe kendimizi bağlamadan önce durumu çok dikkatle incelemeliyiz. Ültimatomu verdiniz. Şimdi ne olacak?»

«Cung düşünecek, sonra beni arayacak.»

«Nasıl davranacağını umuyorsunuz?»

«Soruyu böyle sorarsan, açık bir davranışla, şimdi Budistleri dostça görüşmelere çağırması ve gerçek yakınma konularını onarması gerekir, Mel. Ben ce hapisteki öğrencilerle rahipleri salıvermelidir. Ancak bundan sonra yasa ve düzeni uygulayacak duruma gelebilir.»

«Bunları yapabileceğini sanmam efendim. Belki bir bölümünü.»

«Neden?»

«Çünkü şiddet olayları daha sona ermedi. Sarayda, yeni yeni ayaklanmaların beklendiğini söylediler.»

«Kimlerin ayaklanması? Budistlerin mi?»

«Hayır, öğrencilerin. Gün bitmeden onlar da kendi gösterilerini düzenleyecekler ve bir kanlı olay daha doğacak. Gene coplar, gene kurşunlar, gene tutuklamalar. Sonra ne olacak?»

«Amerika Birleşik Devletleri bir kere daha protesto edecek.»

«Sonra da Tolliver'in subayları, kızları ve oğulları hapiste yatan hem Katolik hem Budist Vietnam askerlerini savaşa sürecektir. Ne hoş değil mi?»

«Öyleyse bir kez de Yaffa'nın tasarısını gözden geçirelim, Mel. Bir darbeyi destekleriz. Cung düşer. O zaman ülkeyi kim yönetir?»

«Generaller cuntası.»

«Yani, gene savaşbeyleri mi?»

«Öyle de denebilir, evet.»

«Cuntalar dengesizlikleriyle kötü ün yapmışlardır.»

«Ben de öyle düşünüyorum. Başta Cung olmadan, generallerin daha iyi birleşeceklerini sanıyor Yaffa.»

«Ya sen, Mel?»

«Kuşkuluyum.»

«Orduyu çekip çevirebilirler mi?»

«Bundan da kuşkuluyum.»

«Morali düzeltebilirler mi?»

«Bilinmez.»

«Ülkeyi yönetebilirler mi?»

«Orduyla birlikte belki daha iyi yönetebilirler. Ama ülkeyi yönetip, canlandırıp, umutsuzluktan ve kırgınlıktan kurtarabilirler mi bilmiyorum. Teker teker ya da hep birlikte, Cung'un Dien Bien Phu'dan sonra yaptıklarını başarabileceklerini pek sanmıyorum. Hiç biri, Cung'un tek fikre inatçı bağlılığına ve ne gariptir, onun ahlak anlayışına sahip değil bence.

Ho Amca'nın Kuzeyde güçlü olduğu nokta bu işte. Çok iyi yerleşmiş Marksist düşünüşe sahip bir devrimci önder. Cung da bir düşünür, ama onun Fransızlardan aldığı bu kişisel felsefesi halka bir şey demiyor. Bir Fransız inceliği bu. Halk yığınları için bir anlam taşıdığını sanmıyorum. Cung yetenekli ve kişisel çekiciliği bulunan çekirdekten yetiştirme bir politikacı olsaydı, halk geçmişini bilip saygı göstereceğinden onlara Kant'ı, Hegel'i, St. Thomas d'Acquin'i bile benimsetebilirdi. Ama böyle bir çekiciliği yok. İçine kapanık bir adam; bekar, mutlakiyet yanlısı, üstelik Hristiyan oluşu da işleri güçleştiriyor.»

«Şimdi senden oy kullanmanı istiyorum, Mel. Cung ya da generaller cuntası. Hangisini seçerdin?»

«Bilmiyorum efendim,» dedi Mel Adams yumuşak bir sesle. «Keşke bilseydim. Belki de uzun süredir burada olduğum için Vietnamlılar gibi sinsi bir umutsuzluğa düştüm ben de. Belki Yaffa beni kararsızlık ve hareketsizlikle suçlamakta haklıdır. Korktuğum için değil, anlıyor musunuz? Bütün davranışlarımız, bizi sonu olmayan bir yola ittiği için...» Sustu, bir süre uzun ve sinirli parmaklarını inceleyerek öyle durdu. İçine düştüğü çıkmaz benimkine öylesine benziyordu ki, ona karşı büyük bir acıma geçti içimden. Aynı zamanda saygı da duyuyordum, çünkü kararsızlığının sorumluluğunu yüklenmeye hazırdı. Sonunda başını kaldırarak umutsuz gözlerle bana baktı.

«Size bir şey söylemek istiyorum efendim. Söyledikten sonra dilerseniz boynumu vurun. Bu ülkedeki Amerikalılar içinde namuslu buyrukları yerine getiren tek kişi, Tolliver'dir. Kazanılması olanaksız bir savaş veriyor, ama zaten kimse bu savaşı kazanmasını beklemiyor. Hem Tolliver hem de Savunma Bakanlığı için bu bir oyalama hareketidir. Vietnamlılar

arasında bölünme varsa, o zaman bölünmüş bir orduyla savaşı; yok birleşmişlerse, birleşik bir orduyla dövüşür ve son sorumluluk onun değil, Vietnam Yüksek Komutasının omuzlarına yıkılır. Bizim durumumuzsa çok başka. Washington bizden bu ülkenin yönetimine doğrudan doğruya karışmamızı istiyor. Siz buraya; 'ya bunu yaparsınız ya da sizi iflas ettirir ve askerî desteğimizi çekeriz.' diyen bir ultimatomla geldiniz. CIA'ysa, bir başka düzeyde işe karışıyor. Bütün bunları demokrasi ve kendi geleceğini seçme hakkı adına yapıyoruz. Aslında hepsi de, Çin'i durdurmayı, kökü sömürgecilik, savaşbeyi zorbalığı ve kokuşmuş bir yönetimde büyüyen halk devrimlerinin yayılmasını önlemeyi amaçlayan politik ve askerî bir manevra.

«Size açıkça şunu söyleyeyim ki efendim, gerçekten niçin dövüştüğünü bilen tek grup, Katolikler bu ülkede. Burası komünist olursa, bir kuşağın geçmesinc kalmadan Kilisenin silineceğini ve Çin'de olduğu gibi Budistlerin yerleşeceğini biliyorlar. Bu nedenle Cung'u anlıyorum ve yaptığı yanlışları bile bile ona hak veriyorum. Ve gene bu nedenle, yanlış yolda olduğumuza inanıyorum. Yeni bir adam ve yeni bir politika arıyoruz, ama ne istediğimizi bilmiyoruz. Atı değil de binicisini destekliyoruz. Üstelik aceleci davrandığımız için yanlış binici seçiyoruz. Bu noktada Güneydoğu Asya politikamızı yanlış buluyorum. Ben de bu politikanın hizmetkârlarından biriyim, iyi ve dürüst bir hizmetkâr olmaya çalışıyorum ama artık bu politikaya inanmıyorum.»

Dışişlerinde böylesine uzun görev yapmış bir insan için çok sert bir itiraftı bu. Bu itirafı yapmak için beni seçmiş olmasını bir iltifat saydım. Elimden geldiğince yumuşaklıkla başka bir soru sordum:

«Politikayı senin saptaman istenseydi Mel, nasıl yapardın bunu?»

«Tarafsızlaşmaya giderdim. Daha pazarlığa oturma gücümüz eldeyken, tarafsızlaşmayı sağlardım. Sonra buradan çekilir, ülkeyi kendi geleceği için karar vermeye bırakırdım.»

«O zaman bir iki yıl içinde Ho Amca ele geçirir burasını.»

«Şimdi de geçiriyor,» dedi Mel Adams. «Geçiriyor, çünkü ülkeyi canlandırmak isteyen tek kişi, bunu yapacak yetenekten yoksun. Çünkü silah, insan ve para dışında hiç bir şeyimiz yok. Çünkü gün battığı zaman, pirinç tarlasındaki köylü kendi umut kırıklığının karanlığı dışında hiç bir ışık göremiyor. Şimdi efendim, istifa etmemi isterseniz hazırım.»

«İstifa etmek istiyor musun, Mel?»

«Hayır, istemiyorum.»

«O halde ne yapmak istiyorsun?»

«Aykırı bir ses olarak da, burada hâlâ işe yarayabileceğimi sanıyorum. Bence, Cung'u değiştirmek ve şimdiye dek kazandıklarını elde tutmak için zayıf da olsa bir şansınız var. Bu kolay olmayacak ama, çünkü bir darbe hazırlayıp yeni bir sülaleyi tahta oturtmanız için sizi zorlayacaklar. Bir süre vicdanınızın yerini tutmak isterim. Onların size anlattıkları masalları inceleyip, gerçeğin nerede saklı olduğunu size göstermek isterim.»

«Bu nankör bir iş, Mel. Sonunda sana teşekkür edeceğime ben bile söz veremem.»

«Teşekkür önemli değil efendim. Kendime karşı saygı sorunu bu. Cung düşerse onu öldürürler. Siyasi katil olmaktansa, vicdan rolü oynamayı yeğ tutarım.»

BÖLÜM DÖRT

CİNAYET sevimsiz bir sözcüktür; ama o sabah Saygon ortamında olağan bir anlam taşıyordu. Kent, bir ordu kampı görünümüne bürünmüştü. Her köşeye nöbetçiler yerleştirilmişti. Kamyon ve ciplerde silahlı askerler sürekli devriye geziyorlardı. Çok az kentli evinden dışarıya çıkabiliyordu, onların da hareketleri telaşlı ve korkuluydu. Dükkanlar bomboştu. Barlar sinek avlıyor, bar kızları kapıların parmaklıkları ardından tutsak kuşlar gibi dışarıyı seyrediyorlardı. Bir an için bu eski moda taşra kentini, içindeki bütün hayvanların sindiği, sessizlik ve yalnızlıktan ürken avcılarınısa, onları adım adım izlediği bir ormana benzettim. Havada bir fırtına kokusu vardı. Arabaların egzoz patlamaları silah seslerini andırıyordu.

Elçilikte, öğrenci hareketleri üzerine ilk raporu aldım. Öğrenciler sınıfları boşaltmış, protesto gösterileri düzenliyorlardı. Bir profesör, öğrencileri tarafından taşla tutulmuştu. Sıkıyönetimi duyuran hükümet bildirileri yırtılmıştı. Duvarların üzerine oturan öğrenci grupları, geçen askerî birliklerle alay ediyor, kendi halklarına değil, Vietkong'a karşı dövüşmeleri için meydan okuyorlardı. Göstericilerden pek çoğu tutuklanıp kentin dışındaki tutuklu kamplarına gönderilmişti. Öğle üzeri saat tam on ikide yeni bir bil-

diriyle, ikinci bir buyruğa kadar bütün okullar kapatıldı. Amerikalı öğrenciler, bizim askerlerin eşliğinde evlerine dağıtılmıştı. Cumhurbaşkanlığı Sarayının çevresine fazladan koruyucular konmuş, bahçeye de uçaksavar bataryaları yerleştirilmişti.

Masamda Festhammer'ın Washington'dan gönderdiği telgraf duruyordu.

BUDİSTLERE KARŞI YENİ SALDIRILARI KAYGIYLA İZLİYORUZ.

HÜKÜMETİN ÇOK KEZ TEKRARLADIĞI BARIŞMA SÖZÜNÜ TUTMAMASINI ŞİDDETLE PROTESTO EDİN. PROTESTO AÇIK SEÇİK OLARAK BASINA DUYURULSUN. BÜTÜN GELİŞMELERİ AYRINTILI VE İVEDİ OLARAK BİLDİRİN.

Protestomu Saraya zaten duyurmuştum. Bir saata kadar basına da topluca açıklayacaktım. Durumu kendim iyice anlamadan hiç bir şeyi rapor etmenin yararı yoktu. Bu nedenle, telgrafı bir yana koyup askerî durumu öğrenmek için General Tolliver'i çağırdım. Özlü olarak anlattı.

«Şimdilik kent durgun. Cung, hükümete bağlı olduğu bilinen Katolik bir generalin buyruğunda üç tabur getirdi kente. Ek bir tedbir olarak birliklerin yerleri her birkaç saatte bir değiştiriliyor. Hue kenti de sımsıkı tıkanmış. Ülkenin geri kalan yerleri oldukça sessiz. Dün gece Travinh'de Katolik ve Budist birlikler arasında bir kavga haberi aldık; ama bölgedeki komutan çabucak bastırmış. Bunun dışında orduda açıkça bir başkaldırma ya da hükümete karşı olan generallerin buyruğuyla herhangi bir askerî kıpırdanma yok. Vietkong'a karşı harekât her zamanki gibi sürdürülüyor, ama savaşçı birliklerde moral bozuk. Bütün Amerikan çalışma yerlerinde ve askeri üslerde nöbetçi sayısını artırdım. Amerikan ailelerinin gü-

venliğini denetlemek için de küçük gezici devriye birlikleri görevlendirdim. Şimdilik hepsi bu kadar efendim. Bir değişiklik olursa size haber veririm.»

Buraya kadar, Cung'un kendi durumuyla ilgili görüşleri doğrulanmıştı. Bunu ne kadar sürdürebileceği ayrı bir konuydu. Saray bahçesindeki uçak-savar bataryaları, kendi birliklerine güvenmediğini açıkça belli ediyordu. Harry Yaffa'yı çağırarak durumun yorumunu yapmasını istedim. General Tolliver'le aynı görüşte olacağını hiç sanmamıştım:

«...Şu anda Cung'un ülkeye egemen olduğu ve hiç kimsenin de onu yerinden atacak örgüte sahip bulunmadığı apaçık. Kent hoşnutsuzlukla kaynıyor, ama Cung tencerenin kapağını öyle sıkı kapatmış ki, kaynamanın şiddetini göremiyoruz. Çevreyi dolaştım, üstelik ajanlarımdan her saat başı rapor alıyorum. Cung'un, hareketini büyük başarıyla uyguladığı bir gerçek.»

«Açıkça konuşalım, Bay Yaffa. Şu anda bir darbe hareketini onaylasam, sizin generaller bunu başarabilirler mi?»

«Hayır efendim.» Çok kesin konuşuyordu. «Bu anda işe kalkışırlarsa yarım günde ezilirler.»

«O halde bize gerekli olan adam belki de Cung'un kendisi; krallığı sürdürebilecek eli silahlı adam.»

«Sanmıyorum. Bu sabah kenti gördünüz. Bir şok içinde. Halk sinmiş durumda. Hiç bir kent, sonsuzluğa kadar bloke edilemez. İnsanlar yemek, içmek, eğlenmek isteyecekler. Askerler de eğlenmelidir. Bunun için, şöyle bir hafta on gün sonra Cung, kapağı kaldırabileceğine güvenecek. İşte o zaman kazanın nasıl kaynadığını görürsünüz.»

«O halde sizin dediğiniz gibi düşünelim, Bay Yaffa. Sıkıyönetim kaldırılıyor ve askerler Saygon'u

boşaltıyorlar. Generalleriniz o zaman hazır olacaklar mı iş başına geçmeye?»

«Bu garnizon dağıtılırsa, evet. Ama sizinle açık konuşayım, Sayın Büyükelçi; çünkü generaller de benimle açık konuştular. Amerika Birleşik Devletlerinin hiç değilse örtülü desteği olmadan, generallerin hiç biri yerinden kıpırdamaz. Onlar da zayıf durumda. Korumamız gerek onları.»

«Ya bunu sağlayamazsak?»

«O zaman bir boşluğun diktatörü olan Cung'la başbaşa kalırsınız. Vietkong güçlü bir harekete girişirse, hem moral hem disiplin bütünüyle yıkılır.»

Kısa ve tedirgin edici bir sessizlik oldu. Sonra Yaffa bir soru sordu.

«Siz ne diyorsunuz efendim? Cung'la görüşünüz. Elçilik görevlilerinin düşüncelerini öğrendiniz. Ben de size karşı çok açık konuştum. Sizce çözüm yolu ne olmalıdır?»

«Şu anda bir çözüm yolu göremiyorum. Ben de size karşı dürüstlükle konuşuyorum, Yaffa. Bu ülkeye geleli yirmi dört saattan biraz fazla oldu. Başkan Cung'la görüşüp aklını biraz olsun başına getirmekle görevlendirdi Cumhurbaşkanı beni. Bunu başaramazsam, yerine başka bir çözüm yolu önermek zorundayım. Şimdilik bunu yapmak istemiyorum. Yeteri kadar gerçek ve birinci elden bilgiye sahip değilim. Bir anlamda, Cung'un şimdiki davranışları benim çıkarıma oluyor. Daha çok bilgi edinmek için zaman kazanıyorum.»

«Anlıyorum,» dedi Yaffa yavaşça. «Bir de benim durumumu düşünmenizi istiyorum. Gerekirse Cung'un devrilebileceği bir bunalım ânı için hazırlıklı olmalıyım. O an için çeşitli hareket biçimleri önerebilmeliyim. Benim görevimin bütün anlamı bu. O halde size soruyorum: Bana ne kadar güvenebilirsiniz?»

«Bay Yaffa, bana karşı dürüst davrandığınız sürece size güvenmeye hazırım. İlk karşılaşmamızda bana, iyi bir yalancı olduğunuzu söylediniz. Ne var ki, hükümetimize profesyonelce de olsa, yalana dayalı bir öğüt veremem. Bunu anlayacağınıza inanıyorum.»

Hiç beklemediğim bir karşılık olarak arkasına yaslandı ve güldü.

«Dön baba dönelim! Çok güzel, Sayın Büyükelçi. Demek istediğiniz anlaşıldı. Kabul ediyorum. Şimdi daha açık konuşalım. İlk istediğiniz nedir?»

«İlk olarak, Cung hükümetini devirecek bir harekete dahil olan ya da olabilecek generallerle tanışmak istiyorum.»

Kaşlarını çattı. «Bu güç bir iş. Hepsini bir araya getirince en aptal ajan bile planı anlayıverir. Bunu hazırlamanın bir başka yolu var. Avustralyalılar, İtalyanlar ve bir iki başka elçilik zaman zaman bana yardımcı olur. Bir akşam yemeği ya da kokteyl parti düzenleyip istediğim adları konuk listesine koyarlar.»

«O halde öyle yapalım. Kaç gün alır?»

«İlk görüşme için üç dört gün.»

«Çok güzel!.. Şimdi bir konu var: Cung bu sabah, çalışmalarınızın hepsinden haberi olduğunu ileri sürdü. Bu konuda ayrıntılı bir rapor göndereceğini söyledi. Ben de raporu inceleyip, bir kopyasını Washington'a göndereceğime söz verdim.»

Yaffa tekrar güldü. «Bu raporu ben de görmek isterdim efendim.»

«Sizi güç durumda bırakabilir mi bu rapor, Yaffa?»

«Elbette. Ama bu ülkenin geniş bir yanı vardır, Sayın Büyükelçi. Burada güvenlik denen şey metelik etmez. Önemli olan, kişinin elindeki kozlar ve bun-

ları nasıl kullanacağıdır. Ailelerarası anlaşmalar böyle yapılıyor, malî destekler bu yolla sağlanıyor. Cung kendisine karşı çalışanların hepsini bilir. Ne var ki, tıpkı bir eski çağ mandareni gibi, kendisine karşı hazırlanan komploları normal düzenin bir parçası olarak kabul ediyor. Kesin bir komplonun son şekliyle yüzyüze kalmadıkça, kimini satın alabileceğine, kimini korkutabileceğine, kimini de Kahire'ye büyükelçi olarak sürebileceğine inanıyor. İşte onun için bu rapora aldırış etmiyorum. Benim asıl istediğim, sizi ikna edip zamanı geldiğinde, durumun gerektirdiğini yapmanızı sağlayacak olanakları yine size vermek.»

«Durumun gerektirdiği mi, Bay Yaffa?»

«Evet efendim. Politikada doğru ya da yanlış yoktur. Yalnızca, durumun gerektirdiğini yapmanızı sağlayacak olanakları yine size vermek.»

«Durumun gerektirdiği mi, Bay Yaffa?»

«Evet efendim. Politikada doğru ya da yanlış yoktur. Yalnızca, durumun gerektirdiği ve olabilecek şeyler vardır.»

«Kutsal Kitapta da bir söz vardır, Bay Yaffa. 'Halk için bir kişinin ölmesi gerekliydi'. Cung konusunu bu yönden hiç düşündünüz mü? Generaller Cung'u düşürdükten sonra öldürecekler mi?»

Sorum, Yaffa'yı hazırlıksız yakalamıştı. Hayretle yüzüne baktı.

«Öldürmek mi, efendim? Bu konu hiç tartışılmadı.»

«O halde tartışmanızı istiyorum, Bay Yaffa! Amerika Birleşik Devletleri'nin, durum gerektirdi diye işlenen bir cinayetin suçunu yüklenmek zorunda kalmayacağından emin olmak istiyorum!»

İşte o zaman, yumuşak ve kadınsı yüzün altında Yaffa'nın gerçek yüzünü gördüm. Ne sorum ne de

kişiliğim karşısında ürkmedi hiç. Dimdik durup, cevabını kumar masasına basar gibi ortaya koydu:

«Güvence istiyorsanız kolay, Sayın Büyükelçi! Güvencenin bini bir parayadır! Ben her gün güvence alır güvence veririm. Ama söz vermem! Silahlar patlamaya başlayınca kim neyi garanti edebilir? Ben edemem! Ben istihbaratçıyım, yani profesyonel bir entrikacı. Yeni bir hükümet mi istiyorsunuz? Kahvaltıda yiyeceğiniz bir omlet gibi önünüze koyuveririm. Yüzünüze bulaşan yumurtayı silmek için peçete mi istiyorsunuz? Onu da hazırlarım. Ama benden, yumurtayı kırmaksızın omlet yapmamı isterseniz, işte bunu yapamam. Hiç kimse yapamaz!»

Yaffa gittikten sonra tüylerimin ürperdiğini hissettim. Birden üşümüştüm.

Anne Beldon, kahveyle birlikte bir tabak sandviç getirdi; ben yiyene kadar da yanımdan ayrılmadı. Geldiğimden beri ilk kez onunla ilgilenebildiğim için, uğraşılarımın çokluğundan ötürü özür diledim. Önemli çalışmaların yüksek gerilimini yumuşatan, havadan sudan konuşmalardan birini başlattık. Dul olduğunu söyledi. Pilot olan kocası Kore'de ölmüş. Japonya'dayken Dışişlerine girmiş ve bir süre Tokyo, Taiwan ve Bangkok'da çalışmış. İyi Fransızca biliyor ve Saygon Üniversitesinden emekli bir profesörden Vietnam dilini öğreniyordu. Konuşması rahat, hareketleri zarifti; güldüğü zaman gözleri zeka ve şakacılıkla parlıyordu. Yaşının otuz beş dolaylarında olduğunu sanıyordum.

Dışişlerinde çalışmak, belirli bir yaş ve durumdaki kadınları garip biçimde etkiler. Kendilerinden beceriklilik beklendiği için, kimi kupkuru ve hırçın olur sonunda. Yarısı evli, öbür yarısı da geçici ve ba-

zan egzotik, aşklara alışık bir erkek toplumunda yaşarlar. Ne var ki, diplomatik hayatın töreleri, kadınların işini güçleştirir. Burası gibi güçlük bölgelerindeyse, bir çeşit kaçgöçe mahkum olurlar. Bu yüzden kimi içine kapanır, kimi de isteriye düşer. Benim tanıdıklarım arasında, hem duygusal denge hem de esnek kadınlık yönünü korumayı bilmiş kıdemli bir sekretere az rastlanır. Anne Beldon bunlardan biriydi ve basın toplantısının kaçınılmaz tedirginliğinden önce, arkadaşlığı beni mutlu ediyordu.

Elçilik görevlileri üzerine kişisel tartışmalara girmeyecek kadar zekiydi. Bunun yerine, Vietnam halkının yaşayışı üzerine akıllıca bir yorum yaptı.

«...Bu insanların gerçekte ne denli yorgun ve umutsuz olduklarını bilemezsiniz. Onları ziyarete giderim, birlikte yemek yeriz, kadınlarla konuşuruz. İşler böylesine bozulmadan önce, dil öğretmenimin kızıyla Dalat'da hafta sonu geçirmeye giderdik. Bu ülkenin, Japon işgalinden ve Ho Chi Minh'in ilk gerilla çetelerini kurmasından bu yana, yirmi iki yıldır sürekli savaş içinde olduğunu herkes unutmuş görünüyor. Bunun ne demek olduğunu anlamak için ben- ce kadın olmak gerek. Öğreticilerin biri geliyor, biri gidiyor, herkes başka sözler veriyor. Sonra bir bakıyorsunuz; çocuğunuz büyümüş, erkek olmuş, babası gibi silah taşıyor.»

«Bizim için ne düşünüyorlar, Anne?»

«Duyguları çok değişik. Bizi, kendilerinde olmayan bir özgürlük ve bolluk simgesi olarak görüyorlar. Bizi seviyorlar, yapmaya uğraştığımız şey için şükran duyuyorlar. Fakat bizi çok saf buluyorlar. Asya'nın o çok eski karmaşıklığını anlamayacak kadar saf. Fransızları sevmiyorlar; ama gariptir, onlara karşı bizden daha çok saygı duyuyorlar. Fransızların hâlâ bankaları, sinemaları, kauçuk ticaretini, havayolla-

rını işleterek ülkeyi yönettiklerini, biz Amerikalılarsa, onların ticaretlerini yürütebilmeleri için savaşı sürdürdüğümüzü söylüyorlar. Yalan da değil!»

«Gerçekten istedikleri nedir, Anne? Bunu söylüyorlar mı sana?»

«Yalnızca barış. Korkarım, ne pahasına olursa olsun barış istiyorlar. Hakları yok diyemem.»

Bu sözü ilk kez İtalyan Monsenyörden, sonra Mel Adams'dan duymuştum. Şimdi üçüncü kez bir kadın tekrarlıyordu. Halk yorgundu. İnançlarını yitirmişti. Tek istekleri, gece rahat uyumaktı. Onların yok olmuş güvencini yenileyecek ne getirmiştin ben? Birden kahvemın tadı acı geldi dilime. Fincanı iterek Anne Beldon'dan basın toplantısının notlarını getirmesini istedim. Kağıtları önüme koyarken: «Bir şey söyleyebilir miyim, efendim?» dedi.

«Tabii Anne, nedir?»

«Buradaki gazetecilere karşı dikkatli olun. Çoğu oldukça gençtir ve hepsi işin iyice içindedir. Kendilerini tehlikeye atarlar; çok korkunç şeylere tanık olmuşlardır. Caravelle Bar'da oturdukları yerden savaşı anlatmakla suçlanıyorlar ve kızıyorlar, çünkü bu doğru değil. Bizimkiler de onları epeyce uyuttu. Bunun için acısını sizden çıkarmak isteyecekler.»

«Teşekkürler Anne, kendimi korumaya çalışırım.»

Ayağa kalkarken elim eline değdi. Teninin bu kadar serin ve yumuşak oluşuna şaşmıştım. Bir kadının eline dokunmayalı ne kadar çok zaman geçtiğini düşündüm.

Mel Adams'la Elçiliğin basın görevlisi, muhabirleri Elçiliğin konferans salonuna almışlardı. Düzenli bir basın toplantısı istediğim için, her şey hazırды. Film kameraları, ses kayıt araçları ve bir düzine ülkeden tam bir manga gazeteci vardı. Çoğu gençti ve

Anne Beldon'un dediği gibi, dūřman bir ortamda tehlike içinde yaşayan insanların gergin ve ciddi havasını taşıyorlardı. Bazıları kısa kollu gömlek, kimi de sanki doğrudan doğruya savaş bölgesinden gelmiş gibi lekeli kıta giysileri içindeydiler. Bir ikisi sakal tıraşı bile olmamıştı. Geri kalanlarda, sıtma ya da uzun süren bir sarhoşluk ertesinde görülen o sarı, yorgun ifade vardı. Başkanları, uluslararası bir haber ajansını temsil eden ince, uzun boylu bir Brooklyn'liydi. Basın görevlisi bizi tanıştırdıktan sonra,   da hiç teklemeyen ötekileri bana tanıttı. Yerime oturdum. Kameralar çalışmaya, ses kayıt araçları dönmeye başladı. Toplantı —ya da duruşma— başlamıştı. Sorular odanın her yanından dağınık olarak geliyor, ama dikkatli bir soruşturma biçimini izliyordu.

«Sayın Büyükelçi, atanmanız Cung rejimine ya da savaşın y netilişine karşı bir politika değişikliği anlamını mı taşıyor?»

«Bir politika değişikliği mi? Hayır. Biz burada Güney Vietnam Cumhuriyetinin Vietkong'a karşı verdiği savaşı sürdürmesine yardım etmek ve Güneydoğu Asya'da komünizmin yayılmasını önlemek için bulunuyoruz. Bu amacımızdan hiç bir zaman sapmadık.»

« yleyse bir tutum değişikliği olabilir mi?»

«Hayır. Biz buraya dost, askerî danışman ve stratejik donatım sağlayıcı olarak geldik. Bu tutumumuzu sürdürüyoruz.»

«Danışman olarak verdiğiniz öğütler her zaman kabul edildi mi?»

«Ne yazık ki bazı konularda geri çevrildi. Amerika Birleşik Devletleri hükümeti, Güney Vietnam hükümetinden, Budist toplumunun şik yet konularının giderilmesini ve anayasayla tanınan tam dinsel

eşitliğin uygulanmasını ısrarla istemiştir. Bu isteği-miz yerine getirilmedi. Tersine, yeni şiddet ve baskı olayları oldu. Hükümetim bu olayları kınamakta, en açık biçimde kendisini bunların sorumluluğundan ayrı tutmaktadır.»

«Xa Lai Pagodasında bazı şiddet hareketlerine tanık olduğunuz doğru mudur?»

«Evet, doğrudur. Olayın hemen ardından Başkan Cung'a resmî bir protestoda bulundum.»

«Bu protestonun koşullarını söyleyebilir misiniz?»

«Mümkün olan en sert biçimde bildirildiğinden emin olabilirsiniz.»

«Koşullara uyulmaması halinde uygulanacak herhangi bir kısıtlama var mı? Örneğin, yardım ödenek-lerinin kesilmesi ya da askerî yardımın geri çekil-mesi gibi.»

«Bu konuda bir şey söyleyemem.»

«Ama Cumhurbaşkanı Cung, bu sabah saat on birde bir demeç verdi: Amerika Birleşik Devletleri-nin, insafsız bir kısıtlama tehdidiyle, Güney Viet-nam'ın içişlerine karıştığını söyledi.»

«Bu, Cumhurbaşkanı'nın demecidir, benim değil.»

«Başkan Cung aynı zamanda, Amerikan ajanla-rının karışıklık yarattığını ve orduyla, hükümet için-deki tedirgin kesimler arasında bir ayaklanma çıkar-maya çalıştığını ileri sürüyor.»

«Başkan Cung'a söylediğim gibi burada da belirt-mek isterim ki, baskı ve şiddet, biz Amerikalıların yapabileceğinden çok daha hızlı bir biçimde ayaklan-mayı yaratacaktır.»

«Sayın Büyükelçi, CIA ya da herhangi bir başka Amerikan örgütünün, Hükümete karşı darbe hazırla-dığını yalanlıyor musunuz?»

«Buraya geleli ancak yirmi dört saat kadar oldu. Bu süre içinde Budistler arasında, Katolikler arasın-

da ve Vietkong tarafından hazırlanan düzenlerden söz edildiğini duydum. Ama şu ana kadar kendi Elçiliğimin içinde bir düzenin varlığından haberli değilim!»

Bu sözüme güldüler, boş bir sesten öte bir şey değildi bu; tıpkı arenada boğa güreşçisinin yaptığı gülünç bir harekete gülmek gibi. Ölüm dansı bitmemişti, gerçek ânına ulaşmamıza daha çok vardı.

Zeki bakışlı ve Avustralya şivesiyle konuşan iriyarı bir gazeteci, mikrofonu burnumun dibine kadar uzatarak soruları yeni bir yöne saptırdı:

«Savaşı kazanıyor muyuz, Sayın Büyükelçi?»

«Aldığım bilgiler bu yönde.»

«Bir ay önce, General Tolliver savaşın 1965'de kazanılabileceğini söylemişti. Siz de aynı fikirde misiniz?»

«Ben diplomatım, asker değil. Bu sorunuza karşılık veremem.»

«Amerika Birleşik Devletleri askerî durumu denetimi altına alsa ve bütün cephelerde toptan saldırıya geçse, savaş kazanabilir miyiz, Sayın Büyükelçi?»

«Askerî açıdan savaş kazanılmış olabilir; ama bu, boşlukta bir zaferden öteye gitmez. Kendimizi tıpkı Fransızların durumunda, yani politik bakımdan bize karşı olan bir bölgede sömürge birlikleri olarak bulabiliriz. Bu da kaçınılmaz olarak 'tırmanmaya', yani Amerika'yla Çin'in yüz yüze gelmesine yol açar ki, bu durumda hiç kimse buna hazırlıklı değildir.»

«Askerî durumda, şikayetçi» olduğunuz herhangi bir şey var mıdır?»

«Vietnam Yüksek Komutasındaki parçalanmalarla tam eğitilmiş ve güvenilir kıta subay ve assubaylarının yokluğu.»

«Budistlere yapılan baskılar, Güney Vietnam ordusunda belli başlı bir ayrılık yaratmış mıdır?»

«Şimdilik hayır. Ama gerçek nedeni, rejimin uyguladığı bölücü taktik olan genel bir moral bozukluğuna yol açmıştır. Buysa, ancak politik düzeyde değiştirilebilecek bir sorundur. Askerî yönden bakılırsa, şimdiki durumdan olabildiğince yararlanmamız gerektiği kanısındayım.»

«Ya politik düzeyde neler yapılıyor, Sayın Büyükelçi?»

«Söylediğim gibi, Cumhurbaşkanı Cung'a protestoda bulunduk. Bu protestolarımıza devam edeceğiz ve durumun gerektirdiği başka tedbirler alınacak.»

«Bu tedbirler üzerine daha açık konuşabilir misiniz?»

«Daha sonra belki, ama şimdi değil.»

«Cung rejimi, halkın çoğunluğu tarafından istenmez hale gelirse, Amerika Birleşik Devletleri ne yapacak?»

«Bu, varsayıma dayalı bir sorudur. Şimdiki durumla ilgisi yok.»

Mel Adams araya girip toplantıyı sona erdirene kadar, daha bir saat beni yaylım ateşine tuttular. Terden sıırıslıklam olmuşum; kafam çatlayacak gibi ağrıyordu. Üst kattaki büroma çıkarken Mel Adams, görüşünü açıkladı:

«Sizi epey zorladılar efendim. Hem iyi bilgi almışlar, hem de işi ciddi tutuyorlardı.»

«Becerdik mi, Mel?»

«Şimdilik arayı biraz açtık diyebilirim. Protestonuz iyi karşılandı. Kısıtlamalar hakkındaki örtülü sözlerinizi de anladılar. Askerî durumdan hoşnut olmadığınızı da üstü kapalı sezdirmiş oldunuz. Şimdi bekleyip, gazetelerde neler çıkacağını görelim. Sizin yerinizde olsam bazı saldırılara hazırlıklı olurdum.»

Özür dilerim efendim; ama hepsi pekâlâ biliyorlar ki, gerçek bir çözüm getirmek yerine sudan sözler ediyoruz... Bir tedbir olarak ben bütün konuşmaları ses kayıt aracına aldırdım. Daktiloya çektikten sonra Washington'a göndeririz. Belki bir kopyasını da Saraya göndermek doğru olur. Bilsinler.»

«İyi fikir... Bazan diplomasinin eski günlerine dönmek istiyorum, Mel. Her şey centilmence olup bitsin; varsın dökülen kanı da köylüler temizlesin!»

«Ben de!» dedi Mel Adams heyecanla. «Televizyon kamerası karşısında nasıl görüşme yapar insan? Halka açık bir tartışmada, her sözünüz kayda geçerken, Cung'la nasıl pazarlık yapabilirsiniz? Hep bir hafta önceki sözlerinizle bağlı kalırsınız. Geri almaya kalktınız mı, tıpkı On Emir gibi taşa kazılmış olduğunu görürsünüz.»

«İşte Marksistler hep bu noktada kazançlı çıkıyorlar, Mel. Kayıtları istedikleri gibi değiştirebiliyorlar. Keşke biz de bizimkilerin bir bölümünü değiştirip yeniden yazabilsek... Bir şey içmek ister misin?»

Mel Adams'la birlikte iki kadeh içki içtim, masa başında raporlar, mesajlar ve telgraflarla geçen iki saattan sonra kendimi öldüresiye bir yorgunluğun içinde buldum. Gözlerim yanıyor, bedenim dövülmüş gibi ağrıyor, yazılar gözlerimin önünde uçuşuyordu. Biraz da şaşkınlıkla, neredeyse otuz altı saattır durmaksızın çalıştığımı farkettim. Gereğinden fazlaydı bu. Bütün Asya silahlarıyla, bayraklarıyla, filleriyle, davullarıyla üstüme gelse, eve gidip uyuyacaktım.

Uzun bir süre uykum gelmek bilmedi. Bedenim gevşemiş ve yorgunlukla ağulanmış gibiydi, ama kafam vitesinden boşanmış motor gibi, bir düşünme tutkusuyla fır dönüyordu. Bu dönüşün eksenini hep aynı soruydu: Savaşta bezmiş, ama gene de çok büyük yardımlarla desteklenmiş olan bu ülke, neden

hâlâ güçlerini derleyip yirmi iki yıl önce başlattığı devrimi tamamlayacak canlılığı, esini ya da kişileri yaratamamıştı?

Bir düzine insan bir düzine cevap vermişti bana; ne var ki bunların hiç biri, gözlerimin önünde olu-
şan bu korkunç çözölmeyi açıklamak için yeterli de-
ğildi. Bir diktatör mü? Hayır, bu yeterli neden de-
ğildi. Cung'dan çok daha sert diktatörler bile, hiç
değilse bir süre için bir amaç kavramı ve birleşme
duygusu yaratabilmişlerdi. Generaller ve yöneticiler
arasında bölünme mi? Bu da değil. Ulus çapında bir
yıkılıştan kimse kazançlı çıkmazdı. Halk arasındaki
yorgunluk ve umutsuzluk mu? Bunlar hastalığın
kendisi değil, ancak belirtileriydi. Din çatışmaları
mı? En düzenli toplumlarda bile bunlar görülürdü.
Polisin kıyıcılığı mı? Asya kıyıcı bir kıtaydı. Doğa,
insanlardan çok daha acımasızdı ve halk, bin yıldır
veba, açlık, çiçek hastalığı ve egemenlerin kırbacı al-
tında eylemsiz yaşamaya alışmıştı.

Öyleyse eksik olan neydi? Gerçekte, bütün bir-
liklerin temeli neydi? Bir insanın, varlığını koruya-
bilmek için sarıldığı en son dal neydi? Ben de herkes
gibi bir insandım. Şu anda çıplak ve yalnız başıma
yatıyor, tropik gecenin içinde terliyordum. Ben de
içten tehdit, dıştan tedirgin ediliyordum. Bütünlü-
ğümü neyle elde tutuyor ya da tutabiliyordum? Düşüncelerim beni bir anda Tenryu-ji bahçesine ve Mu-
so Soseki'nin verdiği ilk aydınlanma dersine götür-
dü. «İnsan acılarının kökü, Bay Amberley; evrenin
doğal düzenine yabancılaşıma duygusudur. **Satori**'nin
etkisi, zihnin aydınlanması ve dolayısıyla kişiliğin ve
evrenin niteliğinin en sonda belirlenerek gerçek iliş-
ki ya da bütünlenmenin yeniden kurulmasıdır.»

Kimlik! Buydu işte! Bütün insan sorununun
anahtarı buydu. Bir insan, az da olsa ne olduğunu,

öbür insanlarla ve evrenle nasıl bir ilişki içinde bulunduğunu anlamadıkça varolamazdı. Kişiyi ses geçirmez bir hücreye koyup yeryüzünün görüntüsünden, sesinden ve dokunuşundan ayırdınız mı, kısa sürede o insanı çılgınlık ve fiziksel düzensizlik haline dönüştürürsünüz. Asya'nın eski ruhsallığının anlamı buydu işte: Kaya, nehir ve ağaç ruhları hoşnut edilmedikçe, bunlarla insanlar arasındaki ilişki kopar ve evren bu kaos içinde yiter giderdi.

Farkında olmadan, Mel Adams aynı düşünceyi değişik bir biçimde söylemişti:

«Bu ülkede gerçekten niçin dövüştüklerini bilen insanlar yalnızca Katoliklerdir.»

Katoliklik, insan kimliğinin tanımını üzerine kurulmuş ve kök salmış bir dindi. İnsan, kişisel tanrısı tarafından yaratılmış bir varlıktı. Bu yüzden, bütün insanlarla bir akrabalık ilişkisi içindeydi. Fiziksel evren; insanın büyümesi, yaşaması ve kendini sürdürmesi için yaratılmış bir ortamdı. İnsanın yeri, Yaratıcının insan yapısına bürünüp ona geri alınmaz bir soyluluk kazandırdığı Yeniden Doğuş kuramına göre belirlenmişti.

Kendi kuralları içinde, komünizm de tıpkı böyle kesindi. İnsanın kimliği ancak toplu etkinliklerle belirlenir ve sürdürülürdü. İnsan kaostan doğmuş ve sonsuza yol alan bağımlı bir yaratıktı. Yalnız kaldığı sürece, ömür boyu sürececek uğultulu bir ıssızlıkta adaletsizlik ve sömürüye mahkumdu. Bu nedenle insanın kimliği, toplum içindeki geçerli üyeliğiyle koşullandırılmıştı. Ama buna rağmen gene de bir kimliğe sahipti ve bir uyumsuzluk çıkarmadığı sürece, toplum bu kimliğinin varlığını koruyacak ve kollayacaktı.

Garip bir çelişki sonucu, Budizm de kimlik denen şeyi, bu kimliği saf aydınlanmanın özü içinde

sonuna kadar yok etmek suretiyle, kusursuzluğa ulaşılabileceğini öğreterek doğruluyordu. Ama bu, yalnızca yeteneklilere açık olan bir kuramdı; böylece basit halk yığınları bunu yozlaştırmış ve kendi gereksinmelerine daha uygun düşecek biçimde değiştirmişti.

Değişmiş biçimiyle de olsa, bu derin savların yanında, Güney Vietnam'da yeni peygamberliğini yapmakta olduğum Amerikan dini, anlaşılmaz bir biçimde boş ve yetersiz geliyordu: Demokrasi! Kendi geleceğini seçme hakkı! Özgürlük, eşitlik, kardeşlik! Bütün bunlar, baobap ağacı altında oturup, titreşen yapraklardan öfkeli bir ruhun fısıltılarını dinlemeye alışık bir adama ne anlatırdı ki? O adam, böylesine çok şeye sahip olup böylesine az şey anlayan biz mavi gözlü barbarlarla ortak ne bulabilirdi kendinde?

Cung bir düşünürdü. Ve aynı şeyleri düşünmüş olmalıydı. Kendisi de bir Asya insanıydı. Kimlik, süreklilik ve birlik için atalarının yüzyıllardan gelen çağrısını o da duymuştu kendi yüreğinde elbet. Onu bu seslere yeniden kulak vermeye razı edebilirsem, belki bunları ortak bir dile döküp politikacıların ve propagandacıların şamatasını bastırarak halka kendini duyurmasını sağlayabilirdim. Belki sınır boylarında son bir gezi, boruların son bir ötüşü için zaman tükenmemişti daha.

Ama benim için saat çok geçti. Karanlık ve sessizlik üzerime çöktü, on iki saat deliksiz uyudum.

Kahvaltıya indiğimde, George Groton'u son fincan kahvesini içerken buldum. Kızarıklık gözleriyle yorgun görünüyordu. Sorduğumda, gece geç saatlara kadar Budist sorunuyla ilgili Elçilik belgelerini incelediğini söyledi. Kanısına göre belgeler, tehlikeli sayılacak kadar eksikti. Nedenini sordum.

«Çünkü efendim, ortadaki durumu yalnızca po-

litik gözlemcilerin ve haberalma ajanlarının görüşüyle yorumluyorlar. Bu çok önemli konuda, çok belirsiz bazı bilgiler var. Örneğin Vietnamlıların çoğunluğu Mahayana'yı, yani Büyük Yol'u izler. Ama Küçük Yol'un da uygulandığı birçok pagoda var, ve bunların Laos ve Kamboçya Hinayana'sıyla kesin ilişkileri bulunuyor. Aynı zamanda Cao Dai ve Hoa Hao ile tarihsel bağları var; bunlar özel orduları Cung tarafından dağıtılmış olan politik-dinsel mezheplerdir. Bu ilişkiler nelerdir? Politik mi, yoksa askerî amaçlar için mi kullanılıyorlar? Raporlar bunu açıklamıyor. Bu nedenle, Cung'un Budist etkinlikleri üzerindeki baskısının, sınırın ötesinde ne gibi tepkiler doğuracağını bilemiyoruz. Bir şey daha var: Mahayana pagodaları özerk kuruluşlar. Başrahip, kendi toplumunun önderidir. Ama tapınaklar arasında türlü türlü belirsiz anlaşmalar ve birleşmeler var. Belgelerde bunlar da açık değil. Çinlilerin kendi pagodaları ve kendi Budist rahipleri var. Bunlar hakkında hemen hemen hiç bir kesin bilgiye sahip değiliz. Oysa, şimdiki durum en başta Budistlerden doğdu. Aca ba düzenlerin tümünden Cung mu sorumluydu? Yoksa daha büyük bir planın parçası mı bu? Örneğin Seylan ve Birmanya'dan çıkıp Tayland'daki monarşistlere ilişmeden, gerçek yüzünü burada gösteren bir sol kanat pan-Budist hareketi mi? Hiç de olmayacak bir şey değil bu, biliyor musunuz? Pagoda olaylarının ertesinde, Tayland nezaketle üzüntülerini bildirdi hiç de büyük bir tepki göstermedi. Oysa Seylanlılar ateş püskürüyorlar. Bunun bir önemi olmalı bence. Bu konuda bir şeyler yapmalıyız efendim.»

«Örneğin ne yapılabilir, George?»

«Bir önerim var. Dün gece ayrıntılarına kadar düşündüm. Nasıl karşılayacağınızı öğrenmek isterim efendim.»

«Anlat.»

«Dün, Elçilikteki rahip ve Yardım Misyonundaki öbür iki rahiple epey konuştum. Onlara, Zen yolunu izlememe rağmen, gene de bir Budist olduğumu ve bu gerekçeyle amaçları ve sorunlarına ilgi duyduğumu söyledim. Sizin de, daha tam inanmış olmamakla birlikte Zen yolunu öğrenmekte olduğunuzu söyledim; bu onları çok etkiledi. Elçilikteki rahip, bir sonraki adımı önerecek zekada bir adam. Özel bir soruşturma yapıp yalnızca size rapor vermemi ileri sürdü. Arkadaşlarına mektuplar yazıp pagodalara rahatlıkla girmemi sağlayacağına söz verdi. Bana da iyi bir fikir gibi geldi efendim. Benden yararlanmak niyetinde oldukları besbelli, çünkü görünüşüm çok saf bir insanı andırır, bazan gerçekten de safımdır ya! Ama hiç değilse, şimdi sahip olmadığımız birinci elden bilgiyi edinebilirim. Gerekirse saçlarımı kazıtır, sarı cüppe bile giyebilirim.» Delikanlı gülüşüyle baktı ve ekledi: «Bundan önce de giymişliğim var o cüppeyi. Oldukça rahattır. Tabii, dil bilmiyorum; ama okumuş rahipler arasında Fransızca geçerli.»

«Tehlikeleri düşündün mü, George? Dün geceki gibi bir baskında yakalanırsan ne olur?»

«Hem Cung hem 'de siz güç durumda kalabilirsiniz.»

«Aynı zamanda bir dipçikle kafanı kırabilirler. Hem senin aklına gelmeyen bir şey daha var.»

«Nedir efendim?»

«Burada hem ordunun hem de Elçiliğin birer haberalma örgütü var, üstelik bir de Harry Yaffa'nın kendi örgütü çalışıyor. Bu durumda sen hiç bir korumadan yararlanamadan tek başına kalırsın. İkimiz için de güç bir durum olabilir.»

Yeniden güldü ve yumuşak bir sesle konuştu: «Ama öte yandan, Amerika Birleşik Devletleri ana-

yasası herkese dinsel özgürlük tanır. Ben de bir Budistim ve dinimi sürdürmek istiyorum. Hem, siz beni buraya özel yardımcınız olarak getirdiniz, bu görevi benden başka kimse yerine getiremez.»

İnsanı heveslendiren bir öneriydi bu. Asya'nın en yeni olayı olan Budist kurbanları; gizli basımevleri ve dünya çapında propagandaya sahip yepyeni bir Budizm hakkında, eğitilmiş ve deney sahibi bir kişinin görüşünden yararlanabilecektim. Yarım saat daha bu tasarı üzerinde konuştuk ve bazı koşullara uyması kaydıyla önerisini kabul ettim.

«...Bir on gün kadar dene bakalım, George. Nasıl iş çıkarabileceksin. Her üç günde bir bana rapor ver. Kendini tehlikeye atıp kahramanlık gösterilerine kalkışmak yok. En ufak bir tehlike belirtisinde benim haberim olsun. On gün sonra durumu yeniden görüşürüz. Anlaşıldı mı?»

«Anlaşıldı efendim, teşekkür ederim. Ne zaman başlayabilirim?»

«İstersen hemen şimdi.»

Bir çocuk gibi sevinçle çıktı ve beni kahvaltıda Saygon gazetelerinin velvelecı haberleriyle başbaşa bıraktı. O anda bir ölüm fermanı imzalamış olduğumu bilmiyordum. Nasıl bilebilirdim?

O günü bambaşka bir acıyla hatırlıyorum; çünkü şimdi anlıyorum ki, karşılaştığım bütün ihanetlerin başlangıcı o gündü.

Diplomasi en iyimser görüşle bile insanı ikiye ayıran bir meslektir. Çünkü rastlantı ve kesinlik, adaletle durumun gereği, güç gerçeğe kolay kaçamak arasında bütün bir bölünme ve ayrılma ister. Bu ayırım zorunluluğundan kimse kaçınamaz; herkesi etkiler, kimini de yıkar. Çoğunlukla kişi, değiştirmeye geldiği fikri benimser ya da suçlamak için görevlendirildiği davranışı kendi işler sonunda.

Arjantin'de bulunduğum sıralar, biraz budala ama hoş bir insan olan bir meslekdaşım, Latin görüşüyle bir diplomatı şöyle tanımlamıştı:

«Diploması, aslında bir kuşun bağırsaklarını inceleyerek geleceğini haber veren eski bir falcıdır. İşin saçma yanı şu ki, kuşun bağırsaklarına bakabilmek için önce onu öldürmek zorundadır.»

Bu öyküyü bir İngilizce anlattığımda, İngiliz Dışişlerinin kendine özgü küçümseyişiyle başka bir tanım yapmıştı: «Hiç de öyle değil dostum. Daha çok keklik avına benzer. Kuşa ateş etmeden önce onu çalılıklar arasından ürkütüp çıkarmak gerekir. Tali-hiniz yoksa, kuşu kaçıırır, yerine sürekcilerden birini vurursunuz.»

O sabah, sanki gerisine kuş saçması yemiş sürekcî bendim. Elçiliğe vardığımda dinlenmiş ve dinçleşmiştim. Gecenin düşünceleri hâlâ kafamda canlı duruyordu ve Başkan Cung'la yapıcı bir konuşmanın başlangıcını görüyor ya da gördüğümü sanıyordum. Başlangıçta hafif bir çatışma olması kaçınılmazdı. Her ikimiz de ağır sözler söylemiştik ve bu sözler bütün dünyada yankılanıyordu. Gerçi bu durum beni Picasso'nun güvercini gibi biraz çarpık gösterebilirdi, ama gene de ilk zeytin dalını ben uzatmaya hazırdım. Saraya gönderilmek üzere bir yazı hazırlamakla meşgulken Anne Beldon, Festhammer'den gelen bir telgrafı önüme koydu:

SAYGON'DAN GELEN HABERLERE KARŞI DÜNYANIN TEPKİSİ SERT OLMUŞTUR. BUDİSTLER KONUSU, BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL KURULUNDA GÖRÜŞÜLECEK. CEZAYİR, SEYLAN, ENDONEZYA VE DIŞ MOĞOLİSTAN, GÜNEY VİETNAM'DA İNSAN HAKLARININ ZEDELENMESİ KONUSUNU İNCE-

LEMEK İÇİN BİRLEŞMİŞ MİLLETLER SORUŞTURMA KOMİSYONUNUN GÖREVLENDİRİLMESİ ÖNERGESİNİ DESTEKLEYORLAR. BASKI TEDBİRLERİNE KARŞI ÇIKIŞIMIZ WASHINGTON'DA AÇIKLANDIKTAN BAŞKA, SİZİN SAYGON'DAKİ DEMECİNİZLE DAHA DA AÇIKÇA BELİRTİLMİŞ OLDU. BU NEDENLE ÖNERGEYİ DESTEKLER BİÇİMDE OY KULLANMAK ZORUNDAYIZ...

Bir anda, anlaşma planım yıkılıvermişti. Hükümetim Birleşmiş Milletlerde karşısında yer alırken, ben Cung'la nasıl felsefe tartışabilirdim? Kızmış, çok kızmıştım. Bu diplomasi değil, düpedüz güç oyunuydu. Kısıtlama tehditlerimizi bütün Saygon'a duyursam da aynı şey olacaktı. Sürekçiler kuşları havalandırmışlardı; kuşların uçacak yeri yoktu. Cung da ben de kafesin birer köşesine sıkışmış, birbirimize gaga savurup kanatlarımızı tel kafese çarpıyorduk.

On dakika kadar, öfkeyle bir aşağı bir yukarı dolaştım büromda. Duruma mantıklı bir açıklama getirmeye çalışıyordum. O sıra telefon çaldı ve karşımda Avustralya Büyükelçisi Arnold Manson'u buldum. Kısaca hoşgeldiniz dedikten sonra, hemen bir randevu istediğini bildirdi. İşlerimin çokluğunu ileri sürdümse de, üsteledi. Konunun ivedi olduğunu ve kendisiyle görüşmezsem tek başına hareket etmek zorunda kalacağını söyledi. İster istemez razı oldum.

On dakika sonra büromdaydı. Kıvırcık saçları, iyi huylu gülümseyişiyle, konusunu iyi bilen, şaşılacak kadar genç bir adamdı. Birleşmiş Milletlerin Güney Vietnam üzerindeki tartışmasının kendi hükümeti için büyük önem taşıdığını, Avustralya'nın da tıpkı Amerika Birleşik Devletleri gibi, Budistlere karşı girişilen baskı tedbirlerini kınamakla birlikte,

bir Birleşmiş Milletler Soruşturma Komisyonuna da aynı ölçüde karşı çıktığını söyledi. Bağımsız bir ülkeye girmek için yasal hakka sahip tek komisyon, ancak Birleşmiş Milletler Uluslararası Güvenlik Komisyonu olabilirdi. Cung, bir İnsan Hakları Komisyonunu kabul etse de etmese de, bu Birleşmiş Milletler Anlaşmasının çiğnenmesi sayılacak ve Vesayet Bölgeleri'nin yöneticisi olarak Avustralya için tehlikeli bir örnek yaratacaktı. Açıkçası Avustralya, Yeni Gine'nin taş devri insanların kaderi üzerinde karma bir Cezayir, Pakistan ve Dış Moğolistan grubunun söz sahibi olmasını istemiyordu.

Ben de kendisiyle aynı görüşte olduğumu söyledim. Sarayla ilişkilerim yönünden, bir Birleşmiş Milletler soruşturmasının yapacağı etkiyi belirterek, Washington'a bu harekete karşı kişisel itirazımı belirten bir telgraf göndermeyi düşündüğümü anlattım. Bununla birlikte, Washington ve New York'daki olayların akışını değiştirebileceğimden pek umutlu olmadığımı da ekledim. Oradakilerin gözünde Cung son derece inatçıydı ve gerekirse kafasına vurularak boyun eğdirilmeliydi. Bütün gençliğine rağmen, Manson mesleğini iyi bilen bir diplomattı. Akla yakın bir çözüm yolu önerdi.

«Bu işten herkesin birden yakasını sıyıracak bir yol var.»

«Neymiş bu, Bay Manson?»

«Başkan Cung'un, Budistler konusunu incelemek üzere Genel Kuruldan bir gözlemciler kurulu göndermesi için çağrıda bulunması. Bu yol hem önergeyi destekleyenlerin önünü almış olur hem de uzun ve çekişmeli bir tartışmayı durdurur. Üstelik, tatsız sonuçlar doğurabilecek bir komisyon konusu da ortadan kalkmış olur.»

«Sizce Cung böyle bir fikri kabul eder mi?»

«Bence edebilir?»

«Kim anlatacak bunu Cung'a?»

«Kabul ederseniz, ben anlatmaya hazırım. Bununla birlikte sizin anlatmanız daha yararlı olabilir.»

Çekici bir fikirdi; bir an düşündüm, sonra geri çevirmek zorunda kaldım.

«Çok sayıda sorun çıkarır ortaya. Her şeyden önce, benim Washington'dan değişik bir ağızla konuşmamı gerektirir ki, bunu yapamam. İkincisi, Cung'un eline, özel görüşmelerde başka, dışarıya karşı başka konuştuğumu söylemek gibi bir silah verir. Oysa Avustralya küçük bir ülkedir ve bu konudaki çıkarları Güney Vietnam'la aynıdır. Siz Cung'a, her ikinizin de yararına kullanılabilecek bir fikir vermiş olacaksınız... Biliyor musunuz, Bay Manson; bu işi pekâlâ yapabilirsiniz.»

«Washington nasıl tepki gösterir acaba?»

«Telgrafımı aldıktan sonra onlar da bu işten yakayı sıyırmak isteyeceklerdir. Ama gene de kesin bir söz veremem.»

«Anlıyorum. Sonunda anlaştığımıza da sevindim.»

«Ben de sevindim, Bay Manson. Bu karanlığın içinde bir gün ışıktır hiç değilse. Cung'un, önerinizi nasıl karşılayacağını bana bildirirsiniz, değil mi?»

«Onunla konuşur konuşmaz size haber veririm.» Bir an durakladı ve dikkatle sordu: «On dakika için kayıtlara geçmeyecek bir konuşma yapabilir miyiz?»

Öyle sıkışık ve sinirliydim ki, kullandığı söz beni kızdırmıştı. Oldukça sert bir biçimde, diplomaside, her şeyin er geç kayıtlara geçtiğini hatırlattım kendisine. Dediklerimi hiç umursamayınca daha da sinirlendim. Manson gülümsedi ve şöyle cevap verdi.

«Özür dilerim. Bu yalnızca bir deyim farkı. Aslında kayda geçerseniz de geçirmeseniz de benim için

önemi yok. Yeter ki hükümetimin değil, yalnız benim kişisel görüşüm olarak belirtilsin.»

Saygon'da herkes bana kişisel görüşünü kabul ettirmeye çalışıyordu. Daha kendime kişisel bir görüş edinecek zamanım da olmamıştı. Sertçe sordum:

«Hangi konudaki görüşünüz, Bay Manson?»

«Kısıtlamalar sorunu.»

«Bildğim kadarıyla, henüz herhangi bir kısıtlama uygulanmış değildir.»

«Ama bir tehdit aracı olarak sözü edildi.»

«İzin verirseniz yanlışınızı düzelteyim, Bay Manson. Kısıtlamalar konusunu basın ortaya attı, ben değil.»

«Biliyorum Bay Amberley, ama böyle bir tehdit ya da haberin, Saraya iletildiği apaçık ortadadır.»

«Nasıl apaçık?»

«Bu sabah Ticaret Bakanından bir telefon aldım. Avustralya'dan ivedilikle buğday, pirinç ve başka besin maddelerinin sevkinin sağlanması ve hükümetle aralarında uygun kredi koşullarının hazırlanması için bütün çabamı harcamamı rica etti. Resmî bir dilek olduğu için beni güç durumda bıraktı, çünkü biz zaten Komünist Çin'e kredili buğday satıyoruz. İsteklerini geri çevirirsek, düşmanımızı besleyip dostumuzu aç bırakmakla suçlanabiliriz.»

Söylediklerinin beni şaşırttığını farketmişti, ama aynı soğukkanlılıkla devam etti:

«Cung iktidarının bugünkü malî durumunu öğrendim. Şu anda otuz beş milyon dolarlık kredileri var. Fransız bankacıları da bir o kadar sağlayabilirler. Şimdiki harcama hızına göre, kısıtlamalar uygulanırsa bile Cung altı ay kadar hükümetini iş başında tutabilir demektir. Askerî kısıtlamaları da uygulamaya kalkarsanız, ilk önce sembolik olarak yönetici kadrosundan başlamanız gerekir. Bu da askerî hare-

kâtın sürdürülmesini etkilemez. Görüşüme göre, zaten çok düşük olan ulusal morali daha da düşürmekten başka bir işe yaramayacak, Tanrı bilir ya...»

Söyledikleri, insanı tedirgin edecek derecede gerçeklere yakındı. Neden bu konuda resmî bir görüş değil de kişisel düşüncelerini belirtmek istediğini anlıyordum. Bu yolla, mesleğin örtülü konuşma biçimini kullanmasına rağmen dilediği kadar açık olabiliyordu.

«Haber kaynağınızı öğrenebilir miyim, Bay Manson?»

«Amerikan diplomasisi çok açık, Sayın Büyükelçi. Korkarım kimsenin işine gelmeyecek kadar açık. Edindiğim bilgilerin bir bölümü Saygon'daki kaynaklardan, geri kalanı da Canberra yoluyla Washington'dan. Biz Avustralyalılar garip bir durumdayız. Küçük ve savunma olanakları kötü bir ulusuz. Geleceğimiz, Güneydoğu Asya'nın olaylarıyla sıkı sıkıya bağıntılıdır. Daha geçenlerde ustaca bir manevrayla, Malezya'da İngilizleri desteklemek durumunda bırakıldık ki bu, benim özel düşünüşüme göre, tarihsel bir yanılgı olmuştur. Aynı zamanda, saygı göstermeye gerçekten de kararlı olduğumuz antlaşma yükümlülükleriyle, Amerika Birleşik Devletlerine bağlıyız. Bu yükümlülüklerden ötürü sizinle açık konuşmak, kısıtlamalar sorunu ve Başkan Cung'la aranızdaki kişisel ilişkilerinizi yeniden gözden geçirmenizde ısrar etmek zorundayım.»

Güneydoğu Asya Antlaşma Örgütü'nün küçük bir üyesi için bu konuşma gerçekten sertti. Aynı zamanda sağlam bir mantığa dayanıyordu. Ama Manson, konuşmanın bu yönüne sığınmama fırsat vermediği için işi resmîyete dökmek zorunda kaldım.

«Söyledikleriniz için teşekkür ederim, Bay Manson. Hepsini etraflıca düşüneneğime inanabilirsiniz.»

«Gitmeden önce söylemek istediğim bir şey daha var, Sayın Büyükelçi.»

«Nedir?»

«Elçiliğinize sığınmış olan Budist rahip! Siz ve arkadaşlarınız bu yüzden güç durumda kalabilirsiniz. Bildiğiniz gibi kendisi, Budizmin Korunması İçin Ulusal Birlik adıyla yeni kurulan bir örgütün başıdır. Bazı kişilerin sezdirmek istedikleri gibi, Budist intiharlarını kışkırtan bu adammış. Kentte, Xa Lai Pagodasına yapılan baskın sırasında yok olan yanık yüreği onun sakladığı söyleniyor. Bu doğru olabilir de, olmayabilir de. Ama cahil kişiler için, ölünün kalıntısının Amerika Birleşik Devletlerinin korunması altında olduğu anlamına gelir. Bence daha önemli olan bir şey var ki, o da bu adamın Birmanya ve Seylan'daki militan Budist örgütler ve son zamanlarda Sangha'dan kovulup Bangkok'da Taylandlılarca hapsedilen bazı bozguncularla ilişkili olduğudur. Bangkok'daki görevlilerimize yazıp, bu konuda daha çok bilgi göndermelerini istedim .Aldığım zaman hoşnutlukla size de iletebilirim.»

«Ben de bu bilgileri edinmekten sevinç duyarım. Açık sözlülüğünüz için teşekkür ederim, Bay Manson. Umarım ki ortak sorunlarımıza bir çözüm bulabiliriz.»

«Buna inanıyorum.» Her zamanki gibi güleryüzle ayağa kalktı ve elini uzattı. «Bana ayırdığınız zamana teşekkür ederim Sayın Büyükelçi, talihiniz açık olsun.»

Görüşmemiz bu belirsiz sözle sona erdi. Kendisinin iki katı deneye ve on katı yetkiye sahip olma rağmen, genç meslekdaşımın çok daha tutarlı davranmış olduğunu sezmek beni tedirgin ediyordu. Diplomasinin en önemli kurallarından biri, dost ve

güvenilir haberciler edinmektir. Oysa, bana meslekî yardımcı bulunan bir kişiye hoş görülmez bir terbiyesizlik yapmıştım. İyi niyetli bir dostla konuşmamda bile kendimi denetleyemezsem, önümdeki kritik görüşmeler sırasında nasıl yapacaktım bunu?

Bir kez daha, Muso Soseki'nin ağır başlı sesi beni kınadı. «Hayatınızın bu döneminde böyle bir görevi yüklenmek büyük bir tehlikedir!» İşin garibi, ne biçim bir tehlike içinde yaşadığımı çok iyi biliyordum. Yalnızdım; bu yüzden de dostluk belirtilerine karşı savunmasızdım. Elimde tuttuğum güçten dolayı, görüşlerime ya da yetkilerime meydan okuyanlara karşı çabucak güvensizlik duyuyordum. Bir değişim yapmak görevi verilmişti bana. Ne var ki, kamuoyunun aydınlığında, bu değişimi şapkasından tavşan çıkaran bir sihirbaz gibi yapmak isteğine kapılabıldim. Oysa Maxwell Gordon Amberley'in ruhunda hâlâ karanlık yerler, çatlaklar ve uçurumlar vardı. Egemenlik zırhının altında belki de boş bir insan bulurum korkusuyla, bunları araştırmaya şimdilik hazır değildim. Belki de, içi gürültülü çakıl taşlarıyla dolu boş bir çanakla karşılaştırdım. Kaldı ki her an beni eyleme iter ve her eylem de beni yeni bir sonuçlar zincirine bağlarken, kendimi bir özeleştiriden uzak tutmak çok kolaydı.

Sabah gelen mesajlar üzerinde çalışırken, Mel Adams kötü bir haber getirdi: Başkan Cung, öğleden sonra Ulusal Mecliste bir konuşma yapmaya karar vermişti. Savaşın durumu ve Budist bunalımı konusunda halka bir demeç verecekti. Saray, Başkan söze başlamadan önce konuşmasının Fransızca çevirisinin diplomatlara ve yabancı basına dağıtılacağını bildirmişti.

Bu manevranın anlamı açıktı: Birleşmiş Milletlerde kendisinden hesap sorulur, Amerika Birleşik

Devletleri tarafından da açıkça tehdit edilirken, Cung açık bir forumda sesini duyurabilme girişimi yapıyordu. Egemen bir ülkenin başkanı olarak, kendi yasama üyelerine seslenmek hakkıydı. Savaş içindeki bir ülkenin önderi olarak da, yerini halka açıklaması ancak görevi sayılabilirdi. Ben de dost bir ülke diplomatı olduğuma göre, hiç bir nedenle onu suçlayamayacağım gibi, demokratik yolları savunduğu için kendisini övmeliydim üstelik. Aslında Cung'un başının üstünde bir kılıç tutuyordum ve işime gelmeyen bir söz ettiği anda onu yere yıkabilirdim.

Mel Adams düşüncelerimi sezerek sordu: «Meclise gidecek misiniz efendim?»

«Gitmem gerek, Mel.»

«Çok öfkeli bir konuşma yapabilir.»

«Olmazsa toplantıyı terkederim.»

«Saygısızlık saymazsanız eğer, bu tehlikeyi Cung'a duyurmanız bence iyi olur derim. İşler öyle bir hal aldı ki, ikiniz de son hızla bir çarpışmaya doğru yol alıyorsunuz. Bana kalırsa ne yapıp edip bunu engellemelisiniz.»

«Cung'la konuşmaya çalışacağım, Mel.»

Bunun için nasıl uğraştığım kayıtlarda bellidir. Mel Adams yanımdayken Sarayı aradım. Çok ivedi bir konuda Cumhurbaşkanıyla görüşmek istediğimi söyledim. Vietnamlıların o şaşmaz nezaketiyle, Başkanın toplantıda olduğu ve ne olursa olsun, hiç bir nedenle rahatsız edilmemesi için emir verdiği bildirildi. Toplantı biter bitmez, kesinlikle beni telefonla arayacağını da eklediler. Anne Beldon'u çağırıp, açık ve dostça bir yazı yazdırdım. Elçilik görevlilerinden biri Saraya elden götürdü. Alındı defterindeki imza, mektubun öğlen on ikiye yirmi kala teslim edildiğini gösterir.

Öğlen oldu; saat bir, iki oldu, hâlâ Saraydan ha-

ber gelmemişti. Üçte, meclisin diplomatlar locasında Mel Adams'la birlikte oturmuş, Cumhurbaşkanı Phung Van Cung'un söylevine başlamasını bekliyordum.

Cung konuşmak üzere kürsüye çıkarken çok ufak ve önemsiz görünüyordu. Alkışların, içtenlikten çok bir görev duygusundan doğduğu belliydi. Yalnızca varlıkları bile derin duygular yaratan ve güç doluymuş izlenimi veren kişiler vardır. Gerçi bunlar çoğu kez göz boyayıcılar ve ruhsal bir yetenek görünüşü yaratan fazla erkekçe bir tavır ve gösteriş sahibi doğuştan aktörlerdir. Ama Phung Van Cung böylelerinden değildi.

Duruşu ilgisiz ve ders verir gibiydi. Konuşmasını hiç duygulanmadan, kağıttan okuyordu. Hatta, halinde sanki: «Hepinizi iyi tanırım. Kiminizi satın aldım, kiminizi ben yükselttim, kiminiz de zaten bana ihanet etmek için birleşmişsiniz. Size ne yaranmaya çalışırım ne de sizi eğlendirecek bir gösteri yaratırım. Söyleyeceğim bunlardır. İşinize gelirse...» dermiş gibi hafif bir aşağılama seziliyordu.

Konuşmasını Vietnam dilinde yaptığı için, bu dilin tiz vurgulu sesleri söylevine daha da sert ve tekdüze bir nitelik veriyordu. Konuşmayı elimdeki çeviriden sayfa sayfa izlerken, gerçekten üstün bir siyasal diyalektik örneği olduğunu düşünüyordum.

Cung, askerî durumun kısa ve öz bir anlatımıyla başladı:

«...Biz kuşatılmış bir ulusuz. Kuzeyde Çin ve kardeşlerimizi kölelikte tutan Ho Chi Minh var. Batıdaysa, güvenilmez bir tarafsızlık örtüsü altında düşmanlarımızı barındıran Kamboçya ve Laos var. Doğuda ve güneyde, gecenin karanlığından yaralanan kayık ve motorların, içimizdeki hainlere silah taşıdığı deniz...

«Ben şimdi size seslenirken, bu sarayın otuz kilometre güneyinde, Tânan'da var gücüyle bir savaş sürüyor. Bentre'de, deltada ve Laos'un yakınında, Danang'da şiddetli çarpışmalar olmakta. Başkentimize yarım saat uzaklıkta, sınırlarımız içinde kıyıcı ve uzlaşmaz düşmanlarımız bütün savaş güçleriyle hareket ediyorlar. Evet, biz de onlarla dövüşüyoruz! Ama hepimiz değil. Düşmanın işine yarayan bölünmeler, parçalanmalar ve halk arasında karışıklık yaratanlar var.

«... Böyle şeylere göz yumamayız! Acımasız bir düşmanla karşı karşıyayken ulusal birliği zedeleyen bölücü davranışlar, vatana ihanet demektir!

«Özgürlük için çarpışıyoruz, evet! Dinsel, politik ve ekonomik özgürlük için çarpışıyoruz, evet! Bu özgürlükler, koruyucusu olduğum Cumhuriyetin anayasasıyla güvence altına alınmıştır. Ama özgürlük sınırsız değildir. Kendi kentlerimizin içinde ihanet, kalleşlik ve şiddete izin veremeyiz. Üç bin altı yüz güçlendirilmiş köy kurduk ve buralara neredeyse on milyon insanı doldurduk; Vietkong'a karşı korumak için. Silah taşımayan ve taşımayı da reddeden bir avuç huzursuz bağnaz, iyi ve dindar halkı isyana kışkırtma hakkını elde etmek istiyor diye bu on milyon insanı yeniden tehlikeye mi atacacağız?..»

Buraya kadar söylediklerine karşı değildim. Kötüye kullanılan özgürlüğün tehlikelerini ve toplumun bunalım anlarında kişisel özgürlüklerin kısıtlanması gereğini bilirdim. Suçu, politik Budistler, politik Katolikler ve düzen bozukluğunda çıkar arayan politik velveleciler arasında eşit olarak paylaştıracak kadar da şüpheliydim. Bu sırada Cung'un kuru ve tekdüze konuşması değişti ve sesine acı bir alay geldi:

«...Ülkemizde her gün komünist Çin'in saldırgan yayılma hareketine karşı kan dökülüyor. Buna rağmen

men, barış içindeki bir kent olan New-York'da, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda dostlarımız —ya da dostumuz olduklarını söyleyenler— bize karşı bir başka ihanet hareketini yürütüyorlar. Bir İnsan Hakları Soruşturma Komisyonu kurarak ulusal haklarımızı ve Birleşmiş Milletler yasasını çiğneyecek bir oylamaya hazırlanıyorlar. Biz bu komisyondan korkmuyoruz, ama ne yazık ki dostlarımızdan korkmak zorunda bırakılıyor. Bu nedenle, Birleşmiş Milletlerdeki gözlemcimize, Güney Vietnam'daki Budist sorununu incelemek ve rapor etmek üzere bir gözlemciler kurulunu görevlendirmesi için, Genel Kurula açık bir çağrıda bulunması talimatı verildi. Çağırıyoruz onları; unutmayın ki bir soruşturmadan korkmuyoruz. Saklanacak bir şeyimiz yok bizim. Ama herhalde dostlarımızın gizlemek istedikleri şeyler var ki, kamuya açık bir tartışmanın dürüstlüğüyle değil, gizlice iş görmeyi yeğ tutuyorlar...»

Bunlar sert sözlerdi. Elimdeki metnin daha sonraki sayfalarına göz attığımda, konuşmanın daha da sertleşeceğini gördüm. Bütün öteki diplomatlar konuşmacıyı değil, beni gözlüyorlardı. Mel Adams bir kağıda: «Gitmek istiyor musunuz?» diye yazdı. Ben de cevabını kararladım: «Hayır, sonuna kadar dayanalım.» Phung Van Cung, aynı alaylı tonla konuşmasına devam ediyordu:

«Hem garip hem de acı olan şudur ki, düşmanlarımızın başaramadığını onların yerine dostlarımız yapmaktadır. Güneydoğu Asya'da komünizme karşı son kale olan biz, askerî ve ekonomik yardımın kesilmesiyle tehdit ediliyoruz... Bu ne biçim çılgınlıktır? Amerikalılar, kendileri bunu nasıl karşılıyorlar? Deltada birliklerimizle yanyana çarpışan, köylerde halkımıza daha iyi tarımcılık yollarını ve yüzyıllardır bizi kemiren hastalıkları ortadan kaldırmayı öğ-

reten Amerikalılar! Onları suçlamıyoruz, onlar gerçek dosttur bize. Ama ya ötekiler? İki ayrı ağızdan konuşan, açıktan açığa dost olduklarını söyleyip öbür yandan yasal bir hükümete karşı gizli tertiplere girerler?.. Savaştan usandılarsa, bırakalım gitsinler! Bize para ve silah bıraksınlar; biz tek başımıza döğüşelim. Biz devrimimizi onlarsız başlattık, ereklerimizin doğruluğuna, kesin zafer umudumuza güvenerek onlarsız da tamamlamaya hazırız!»

Cung kürsüden inerken gökgürültüsü gibi bir alkış koptu. Ama dostları cesaretini mi, yoksa düşmanları budalalığını mı alkışlıyorlardı, bilemiyordum. Mel Adams umutsuzca konuştu:

«Yandık. Yapacağını yaptı işte. Çıkalım efendim.»

Çıktık. Dışarıda sıcak ve ağır bir hava vardı. Kentin üzerinde fırtına bulutları toplanıyordu.

BÖLÜM BEŞ

ASKERİ YÖNDEN, felaketlerle dolu bir gündü.

Tânan'daki savaş çok kötü gitmişti. Üç yüz kadar Vietkong; piyade, havan ve makineli tüfekten oluşan dört yüz kişilik karışık bir Güney Vietnam birliğiyle savaşa tutuşmuştu; On kilometre karelik pirinç tarlasıyla meyva bahçelerini kapsayan bir alana yayılmış kanlı bir çarpışmaydı. Vietkong otuz beş ölü ve bir düzine kadar da kaçamayacak derecede ağır yaralı vermişti. Cumhuriyetçi birliklerdense, kırk sekiz ölü ve altmış kadar ağır yaralı vardı. Aynı zamanda üç makineli tüfek, bir havan topu ve seksen küsur Amerikan yapısı hafif silah yitirmişlerdi. Ele geçen Vietkong silahlarının sayısı çok daha azdı. Zaten silahlar da basit Çin ve Çekoslovak yapılarıydı. Harekatın bilançosu, zaten Sarayın iyice yakınlarında toplandıkları haber alınan gerillalar için hatırı sayılır bir zafer demekti.

Kuzeyde, Laos sınırına yakın bölgedeyse, çok daha kötü bir olay olmuştu: Amerikalı pilot ve Vietnamlı mürettebat kumandasında bir T-28 avcı bombardıman uçağı gerilla toprakları üzerinde düşürülmüştü. Hemen Danang'dan iki deniz piyade helikopteriyle on iki kişilik arama ve kurtarma ekibi çıka-

rılmıştı. Nehir vadisi boyunca alçak uçuş yapan her iki helikopter, tepelerden açılan yer ateşine yakalanmışlardı. Bir helikopter nehir yatağına, öteki de bir tepeyi aştıktan sonra ormanın derinliklerine düşmüştü.

Altı helikopterlik ikinci bir kurtarma ekibi, Amerikan deniz piyadeleri ve Vietnamlı makineli tüfekçilerle olay yerine ulaşmıştı. Açılan ağır ateş altında bir ölü ve iki yaralı vermişler, ama roket, napalm ve makineli tüfek ateşiyle gerillaları dağıtmayı başarmışlardı. Parçalanmış helikopterlerin yanına indiklerinde, on iki askerin hepsini ölü bulmuşlardı. Danang'a götürülen cesetler yarın sabahki cenaze töreni için Saygon'a getirilecekti.

Olanları General Tolliver haber verdi. Zayıf ve yaşlı yüzü öfkeden kasılmış, durumun saçmalığına sövüp duruyordu:

«Böylece, Cumhurbaşkanı olacak o kıcı kırık herif Mecliste dikilip ihanete uğradım diye bağırır, Washington'sa yok kısıtlamaymış, yok geri çekilmemiş diye dır dır edip dururken, benim çocuklarım havada vuruluyorlar ve bu zavallı Vietnamlılar da pirinç tarlalarında kan döküyorlar! Bunlar yeterli değil, Sayın Büyükelçi! Hiç yeterli değil! Washington'a bildireceğim! Savunma Bakanlığı kodamanlarına bildireceğim, Başkan Cung'la bütün dünyaya da duyuracağım! Yarın çocuklarımla ölülerini getirdikleri zaman, herkesin aklını durduracak bir cenaze töreni yapacağım onlara! Silah zoruyla da olsa, Saygon'daki her gazeteci ve her fotoğrafçı orada olacak. Ne pahasına olursa olsun bu rezil savaşın, içinde çarpışan insanlar için ne demek olduğunu anlatacağım... Sizi de orada istiyorum, Büyükelçi. Cumhurbaşkanıımızın temsilcisisiniz. Size ihtiyacım var.»

«Orada olacağım, General.»

«Ya Phung Van Cung? Onun da ölüleri var.»

«Onun adına konuşamam. Şu anda kendisiyle yüz yüze konuşabileceğimi bile sanmıyorum.»

Ve o an birdenbire, bu ölümlerden yararlanıp, Cung'un Meclis söyleviyle yarattığı diplomatik çıkmazdan kurtulmanın yolunu buluverdim. Bir kez daha çatışan görüşlerle yanıltılmamak için, şimdilik hiç kimseye açmak istemiyordum. Düşüncelerim birden durulaşmıştı ve bu politik ağız kavgasını sona erdirecek, kestirmeden çıkar bir yol bulmuştum. Hemen büroma giderek Başkan Cung'u telefonla aradım.

Bu kez hiç bekletilmedim. Cung, onuruna sürülen bir lekeyi temizlemiş, bu nedenle yüce gönüllü olabilecek bir kişi gibi nazik ve dostça konuşuyordu. Meclis konuşmasının hiç sözünü etmeden, General Tolliver'den aldığım raporu özetledim. Aynı haberi biraz önce kendi komutanlarından öğrendiğini söyledi. Üzüntülerini bildirdi ve ölen askerlerin ailelerine başsağlığı dileklerini iletmemi rica etti. Kendisine, saatın geç olmasına rağmen görüşmek için bir randevu verip veremeyeceğini sordum. Hiç ummadığım halde nazlanmadan kabul etti. Üstelik akşam yemeği için Saraya gelmemi önerdi. Başbaşa olacağımızı ve benimle daha yakından tanışma fırsatı bulabileceği için sevinç duyacağını söyledi.

Umduğumdan çoğunu elde etmiştim. Hem itiraf etmeliyim ki, bu çağrıyı büyük bir nezaketle yapmıştı; bu yüzden, ne kadar kuşkucu olursam olayım, her sözünün ardında başka hesaplar olduğunu düşünemiyordum. Günün bütün uğursuzluğuna rağmen yeniden neşelenmiştim. Tıpkı gök gürültüsünün ardından boğucu havayı temizleyecek yağmurun düşmesi gibi, bir sorunu çözmenin en iyi yolunun bazan bir bunalım yaratmak olduğunu bilecek kadar deney

sahibiydim diplomatlık mesleğinde. Dışarıya karşı herkes dilediğini söylemiş, her iki yan da öfkesini almıştı. Dağlarda ve bataklıklarda kan dökülmüştü. Ölenleri hatırdan tutmakla, belki her ikimiz de yaşayanları yararlı olacak soğukkanlılığı bulabilirdik.

Anne Beldon odaya girerek basının benden, Cung'un Meclis konuşması üzerine bir demeç beklediğini haber verdi. Şimdilik konuşmanın metnini incelediğimi, bunu tamamlamadan hiç bir fikir yürütemeyeceğimi belirten bir bildiri yazdırdım.

Masamda Harry Yaffa'dan gelmiş bir not duruyordu. Akşam saat altıya kadar dolu olduğunu, ama benimle ne olursa olsun görüşmek istediğini bildiriyordu. Kendisini gece on birle on iki arası evimde görebileceğimi haber vermelerini tembihledim. O anda Yaffa'yla konuşmak zorunda kalmamaktan hoşnuttum. Yeterince ölüm haberi almıştım zaten, Yaffa da gitgide şık giyimli bir ölü gömücüyü hatırlatıyordu bana.

Derken Mel Adams girerek, Washington'a göndereceğim şifreye eklenmek üzere Cung'un konuşmasının özetini getirdi. Özeti yorumsuz bir belge olarak göndermesini ve Başkan Cung'la ivedi görüşme olanağı sağladığımı da ekli olarak bildirmesini söyledim. Duyurulacak ivedi bir haber olursa, gece nöbetçileriyle şifre çektirebilirdim, aksi halde on iki saat daha bekleyebilirdi.

«İyi bir fikir efendim,» dedi Mel Adams. «Hepimiz aceleci tepkilerden ve sert protestolardan usandık. Biraz kendimize çekidüzen vermemiz iyi olur. Ne zamandır bu işi bir horoz dövüşü gibi yürütüyoruz.»

Bu akıllıca söze ekleyecek şeyim olmadığı için, o günlük dükkânı kapatıp, akşam yemeğinden önce

yıkanmak ve tıraş olup giyinmek üzere evime döndüm.

Saraya gitmek için yola çıktığımda, gece yasağının başlamasına bir saat vardı. Sokaklar hâlâ kordon altındaydı, ama kaldırımlarda daha çok insan vardı. Barlar ve lokantalar açılmış, sokak kadınları çek-çek arabaları ve taksilerde eskisi gibi devriye gezmeye başlamışlardı. Saygon'da ahlakla ilgili davranışlar hükümet kararnamesine bağlıydı. Bir bar kızıyla içki içebilir, ama elini tutamazdınız. Herkesin arasında dansetmek, cezayı gerektiren bir suç sayılırdı. Ahlaka aykırı suçlara kışkırtma olarak kabul edildiğinden, aşk şarkıları yasaklanmıştı. Genelevler kapatıldığı için bu eski meslek artık kişisel anlaşmalar yoluyla sürdürülüyordu ve genelev patronları kendilerine başka işler tutmuşlardı.

Saraya giden yollar hâlâ sıkı koruma altındaydı; uçaksavar bataryaları uzun burunlarıyla karanlık gökyüzünü koklar gibiydi. Bu kez hiç bekletmeden nöbetçiler yol verdiler ve Sarayın merdivenlerinde Başkanın yaverini, gösterişli bir nezaketle beni bekler buldum.

Cung beni özel oturma salonunda kabul etti; duvarları ağaç kaplamalı, Vietnamlı ustaların elinden çıkmış rahat İsveç biçimi eşyalarla döşeli ferah bir odaydı. Duvarlarda çok güzel resimler asılıydı: Çok iyi bir Rousseau, bir Gaugin, bir Rouault Christus, yerli bir sanatçının elinden çıkma olup İsa'nın doğuşunu gösteren şaheser bir üç parçalı tablo vardı. Zevkini övdüğümde gülümsedi ve kuru bir espiyi yaptı:

«Fransızlar çok iyi sanatçıdır, Sayın Büyükelçi. Ama sömürge yöneticisi olarak o kadar başarılı değiller.»

Bir uşak bana viski, Cung'a da meyva suyu getirdi. Birkaç dakika kadar rasgele konuştuk. Nazik

davranmak için özel çaba harcadığı açıkça belli olduğu halde yaradılıştan utangaç ve toplum ilişkilerinde çekingen olduğu anlaşıyordu. Girişimi yapmak bana düşmüştü. Kendisinden özel bir dilekte bulunmak istediğimi söyledim.

«Nedir, Sayın Büyükelçi?»

«Çok basit: İkimiz de yorucu bir gün geçirdik. Sizinle yemeğin tadını çıkarıp ciddi işleri kahveden sonra konuşmak isterim.»

Yüzü hemen aydınlandı ve ilk kez sesine gerçek bir sıcaklık yayıldı:

«Ben de isterim bunu. Bizim meslekte rahatlamak hem güçtür hem de bazan tehlikeli. Üstelik yalnızlık eğilimi benim yaradılışımda var; kolayca konuşmayı da hiç bir zaman öğrenemedim.»

«Yapmayın, Sayın Başkan! Sizin konuşmada güçlük çektiğinize hiç inanmam».

Buna ikimiz de güldük ve buzlar çözüldü. Önceleri tutuk, sonraları daha rahat ve renkli bir konuşmayla Paris'teki öğrencilik günlerini, Amerika'ya sürgün edilmesini, eski bir mandarin ailesi arasında geçen çocukluğunu anlatmaya başladı. Konuşması bir mizah ögesinden yoksun değildi gerçi, ama çoğu kez kaçamaklı ve iğneleyici oluyordu. İnsanlık komedyasında aptallıktan çok kötülük, yine insanlık trajedyasında onurlanmadan çok aşağılama gören bir insanın mizah anlayışı gibi. Bir hayal adamı olabilecek sıcaklıktan yoksundu, ama akıllı bir insan gözlemcisi ve olay eleştirmeniydi. Kadınlar konusunda ne yazık ki çok bilgisiz olduğunu itiraf etti. Gerçekte kadınlardan ürken bir kişi olduğunu sezdim. Bekarların, cinsel aşırılıklara karşı duyduğu kuru kınama onda da vardı ve bu tutumunun, cinsel ilişkilerde her zaman hoşgörülü olan ve başlarındaki egemenin erkeklik

gücünden, vatandaş olarak övünme payı çıkaran Asyalı halkına kendini sevindirmeyeceği belliydi.

Bana ikram ettiği yemekler güzel, şaraplarsa kursosuzdu, ama Cung'un çok az yediğini ve hiç içki içmediğini gördüm. Bütün bunların arasında en çok dikkatimi çeken şey, yemeğe başlamadan önce alışkın bir tavırla haç çıkarıp dua etmesi oldu. Kişiliğinin dine eğilimli yanı beni çok ilgilendiriyordu. Bu nedenle, sözü Zen yolundaki kendi deneylerime getirerek onu konuşturmak istedim. Bana sorduğu akıllıca sorunlardan sonra, hem Batı hem de Doğu dinlerindeki aydınlatıcı olaylar üzerine geniş ve doğru bilgi sahibi olduğunu anladım. Biraz da pişmanlık dolu bir sesle, bu gibi deneylerin ardında koşmak istediğini hiç duymamış olduğunu söyledi. Daha sonra söyledikleriyle, beni daha da ilgilendirdi.

«... Bu bir yaradılış sorunu, Sayın Büyükelçi. Hem de bireyin kendisine ya da üyesi olduğu toplumun yapısına karşı duyduğu hoşnutsuzluğun derecesiyle ilgili. Örneğin Hindular, Çinlilerden daha heyecanlı bir yaradılışa sahiptirler. Hindu, katı ve keyfi bir kast sistemine uymak zorundadır. Oysa Çin toplumu, ailenin doğal sürekliliğine dayanır. Bu nedenle, Hindistan'da mistik ve metafizik din, giderek gelişmesi sonucu, özgün Budizmin aşırı inceliğine ulaşmıştır. Çin'deki doruk noktasıysa, Konfüçyüs ahlakının pragmatik temizliği idi. Japonya'ya gelince, toplumsal sistem daha katı ve karmaşık, birey üzerindeki baskı da daha yoğundur. Böylece Japonya'da, hem sanat hem de dinde aşırı bir duygu inceliğiyle karşılaşılırsunuz. Biz Vietnamlılar, daha çok Çinlilere benzeriz. Bu yüzden bizde saf Budizm, bir halk dini ve Mahayana töreni karışımı haline gelmiştir. Öte yandan, Katolikliğimiz aşırı Latin özellikli bir resmiyete dönüktür. Ben kendi hesabıma, İncilin sez-

giye dayalı sadeliğine gerektiği kadar bağlı değilimdir. Yaradılışım, ikiyüzlülüğe daha yakındır; mantık disiplini ve deneyler bile beni yeterince değiştiremedi. Biliyor musunuz, bana Büyük Enkizisyoncu diyorlar, ama bunun için insanda bir kıyıcılık damarı olması gerekir. Oysa ben kıyıcı değilim.»

«Hoşgörülü olmak size güç mü gelir, Sayın Başkan?»

«Hayır... pek öyle değil. Özel hayatımda, bir Katolik olarak herkesi dilediği yoldan cehenneme gitmede özgür bırakma yanlısıyım. Ama kamu hayatında, özellikle Asya'nın kamu hayatında ancak güçlü kişiye saygı duyulur.»

«O halde güçlü olanların aynı zamanda kendilerini sevdirmeleri gerekmez mi?»

«Bu benim için kişisel bir sorundur... Bunu her zaman göz önünde tuttum... Kendime dokunulmasından hiç hoşlanmadığım için, köy çocuklarını okşayıp, kızları ve yaşlıları kucaklamak düşüncesi bana çok yabancı geliyor. Bunları da yapmam gerek, biliyorum. Ama yeteneğim olmadığı için beceremiyeceğimden eminim.»

O anda ne olursa olsun, hiç de bir bağınaz değildi ve bana iç dünyasını açarken gösterdiği dürüstlüğe ancak saygı duyabilirdim. Gerçi Fransızlara benzer mantık düşkünlüğü, Fransızları olduğu gibi onu da yanıltabilirdi, ama gene de aptal olduğunu söyleyemezdim.

Yemek bittikten sonra, beni yüksek duvarlarla çevrili bahçeye açılan terasa çıkardı. Üzerine dikenli tel gerilmiş duvarların her köşesindeki gözcü kulelerinde, karanlıkta uğursuz birer gölgeyi andıran nöbetçiler bekliyordu. Ilık ve durgun havada yasemin kokusu vardı.

Kahveyle birlikte benim için de konyak geldi.

Cung'sa, şimdiye dek gördüğüm ilk lüksü olan puro-sunu yaktı. Sonra arkasına yaslanarak dumanlar arasından bana baktı. Gözlerine örtülü bir bakış gelmiş, yüzü bilgin-egemen maskesine dönüşmüştü. Sesiye, bir mandarinin resmî ve alaylı tonuna büründü.

«Kısa tatilimiz böylece sona erdi, Sayın Büyük-elçi. Yine işimize dönelim. Şimdi neredeyiz acaba?»

«Tehlikedeyiz, ikimiz de!»

«Yani?»

«Sayın Başkan, gerçeği gördüğüm gibi söyleyeyim: Yarın size, Ulusal Mecliste ülkeme yönelttiğiniz haksız ve asılsız suçlamalara karşı resmî bir protesto notası göndereceğim. Bu akşamsa, söz aramızda, kısıtlamaları desteklemediğimi söylüyorum; ama emir alırsam ya da zorunlu olursa bunları uygulayacağım. Aynı zamanda, Birleşmiş Milletlerdeki bu hareketi doğru bulmadığımı ve açık bir soruşturma çağrısı çıkararak bu girişime karşı durmanızı haklı bulduğumu da söylüyorum... Bunu söyledikten sonra şunu da belirtmeliyim ki, bugün öğleden sonra çok ileri gittiniz. Geri alınması çok güç sözler söylediniz. Belki de bizimle ilişkilerinizi, onarılması olanaksız biçimde zedelemiş oldunuz. İnanın, ben bunların onarılmasını istiyorum. Bu sonuca ulaşmak için sizinle işbirliği yapmaya hazırım. Ama siz de bana yardımcı olmalısınız.»

«Nasıl bir yardımda bulunmamı istiyorsunuz, Sayın Büyükelçi?»

«Bu noktada bir jest yapmanın gerekli olduğunu kabul edersiniz sanıyorum. Hem iki hükümetin itibarını kurtaracak ortak ve açık bir jest.»

«Böyle jestler tehlikeli davranışlardır, Sayın Büyükelçi. Bunlar birer simgedir ve simgeler başka kişiler için başka başka anlamlar taşır. Amerika'da öpüşme, doğal bir selamlaşma sayılır, iyi bildiğiniz

bir ülke olan Japonya'daysa müstehcen bir hareket-
tir. »

«Her yerde herkes için ortak olan bazı hareketler
vardır. Örneğin  l lere saygı gibi. »

«Kabul. Nasıl bir davranış öneriyorsunuz? »

«Yarın bizim deniz piyadeleriyle Vietnamlı silah
arkadaşlarının ölüleri Danang'dan Saygon'a getirile-
cek uçakla. Havaalanında askerî törenle karşılanacak
ve gömme töreni, her askerin dininin gereklerine g -
re yapılacak. Havaalanında ve tören sırasında benim
yanımda olmanızı istiyorum. Bu yoldan biz de anlaş-
mazlıklarımızı g md   m z  açıkça belli etmiş olu-
ruz. »

Kuru bir gülümsemeyle başını salladı. « yi bir
diplomatsınız, Sayın Büyükelçi. Size çok saygı duyuy-
yorum. »

«O halde kabul ediyorsunuz. »

« yle demedim. Böyle bir davranışın anlamını
ve doğabilecek sonuçlarını çok yakından incelemek
zorundayız. Her şeyden önce, bu tören Amerikan as-
ker  komutanlı ınca düzenlenecek, öyle mi? »

«Evet. »

«Ama bu bizim savaşımız değil mi? Amerikan
birlikleri burada savaşı değil, danışman olarak bu-
lunuyorlar. »

«Siz ne ad verirsiniz verin, onlar da ölüyorlar. »

«O halde askerî töreni Amerikalıların değil de
bizim yapmamız gerekmez mi? »

«Bunu yapmak isterseniz, kabul edeceğimizi s y-
leyebilirim. »

«Töreni bizim d zenledi imizi düşünelim; o za-
man ne olacak? »

«Yüce gönüllü bir davranış ve süregelen dostlu-
 umuzun doğrulanması olarak yorumlanacak. »

«Halkın duygusal ve dramatik yapıda olduğu

Amerika'da, belki. Ama bilir misiniz burada ne olur?»

«Ne olur, Sayın Başkan?»

«Köylerde, kentlerin pazar yerlerinde halk, hesap tahtalarını çıkarır ve tahta topları birbirine çarparak saymaya başlar! Danang'da on Amerikalıyla iki Vietnamlı öldü. Cumhurbaşkanı koskoca bir tören yapıp ölülerin başında ağlıyor. Oysa Tânan'da kırk sekiz Vietnamlı öldü de onlar için bir çubuk ödağacı bile yakmadı Cumhurbaşkanı... Tabii, çünkü Cumhurbaşkanı Hristiyan. Bizi yabancıların buyruğunda tutan bir yengeç kısıkaçı.»

«Gerçekten böyle olacağına inanıyor musunuz?»

«Biliyorum böyle olacağını. Generallerimden bazıları ne yapıp yapıp bunu sağlarlar. Sarı cüppeliler evden eve dolaşıp günlük pirinç bağışını toplarken bunu fısıldarlar. Vietkong, geceleri köylere dağıttığı bildirilere bunu yazar.»

«Ama siz de onlara cevap verebilirsiniz!»

«Nasıl?»

«Yapacağınız jesti sonuna dek yürütmekle. Benimle birlikte ülkeyi dolaşın. Bir helikopterle köyden köye gidelim. Halk görsün sizi. Sesinizi duysunlar, varlığınızı anlasınlar. Bütün fısıltıları susturur, size karşı çalışanları utandırabilirsiniz.»

Bir an için Cung'u inandırdığımı sandım. Gözlerini indirdi, başını göğsüne eğdi, gözlerini purosunun ateşine dikerek bir süre durdu. Sonra yavaş yavaş başını kaldırarak bana baktı. Yumuşak sesinde bir çeşit acıma vardı:

«Hâlâ anlamıyorsunuz! Şu sözün, bu ülkede ne anlama geldiğini bilir misiniz, Sayın Büyükelçi?: Yengeç kısıkaçı! Yabancı sömürgeci onun çıkarlarına hizmet eden yerli kuklanın simgesidir bu. Sömürge yönetiminin anısı bir diken gibi halkımın etine gömülmüştür. Bir Amerikan helikopterinde sizin

yanınızda kendimi gösteremem ben. Helikopter benim olsaydı ve siz benim konuğum olsaydınız başka... Aradaki farkı anlıyor musunuz? Ne tür yardım kabul edersem edeyim, her zaman için bağımsız olarak gözükmek zorundayım. Siz beni inatçı ve dış dünyanın fikirlerine aldırış etmez bir insan sansanız bile. Bu ülkede özgürlük, barış ve bağımsızlık umudunu sürdürebilmek için başka yol yoktur!»

«Öyleyse Tanrı akşına, Sayın Başkan! Kendi adamlarınızla siz gidin! Köylerde görsünler sizi! Önder olduğunuzu duyurun halka! Ama hiç olmazsa bizi düşmanınız değil, dostunuz olarak tanıttin! Düşmanları, hakkında alaylı öyküler uydururken, kendisine ekmek sunanlara hakaret eden aksi bir münzevi gibi kendinizi herkesten uzak tutmaya devam edemezsiniz!»

«Ben buradan ayrılamam, Sayın Büyükelçi; siz de bunu biliyorsunuz!»

«Niçin?»

«Çünkü burası hükümet merkezidir ve ben ayrılırsam, burası bir gece içinde hainlerin ve komplocuların avucuna düşer.» Bir eliyle gözcü kulelerini ve nöbetçilerin kara gölgelerini gösterdi. «Bunlar burada süs diye durmuyor. Canıma kıymak için birkaç girişim yapıldı. Beni düşürmek içinse, çok çaba harlandı. Biz burada otururken bile, bana bağlılık yemini etmiş olan önemli yerlerdeki kişiler bana karşı komplo hazırlamakla meşguller. Sizin bunları bilmeniz gerekir, çünkü bu düzenler sizin Elçiliğinizde hazırlanıyor.»

«Bunu söylemeye hakkınız yok, Sayın Başkan!»

«Neden olmasın? Zaten halka da açıkladım.» Koltuğunda doğrulup purosunu bana doğru salladı. «Pekâlâ! O halde bir pazarlık yapalım. Yarın sizinle birlikte törene geleceğim. Sizinle yurt gezisine çıkıp

anlaşmazlıklarımızı giderdiğimizi duyuracağım. Budist kışkırtıcıları ve öğrencileri de bırakacağım, yalnız bir tek koşulum var.»

«Nedir?»

«Harry Yaffa, kırk sekiz saat içinde ülkeden ayrılacak.»

«Bu, yerine getirilmesi olanaksız bir şey.»

«Niçin?»

«Çünkü Amerika Birleşik Devletleri'nin, hükümetinize karşı komplo hazırladığını açıkça kabullenmek olur. Bugün Ulusal Mecliste bu suçlamayı yapmamış olsaydınız, Yaffa'nın gönderilmesini sağlayabilirdim. Ama artık bunu olanaksız hale getirdiniz. Çok, çok üzgünüm.»

«Ben, aynı zamanda sizin için de üzülüyorum. Sayın Büyükelçi.»

«Neden?»

«Çünkü sizi çok sevmeme ve geçmişinize saygı duymama rağmen, kararsız bir insan olduğunuzu görüyorum. Aynı zamanda çok mutsuz olduğunuzu sanıyorum. Gerçeği biliyor, ama sonuçlarını kabul edemiyorsunuz. Bunu bana itiraf etmemenizin hiç önemi yok, diplomatik bir davranıştır bu. Bense bu akşam size elimden geldiğince kendimi dürüstlükle tanıtmaya çalıştım. Kusurlarımı ve güçlü yanlarımı gösterdim. Bunları anladığınızı sanıyorum. Ama kabul etmeye gelince hazırlıklı değilsiniz. Nerede kaldı bunlar üzerine kumar oynamak!.. Sizi çok iyi anlıyorum, Bay Amberley. Akıllı ve kültürlü bir insansınız. Bana karşı ilgi duyuyorsunuz, çünkü benim kişiliğimde manevî değerlerle ilgilenen, yanlışlar yaptığı halde bunları kabullenecek dürüstlüğe sahip bir insan görüyorsunuz... Buna rağmen bana kişisel güveninizi göstermeye çekiniyorsunuz. Haklı olabileceğimden kuşkulaniyorsunuz, ama haksız çıktığım tak-

dirde bunun suçundan kendinizi arındırmak istiyorsunuz. Bütün karelere birden para sürmek isteyen bir rulet oyuncusu gibisiniz. Olanaksız bir kusursuzluk istiyorsunuz. Eski ve karmaşık bir soruna basit bir çözüm arıyorsunuz. Bu dünyada bunları elde edemezsiniz. İsteddiğiniz, çaldığınız havaya uyarak oynayacak bir kukla mıdır? Biraz zaman geçtikten sonra böyle bir kuklayı kendiniz de yapabilirsiniz. Ama göreceksiniz ki tıpkı Pinokyo gibi size yalan söyleyecek, hile yapacak ve tıpkı Pinokyo'nun burnu gibi, çıkar istekleri günden güne büyüyecek. Beni rahibe, bir münzeviye benzettiniz. Ama benim vicdanım var. Sizinkine benzemese de, Harry Yaffa'nın vicdanı gibi esnek olmasa da...»

«Bir şey söyleyebilir miyim, Sayın Başkan?»

«Konuğumsunuz. Rahatça konuşmak hakkınızdır.»

«Öyleyse size Harry Yaffa hakkında bazı şeyler söylemek istiyorum: Ben de ondan hoşlanmıyorum. Mesleğini de sevmiyorum, ama gerek duyduğumuz için hepimizin kullanmak zorunda olduğumuz bir meslek onunki. Kişisel görüşümle, Yaffa'yı sevimsiz buluyorum. Ama siz ve ben onun hakkında ne düşünersek düşünelim, bu ülkede yararlı işler yapmıştır. O olmasaydı, ne Nung'lar arasında Özel Görev Grubunu ne de doğu kıyısında kayık devriyelerini kurabilirdiniz. Onun Kamboçya ve Laos'daki ajanları olmasaydı, Mekong Nehrinden gelen kaçak silahlar üzerinde bir denetim kuramazdınız... Bir şey daha var, Sayın Başkan. Size karşı bazı düzenler hazırlanıyorsa —ki hazırlandığına inanıyorum— bunlar sizin insanlarınızın marifetleridir. Bir gün düşerseniz, Gia Long Sarayında kim hüküm sürecek? Herhalde Harry Yaffa değil! İlişkilerinizde erişilmez bir kusursuzluk istediğimi söylüyorsunuz. Ya siz? Sizin

istediğiniz de aynı derecede olanaksız değil mi? Dünyanın, politikası kamuoyuna karşı en duyarlı ülkesi olan Amerika Birleşik Devletleri tarafından silahlandırılıyor, besleniyor ve donatılıyorsunuz. Ve buna rağmen bizi kışkırtıyor, bize hakaret ediyor, bizi herkesin karşısında hilecilikle suçluyorsunuz. Sonra da ardından, bizim vatandaşlarımızdan daha çok para, daha çok silah istiyorsunuz! Siz mantıklı bir kişisiniz, Sayın Başkan. Ama bu yaptığınız çılgınlıktır! Bizim kongremiz, yüz seksen milyon Amerikalının düşüncesine egemen olamaz. Buna rağmen siz, bu yüz seksen milyon insana böylesine muhtaç olduğunuz halde, bugün yaptığınız gibi onları kışkırtıyorsunuz!»

«Onlara dalkavukluk mu etmeliydim, Sayın Büyükelçi? Amerika'nın Asya'daki en ileri cephesini tuttuğum için kasketim elimde, dilenci gibi mi karşılarna çıkmalıyım? Benim arka kapımda yedi yüz milyon da Çinli var. Onları da kızdıracak şeyler söylüyorum, ama hâlâ ayaktayım ve hâlâ dövüşüyorum! Bu olayın tarihçesini unutmayın. Unutmayın ki, hakkında ancak yarım yamalak bilgi sahibi olduğunuz bir durum karşısında ilk açık yakınmayı yapan siz, Amerikalılar oldunuz. İlk kısıtlama tehditlerini savuran da sizdiniz. Ve burada en büyük yanılgıya düştünüz. Ölümü zaten kabullenmiş bir insanı başka neyle korkutabilirsiniz?»

«Bütün bunlardan, yarın sabah havaalanında bulunmayacağınız anlamını mı çıkarmam gerekir, Sayın Başkan?»

«Gelmeyeceğim. Gelemem. Dışişleri Bakanım ve Genel Kurmay Heyetim beni temsil edecekler.»

«Benimle birlikte askerî bölgeleri de gezmeyeceksiniz demek!»

«Harry Yaffa bu ülkede durdukça, hayır!»

«Hapishanelerdeki Budist rahiplerle, öğrencileri özgürlüklerine kavuşturmayı kabul edecek misiniz?»

«Soruşturmalar tamamlandıktan sonra her dava ayrı ayrı değerlendirilecektir.»

«Kişisel iyi niyetime ve Washington'la dünya basınına sizden yana bir yorum verme isteğime inanarak, bu yıkıntıyı onaracak herhangi bir hareketi düşünür müsünüz?»

«Bir öneriniz var mı?»

«Bence bu öneri sizden gelmelidir, Sayın Başkan!»

«Şu anda hiç bir şey öneremem.»

«O halde durum yine çıkmaza girdi, öyle 'mi?»

«Bunu siz söylüyorsunuz, ben değil.»

«Öyleyse izninizi isteyeyim, Sayın Başkan. Çok güzel bir yemektir, teşekkür ederim.»

«İyi geceler, Sayın Büyükelçi.»

«İyi geceler, Sayın Başkan.»

Saraydan çıkıp sıcak ve bulutlu geceye daldığımda, durumun korkunçluğu birden üzerime çöktü. Bir felaketten sonra akıllarını başlarına toplamış iki kişinin anlaşmazlıklarını çözümlmek isteğiyle masaya oturup, bir buçuk saat sonra konuşmalarını, bir milyon cana mal olabilecek ve Asya yarımadalarının tarihini değiştirebilecek verimsiz bir diyalektikle sonuçlandırmaları!

İçim umutsuz ve acı bir öfkeyle dolmuştu. Cung'un, hakkımdaki yargısını düşündükçe, bunun bana karşı hesaplı bir aşağılama olduğuna daha çok inanıyordum. Aynı sözleri, Muso Soseki'nin söylemesini kabul edebilirdim; çünkü aydınlanma yolunda benim öğretmenimdi; ama bunları Cung'un söylemesi, hoş görülmez bir küstahlıktı ve buna boyun

eğmeyecektim. Bu karamsar düşüncelerle elçiliğe geldim ve Festhammer'e gönderilmek üzere şu çok önemli telgrafı yazdırdım:

BU AKŞAM BAŞKAN CUNG'LA YEMEKTE, MECLİS KONUŞMASINA KARŞI SERT BİR SÖZLÜ PROTESTO VERDİM. İLK BARIŞMA BELİRTİSİ OLARAK YARIN, AMERİKALI HELİKOPTER MÜRETTEBATININ CENAZE TÖRENİNDE BULUNMASINI, SONRA BENİMLE SAVAŞ BÖLGELERİ GEZİSİNE GELMESİNİ ÖNERDİM. İYİ İLİŞKİLERİ YENİDEN KURMAK VE BASINA KARŞI İTİBARINI KURTARMAK İÇİN ELİMDEN GELENİ YAPMAYI İLERİ SÜRDÜM. NE BU NE DE BAŞKA KONUDA FİKİR DEĞİŞTİRMEYİ KABUL ETTİ. BU NEDENLE YETKİLERİME DAYANARAK, AYIN DOKUZUNCU GÜNÜ SAAT ON İKİDEN BAŞLAMAK ÜZERE BÜTÜN YARDIM ÖDENEKLERİNİN KESİLMESİNİ ÖNERİYORUM. TOLLİVER'E İLK ASKERİ PERSONELİN ÇEKİLMESİ İÇİN TALİMAT VERİYORUM. GENİŞ RAPOR GÖNDERECEĞİM — AMBERLEY.

General Tolliver'i çağırarak haberi verdim. Keyifsiz keyifsiz homurdandı ve bu berbat günü tamamlayan bir başka olayı bildirdi: Kuzey dağlarındaki Avustralya Askerî Misyonu'nun erleri, iki yeni Vietkong taburuna rastlamışlar. Tânan çarpışmasında yakalanan tutsakların sorgularında da, bir üçüncü taburun varlığı kesin olarak anlaşılmıştı. Ho Amca ve onun askerî dehâsı General Giap, güneydeki karışıklıklardan alabildiğine yararlanıyorlardı. Yakında bütün kesimlerde birden, büyük ölçüde bir Vietkong saldırısı beklenebilirdi. Tolliver'e, savaş bölgelerini hemen gezmek istediğimi bildirdim. Büsbütün keyfi

kaçtı ve tam on dakika bunun tehlikelerini sayıp döktü. Sonuna kadar dinledikten sonra, hiç değilse Cung'a, aramızda geçenleri düşünüp bir fikir değişikliğine varma olanağını tanımak için uzaklaşmak zorunda olduğumu söyledim.

Bundan sonra eve döndüm ve Anne Beldon'u, Harry Yaffa'ya kahveyle çörek ikram ederken buldum. Mutlu bir aileyi hatırlatan bu görüntü bende garip bir acı yarattı ve Anne'den, bizimle kalıp konuşmalarımızın notlarını tutmasını istemekten kendimi alamadım.

Yaffa'nın da kendi derdi başından aşkındı: Darbeciler, Cung'un Meclis konuşmasının meydan okur havasından çok korkmuşlardı. Bu durumu, Amerika Birleşik Devletlerine karşı diplomatik bir savaş kazandığının ve kendisini tek başına meydan okuyacak kadar güçlü bulduğunun bir belirtisi sanmışlardı. Kendi saflarında da sızmalar ve ihanetler olmuştu. Birkaç yüksek görevli, gizli polis tarafından açıktan açığa göz hapsinde tutuluyordu. İki general kıtalarından alınıp Saygon'da yönetim görevlerine getirilerek hareketsiz bırakılmış ve kıtalarıyla ilişkileri kesilmişti. Muhalefet hareketinin büsbütün çökmesi istenmiyorsa, darbeciler bizden gelecek açık ve kesin bir destek belirtisine muhtaçtılar.

Gariptir ki, Yaffa'nın o kendine güvenli hali uçup gitmişti. Sanki bütün ince hesapları anlaşılmaz bir dile dönüşmüş gibi, tedirgin ve sinirliydi. Kısıtlamaların yirmi dört saat içinde uygulanacağını söylediğim zaman biraz yüzü güldü. Cung'un, ülkeyi terketmesini istediğini, benim de bu isteği geri çevirdiğimi anlatınca bayağı keyfi yerine geldi ve benim özel kararımın kendisi için büyük önem taşıdığını söyledi. Bana kalsa, onayımın beş paralık değeri yok-

tu, ne varki amaçlarıma uyduğu sürece her türlü yalanı kabul etmeye hazırdım.

Ve o an, hem Cung'a hem de kendime hâlâ kızgın olduğum için, düşünmeden bir karar daha verdim:

«Şimdi size bir şey söyleyeceğim Yaffa, Bayan Beldon da kağıda geçirecek. İkimizde de birer kopyası olacak ve bir tanesi Washington'a gönderilecek. Demek istediklerimi açıkça anlatamayacak olursam, beni uyarmanızı istiyorum. Metni değiştirebilirim. Ama bir kere kağıda geçtikten sonra, kesinlikle görevin sınırları içinde kalmanızı istiyorum. Bu sınırları aşarsanız sizi sorumlu tutarım. Anlaşıldı mı?»

«Çok iyi anlaşıldı Sayın Büyükelçi.»

«Güzel. Anne, başlıyoruz. 'Şu anda, Başkan Cung'un Budistlere karşı tutumunu değiştirmeye niyetli olmadığı kesinlikle anlaşılmıştır. Aynı zamanda, Ulusal Mecliste söylediği kasıtlı ve zedeleyici sözlerin hiç birini geri almayacağı da açıktır. Bu tutumunu değiştirip değiştirmeyeceği ise, ancak kısıtlamalar uygulandıktan sonra belli olabilir. Değiştirmeyecek olursa desteğimizi, ülkeyi birleştirip savaşı durdurabilecek başka bir hükümete aktarmak gerekli olabilir.' «Tamam mı, Yaffa?»

«Tamam,» dedi Harry Yaffa.

«'Bu nedenle, Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisi olarak, gerekirse ve gerektiği zaman, başka bir hükümet kurmaya istekli ve yetenekli kişilerle görüşme ve anlaşma yapılabilmesi için izin vermeye hazırım. Bununla birlikte, ilgili kişiler ve uygulayacakları yöntemler üzerinde kesin ve ayrıntılı bilgi edinmedikçe ve Washington'dan onay almadıkça, şimdiki rejimin devrilmesi için ne resmî ne de örtülü onayımı vermeyeceğim.'»

«Bu da tamam,» dedi Harry Yaffa.

«Hiç bir şekilde politik bir cinayeti onaylamayacağımızı ilişki kurduğu kişilere açıkça bildirmesi için Bay Harry Yaffa'yı görevlendiriyorum. Bir darbe yapıldığı takdirde, tarafımızdan verilmiş örtülü bir onay olsa bile, Cumhurbaşkanı Cung ve kabine üyelerine hiç bir zarar gelmeyeceği güvencesini sağlama görevini de Harry Yaffa'ya veriyorum... Bay Yaffa, bu güvencelere rağmen, uygulanmalarını garanti edemeyeceğini bana önceden bildirmişti. Bu mantıklı bir itiraz olmakla birlikte, gene de bu konudaki tutumumuza uyulması için bütün çabasını harcamasını engellemez...' Haklı mıyım, Yaffa?»

«Pek değil, Sayın Büyükelçi; ama kabul ediyorum.»

«Cung hükümetini devirmek için yapılacak bir hareketin onayı, önceden Yaffa'yla benim aramda kararlaştırılacak bir parolayla belirtilecektir. Bu parola verilmedikçe, Amerika Birleşik Devletleri yeni bir rejimi desteklemek için hiç bir bağlantıya girmiş sayılamaz.' Bu belge gizlidir Anne. Dağıtımı yalnız bana, Yaffa'ya ve Washington'a yapılacak.»

«Teşekkür ederim, Sayın Büyükelçi,» dedi Yaffa hoşnutlukla. «Doğru yolda atılmış bir adımdır bu. «Böylece ben de artık yalnız değilim. Generallerle konuşmak istediğiniz zaman bana bildirin, görüşmeleri hazırlarım.»

«Birkaç gün için, askerî durumu görmek üzere Saygon'dan ayrılmak istiyorum. Gezilerim sırasında tanışmamı istediğiniz kişiler varsa lütfen söyleyin.»

«Dinlerseniz yarın bunlardan biriyle görüşebilirsiniz. General Tran Hung Dao. Yarın sabah cenaze töreninde Vietnam Ordusunu temsil edecek. General Tolliver, herhalde cenaze töreninden sonra bir şeyler içmek için onu da karargaha çağırır. Şimdiki gö-

revi, Kurmay Başkan Yardımcısı; yani Cung yönetiminde bir hiç demektir bu.»

«Kendisine güvenilebilir mi, Yaffa?»

«Şöyle diyelim efendim. Hükümet içindeki yeri çok sallantılı. General Dao bir değişiklik arıyor. En iyi pazarlığın da bizlerle yapılabileceğine inanıyor. Bundan ötesini bildiğiniz gibi yürütebilirsiniz.»

Yaffa, yine eski güvenli haliyle çıkıp gittikten sonra, Anne Beldon taze kahve yapmak istedi. Ama kendime bir viski doldurarak Cung'la aramda geçen konuşmanın özetini yazdırmaya başladım. Dışişlerindeki uzun hizmet sürem bana iyi bir bellek ve konuşulan sözlerin değişken anlamlarına karşı duyarlı bir kulak kazandırmıştı. Böylece, steno halinde kayıtlara geçmesi için konuşmalarımızı tekrarlarken, Festhammer'e gönderdiğim telgraf ve Harry Yaffa'yla yaptığım tehlikeli anlaşmayı yaratan kararlardan çok farklı bir sonuca ulaştığımı sezdim.

Her iki olayı da haklı gösterebilirdim pekâlâ. Hiç kimse de bana hesap sormaya kalkışamazdı. Çünkü ben olayların içindeki adamdım, görgülü ve dürüst, hiç bir zaman öfkesine yenilmeyen pişkin pazarlıkcı! Ne var ki, bu felaket yüklü günün son dakikalarında kendimi açıkça kandırmış olduğumu anlıyordum. Gururumu kurtaran, ama öte yandan beni bir sahte-kâr olarak damgalayacak bir yorum yapmıştım. Cung bana hakaret etmemişti. Ben gerçekten kararsız bir insandım. Gözüyle gördüğü gerçek üzerinde kumar oynamaya yanaşmayan, ama fırsatçı bir ahlak anlayışıyla bu sorumluluktan kaçınan bir insan.

Phung Van Cung benimle çok açık konuşmuştu. Bana kişisel kusurlarını ve içine düştüğü çıkmazları göstermişti. Kendisine güvenmemi istemişti; ama ben, bir devlet başkanı olarak bütün prestijini yıkacak bir itirafla açıkça kendini yalanlamasını is-

temiştim. Benden kusurlarını hoş görmemi değil, daha büyük yanılgıları önleyebilmek için bunlara razı olmamı istemişti. Ya ben? Sabır göstermeyi kabul etmeyerek eylem ve ivedi değişiklik üzerinde ısrar etmiştim. Kendi başıma bir darbe yapmaya karar vermiştim. Abra kadabra! Hop! Ben burada bir yabancıyım daha, ama bakın hiç yoktan neler yarattım! Bir beyaz tavşan, iki canlı güvercin, bir mavi eşarp, bir salkım üzüm ve bir de mucize, Ruhulkudüs'ten daha bilge, uslanmış bir diktatör!

Yazı bitmeden, sözcükler dilime zehir gibi acı gelmeye başlamıştı; bu tadı yok etmek için iki bardak viski daha içtim. Ama kafamın içi karmakarışık olmuş, ellerim titremeye başlamıştı. Hem alkol hem de başka bir düşüncenin etkisiyle başım dönüyordu. Cung'dan Ulusal Meclisteki sözlerini geri almasını istemişim. Ya ben Washington'a gönderdiğim örtülü yalanları nasıl geri alabilecektim?

Sonunda Anne Beldon not defterini kapatarak alçak sesle konuştu: «Artık yatsanız efendim. Yorucu bir gün geçirdiniz, yarın da öyle olacak.»

«Kâbus görecekt olduktan sonra neden yatayım?»

«İsterseniz size bir uyku hapı getireyim.»

«Hiç kullanmam. Bir kez denedim, gördüm ki alışmak çok kolay. Biraz dolaşmak istiyorum.»

Gülümsedi ve başını salladı. «Gidecek yer yok ki. Kentte gece yasağı var. Elli metre gitmeden vururlar sizi.»

«Bahçe var.»

«Alarm sistemine takılırsınız.»

«İşte bu ilginç bir fikir. 'Bir bahçe sevgi dolu bir yerdir.' Hele tuzak telleri ve elektrikli gözcüler dikersen... Bahçede guguk kuşu var mıdır dersin?»

«Guguk kuşu mu?»

«Bu bir bilmece, Anne. Bu gece karşılığını bul-

dum... Seni çok tuttuğum için özür dilerim. Bugün-
lük bu kadar yeter.»

Merdivenin başında ayağım tökezledi ve Anne beni tutmak üzere elini uzattı. Ona değmemek için özel bir dikkat gösterdim, çünkü biliyordum ki yarın sabah gene Büyükelçi olmak zorundaydım...

Helikopter mürettebatının cenaze töreni, ne yönden bakılırsa bakılsın, ilginç bir tiyatro oyunu gibiydi. Ben de oyuncularından biri olarak, General Tolliver'in rejisörlüğüne hayran kalmıştım. Saat tam on buçukta askerî ataşe ve yardımcılarım ile elçilikten yola çıkacaktım. On ellide havaalanına gelip, pistte onur kıtasını denetleyecektim. Saat on ikide nakliye uçağı pistte inecek ve cenazeler uçaktan alınacaktı. Bir askerî rahipten, ben de Amerika Birleşik Devletleri Cumhurbaşkanı adına kısa bir konuşma yapacaktım. Sonra da General Tolliver'le korteje katılıp mezarlığa gidecektik.

Ne var ki, gerçek tiyatrodaki çoğu kez görüldüğü gibi, sahne arkasında olanlar, projektörlerin ışığı altında oynanan oyundan çok daha önemlidir. Saat dokuz buçukta Mel Adams, Vietnam Dışişleri Bakanının, havaalanındaki törende bulunamayacağı haberini getirdi. Gece hastalanmış ve doktoru yataktan çıkmasını yasaklamıştı. Derin üzüntüsünü ve içten gelen başsağlığı dileklerini yolluyordu. Yerine katılacak herhangi bir başka görevliden söz edilmediğine göre, bütün Vietnam Dışişlerinin aynı diplomatik rahatsızlığa yakalandığı anlaşılıyordu. Dokuz kırk beşteyse, General Tolliver telefon ederek, Danang'daki Vietnamlı komutanın, Vietnamlı mürettebatın cenazelerine el koyduğunu ve çok küçük bir törenle Danang'da toprağa vermek için emir almış olduğunu

söyledi. Hepsi bu kadar değildi. Havaalanındaki Vietnam onur kıtası geri çekilmişti. Bu durumda Vietnam Cumhuriyetini yalnızca Kurmay Başkan Yardımcısı ve emir subayı temsil edeceklerdi.

Hepsi son derece Doğulu işi ve son derece etkili olmuştu. Bir anda halktan, Savaştan ve savaş yoldaşlarımızdan koparılmıştık. Durumumuz, herhangi bir anlaşmanın yapabileceğinden çok daha kesin olarak belirlenmişti. Biz, yalnızca bankacı, araç-gereç sağlayıcı ve danışmandık. Yitirdiklerimiz, üzücü olmakla birlikte bir ulusun ölüm dirim savaşında küçük olaylar sayılabilirdi ancak. Kendi ölülerimizin çevresinde dramatik bir hava yaratmak istiyorsak, bu bizim bileceğimiz bir işti. Tolliver haklı olarak öfkeden köpürüyordu. Bana gelince, gizliden gizliye sevinmiştim. Tedirgin vicdanım için gerçek bir bağışlanma yerine geçmese bile, politik tutumum için haklı bir gerekçe çıkmıştı işte. Buna rağmen, hantal nakliye uçağı piste inip önümüzde durduğu zaman, o anın acımasız sadeliği gözlerimi yaşarttı.

On tabut vardı; köy marangozlarının orman ağaçlarından yaptığı uzun sandukalar. Hepsi kaba, süssüz, cilasızdı ve her birinin kapağına kızgın demirle bir ad ve bir künye numarası yazılmıştı. Asık yüzlü, sakalları uzamış, 'eski ve vahşi bir efsanenin kahramanlarına benzer genç askerler, tabutları omuzlarında indirdiler. Onur kıtasının erleri çakı gibi ve tertemizdi; silahları sabah güneşinde parlıyordu. Oysa öteki genç askerler savaş giysilerinin üzerine deri ve örgü kemerler, bellerine tabancalar, göğüslerine öldürücü bıçaklar takmışlardı. Avukatları çökük, yüzleri güneşten ve orman hummasından lekelenmiş, gözleri uykusuz ve ciddiye. Yoldaşlarına bu gecikmiş saygıyı göstermeye gelenleri aşağılar bir tavır içinde yavaş ve meydan okurcasına yürüyorlardı.

Bitişik düzende duran nöbetçilerin on top arabası, her birinin yanında da bir çavuş duruyordu. Genç askerler tabutları top arabalarına yerleştirdikten sonra, çavuşlar her tabutun üzerine bir Amerikan bayrağı örttüler. Genç askerler, dörderli olarak tabutların yanına dizildiler; kendi ölülerine sahip çıkma haklarını belirtmek ister gibi. Rahip konuşmak üzere öne doğru yürürken film kameraları uğultuyla dönmeye, fotoğrafçılar koşuşmaya başladı. Rahibin sözlerini duymadım bile, çünkü bir yandan kendi söylevimi tasarlıyor, bir yandan da iki yüzlülüğümün keskin acısıyla boğuşuyordum.

Şiddet sonunda ölmüş bu genç adamlar, silah ve boru sesleri arasında yabancı bir toprağa gömüleceklerdi. Genç adamlar! Ben değil, Tolliver değil, Cung ve Harry Yaffa da değil! Hiç birimiz değil de, gençecik erkekler; geçmişin vârisleri, geleceğin kurucuları; çocuklar üretip bahçeler dikecek, yeni bilgilere kapılar açacak, bizim göremediğimiz dağlarda düşler kuracak gençler! Şimdi kör olanlar onlardı; artık hepsinin ağzına topraklar dolacaktı. Kasıklarından artık yalnızca solucanlar üreyecek ve yüreklerinden bayat tropik çiçekler beslenecekti... Burada onlar için bir anma töreni yapıyorduk, ama benim gibi politik fırsatçılar bu töreni bir alay haline getirmişti...

Törenlere çok alışkındım; bu nedenle soylu bir amaç uğruna ölenler adına rahat ve sade bir konuşma hazırlamıştım. Birden, bu konuşmayı yapamayacağımı anladım. İstesem bile sözler boğazıma takılacaktı. Rahip söylevini bitirdi ve beni mikrofona çağırdı. Benim olmayan bir sesin, patlayan flaşlar ve durmaksızın not alan gazeteciler karşısında bambaşka bir söyleve başladığımı duydum:

«...Bugün utanç duyuyorum. Dost ve müttefik olarak geldiğimiz bir ülkede düşman gibi, ölülerimizi

yalnız gömdüğümüz için utanç duyuyorum. Harcadığımız paranın, getirdiğimiz silah ve uçakların, vatanlarından böylesine uzakta dövüşüp ölen insanlardan daha değerli tutulmasından utanç duyuyorum... Bu varoluş savaşının arasında, halk ayaklanmaları, din kavgaları olması ve polis hücrelerinde, tutuklu kampalarında vahşet uygulanması, benim için üzücü ve dehşet verici bir şeydir. Bunlar, bizim ölülerimize ve bugün burada saygılarımızı sunmaktan alıkonduğumuz Güney Vietnam Ordusundan silah arkadaşlarımıza yöneltilmiş bir aşağılamadır... Onlar artık sustular; yerlerine bizim konuşmamızı bekliyorlar. Oysa biz, açık ağız kavgaları, gizli çekişmeler ve günlük basına başlık olsun diye hesaplanmış suçlamalarla kendimizi tüketiyoruz. Cumhurbaşkanı tarafından anlaşma ve uyuşma getirmek için görevlendirilmiş olan ben bile, kendimi bu kısır çekişmelere buluşmuş görmekten utanç duyuyorum. Burada, ölülerin huzurunda, bu utancı elimden geldiğince silmeye söz veriyorum. Bu ülkeyi yönetenleri de, bu amaç için benimle birlik olmaya çağırıyorum. Tanrı hepimizin yardımcısı olsun!»

Mikrofonun önünden çekilirken General Tolliver fısıldadı: «Harikaydı, Sayın Büyükelçi! Tanrıya şükür ki bir kişi çıkıp da bu orospu çocuklarına gerçeği söyleyecek cesareti buldu!»

İşin özünü sezememişti; daha doğrusu içgüdüsel bir savunma hilesiyle, işin özünü ben gizlemiştim. Cung hâlâ kötü adam görünüyordu. Bense, hiç kusur bulunamayacak tertemiz şövalye rolündeydim. Yüreğimin en gizli köşesinde bildiğim gerçeği dışarı vurmak için artık çok geçti: Bütün soylu sözlerime, bütün öfkeli erdemliliğime rağmen, ben de o orospu çocuklarından biriydim.

BÖLÜM ALTI

CENAZE TÖRENİNDEN sonra General Tolliver, subaylarıyla birlikte karargahında öğle yemeğine çağırdı beni.

Bu değişiklik ve profesyonel askerlerin sade dünyasındaki kısa konukluktan hoşnut kalmıştım.

Gençliğimde uzun bir süre, bütün hayatlarını askerlik sisteminin koruyuculuğu altında geçirmekle yetinenlere karşı gizli bir aşağılama duygusu beslemiştim. Bir düşün dizisi aramaktan ve geniş bir törel yargı gereğinden kendilerini kolaylıkla sıyırdıklarını düşünürdüm. İnsan soyunun var olabilmesi için, eninde sonunda ortadan kaldırılması gereken kıyııcı bir sanata adanmışlardı kendilerini. Tıpkı polisler gibi; insanın zayıflığı, beceriksizliği ve zorbalığını sürekli olarak hatırlatırlardı. İyi ya da kötü olsun, hazırlanmasında söz sahibi olmadıkları politikaların araçlarıydılar. Kendi evrenlerine özgü kuramlar ve yararlılık, kutsallık, kahramanlık düşleriyle, kendilerine ayrı bir sınıf yaratmışlardı. Tıpkı, cahil bir dünyaya ölüm ve yıkım saçacakları gün için gizliden gizliye tehlikeli hazırlıklar yapan büyücüler gibi...

Genç yaşlarımın eleştirileri ne kadar yanlışmış meğer! Bugün, içimdeki gizli onursuzluğumla onlara özeniyordum. Ölümcül amaçlarının masumluğuna, buyruklara uyuşlarındaki törelliğe, üstlerinin en

yanlış buyruklarında bile varolan bağışlanmaya gıpta ediyordum. Onların saygınlığı benimkinden çok daha köklüydü; çünkü bu saygınlık bir hizmet kavramına dayanıyordu ve canları her zaman bunu doğrularcasına rehindeydi.

Tolliver iyi bir ev sahibiydi; subaylarının kendisine saygılı olduğu belliydi. Masasında vatan anıları, savaş öyküleriyle süslenmiş iyi, özgür ve eleştirici konuşmalar yapılıyordu. Vietnamlı generalin bile ortak olduğu bir yakınlık, bir aile gururu seziliyordu konuşmalarda. Başkomutanlarının temsilcisi olduğum için bu havayı benimle de paylaşıyorlar, ama içinde bulunduğum kısır ve karmaşık mesleğe duydukları nazık aşağılamayı benden bile gizlemiyorlardı. Bir süre için, bağışlanmadığımı bildiğim halde kendimi arınmış hissettim aralarında. Ama yemek biter bitmez yeniden mesleğimin entrikalarına dalmak zorundaydım. General Tolliver, Tran Hung Dao'yla beni özel bir odaya çağırdı. Kahve, puro ve iyi bir konyak sunduktan sonra yanımızdan ayrıldı. Kendisi askerdi; diplomat değil. Bu nedenle dolambaçlı girişimlerimize katılmak istemiyordu.

Tran Hung Dao, bir çok yönden beni şaşırtmıştı. Bir Vietnamlı için, dev gibi bir adamdı. Neredeyse iki metreye yakın boylu, yapılı ve geniş omuzluydu. Gözleri pırıl pırıl, gülüşü sevimli ve İngilizcesi hemen hemen kusursuzdu. Vietnamlıdan çok bir Şanghaylıyı andırıyordu. Konuya giriş biçimi de aynı ölçüde beklenmedik oldu benim için.

«Herhalde bildiğiniz gibi Sayın Büyükelçi; Cumhurbaşkanımızın gözünde ben bir entrikacıyım. Başka bir deyimle ben, bu savaşı kaybetmekte olduğumuza inanan bir general ve hükümetinden hoşnut olmayan bir yurtdaşı. Her iki durumu da değiştirecek bir yol arıyorum. Bay Harry Yaffa'dan öğrendi-

ğime göre, sizin de bu konuda bazı düşünceleriniz varmış.»

«Evet var, General. Ama bu, hepsini açıklamaya hazır olduğum anlamına gelmez.»

Batılıların, konuya aceleci ve açık yaklaşım biçimlerini benimseyen Asyalılar beni hep kızdırır. Kaba ve içtenliksiz bir şey uğruna, değerli bir inceliği feda ediyorlarmış gibi gelir. Bu yüzden iri yapılı generalle sert konuştum. Nedenini anladığı için, sonraki sözleri çok daha ılımlıydı.

«Beni bağışlayın, Sayın Büyükelçi; ama şimdiye kadar zaten önemli açıklamalar yaptınız. Belki de, politik havada bir değişim olduğunu görmek istersiniz desem, daha doğru olur.»

«Politik havada, evet. Ama ille de bir hükümet değişikliği olması gerekmez.»

«Sizce biri olmadan öbürü sağlanabilir mi?»

«Şu anda kesin olarak bilmiyorum.»

«Ama bir hükümet değişikliği gerekli olursa, örneğin protestolarınız göz önüne alınmaz ve uygulamayı düşündüğünüz kısıtlamalar etkisiz kalırsa, o zaman ne olacak?»

«O zaman Vietnam halkının kendi kendine bir değişiklik yapmasını bekleriz.»

Konyak bardağını aldı, içkiyi beğeniyle kokladıktan sonra bir yudum içti ve yerine bıraktı. Ses tonu alçak ve alaylıydı.

«Görüyorum ki, Sayın Büyükelçi; çok kesin konuşan bir kişisiniz. Bu nedenle, ben de size karşı kesin konuşmak zorundayım. Vietnam halkı... Kimdir o? İlkeller gibi tepelerde yaşayan Dağlılar mı? Okuma yazma bilmeyen delta balıkçıları mı? Thai'ler mi? Cham'lar mı? Oy hakkı olmayan, olsa bile Amerika'dakine benzer seçimlerin yapılmadığı bu ülkede oy hakkını kullanamayacak çeltik tarlalarındaki köylü-

ler mi? Bir değişiklik gerekiyorsa, eğitim görmüşler, örgüte ve silaha sahip olanlarca yapılmalıdır bu. Değişiklik olduğu zaman da, toptan karışıklığa düşmek ve komşularımızın acınacak yansızlığına sapmak zorunda kalmamak için ülke gene yönetilmeli, savaş gene sürdürülmelidir. Bunu kabul ediyorsunuz sanırım.»

«Evet. Ama buraya kadar bana ancak ne yapılması gerektiğini söylediniz, General. Benî en çok ilgilendirense neyin nasıl yapılabileceğidir.»

Doğulu söyleşilere öyle alışkındım ki, bu sözüm karşısında duraklamasını, hiç değilse kaçamaklı cevap vermesini bekliyordum. İkisini de yapmadı. Geniş bir gülümsemeyle arkasına yaslandı ve şöyle dedi:

«Önce olarak ne yapılabilir? Bir darbe hazırlanabilir. Yanlış tanımlamıyorsam darbe, bir tek hareketle hükümet değişikliğini sağlamaktır. Bizim için kanlı ve acılı bir olay olacağı kesinlikle belli bir devrim hareketi değildir bu. Darbe, kararlaştırılmış bir anda, bir tek noktadan baskı yaparak hükümetin dengesini bozmak ve yeni bir hükümeti iş başına getirmektir... Şimdi, bu baskıyı kim yapabilir? Yalnız ve yalnız gerekli örgüte, insan gücüne ve silaha sahip olan Ordu!»

«Yani, ister istemez bir askerî cuntaya razı mı olacağız?»

«Şimdiki askerî diktatörlükten farklı mı olurdu acaba, Sayın Büyükelçi?»

«Belki daha dengesiz olabilir.»

«Aynı zamanda daha ılımlı olabilir, çünkü zaten özünde varolan denetim ve denge, aşırı kesimlerin aleyhinde çalışacaktır.»

«Gene de küçümsenmeyecek bir 'eğer' kalıyor ortada.»

«O 'eğer' her zaman için bulunur, Sayın Büyük-

elçi. Küçük bir Hıristiyan duası vardır, bilirsiniz... 'uyanmadan önce ölürsem...' Kesinliğine inanabildiğimiz tek şey ölümdür.»

«Demek ki, Ordu bir darbe düzenleyecek! Nasıl örgütlenecek bu?»

«Çok pratik bir soru, Sayın Büyükelçi.»

General Tran Hung Dao'nun karşısındaki duvarda Güney Vietnam'ın büyük bir savaş hatırası asılıydı. Dao koltuğundan kalktı, odanın öteki ucuna gitti ve tıpkı ahmak öğrenciye ders veren bir öğretmen gibi haritanın yanında durdu. İriyarı ve güvenli hali beni sinirlendiriyordu.

«Cumhuriyet Ordusu, dört ayrı orduya bölünmüştür. Birinci Ordu, Kuzey Vietnam sınırında, Tourane'ı geçerek batı sınırına kadar ülkenin kuzeydoğusunun denetimini elinde tutuyor. Pleiku'da üslenmiş olan İkinci Ordu, orta yüksek yaylalardaki illeri denetler. Üçüncü Ordu deltayı, Dördüncü Ordu da Saygon özel kesiminin denetimini elinde tutar. Bu birliklerin dışında, bizim için hiç bir önemi olmayan küçük bir deniz gücüyle, yine küçük ama bizim için çok, çok büyük önem taşıyan Hava Kuvvetleri var. Şimdi!..» Uzun parmağını hızla haritaya uzattı. «Saygon özel kesimi, kent ve hükümet merkezini çeviren koruyucu bir çember meydana getirmektedir. Şu anda sıkıyönetim altında ve hem Katolik, hem de rejime sıkı sıkı bağlı bir ordu komutanının buyruğundadır. Saray Muhafızlarının dışındaki birlikler, her iki yana da çekilebilir. Bu nedenle, bir darbe stratejisi dört aşamayı gerektiriyor. İlk olarak, kuzey ve orta bölgelerden özel olarak seçilmiş iki tabur indiririz. Bir tabur da güneyden getiririz. Böylece kentin tam yüreğine yöneltilmiş üç tane ok ucumuz bulunur. İkinci aşama: Üçüncü Ordunun kurmay karargahını ele geçirerek bu birliği başsız bira-

kırız. Bu sağlanınca, kıta komutanları bizim üç taburumuza katılmaya kolaylıkla razı edilebilirler. Üçüncü aşama: Hava Kuvvetlerinin birlikleri, kenti ve Sarayı, bombalama tehdidi altında tutarlar. Dördüncü aşama: Hem başkent hem de silahlı kuvvetler denetimimiz altındadır. Üç ya da dört generalden kurulu bir komitenin denetleyeceği bir hükümet kurarız. Bu hükümetin çeşitli bölümlerini, şimdi yönetimde olan ve görevlerini olağan biçimde sürdürebilecek sivil personelle yürütürüz.»

Burada sözünü kesti ve sanki Pisagor kuramının sonucuna ulaşmışçasına, gülerek ve güvenle yüzüme baktı. Ne var ki ben bu açıklamayı, onun konuşurken gösterdiği güvenle kabul edemeyecektim.

«Görüyorum ki General, siz bu hareketi istediğiniz an kendi kararınızla da uygulayabileceksiniz. Neden bekliyorsunuz? Neden bana başvuruyorsunuz?»

«Çünkü... nasıl diyeyim, olayı başlatmak için bir katalizör gerekli. Bakın, anlatayım size: Birinci Ordu komutanı güçlü bir kişi ve iyi bir askerdir. Üstelik, Başkan Çung'dan ölesiye nefret eder; onun için sonuna kadar bizim yanımızda. Ne var ki, birliklerini başkente getirebilmesi için İkinci Ordunun bölgesinden geçmesi gerek ki, İkinci Ordunun komutanı kararsız. Hükümeti o da beğenmiyor, ama üslendiği bölgenin valisi kendisine karşı tutumda. Bu yüzden işi sağlama bağlamak istiyor. Deltadaki komutan da aynı durumda... Bizim Cumhurbaşkanı, işte burada akıllı davrandı. Kurmay heyetinin hepsini birbirleriyle karşı karşıya getirir her zaman. İki dostu aynı bölgeye verdiği hiç görülmemiştir.»

«Ya siz, bu planın neresindesiniz, General?»

«Ben burada, Saygon'dayım. Üçüncü Ordu karar-

gahını ele geçirip birlik komutanlarını bizden yana kaydırma planlarından sorumluyum.»

«Ya Hava Kuvvetleri?»

«Hava Kuvvetleri bütünüyle bizden. Ama yakıt ve bakım için Amerika Birleşik Devletlerine muhtaçlar. Onun için kendi dostları tarafından, uçmalarının engellenmeyeceğinden emin olmak istiyorlar.»

«Yani General; bizi de ayaklanmaya ortak etmek istiyorsunuz!»

«Hayır, Sayın Büyükelçi. İstediğimiz, bizi sigorta altına almanızdır.»

«O halde yazmamızı istediğiniz sigorta poliçesinin koşulları nedir?»

«Üç koşulumuz var, Sayın Büyükelçi: Bize ihanet etmeyeceksiniz, bize karışmayacaksınız ve işleyen bir hükümet kurduğumuzda silah ve para yardımınızı esirgemeyeceksiniz... Ha! Çok önemli bir koşul daha var: Bu belirttiğim koşullara saygı göstereceğinizin açık bir belirtisini de istiyoruz.»

«Varsayımaya dayanmakla birlikte, gene de her şey çok açık, General. Ne var ki, kendi yönümüzden bir eksiği bulunuyor. Biz bir başka noktanın da eklenmesini isteriz.»

«Nedir bu, Sayın Büyükelçi?»

«Bir hükümet değişikliği halinde, Başkan Cung ve hükümet üyelerinin hiç birinin canına zarar gelmemesi, gözetim altına alındıktan sonra sağ ve esen olarak ülkeden çıkarılmaları.»

Bu sözüm üzerine uzun uzun düşündü. Avurtlarını çiğnedi, masaya dönüp kalan konyasını bir dişişte bitirdi. Sonra oturup düşünceli bir tavırla purosunu tüttürdü. Ve durgun bir sesle şöyle dedi: Biz size bu güvenceyi verirse, Sayın Büyükelçi; siz de bizi bu anlattığım sınırlı koşullar altında destekler misiniz?»

«Şimdiki hükümetin etkili biçimde görev yapamaması halinde.»

«Bu sizin görüşünüze bağlı olacak, öyle mi Sayın Büyükelçi?»

«Hem benim hem de Washington'daki hükümetin görüşüne... Buna karşılık, tehlikeleri göze alarak kendi başınıza hareket etmekte her zaman için özgürsünüz tabii.»

«Çok sıkı pazarlık ediyorsunuz.»

«Yaptığımız, pazarlık değildir, General. Hiç karşılaşmamayı yeğlediğimiz bir varsayımı tartışıyoruz.»

Yüzü karardı, gözlerine kurnaz ve hesaplı bir anlam geldi. Gene de kendini tutuyor ve aynı durgun sesle konuşuyordu.

«İyi bir pokercisiniz, Sayın Büyükelçi. Ama bir ömür boyu dört asın gelmesini bekleyemezsiniz. Biraz daha kötü bir elle de kazanabilir insan.»

«Size bir şey açıklayayım, General: Biz hiç bir şey kazanamayız, çünkü elimize hileli bir deste verilmiş. Örneğin dün, oyun nasıl sonuçlandı? On askerimizi ve vatandaşlarımızın ödediği vergilerden bir buçuk milyon doları yitirdik. Bugün, rasgele bir oranlamayla sekiz yüz bin dolar daha harcamışızdır! Bura kadar elimize ne geçti? Üçü kararsız, biri de kendi haberleşme hatlarını bile denetleyemeyen dört hevesli generalin düzenleyeceği bir askerî darbeyi destekleyerek her türlü tehlikeyi göze almamız isteği... Anlıyor musunuz işin nasıl olduğunu?»

«O halde ne istiyorsunuz, Sayın Büyükelçi? Bildiğiniz bir belayla bilmediğiniz bir bela arasında açık artırma mı?»

«Hayır. Adaletle birlikte düzeni koruyabilecek ve bu savaşı, Güney Vietnam'ın güvenliğiyle barışını sağlayacak bir sonuca vardırma yeteneğine sahip dost bir hükümet istiyoruz.»

«Bunu yapacağımıza söz versem, yalancı dersiniz bana...»

«O halde ne için söz verebilirsiniz, General?»

«Dostluk için. Birleşmiş bir ordu için, Budistlerle barış için. Halk ayaklanmalarına son vermek için. Geri kalan konusunda ancak bir soru işareti koyabiliriz, ama herhalde şimdiki rejimden daha başarılı olacağımıza inanıyorum.»

«Henüz hazır değilsiniz.»

«Evet.»

«Ne zaman hazır olabilirsiniz?»

«Sigorta poliçesine güvenebilirsek, altı haftada.»

«Silahlı bir ayaklanma için böyle örgütlenebiliyorsanız, neden şimdiki hükümetle mantıklı bir anlaşmaya varmak için örgütlenmiyorsunuz? Üç Ordu ve Hava Kuvvetleri elinizde olduktan sonra, Cung'la rahatça pazarlık yapabilirsiniz.»

«Ama o, pazarlığa yanaşmıyor! Bizi böler, böler, satın alır, korkutur; tâ ki pazarlığa oturma gücümüzü yitirene dek. Onun yöntemi bu. Çok ustadır bu işte. Kendisini inandırmak olanaksızdır. Tanrı'dan başka hiç kimseyi karşısına alıp konuşmaz, o zaman bile herhalde Tanrı yenik düşüyordur karşısında!» Yumruğunu masaya vurdu; sesi öfkeyle yükselip sertleşmişti. «Bana açık bir karşılık verin, Büyükelçi! Çocuk değiliz biz. Vietkong geçen haftadan bu yana üç tabur daha güçlendi. Bizse, önderimize güvenemediğimiz için her gün daha zayıf düşüyoruz. Ne diyorsunuz şimdi? Evet mi, hayır mı, belki mi?»

«Belki.»

«Pekâlâ. Bir soru daha: Belkinin evete dönüştüğünü nasıl haber alacağız?»

«Haber alacaksınız. Bu kadarını söyleyebilirim.»

«Sizinle ilişkiyi nasıl sürdüreceğiz?»

«Benimle ilişki sürdürmeyeceksiniz, General. Şu

andan sonra, bu konuda siz ve öteki arkadaşlarınızla hiç bir ilişkim olamaz. Büyükelçi sıfatıyla ne olursa olsun, bu ülkenin yasal hükümetine karşı sorumlu-
yum.»

«Sizce yasal bir hükümet nedir, Sayın Büyükelçi?»

«Özgür seçimlerin yapılamadığı bir sistemde, bunu ancak, yönetimin başında olan ve yönetebilen bir hükümet olarak tanımlamak zorundayız.»

«Şu halde biz madem ki şimdilik hükümet değil, yalnızca muhalefetiz, sizinle görüşmeyeceksek kiminle konuşacağız?»

«Harry Yaffa'yla.»

«Kendisinin yetkileri nedir acaba?»

«Bay Yaffa, kendi hükümeti tarafından bile her an açıkta bırakılabilecek bir haberalma ajanıdır. Oyunun kuralları bunlar. Siz de biliyorsunuz.»

Düşünceli ve kaygılı gözlerle bir süre bana baktı. Sonra yüzüne ister istemez bir beğeni gülümsemesi yayıldı.

«Pokerden söz ediyorduk ya, Sayın Büyükelçi... Hileli desteyi kim kimin eline tutuşturmuş, merak ediyorum doğrusu.»

Dao gittikten sonra, General Tolliver'le bir saat kadar savaş bölgelerine yapacağım geziyi tasarladık. Her şeyden önce ülkeyi, yaşama koşullarını ve çok ırklı, bölünmüş bir ulusun kendine özgü sorunlarını yakından bilmeliydim. Daha çok bilgi ve deney sahibi olursam, beni bu derece kızdırabileceği halde Dao'dan çok daha değerli bir insan olan Cung'la ilişki kurabileceğim umudunu taşıyordum hâlâ. Sonra da, kısıtlamalar uygulandığında Saygon'dan uzakta bulunmak istiyordum. Günlük yorumlarıyla durumun

ciddiyetini artırabilecek olan basın eli altında olmak işime gelmezdi. Üstelik, Cung yokluğumda karşı karşıyayken kendisini suçladığım zamanda olduğundan daha uysal davranabilirdi. Son olarak da, gerçeklerle çarpıcı ve sağlıklı bir ilişki kurmaya gerek duyuyordum. Diplomatik tartışmalarla dolu geçen bu birkaç günden sonra, kendimi bir düş ülkesinde dolaşan ve kuşdili konuşan bir insan gibi hissetmeye başlamıştım. Tolliver, gezinin tehlikelerini tekrarladı; ama bu geziye çıkmamdan hoşnut olduğu da anlaşılıyordu. O da benim gibi konuşmalardan, entrikalardan usanmıştı ve birliklerinin moral durumundan kaygılıydı. Kendisine Dao'yla yaptığım konuşmayı anlattığım zaman, Generalin bir yalancı olduğunu söyledi öfkeyle.

«Her Ordu bölgesinden birer tabur getirme sözleri hep palavra...» Kendi harekât haritasını gösterdi. «Şurada, kuzey sınırına yakın olan Birinci Orduyu ele alalım. Başında General Tho var. Çok iyi bir askerdir ve pakâlâ bilir ki, buradan bir tabur çekti mi Vietkong şişeden su boşalır gibi içeri akacaktır. Kaldı ki burası dağlık bir bölge. Tho'nun bütün birlikleri küçük parçalara ayrılmıştır, çünkü buralarda kalabalık kuvvetleri hareket ettirmek olanaksızdır... Ya o, Hava Kuvvetlerinin bizden çekinmesi gibi uydurmaları nedir? Kendi yakıt, cephane ve yedek parçaları var. Buradan kalkıp dosdoğru Hanoi'ye uçsalar, biz hiç birini engelleyemeyiz!»

«Öyleyse Dao bana niçin bu kadar aptalca yalanlar söyledi? Size sorup doğrulamak isteyeceğimi bilmesi gerekir.»

Tolliver güldü ve komik bir çaresizlikle omuz silkti.

«Burada işler böyle yürür. Dao'nun yaptığı, kendisine güvenmediğinizi bildiğini ve kendisinin de si-

ze güvenmeyeceğini anlatmak. Herhalde kendine göre tasarıları, belki de çok pratik planları var. Ama siz işin içine girmeyi kabul etmedikçe hiç birini açmaz.»

«Ne Dao'ya ne de başkasına açık çek vereceğim!»

«Ben olsam, ona kalp para bile vermem!» dedi Tolliver kesinlikle. «Bir darbe yapılacaksa, başına geçecek kişi deltadaki General Khiet'tir. İçlerindeki en iyi strateji uzmanı o; sert bir savaşçı aynı zamanda. Tabii, Dao da cuntanın içinde olacaktır; ama kendi açımızdan, cuntanın bize en gereksiz üyesi odur. Hem iki uçta hem de ortada oynuyor. Unutmayın ki, hâlâ Cung'un Kurmay Başkan Yardımcısı.»

«Demek bir uçta biz varız, Cung'sa ortada. Öteki uçta Dao'yu kim kullanıyor?»

«Bana sorarsanız, Büyükelçi; Fransızlar derim. Bütün ülke kıvıl kıvıl Fransız ajanı kaynıyor. Su gibi de para akıtıyorlar. Vietkong'la anlaşp ticaretlerini sürdürebilmeleri için, kauçuk üreticilerine ve fabrika sahiplerine para yardımı yapıyorlar. Tarafsız görüşte olan kişileri her fırsatta satın alıyorlar, çünkü eninde sonunda istedikleri bu: Fransa'nın Hanoi ve Kuzey'e kolaylıkla girip çıkabileceği, Laos ve Kamboçya gibi tarafsız bir ülke daha.»

«Yani General Dao tarafsızlık yanlısı mı?»

«O bir fırsatçı!» dedi Tolliver. «Çoğuna benzer. Ben de sizin gibi, Cung'dan hoşlanmıyorum, Sayın Büyükelçi; ama şimdiye dek burada tanıdığım insanların hiç biri onun yarısı etmez. Belki ihanete uğrayacaktır, ama kendisini satın almak olanaksız!»

«Onu kayıtsız şartsız desteklemeli miyiz sizce?»

«Yapamayız bunu,» dedi Tolliver mutsuz bir tavırla. «Bangkok'dan Tayland'a kadar bu berbat durumun içindeyiz. Tıpkı metresi tarafından şantaj ya-

pılan bir adam gibiyiz. Evlense olmaz, bıraksa olmaz, sevmek istese bu durumda hiç sevemez!»

Öğleden sonranın geri kalan saatlarını elçilikte, Raoul Festhammer'e uzun ve ayrıntılı bir rapor hazırlamakla geçirdim. Hazırladığım özetin metni kesin biçimiyle hâlâ kafamda taptaze duruyor. Çünkü tam bir dürüstlüğe en çok yaklaştığım ânı belgeliyor. Çok zaman olduğu gibi, sonraki olayların suçunu bütünüyle yüklenmek istediğini duyduğumda bu yazımı anımsıyor ve kendime karşı kesin bir nefretin bir adım uzağında durabiliyorum.

«...Birçok kusuruna rağmen, bu ülkede güç den-
gesini elinde tutacak kudrete ve dürüstlüğe sahip tek
kişi olarak Başkan Cung'u görüyorum. Bununla bir-
likte, kendisine tam bir güven gösteremediğim gibi
göstermeye de cesaret edemiyorum. Bu nedenle, CIA
ve Harry Yaffa'nın aracılığıyla, şu anda rejimi devir-
meyi tasarlayan ve belki de bir gün bunu gerçekleştirebilecek olan bazı bölücü kesimlerle ilişki kurmak
zorundayım. Bunu yapmakla, Başkan Cung'un den-
geyi, düzeni ve kendine bağlılığı sağlamasını daha
da güçleştirdiğim bellidir. Ne var ki, kendimizi bir
hükümet değişikliğine karşı hazırlıksız ve yeni bir
rejimde dostlardan yoksun bırakamam. Yapabileceğim tek şey, tehlikeleri ve bu durumu kabul edişimin
nedenlerini size açıkça duyurmaktır... Önünüze açıkça ve dürüstlikle şermek zorunda olduğum bir başka tehlike daha var: Bu da bilgi, deney ya da kişisel
noksanlıklarım yüzünden, hepimize çok pahalıya mal olabilecek yanlış bir karara itilebileceğimdir. Örneğin, Cung'un karşısında pek fazla başarılı olamadım. Çünkü Cung beni, içinde bulunduğu çok karmaşık duruma anlayış gösterebilecek esneklikten yoksun, çok katı bir kişi olarak görüyor. Buna karşılık, ben de onun, en küçük zayıflık belirtisinden hemen ya-

rarlanacak bir insan olduğunu düşünüyorum. Bütün bilgileri size aktarmak ve izlenecek talimatın Washington'dan gelmesini isteyerek bu kişisel tehlikeden sıyrılmak benim için çok kolay olurdu; ama sizlerin benden beklediğiniz bu değildir. Tehlikeyi size de açıkladıktan sonra elimden gelenin en doğrusunu yapmaya çalışacağım... Keşke insanın kendi ahlâk inançlarına kesinlikle güvenebilmesi ya da onlardan kesinlikle kurtulabilmesi mümkün olsaydı...»

Raporumu bitirdikten sonra, görüşlerini öğrenmek için Mel Adams'a verdim. Okuduktan sonra geri uzattı ve soran bakışlarla yüzüme baktı.

«Çok dürüst bir belge bu. Bunun için size saygı duyuyorum,» dedi.

«Ama aynı görüşte değilsin, öyle mi?»

«Bence sonuçsuz kalmış bir yazı bu, efendim.»

«Bütün iş burada zaten, Mel. Öyle olması gerekir. Şimdilik bir sonuca bağlanmaya hazır değilim.»

«Bir bakıma doğru, efendim. Ama bir başka yönden de değil. Siz zaten bir sonuca vardınız. İki yandan birinin, kendi girişimiyle kabul edilebilir bir çözüm yaratacağını umarak, bölünmenin sürdürülmesi sonucuna vardınız. Tarafsızlık yolunu sonuna kadar izleyecekseniz, mesele kalmıyor. Yok, bir iktidar kavgasında yerinizi tutmak istiyorsanız, kesin bir seçim yapmak zorundasınız. Bu belgede siz, bu seçimi yapmıyorsunuz.»

«Bu seçimi yapmaya ne hazırlıklıyım ne de yeterli bilgi sahibiyim. Beni zorlama, Mel.»

«Zorlamıyorum, efendim. Yalnızca hatırlatmış olmak istiyorum.»

«Tamam, hatırlattın işte!»

Soğukça teşekkür etti ve çıktı. Dışişleri Bakanlığına, kısıtlamaların uygulanacağını bildiren resmî

bir nota hazırladım. Yarın bu notayı kendim verecektim ve böylece savaş başlayacaktı.

Derken, araya basınla yeni bir söz düellosu ve İngiliz Büyükelçisiyle bir telefon konuşması girdi. Büyükelçi biraz kinayeli biçimde, meslekdaşlarıma alışılmış nezaket ziyaretleri yapamayacak kadar yük-lü olduğumu sandığını söyledi. Ama hepsi benimle tanışma isteği duyuyorlardı, önceden haber verilememiş olmakla birlikte bir kokteyl partiye gelir miydim? Bazı Asyalılar biraz alıngan olduklarından, on-larla tanışmak için hiç bir çaba göstermezsem garip karşılanabilirdi. İngilizler ve Amerikalılar birbirle-rine destek olmalıydılar, ben de öyle düşünmüyor muydum? Hele Fransızlar var güçleriyle ortalığı ka-rıştırırlarken! Öyleyse yarın akşam gelir miydim? Çok sevinmişti.

Bütün bunlardan çıkan anlam, Fransızların İngi-liz nasırına bastığı ve Büyükelçinin de onları, Atlan-tik Antlaşmasını gözlerine sokarak korkutmak iste-diğiydi. Gene de, Asyalılarla ilgili sözleri doğruydı. Hem zaten bütün Saygon'da bir elçilikten ötekine gezip dolaşacak zamanım da yoktu. Benim için uygun bir pazarlıktı bu. Tanışılacak bu kadar çok insan varken, benim de bazı çağrılar yapmam gerektiğini düşündüm; ama her şeyden önce zamana ve incele-melerimi tamamlamaya gerek duyuyordum. Ayrıca, az da olsa biraz eğlenmeye, oyalanmaya ihtiyacım vardı ama gece yasağıyla kilitlenmiş bu kentte, be-nim gibi her an öldürülmeye aday bir kişi nereye gidebilirdi?... Kalan kağıtlarımı toplayıp akşam ye-meğinden sonra çalışmak üzere eve götürdüm.

Kokteyl partiler, konferanslar, yığın yığın kağıt-lar! Ulusların yükselişleri, düşüşleri ve adsız binlerin ölüm ve dirimlerinin böyle küçük şeylere bağlı ol-ması, diplomasinin cilvelerinden biriydi.

Yemekten önce biraz bahçede dolaştım; daha sonra çıksam, bir elektrikli alarm ışığını kesebilir ve zillerin çalmasına yol açabilirdim; o zaman da bütün nöbetçiler benim kutsal varlığımı korumak üzere koşuşurlardı. Ağır kokulu havayı içime çektim ve tropik çiçeklerin kadife dokularını elledim. Vietnamlı bahçıvanla biraz konuşmak istiyordum, ama onun Fransızcasıyla benim bildiğim Vietnam dili aynı düzeyde olduğundan, karşılıklı el işaretleri ve selamlardan öteye gidemedik. Bir süre nöbetçilerle çene çaldım; ne var ki, bir büyükelçinin de ölümlü bir yarattık, çok zaman yalnız bir insan ve çözüm parçalarının kesinlikle yitik olduğu karmaşık politika bilmececiyle şaşkınlaşmış bir kişi olduğunu henüz bilmediklerinden, resmî ve tutuk konuşuyorlardı. O sıra alarm düzeninin, nöbetçilerin ve avludaki Vietnamlı ailelerin gece denetimini yapmak üzere Bill Slavich geldi. Bir süre birlikte ıslak çimenler üzerinde yürüdük. Onun da kendine göre sorunları vardı. Harry Yaffa'nın adamıydı; yani meslekleri gizli, şiddet yüklü ve nankör olan devlet memurlarının o garip yarıdünyasındandı. Konuşmamız üstünkörü ve basit kounlarda oldu; sonunda kendisinden, her gün bir saat benimle meşgul olacak bir masajcı bulmasını istedim. Bulacağına söz verdi ve yanımdan ayrıldı. Garip bir ilgiyle, günlük hayatın batağı içine sıkışmış kalmış böyle bir genç adamın kendine ne gibi eğlenceler bulabildiğini düşündüm.

Bu düşünce beni dolaylı olarak, asî generallerle görüşmelerimde kendime danışman ve haberci olarak seçmiş olduğum profesyonel entrikacı Harry Yaffa'ya getirdi. Yaffa'nın bütün raporlarını okumuş, konuşmalarımızdan notlar çıkarmış ve sonuç olarak, hepsinde ustaca hazırlanmış bir eksiklik olduğunu görmüştüm. Fransız ajanları mı? Etkinlikleri bildiri-

liyor, etkileri ölçölüyordu. Ordu içindeki komplocular mı? Her birinin özgeçmişı ve banka hesaplarıyla taşınmaz mallarının bile listesi veriliyordu. Budistler arasındaki ajanlar ve Katolik rahipler arasındaki gericiler mi? Her biri hakkında bir dosya ve günlük etkinlik raporları vardı. Vientian ve Pnom-Penh'deki ajanlarımız, Birmanya'nın afyon yolundan sefer yapan pilotlar ve Bangkok'dan Tonkin Körfezi çevresine kadar uzanan kıyılarda afyon ticaretini yürüten kapitanlardan ilişki kurduğumuz kişiler mi? Hepsinin listesi vardı. Daha ne istiyordum? Daha fazla istediğim varsa, sormam yeterliydi öğrenmek için.

Öyleyse neden bu adama güvenemiyordum? Bana yalan söylemek istememişti. Gerçi bilmemem gereken bazı gizli noktalar olduğunu kabul etmişti, ama görgüm ve deneylerim, Yaffa'nın mesleğinde bunun doğru ve tedbirli bir davranış olduğunu söylüyordu. Bu adamda beni böylesine iten ve onunla hep resmî olmaya zorlayan ne vardı? Ben mi ondan korkuyordum, o mu benden? Onun yerindeki bir insan, gizlerini bir cimri tutkusuyla saklamaya, onursuz bir egemenliği sürdürebilmek için ya da kişisel zevki uğruna herkesten kaçırıp biriktirmeye mi alışmıştı? Bu yarı karanlık dünyada, çalışan insanları pençesine alan özel bir tutku mu vardı? Krallık perdesinin ardından egemen olma isteği ya da kendilerinin günlük ölüm tehlikesi içinde yaşamalarından doğan sapık bir yıkım tutkusu mu?

Bu karanlık düşüncelerin etkisiyle, yaseminler ve tropik çiçeklerin yapışkan kokuları arasında dolaşırken yüzüm asılmıştı. Ama beni daha çok tedirgin eden, daha karanlık bir düşünce daha vardı. Son günlerde ilişkili olduğum insanların her biri bana karşı belirgin bir güvensizlik göstermişlerdi. Cung'a göre, bütün karelere para sürmek isteyen kararsız insan-

dım; Yaffa için, kusurlarına karşı hazırlıklı olması gereken, başarısızlığı önceden belli kişiydim; General Dao için şüpheli dost, Mel Adams'a göre dürüstlüğü yetersiz kalan dürüst insandım. Yüksek mevki-deki bir insanın, kendi astlarınca bile kuşku altında tutulduğunu bilecek deneylerden geçmiştim. Geçmiş-te Gabrielle benim hem vicdanım hem de koruyucum olmuştu. Onsuz, kuşkulara ve suçluluk duygularına yem oluyordum. Gizli sefahat düşleriyle kıvranan bir rahip, çılgın egemenliklere eğilimli bir halk görevlisi gibiydim. Bunlara boyun eğmesem bile gene de varlıklarını duyuyordum ve bu çekim, en soylu amaçlarıma olan inancımı bile yitiriyordu... Kuşku-larım, yüzümde titremeler ve seğirmelerle belli oluyor mu acaba diye merak ediyordum.

Hafif bir gece esintisi deltadan gelen alçak bulutları dağıttı. Sonra yağmur başladı, beni yalnız bir kadeh içki ve yalnız bir yemek için eve girmeye zor-layan yumuşak bir yağmur. Anne Beldon, başka bir elçilikten arkadaşıyla yemeğe çıkmıştı. George Cro-ton'sa herhalde bir pagodada bağdaş kurmuş, sarı cüppeli bir adamla Dhamma(*) tartışması yapıyordu.

Saat ondan sonra, Güney Vietnam'ın ekonomik durumuyla ilgili ağır bir belge üzerinde çalışırken Groton geldi. Soluksuz kalmış ve iliklerine kadar ıs-lanmıştı. Gece yasağını unutup sokağa çıktığı için, tam bir saat süreyle, barikatlar ve devriyeleri atlat-maya çalışmıştı. Karnı da açtı, çünkü her iyi rahip gibi öğleden beri ağzına lokma koymamıştı. Üstünü değişmesi için yukarı gönderdim ve kahyaya yemek hazırlamasını söyledim. Yirmi dakika sonra söğüş tavuk ve bir şişe şarabın başında, hevesle raporunu vermeye başladı:

(*) Budizmin doktrinleri.

«...Önce bizim elçilikteki rahip bana bir tanıtma mektubu yazdı. Şöyle diyordu: ‘Bu genç adam Sekizli Yolun öğrencisidir ve dolayısıyla bize karşı iyi niyetlidir. Aynı zamanda Zen Yolunu bilen Amerikan Büyükelçisinin güvenini kazanmıştır. Ona her türlü yardımı yapmanızı ve tutumumuzu kendisine anlatmanızı rica ederim.’ Buraya kadar iyiydi, ama mektubun altına Vietnam diliyle bir şeyler yazdı. Fransızcaya çevirmesini istedim; meğer Nirvana’nın(*) İncelenmesi üzerine Nagarjuna’nın bir önerisiymiş. Anaçizgileriyle şöyle diyor: ‘Her şey görece olduğundan, neyin sonlu neyin sonsuz olduğunu bilemeyiz. Neyin, aynı zamanda hem sonlu hem sonsuz olduğunu biliyoruz. Hem sonlu hem sonsuzun yadsıması olanı bilmiyoruz...’ Bunun ne demek olduğunu sordum rahibe; her yazışmada Dhamma’dan ruhsal bir gerçek yazmanın gelenek olduğunu söyledi. Ses çıkarmadım ama kuşkulandırdı beni. Gerçi kanıtlayamıyorum, ama bana güveni olmadığını belirtmek için yazdığı kanısına vardım... Neyse, rahip bana, şimdiye dek polis kuşatmasından ve saldırısından uzak kalmış üç küçük pagodanın adresini ve başrahipleriyle, Fransızca bilen öbür rahiplerin adını verdi.»

Groton sustu, izlenimlerini bana aktarmak için sözcük ararmışcasına şarabından bir yudum aldı. Sonra biraz çekingen bir tavırla devam etti: «Bu görev için oldukça hazırlıklıyım sanıyordum, ama değilmişim efendim. İlk pagodaya girdiğimde, sanki Sicilya’da Katolik kilisesine girmiş bir Protestan gibi oldum. Pagodanın içi garip, aşırı görkemli, resimler ve çiçeklerle gereğinden çok süslüydü. Her şeyin sade ve düzenli olduğu Japonya’dan sonra buranın ha-

(*) Budist düşünüşün en üstün ereği, insanın, hırs, bençillik ve benzeri duygulardan bütünüyle sıyrılmasını amaçlar.

vası bana zevksiz, hatta biraz adî geldi. Benimle ilgilenen ilk rahip, oldukça gençti. Ama Fransız kültürü almıştı ve bana ancak bilmemi istediği şeyleri söyledi: Hükümet ayırım yapıyordu. Katolikler diledikleri gibi toplanabildikleri halde, Budistler resmî izin almak zorundaydılar. Budistler, hükümette önemli görevlere getirilmiyorlardı. Hue'de karşılaşılan ölümler yalnızca ayaklanmaların sonucu değil, gerçekte hesaplı cinayetlerdi. Yararlı olmaktan ve huzurlu bir düşünme ortamından başka şey istemeyen Budistler, kendilerini koruyabilmek için örgütlenmek zorunda kalmışlardı. Birkaç yüz rahip ve rahibe hâlâ hapiste tutuluyordu; bir çoğuna da komünistlerle ilişkili olduklarını söyletmek için dayak atılmış, işkence yapılmıştı. Davalarını güzel özetledi, ama insanın dinadamlarından beklediği anlayış ve hoşgörüden yoksundu. Buna rağmen, söylediklerine karşı çıkmadığımı görünce beni bir odaya götürdü. Burada rahipler, bir sürü daktilo ve Fransız malı bir teksir makinesiyle broşürler ve mektuplar hazırlıyorlardı. Çok da ustaca çalışıyorlardı. Başrahibi görmek istediğim zaman, kendisinin çok yaşlı olduğunu ve zamanının çoğunu düşünceye dalarak geçirdiğini söyledi. Yine de üsteleyince çaresiz, başrahible görüştüler. Çok yaşlı ve zayıf bir adamdı; ancak fısıltıyla konuşabiliyordu. Konuşulnlardan bütün anlayabildiğim, başrahibin Nirvana'ya çok yaklaşmış olduğu ve dünya işleriyle rahatsız edilmek istemediği oldu...

«Bu görüşme beş dakika sürdü, sonra yine propaganda yağmuruna tutuldum. Sangha'ya komünist ajanları sızdığı yolundaki suçlamalarda doğruluk payı olup olmadığını sorduğum zaman ortalık birbirine girdi. Hepsi birden öfkeleniler, şaşırdılar, kızdılar, gücendiler, kendilerinin bir Hristiyan tanrısından aldığı buyrukla egemenliğini sürdüren bir Katolik

mandarinin ezdiği sadık Vietnamlılar olduklarına inandırana kadar beni pagodadan göndermemeye karar verdiler! Sonunda bıraktılar, ama herhalde beni zararlı düşüncelerden korumak için olsa gerek, yanıma bir başka rahip kattılar!»

«Bir şey soracağım, George. Amerikalılara karşı düşmanca duyguları var mıydı?»

«Hayır, efendim. Kendi deyimleriyle, diktatörlüğe karşı bizim sert çıkışımızı beğendiklerini ısrarla belirttiler. Amerikan basınıyla iyi ilişkilerinden söz ettiler. Anladığım kadarıyla, Saygon'daki ileri gelen muhabirlerle kolaylıkla haberleşme olanakları var. Öbür pagodalarla aralarında haberleşmeyi örgütlediklerini ve bunu çok güzel başardıkları da anladım.»

«Tarafsızlaşmadan ya da Fransızlardan söz ettiler mi hiç?»

«İlk gittiğim pagodada, hayır. Ama ikincisinde başrahiple görüştüm ve onunla yalnız kalmakta idrettim. Bu başrahip çok daha gençti; ellinin biraz üzerinde. Çok soğukkanlı ve görgülüydü. Birlikte çay içtik, aydınlanma yolundaki bilgimi uzun uzadıya sorguya çekti. Komünist yayılmasının, Budizmin geleceği üzerindeki etkisini hiç çekinmeden tartıştı benimle. Dört Soylu Gerçeği kabul edenlerin, Marksizmin geçici bir olgu olduğunu ve Tanrı Buda'nın öğretileriyle önce Budizm aktarılıp sonra da değişeceğini bilmeleri gerektiğini ileri sürdü. Rubban sınıfında genç ve tedirgin rahipler bulunduğunu kabul etti. Ama bunların yavaş yavaş, deney ve düşünceyle değişeceklerini söyledi. Kendisine intiharlardan söz ettiğimde yanıldığımı belirtti. Canına kıymanın, Budizmin kabul etmediği bir şey olduğunu, bununla birlikte Lotus Sutra'ya göre, dinleri tehlikeye düştüğünde bütün Budistlerden kendilerini feda etmeleri istendiğini anlattı. Kendi pagodasında bu işi yapmaya

hazır kimse olup olmadığını sordum. Kendini yakmaya hazırlıklı çok yaşlı bir rahibe bulunduğunu, ama onu caydırdığını söyledi. Daha sonra, tarafsızlığı doğru bulup bulmadığını sordum. Bunun Buda'nın öğretisinde zaten varolduğunu, çünkü insanın dertlerine bulunacak bütün fiziksel çözümlerin insan gibi geçici olduğunu anlattı.»

«Bu pagodada da yayın araçları var mıydı?»

«Varsa da bana göstermediler, efendim. Başrahip bende, kendi otoritesini korumak isteyen güçlü bir kişi izlenimi bıraktı. Ama gene de kesin bir sonuca varamamıştım. Sonunda, rahiplerle birlikte yirmi dört saat geçirip din uygulamalarına katılarak ziyaretimden hiç değilse ruhsal bir yarar sağlayabileceğim bir yer öğrenmek istedim. Bir pagoda adıyla birlikte başrahibine mektup verdi. Geri kalan süreyi orada geçirdim ve sanırım işte orada can alıcı noktayı buldum... Dien Bien Phu'da çarpıştığını, sonra da Batı ve Batının simgelediği her şeyden düş kırıklığına uğradığını söyleyen bir Fransız vardı burada. Dediğine göre Budizmi inançla benimsemiş, dokuz yıldır bu pagodada yaşıyormuş.»

«Sence bir ajan mıydı?»

«Evet, olabilir. Onunla aynı odada yattım. Kut-sal kitabın okunuşu sırasında onunla birlikte bulundum; anlayabilmem için Fransızcaya çevirdi. Birlikte dua ettik ve pagodanın bahçesinde yürüyüş yaparak uzun uzun konuştuk. Çok deney ve bilgi sahibiydi. Dien Bien Phu'nun son günlerini bir görgü tanığı gibi anlattı. Üç ay savaş esiri olarak kaldıktan sonra kaçmış. Pek okumuş bir adam değildi, ama Budizmin temel inançlarını hem iyi kavramış hem de benimsemişti. Asya'da bir Budist rönesansından söz etti, ben bunun politik bir tabana dayandığını söyleyince kesinlikle karşı çıktı. Bu rönesansın, bütün insanların

barışa duyduğu gereksinme ve Pali Sutra(*)'nın şu bildirisine dayalı ruhsal bir olay olacağını söyledi: 'Tanrı Buda'nın kendisi barışa ulaşmıştır ve bütün insanlara bunu öğütler'. Gösteri ve ayaklanmalardan söz ettiğimdeyse, bunları 'kusursuz bir yol arayan kusurlu insanların kendiliğinden doğan gösterileri' olarak geçiştirdi. Hükümetin tutumunun akıl almayacak kadar saldırgan, kıyıcı ve aptalca olduğunu söyledi. Pagodalardaki yıkıcı hareketlerden söz açıp onun da bana hak verdiğini görünce şaşırdım. Ne var ki, bu konuyu önemsiz bulduğunu ve yolun kusursuzluğunun o yolda yürüyen insanların kusurlarını eninde sonunda sileceğini söyleyerek konuyu kapattı. Başkan Cung'u 'bir elinde haç, ötekinde para kesesi tutan eski militan Hristiyanların soyundan gelme' olarak tanımladı.»

«Çok rahat bir bakış açısı.»

«İleri süren adam için biraz fazla rahat, efendim.»

Groton hevesle öne eğilip heyecanlı el hareketleriyle konuşmaya başlayınca bardağına çarptı ve şarap, masaya döküldü. Bir yandan dökülen şarabı silerek sözüne devam etti: «...İşin burasında bir bit yeniği sezmeye başladım. Bu adam —adı Armand Leroux— bir barışçılık havarisi olamayacak kadar, ateşli ve aşırı Fransız davranışlı. Sonunda, kesin yanıtlar vermeye zorlayarak kıştırmaya çalıştım onu. Budistlerin yasal yakınma konuları var mıydı? Varmış. Bunlar nasıl onarılabilirdi? Ancak, Katoliklerin nüfus oranına göre katılacakları Budist bir hükümetle. Böyle bir hükümet nasıl kurulabilirdi? Savaşı durdurmakla. Güney Vietnam'ı tarafsızlaştırıp Kuzey'le barış içinde bir arada yaşama anlaşması imzalamakla. Böyle bir anlaşmanın yürütülmesi nasıl sağlanabilirdi? Kar-

(*) Pali Sutras : Budizmin dinsel diline göre yazılmış, felsefe ve fizikötesi konuları işleyen söyleşiler.

şıklı ekonomik çıkar esasına ve doğal olarak, Budizmin etkisine dayalı olarak.

«Bundan sonra, belki de konuya çok ayrıntılı girdiği için kendini tutamadı ya da bunu bile hesaplamıştı, bilmiyorum; baklayı ağzından çıkardı. Dedi ki ...Hayır, bir dakika efendim. Bana çok önemli gibi geldiği için bir yere yazmıştım.» Ceplerini karıştırdı ve yırtık bir zarf çıkararak üzerine alınmış notları okumaya başladı.

«...Amerikalılar, Kuzey ve Güney Vietnamın ortak bir yanları olduğunu anlamıyorlar: Bir zamanki efendileri Çinlilere karşı tarihsel bir korku ve nefret. Her ne kadar Ho Chi Minh'i Çinliler donatıp eğitiyorlarsa da, Phung Van Cung kadar Ho da nefret eder onlardan. Bu nedenle Ho Chi Minh savaşı hızlandırmaz; çünkü o zaman Çinliler Kuzeyi istila edip askerî bir koridor olarak kullanacaklar. Böylece, Vietnam'ın bütünü komünist olsa, yine Çin'e karşı birleşirler. Amerikalıların en büyük aptallıkları burada. Çin'e karşı bir tampon kurabilmek için hem dolar hem kan döküyorlar. Oysa, Marksizmin varlığını kabul eder ve Asya Budizmiyle dost olurlarsa, böyle bir olanağa bedavadan sahip olacaklar. Burada Cung'un davranışı gerici oluyor. Kiliseyi, ulusu feda etmek pahasına ayakta tutmak isteyen bir Katoliktir o. Ama Amerikalılar çok sıkıştırılırlarsa, pekâlâ Ho Chi Minh'le kendisi uyuşmaya kalkışabilir. O zaman da biraz daha uzun bir süreyle aynı sonuç ortaya çıkar...»

«Hepsi bu kadar mıydı, George?»

«Hepsi bu kadar, efendim. Leroux, yeterince konuştuğunu farketmiş gibi sözü kasıtlı olarak Nirvana Yolu'na saptırdı... Ben de kendi kendime epey düşündüm, sonra gelip sizinle konuşmaya karar verdim.»

«Düşünülmesi gereken çok şey var, George. Bana bir rapor hazırlayabilir misin?»

«Tabii, efendim. Ama ister istemez eksik olacak. Bitirdikten sonra yine pagodalara dönüp boşlukları doldurmak isterim.»

«İyi olur. Şimdi özetle bakalım! İlk olarak, Sangha içine sızma var mı?»

«Evet, var. Yalnız ne ölçüde olduğunu şimdilik bilmiyoruz.»

«Öyleyse, Başkan Cung bir noktayı kazandı demektir. İkincisi, bir Pan-Budizm hareketinin belirtileri var mı?»

«Belirti var, ama kanıt yok.»

«Sağlam bir tarafsızlık görüşünün kanıtları var mı?»

«Hem de çok güçlü kanıtlar.»

«Cung bir puan daha aldı! Budizmin Marksizmle uzlaşıp zamanla onu değiştirebileceği yolunda bir inanç var mı dersin?»

«Bence bu inanç güçlü ve yaygın. Hele Vietkong'un pagodalara ve rahiplere hiç sataşmaması yüzünden daha da güçleniyor. Tam tersine, çok kez köylerde dua edip adak adıyorlar.»

«Şimdi de kişisel bir soru: Mahayana'yla bu ilk yakınlığın sende nasıl bir izlenim bıraktı?»

Sorumun karşılığını duraklayarak, ama çok kesin bir biçimde verdi:

«Şaşkınlık, hoşnutsuzluk ve güvensizlik duydum. Ama önceden Budizmin ince ve aydın bir türüne alışmıştım. Bu yüzden, kendime de güvenmemek zorundayım, efendim.»

«Hepimiz bu zorunlukla karşı karşıyayız, George. Sorun şu: Herkes kendimizden emin olmamızı bekliyor. Sanki bilginin anahtarını cebimizde taşıyormuşuz gibi!»

Bu sözüm üzerine başını kaldırıp dikkatle bana baktı. Genç ve zeki gözleri, yüzümde bir şeyler arıyordu. Aynı zamanda kaygı ve belki biraz da korku okunuyordu bu gözlerde.

«Çok güç günler geçirmiş gibi konuşuyorsunuz, efendim.»

«Çok güç günler geçirdim, George. Daha da güçleşecek.»

Son kırk sekiz saatin ve kahredici kararsızlıklarımın bir özetini anlattım ona. Hiç konuşmadan dinledi ve ben sözümü bitirdikten sonra da uzun bir süre çatalıyla, lekeli sofrâ örtüsüne şekiller çizdi durdu. Sonunda şöyle konuştu:

«Açıkça belli olan iki şey var, efendim. Çok sabırlı davranmak ve kararlı bir eylem uygulamak size çok pahalıya mal olacak. Öylesine çok görüş açısı ve çelişen haberler var ki, bunalımın ölçüsü ne olursa olsun, işi aceleye getiremezsiniz... İkinci sorun, bizim kendi devlet anlayışımız. Askerî eyleme bir kere bağlanmış olduğumuzdan, tarihsel bakışla doğruluğu olanaksız, kısa süreli çözümlere yöneliyoruz. Ya Cung'u destekleriz ya da bir darbe hazırlayıp yeni bir rejim kurarız! Budistleri hoşnut kılarırsak Katolikleri de yatıştırırız! Vietkong'u kuzey sınırından dışarı sürüp Laos ve Kamboçya sınırlarını kapatırız! Ama bunların hepsini yapsak bile, hiç bir şeyi çözümlemiş olamayız. Düşünceleri, bir şişenin içine hapsedilen cin gibi tıkamak elimizden gelmez. Hem Vietkong'la çarpışıp hem de nüfus patlamasıyla karşı karşıya olan ve ilk kez birleşmiş bir amaca sahip bulunan bin yıllık dev Çin'i görmezlikten gelemeyiz. Gelecek yüzyıl boyunca Çin'le nasıl geçineceğiz? Asya'nın geri kalan ülkeleri nasıl geçinecek? Ya Budistler? Yıkıcı hareketler bir yana, tıpkı Müslümanlar, Katolikler ve Hindular gibi onların da varlığı

bir gerçek. Bu konuda da kısa süreli sonuç işe yaramaz. Bir devrimi engelleyebilir ya da sonuçsuz bırakabilirsiniz, ama bu devrimi doğuran evrim sürecini durduramazsınız... Dilerseniz, pagodalarda ucuz bir teksir makinesi başında didinip duran bu kabak kafalılara gülebilirsiniz. Ama bir başka açıdan, onları kafalarına vurup hapse tıkacak kadar tehlikeli görmek de mümkün. Her iki halde de onlar var! Kişi olarak, toplum olarak ve kaçınılmaz bir değişimin belirtisi olarak var! Biz, bu değişimin biçimini değiştirmek istiyoruz dersek o zaman haklı bir iddiamız olabilir... Tıpkı Çin'in, Rusya'nın ya da Ho Chi Minh'inki gibi. Yok eğer, bazan yaptığımız gibi, değişimin niteliğini saptamak ve kesinliğini garantilemek istiyorsak, o zaman bu iddiamızı destekleyemeyiz ve bize çok pahalıya mal olabilecek bir başarısızlığa mahkum oluruz... Özür dilerim efendim, çok yorgunum. Galiba ne dediğimi bilmiyorum. Ama bu konuda çok kaygılıyım. Sizin için de.»

George Groton'a karşı hem şükran hem de gençliği ve inançları için derin bir acıma duyuyordum. Değişimin, yalnız doğal gelişmenin değil, Hristiyanların iyiyle kötü arasındaki savaş, komünistlerin Marksist diyalektik, Budistlerin Buda'nın Mara'yı avucunda ezmesi biçiminde adlandırdıkları çatışmanın da bir sonucu olduğunu, bu acı gerçeği nasıl söyleyebilirdim ona? Kendimi eyleme ve kısa süreli sonuçlara ne ölçüde bağlamış olduğumu nasıl anlatabilirdim?

Groton'u yatmaya gönderdikten sonra geç saatlara kadar elimdeki belgelerle uğraştım. Anne Belton eğlenceden döndüğünde hâlâ çalışıyordum. Anne'la birlikte mutfakı karıştırıp kendimize kahve yaptık, gece yarısına kadar önemsiz konulardan konuştuk.

BÖLÜM YEDİ

ERTESİ SABAH canıma kıymak istediler. Basitçe tasarlanmış ve beceriksizce uygulanan bir plandı ama, başarılı olmasına pek az kaldı. Sabah saat dokuzu bir iki dakika geçe, Bill Slavich beni arabayla evden elçiliğe götürüyordu. Ham Ngai'ye gelirken son köşeyi döndüğümüzde arabanın önüne, gazete kağıdına sarılı yuvarlak bir paket fırlatıldı. Slavich, çarpmamak için hemen sertçe direksiyon kırdı ve ardından paket patladı. Patlamanın gücü arabayı yandan etkilediği için camlar kırıldı ve sokakta çılgın gibi kayan araba önce bir elektrik direğine çarpıp sonra da kenarda duran bir kamyonu hızla bindirdi.

Bill Slavich'in yüzü kesilmişti; benim de ellerimde, bileklerimde kesikler ve şakağımda güvercin yumurtası kadar bir şiş vardı. Bu tür olaylarda hep görülen kalabalık hemen toplandı ve ardından yetişen polisler beni apar topar Elçiliğe götürdüler. Böylece her şey bir polisiye film gibi oldu bitti. Bill Slavich, Harry Yaffa ve polislerle bir odaya kapandı. Bir yandan da Anne Beldon, Dışişleri Bakanlığına yapacağım ziyaretten önce bana çekidüzen vermeye çalışıyordu.

Neden gizleyeyim, hem şaşırmış hem de sarsılmıştım. Çocukluğumdan ezberimde kalmış bir cümleyi hatırladım birden. 'Beklenmedik bir ölümden, ey

Tanrım; koru bizi'. Ölüm çok yakınım gelmiş ve gerçekten beni hazırlıksız yakalamıştı. Arka arkaya iki viski içtim ve bardağı güçlkle tutabildiğimi hayretle farkettim. Banyo aynasında gördüğüm yüzümse, kül gibiydi. Ardından, tepkinin hızlı kimyasal değişikliği başgösterdi ve hem öfke hem de sevinç kapladı içimi. Canlarımızı tehlikeye atmamızı isteyen, ama buna karşı hiç bir borçluluk duymayanlara öfkeleniyordum. Bakanlığa, üzerimde öldürücü bir saldırının izlerini taşıyarak gideceğim için de seviniyordum.

Gitme zamanım geldiğinde, Elçiliğin girişi gazeteciler ve fotoğrafçılarla tıklım tıklım dolmuştu. Onlar için bu olay baş sayfalık bir haberdi. Ben de onların isteklerine hak tanımayı ve bana yarar sağlamalarını istiyordum. Bakanlığa gidip gelişte polisin eşliğini ve evimle Elçilik yakınlarında fazladan polis koruması isteyen Harry Yaffa da işi daha dramatik bir hale getirmişti. Böylece hazırladığım notayı, yani saatlı bombamı göğüs cebime yerleştirip silahlı öncüler arasında Dışişleri Bakanlığına doğru yola çıktım.

Bakanla görüşmemiz kısa ve sert oldu. Notayı kendisine verdim ve okumasını bekledim. Buz gibi bir öfkeyle, kısıtlama uygulamasının bağımsız bir devletin içişlerine haksız bir karışma olduğunu söyledi. Her ne kadar orada kabul etmediysem de, haklıydı bu sözü. Ben de sertçe, bizi bütün Budistlerle karşı karşıya getiren baskı politikasını parayla desteklememizin beklenemeyeceğini bildirdim. Bu sözüm, Bakanı büsbütün kızdırdı ve yardım paralarını doğrudan Vietkong'a verseydik daha kötü bir şey yapmış olamayacağımızı söyledi. Bu, tam benim beklediğim fırsattı ve dürüst davranmadığımı bile bile bu fırsattan yararlandım.

«Bu sözleriniz gerçekse Sayın Bakan, o zaman bu sabah beni öldürmek isteyenler belki de Vietkong değildi?»

Bu sözünden büyük bir şaşkınlığa düştü ve şiddetle karşı çıktı.

«Korkunç bir düşünce bu, Sayın Büyükelçi! Bana ve Cumhurbaşkanımıza kişisel bir hakarettir! Aramızda anlaşmazlıklar ve güçlükler var, evet! Ama hepsinin üzerinde, biz hâlâ ortak bir düşmana karşı çarpışan iki dostuz. Yalvarırım size, böyle korkunç düşünceleri aklınızdan çıkarın. Size söz veriyorum, güvenlik ekiplerimiz her şeyi ayrıntılı olarak soruşturacaklar ve sorumluları adalet önüne çıkarılana kadar bu işin ardını bırakmayacağız.»

«Sözünüzü sevinçle kabul ediyorum, Sayın Bakan. Ama bu çirkin kuşkulara önem kazandıranın, başta hükümetiniz olduğunu hatırlatmak isterim. Örneğin, Ulusal Meclisteki suçlamalar, deniz piyadelerimizin cenaze töreninden belirgin şekilde uzak duruşunuz, politikamızın Vietkong zanlısı olduğu yolundaki sözleriniz; bunları kendime ve ülkeme karşı açık bir düşmanlık bildirisi olarak kabul etmeme olanağı var mı?»

Öfkeli diplomatların alışılmış iğneli konuşmasıydı bu ve tabii, işin gerçeğini değiştirecek hiç bir yarar sağlamadı. Sopa bizim elimizdeydi ve Cung hükümetinin kafasına vuruyorduk işte. Böylece, söz savaşından zaferle çıkmama rağmen, elçiliğe dönerken kendimle istediğim gibi övünemiyordum.

Kentin sokakları kalabalıktı. Yağmurlu gecedен sonra güneş pırıl pırıl parlıyordu. Halkta, sanki bütün uğraşılara, bütün uğursuz entrika alışverişine rağmen Phung Van Cung'un katı yönetimi altında bile yiyip içip neşelenmeye kararlıymış gibi, rahatlatıcı bir canlılık vardı. Bu sabah ben ölmüş olsay-

dım bile, yine aynı uzaklık ve kayıtsızlık içinde işle-
ri güçleriyle uğraşacaklardı. Din yönünden benimle
kardeş oldukları inancına bağlandıkları için yalnızca
Hristiyanlar, ardından dua ederlerdi. Geri kalan-
larca hatıram bir saat içinde Asya'nın büyük ilgisiz-
liğine gömülüp gitmiş olurdu. Bu tatsız düşünce ba-
na, George Groton'un dün gece ileri sürdüğü fikri dü-
şündürdü: Harcadığımız bütün para, diplomatik ça-
lışmalar, emek ve insan kanının amacı neydi? Bir
kez daha, Muso Soseki'nin sözünü duyar gibi oldum:
«Sizden öğüt vermeniz ve danışmanlık yapmanız is-
teniyor. Gerçekte, daha sonra önünüze sürülebile-
cek sonuçları önerme durumunda kalabilirsiniz...»
Daha şimdiden buna tanık olmuştum. Ne var ki, öner-
diğim her şeyde kendimi, kısa süreli olmak ve geçi-
cilikle sınırlamıştım. Şimdilik, Amerika Birleşik Dev-
letlerinin bugünkü politikasıyla çelişen görüş açıla-
rını inceleyecek zamanı bulmuş değildim. Oysa bu
benim görevimin bir parçasıydı ve kendimi hemen
bu işe vermezsem, olayların hızlı ve güçlü akışı beni
hazırlıksız yakalayabilirdi.

Elçiliğe döndüğümde ortalık kaynıyordu. Öldür-
me girişiminin ayrıntılarını isteyen Elçiliklerin te-
lefonlarıyla santral tıkanmıştı. Basın hâlâ haberlerini
süsleyecek ek ve yorum istiyor, garip kişiler durma-
dan Harry Yaffa ve adamlarıyla burun buruna konu-
şuyorlardı. İş çığırından çıkmaya başlamıştı; onun için
Elçiliğin hemen boşaltılması ve normal çalışma dü-
zenine dönülmesi için emir verdim. Kıdemli yardım-
cılarımın saat ikide bir toplantı yapacağını bildire-
rek, günlük mesajlarla uğraşmaya başladım.

Birleşmiş Milletlerden gelen haberler ilginçti.
Güney Vietnam'a eski Çinhindi Denetleme Komisyo-
nunun gönderilmesi için Rusların yaptığı öneri geri
çevrilmişti. Bunun yerine, Birleşmiş Milletler Kurul

Başkanı, Budist soruşturmasını yürütmek üzere Afganistan, Brezilya, Seylan, Kosta Rika, Dahomey, Fas ve Nepal'i önermişti. Komisyon üyelerinin bir hafta içinde Güney Vietnam'a gelmeleri bekleniyordu. Bir Dahomeylinin Asya'ya özgü incelikleri anlamaya çalışmasını ve bir Seylanlının, kendi dindaşlarının kusurağı konusunda tarafsız davranmasını düşünmek bana acı bir gülme isteğı veriyordu. Neyse ki dert benim değıl, Cung'un derdiydi ve onu bu sorunla baş-başa bırakmak çok hoşuma gitmişti.

Festhammer'in telgrafıysa kısa, ama iğneliydi:

KISITLAMALAR KONUSUNDA DAVRANIŞINIZI ONAYLIYORUZ. MUHALEFETLE NORMAL DİPLOMATİK KANALLAR DIŞINDA TEMASINIZ DA ONAYLANIYOR. BUNUNLA BİRLİKTE, MALÎ KISITLAMALAR SAVAŞ GÜCÜNDE ZAYIFLAMA YARATACAĞINDAN, UYGUN BİR SÜRE İÇİNDE YA CUNG REJİMİYLE BİR AMAÇ BİRLİĞİ SAĞLANMASI YA DA ÖBÜR YOLUN UYGULANMASI SALIK VERİLİR. SENATO VE KONGREDE GENEL KANI, KISITLAMALARDAN YANADIR. AMA SENATÖR GOLDİNG TARAFSIZLAŞMA LEHİNDE ETKİLİ BİR İTİRAZDA BULUNDU. YARDIM BÜTÇESİNDE KESİNTİ VE GENEL OLARAK TARAFSIZLIK GÖRÜŞÜNÜN BİRLEŞME NOKTASI OLABİLİR. AÇIK BİLDİRİLER VE ELÇİLİK MESAJLARINIZDA YER VERECEĞİZ HERHANGİ BİR GÜVEN BELİRTİSİ, HÜKÜMETÇE OLUMLU KARŞILANACAKTIR.

Tam, Festhammer'e yaraşır bir yazıydı. Yumurdayı kırmadan omlet yapmak, omleti yemek, sonra sindirmek için bir de ilaç isterdi. Washington'daki ensesi kalın bir senatörün yakınmalarıyla uğraşana

kadar, benim başımdan aşkın kendi sorunlarım vardı. Ne ki, senatörler biraz fazlaca hızlı öksürürlerse, pekâlâ Mekong Nehrinin kül renkli sularını karıştırabilir, palmiye dallarını oynatabilirlerdi.

Bir durum özeti ve A.B.D. Harekât Misyonunun gelirleriyle ilgili bilgi isteminin arasında sıkışıp kalmışken, bir pürüz daha çıktı ortaya; Dışişleri Bakanlığından gönderilen kısa bir nottu bu:

İlişikteki gazete parçası, Paris Büyükelçimiz tarafından gönderilmiştir. Güney Vietnam'daki kaynaklarımızdan hiç biri tarafından doğrulanmadığı için gerçektir olabilir. Lütfen araştırın ve ivedilikle yorumunuzu bildirin.

Yazı, bir Fransız sosyalist gazetesinden kesilmişti. Tarihi, aşağı yukarı iki hafta önceyi gösteriyordu. Yazarın adı Claude Gemelle olarak veriliyor ve yazının, Başkan Cung'la özel bir görüşmenin metni olduğu ileri sürülüyordu. Bitiş satırları kırmızı mürekkeple çizilmişti :

«...Sonunda Cumhurbaşkanı, gizlenmeyen bir acılıkla şöyle dedi: 'Amerikalılar, eninde sonunda Vietkong'la Kuzey Vietnam Komünist Partisine yarar sağlayacak bir politika izlediklerini ileri sürüyorlar. Buna karşılık onlara derim ki, beni Ho Chi Minh'in kollarına iten ve ülkenin acılarına son vermek için aşırı tedbirlere zorlayanlar kendileridir.' Daha fazla açıklaması için ısrar ettiğimde, Güney Vietnamdaki durumu incelemiş olan herkesin, ne demek istediğini rahatça anlayabileceğini söyledi. Ve Başkan Cung'la görüşmem burada sona erdi.»

Bazı gazetecilerin kendilerini derin ve uzak gö-

rüslü tanıtmak için kullandıkları yöntemle, şifre gibi bir yazı parçasıydı ve çifte anlamlı olması için belli ki özellikle işlenmişti. Öte yandan, George Groton'un pagodada Armand Leroux'la yaptığı görüşme üzerine verdiği raporla garip bir benzerlik taşıyordu. Bu nedenle, kasıtlı bir yazı olabilirdi; halkı politik bir harekete hazırlayan, özenli bir inandırma planının bir parçası. Yalnız bu nedenle bile olsa, araştırılması gerekirdi. Gazete parçasını saklayarak Mel Adams ve Harry Yaffa'yla görüşmeye karar verdim. Anne Beldon'a evime telefon ettirerek, George Groton'un pagoda konuşmalarının notlarını da alıp toplantıya katılmak üzere elçiliğe gelmesini söyledim.

En ivedi işleri yapıp günlük telgrafları yazdırdığımda, saat ikiye çeyrek vardı. Hemen bir sandviç yiyip bir fincan kahve içerek toplantı gündemine şöyle bir göz atabildim. Şu anda en çok gerekli bulduğum şey, bize açık olan bütün olanakların uyumlu bir incelenmesi ve ilk bakışta çıkarlarımıza karşıt görünse bile, her politika yolunun açıklıkla tartışılmasıydı. Bu istediklerimi elde edip edemeyeceğimse ayrı bir konuydu. Dışişleri, özgün düşünceli ve sağlam inançlı adamlarına karşı nankörlüğüyle ünlüdür ve bu nedenle insanın taraftar bulmayan bir öneriyle bütün mesleğini tehlikeye atmasını istemek güçtür. Aynı zamanda, Groton dışında emrimdekilerden herhangi birinin kendini ellerime teslim etmek isteyecek kadar bana güvenip güvenmediğini de bilmiyordum. Bu nedenle, çok önem taşıyan başlangıç konuşmasını dikkatle hazırladım:

«...Baylar, bugün hepinizin kuramsal bir çalışmaya katılmanızı istiyorum. Önünüze bazı öneriler koyup sonuçlarını açık tartışma yoluyla aramanızı dileyeceğim. Toplantı, kayıtlara geçmeyecek ve hiç kimse ne kadar aşırı olursa olsun, belirttiği fikirler

için kişisel bir sorumluluk taşımayacak. Ho Chi Minh'i ya da Chu En Lai'yi doğrudan övmek isteyen varsa, rahatlıkla konuşabilir. Toplantının amacı benim düşüncelerime açıklık vermek ve içinde bulunduğumuz durumu olabilecek en geniş açıdan görme-mi sağlamaktır. Ayrıca, konuşma sırası diye de bir şey gözetilemeyecek. Masanın çevresinde birbiriniz-le tartışmak isterseniz sevinirim... Şimdi ilk durum: Fransızlar Güney Vietnam'ın, tarafsızlığını ilan etmesini istiyorlar. Bu öneriye biz de uyduk diyelim. Gerçekleştirilebilir mi bu? Nasıl gerçekleştirilebilir? Ve sonuçları ne olur?»

Bir süre herkes birbirinin yüzüne bakıp tartışmayı ötekinin açmasını bekledi. Sonunda George Groton konuştu:

«En kıdemsiz olduğum için, dilerseniz konuşmayı ben başlatayım. Güney Vietnam basit bir bildiri ve Birleşmiş Milletlere tarafsızlığının korunması için yapacağı bir istekle, yarın sabah tarafsız olabilir. O zaman bizim çekilmemiz istenir. Savaşı durdurması ve askerle askeri donatım sızmasına son vermesi için, Ho Chi Minh'le anlaşma yapılır. Bu durumda, Güney Vietnam hükümeti hem Doğu hem de Batıyla diplomatik ve ekonomik ilişkiler kurmakta özgür kalır...»

«Sonra da,» dedi Askerî Ataşe: «Ho Chi Minh, Güney Vietnam'da olacakların hiç birinden sorumluluk almayacağını duyururken, bir yandan da gizlice ayaklanmaları kışkırtır. Vietkong bir süre yeraltına girer, daha sonra yerli diktatörlüğe karşı gelen bir grup kılığında ortaya çıkar. Sonuç, Laos'da olduğu gibi bir iç savaş!»

«Bu fikri sürdürelim bakalım,» dedi Mel Adams yumuşak bir sesle: «Bir ayaklanma çıkar, Cung devrilebilir, zaten devrileceği de benzer ya. Gelecek hü-

kümetin Marksist olup olmayacağı hiç belli değil. Çin yanlısı olmayacağı kesin; çünkü Vietnam, Çin'in kuklası olmak istemiyor. Ülkenin her iki yarısı da Çin saldırısına karşı hemen birleşebilecek eğitilmiş ordulara sahip. Kamboçya, Laos ve Vietnam'da Marksist ya da buna yakın bir yönetim olsa bile gene de, örneğin Tayland'a karşı bir yayılma politikasının uygulanacağı kesin olarak söylenemez. Bence bunun tam karşıtı olabilir. Halk savaştan usanmış. Yine bana kalırsa, Marksist bir sistem içinde bile olsa, ekonomik yönden biraz toparlanmayı yeğ tutabilirler.»

«Yani üç milyon Hristiyanı açıkta mı bırakıyorsunuz?» Bunu söyleyen, asık yüzlü, kalın gözlüklü, sinirli bir tip olan İkinci Katipti. «Ülkenin bölünmesinden sonra Güneye geçen bir milyon göçmeni de mi açıkta bırakacaksınız? Köylerde sürdürülen kendine-yardım ve eğitim programlarını bırakıp yenisinden karışıklığa dönülmesine mi izin vereceksiniz?»

«Kimseyi açıkta bırakmak söz konusu değil,» diye inatla devam etti, Mel Adams. «Karışıklık elbette olacak, ama hiç değilse bizim dilediğimiz ya da dilediğimizi söylediğimiz şey uğruna, yani kendi geleceğini seçme hakkı uğruna olacak. Bana askerî durum oldukça dengeli görünüyor. Kuzey ve Güneyin ekonomik bir işbirliğine girmesi için sağlam nedenler var.»

«Bana sorarsanız, bütün bunlar süslü püslü kramlardan başka şey değil,» dedi Harry Yaffa sertçe. «İki etken var: Ülke içinde bir devrim hareketi ve Çin'in çok büyük dış baskısı. Bu baskının genişliğini ve gücünü bir göz önüne getirin: Japon Denizinden Tonkin Körfezine, Dış Moğolistan, Himalayalar ve Taklamakan Çölüne dek... Bu gücü bir tarafsızlık bildirisi ve on yedinci enlemdeki bir avuç Birleşmiş

Milletler askeriyle durdurabileceğinize inanıyor musunuz?»

«Ya siz, Güney Vietnam'daki yirmi küsur bin askerî danışmanla durdurulabileceğine inanıyor musunuz?»

«Tabii ki hayır. Çin'i durduran, kuzeydeki Ruslar, Yedinci Filo ve atom bombası korkusudur.»

«Bunların hepsi yine yerli yerinde kalacak.»

«Ama şimdi Asya kıtasındaki tutamağımız elde olmayacak.»

Adams'la Yaffa arasındaki düşmanlık yeniden patlak verecek ve toplantıyı dağıtacak gibiydi. Ben bir soru sordum:

«Çin baskısını diplomatik tanıma, ticaret ambargosunu kaldırma ve Birleşmiş Milletlere alınması için oy kullanma yoluyla biz ortadan kaldıramaz mıyız? Bu durumda, yerel bir devrimi, kendi ölçüleri içinde kabul edilecek yerli bir olay olarak göremez miyiz?»

«Hayır!» dedi Yaffa kesinlikle. «Marksizm yayılmayı amaçlayan bir düşüncüdür.»

«Bir düşünce sistemini toptan yok edemezsiniz.»

«Öyleyse ne yapalım, efendim? Bunu kabul ediyor musunuz?»

«Birlikte yaşayabiliriz belki.»

«Barış içinde birlikte yaşamak mı? Kruşçev'in oyunudur. Ama Çin bunu benimsemiyor. Onlar eski Stalin çizgisinde direniyorlar: Kaçınılmaz savaş.»

«Stalin öldü. Mao Tse Tung ve Chu En Lai de yaşlı insanlar.»

«Ama Çin hâlâ çeltik tarlalarına ve Afrika'ya giden bir deniz yoluna gereksinme duyuyor.»

«Tarafsız Asya ülkeleriyle yapılacak açık ticaretle bunları elde edemez mi?»

«Bunlarla yetineceğini nasıl garanti edebilirsiniz?»

«Hiç değilse Hong Kong, pratik bir uygulama örneği olarak alınabilir.»

Tartışma bir yirmi dakika daha masanın çevresinde döndü durdu. Bu gidişle kesin bir sonuca varamayacağımız belliydi. Daha sınırlı bir soru sordum:

«Güney Vietnam'da kaldığımızı varsayalım. Gerçi bu, Washington'a ait bir karar. Cung ve Budistlerle şimdiki sorunlarımızın da sürdüğünü kabul edelim. Hangi noktada bir hükümet değişikliğini destekleyeceğiz?»

«Bu işi ne kadar çabuk yapsak o kadar iyi olur,» dedi Harry Yaffa. «Yoksa Budistler kendi başlarına bir devrim hareketini başlatacaklar. Daha şimdiden ordu içinde meydana gelebilecek bir bölünme ve hem Vietkong hem Cung'a karşı çarpışacak bir üçüncü gücün kurulmasından söz ediliyor. Gerçi bu, olmayacak bir düş; böyle bir işe kalkarlarsa, bir ay içinde parasız ve mermisiz kalırlar. Eninde sonunda Vietkong'la birleşme zorunluğu çıkar ortaya.»

«Ben, hiç kimseyi desteklemeyelim derim,» dedi Mel Adams. «Muhalefeti, kendi arasındaki dayanışmayı kanıtlamaya zorlarız, hem de yeni kurulacak bir hükümeti tanıma ya da tanımama hakkımızı saklı tutmuş oluruz.»

Bunun üzerine yeni bir fikir çarpışması başladı ve bir kez daha anladım ki, Elçilik görevlileri, Adams'la Yaffa arasında eşit sayılacak biçimde bölünmüşlerdi. Biraz fark varsa, bu, elinde daha çok bilgi olan, dolayısıyla daha pratik bir gerçekçi olduğu sanılan Yaffa'dan yanaydı. En iyimser görüşle bile, kesinlikten uzak bir yorumdu bu ve çalışma arkadaşlarımdan çoğunun, durumu dış görünüşüne bakarak kabullenmeleri beni tedirgin ediyordu. Derken George Gro-

ton, Harry Yaffa'yı çok güç durumunda bırakan bir fikirle tartışmaya yeniden karıştı.

«İyice anlamak istediğim bir şey var. Yeni bir hükümetin, Budistlerin desteğine büyük ölçüde bel bağlayacağını, belki de çoğunluğu Budist olan generallerden kurulacağını hepimiz kabul ediyoruz. Öyle değil mi, Bay Yaffa?»

«Aşağı yukarı öyle, evet.»

«Ama bana öyle geliyor ki, pagodalardaki Budistler güçlü bir biçimde tarafsızlık eğilimi gösteriyorlar. Böyle olunca, başta istemediğimiz bir şeyi destekliyor olmuyor muyuz? Yani tarafsız ya da tarafsızlığa eğilimli bir hükümeti.»

Yaffa öfkesinden kızardı ve karşılık verdi: «Tarafsız bir ordu rejimi, terim olarak bile çelişki yaratır.»

«Ama Budizm'de karşıtların birleştirilmesi eğilimi vardır.»

«Bu, kuramsal yönden. Uygulamada çok başka olur.»

«Nasıl başka olur? Cung rejimi bugün sağlam değilse, Budistlerin kayığı sallamaları yüzündendir bu. Generaller olsun olmasın, kendi gemilerini de aynı şekilde sallayamazlar mı?»

İyi savunulmuş bir fikirdi ve ben de garip bir biçimde Groton'un, başarısının tadını iyice çıkarmasını istiyordum. Bunun için yine söze karışıp, Paris gazetesinden kesilmiş yazıyı masada dolaştırdım. Hiç bir yorum yapmadan, ötekilerin görüşlerini belirtmelerini bekledim. Bir çoğu, kışkırtıcı bir genelleme olarak kabul ederek üzerinde durmamayı savundular, ama Harry Yaffa uzun süre düşündükten sonra şöyle dedi:

«Bunun üzerinde biraz düşünmek ve arşivimi taramak istiyorum, efendim. Yöntem olarak, her ko-

nuk gazeteci hakkında dosya tutarız biz. Belki bu Claude Genelle'le ilgili bir şeyler bulabilirim... Son zamanlarda garip bir şey dikkatimi çekti. Budist sorunu ortaya çıktı çikalı, yerli gazeteciler Cung'a çok düşmanca davrandılar. O da söyleyeceklerini yabancı gazeteler aracılığıyla duyurmaya başladı: Yabancı Katolik basının üyeleri, dergi yazarları ve Saygon'a gelip gidip haber toplamaya çalışan ne idüğü belirsiz dergilerin muhabirleri gibi. Cung açık konuşan, ama sözlerini ölçülü kullanan bir adamdır. Onun için, bunu ya da buna benzer başka bir şeyi söylemişse gerçek metnini bulmak isterim.»

«Bu konuda başka haberlerimiz de var.»

George Groton'dan, pagodalara yaptığı ziyaretleri ve özellikle Fransız Armand Leroux'la yaptığı konuşmayı anlatmasını istedim. Bunu duyunca, Yaffa yeniden yüzünü astı; Mel Adams'sa, kaşlarını hayretle kaldırdı; ama her ikisi de Groton'un konuşması bitene dek sustular. Sonra Mel Adams başını salladı.

«Çok ilginç ama eksik, efendim. Buna dayanarak bir strateji kuramayız kanımca.»

«Bu bilgilerin eksik olduğunu biliyorum,» dedi Groton hevesle. «Ama öyle sanıyorum ki, Budizm konusunda şimdi bildiklerimizden çok daha fazla şey öğrenmeliyiz. Hele onların çıkarlarını korumak için hükümeti değiştirmemiz isteniyorsa. Bir sürü boşluk ve bir çok da apaçık çelişki var.»

«Bence bir acemi olarak, Bay Groton iyi iş başarmış.» Yaffa'nın sesinde özenli bir duygusuzluk vardı. «Özel eğitimi nedeniyle böyle yararlı bilgiler edinmeye devam edebilir. Bununla birlikte, devam etmesine izniniz varsa, Sayın Büyükelçi, kendisine tehlikeler hakkında bilgi verilmelidir.»

«Özellikle hangi tehlikeler, Bay Yaffa?»

«Örneğin, Armand Leroux. Fransız gibi konuşur,

asında Gürcüdür. Bu bölgede çalışan en eski ajanlardan biridir.»

«Öyleyse hükümet onun rahatça çalışmasına neden izin veriyor?»

«Çünkü Armand Leroux benim hesabıma çalışır, Sayın Büyükelçi. Ama hem Fransızlardan, hem de Ruslardan para alır. Edindiği bilgileri paylaştırır ve hepimizden ücretini toplar. Ne var ki, Bay Groton gibi bir amatör işe karışmaya başlarsa, Armand Leroux onun karşılığında da bir ücret almaktan sevinç duyar.»

«Yani?»

«Yani, Bay Groton'u kaçırabilirler. Burada çok tutulan bir spordur adam kaçırmak. Vietkong için moral yönden büyük bir zafer olur. Avlarını bir kafes içinde ya da bir domuz gibi sopanın ucuna bağlanmış bir durumda oradan oraya dolaştırırlar, köylüleri etkilemek için... Abartıyorum sanmayın. Sizi vazgeçirmek için de söylemiyorum. Ama derim ki, Sayın Büyükelçi; Bay Groton'un bu işi sürdürmesini istiyorsak kendisini biraz eğitmeliyiz ve biraz da korumalıyız. Bu sabahki olaydan sonra, öldürülme ihtimalini de hesaba almak zorundayız.»

Söyledikleri doğrudu ve karşı çıkacak değilim. Kabul ettim. Üstelik bu anlaşmanın, Harry Yaffa'nın gizli çalışmaları hakkında bilgi edinmek için bir yol açabileceğini de düşünmüştüm. Hâlâ karşılığı verilmemiş bir soru kalmıştı.

«Bay Yaffa, Paris gazetesinin haberiyle Armand Leroux'un görüşleri arasında bir ilişki var mıdır?»

«Bilmiyorum,» dedi Yaffa anlaşılmasa bir tavırla. «Ama niyetim bunu öğrenmek. Birkaç gün için bana verin yazıyı. Kesin bir şey öğrenir öğrenmez size haber veririm.»

Bundan sonra, birkaç teşekkür sözüyle toplantıyı

kapattım. Sonunda bütün öğrendiğim, Yaffa ve Mel Adams'ın, elimdeki en yetenekli profesyoneller oldukları, George Groton'un ilerde onlarla boy ölçüşecek hale geleceği, benim de uygulama kararlarının yıpratıcı yalnızlığından hiç bir zaman kurtulamayacağım oldu

Elçiliklerdeki kokteyl partiler mesleğin kaçınılmaz belalarından biridir. İnsanın belleğini, nezaketini ve sindirimini zorlar. Kadınlar arasında rezaletlere, ayak ağrılarına, kıskançlıklara yol açar. Şimdiye dek kokteyl partilerden hoşlanan bir tek diplomata rastlamadım. Ne var ki, bugüne değin hiç kimse, diplomatik lehçesi olan imalı sözler, gizli anlamlar, yazısız uyarmalar ve anlaşmaların garip alışverişini yürütecek daha iyi bir yöntem bulamamıştır. Kokteyl partide can sıkıntısı doğal karşılandığından, insan istemediği şeyleri duymazlıktan gelebilir. Gruptan gruba gezmek gerektiğinden, zoraki bir anlaşma ya da tartışmadan sıyrılma olanağı vardır. Kokteyl partiler kesinlikle bir iş gününün sonunda yer aldığı için de, yorgunluk gerekçesiyle gizli bir köşeye çekilip pazarlık yapmak ya da bir anlaşmazlığı çözebilmek hakkı tanınmıştır.

Ama bu kalıplaşmış gelenek ve töreler çevresinde bile bazı ilginç çeşitlemeler olabilir. Örneğin Fransızlar, espri ve modaya uygun giyime önem verirler, ama yiyecek ve içecek konusunda cimrilik eğilimindedirler. Hintliler ağıza konmayacak yiyecekler ikram ederler; ya huysuz ya da insanı mahçup edecek kadar içten olurlar. İsveçliler, ayıkken özellikle resmî olurlar ve geyşa partisinde efendice içmesini bilen Japonlar, bir kokteyl partiyi ansızın bir Kabuki dramı havasına sokabilirler. Taylandlılar, yumuşak,

iyi huylu ve kısıtılması son derece güç kişilerdir. Amerikalılar'sa geveze ve bazan da anlayışsız olurlar. Güney Amerikalılar öylesine inanılmaz bir şıklıktadırlar ki, insan bazan verdiğimiz yardım paralarının hepsini acaba karılarının ve metreslerinin giyimine mi harcıyorlar diye düşünür. Ama, yalnız ve yalnız İngilizler sıkıcılığı bir sanat, yarısı duyulmayan cümleleri ve nazik saçmalıkları bir edebiyat haline getirmişlerdir. Yiyecekleri çoğu zaman şöyle böyle, içkileri zayıf, karşılamaları donuktu. İngilizlerde insan, bir partiye gider gibi değil, partinin içine çöker gibi olur. Orada konuşulmaz, çene çalınır. İnsan özellikle pohpohlanmaz, ama rahatsız da olmaz. Öyle ki, 'akşam sona ererken bu ev hayatı görünümüne kapılıp iri göğüslü ve Mona Lisa gülüslü soğuk bir İngiliz güzeline devlet sırlarını söyleyecek hale gelir.

Tropik bölgelerde görevli İngilizlerde, bambaşka ve ayartıcı bir çekicilik vardır. Kendi kasvetli iklimlerinin soyaçekimle ilgili garip etkisiyle, tropiklerde başkaları solarken onlar canlanırlar. Nezaketleri Asya'nın inceliğiyle uyumludur ve çevrelerinin o inatçı İngilizliğinde kendine özgü bir hava vardır. Böylece, epey olaylı geçen bir günün sonunda, kendimi İngiliz meslekdaşımın konukseverliğine teslim etmek hiç de fena olmadı. Kendi Dışişlerinin önemli kişilerinden olmadığı belliydi; yoksa burası gibi İngiliz etkinliğinin yok denecek kadar az olduğu bir yere atanmazdı. Ama çok görgülü ve çok zekiydi. Beni el çabukluğuyla herkese tanıştırdı, elime bir içki tutuşturdu, Formozalı ve durgun yüzlü bir Çinli, bir de Dante'ye benzeyen. İtalyanla birlikte başımın çaresine bakmaya bırakarak yanımdan ayrıldı.

Partide oldukça ünlü bir kişi gibi karşılanmıştım. Diplomatik görevim konusunda bazı kuşklar olabi-

lirdi; kesinlikle vardı ama, kentin orta yerinde üzerine bomba atılmış bir kişi olarak birden ünüm artmıştı. Bazısının güzel, hepsinin de sahipli olduğu anlaşılan hanımlar arasında gözde sayılmam için yeterli bir nedendi bu. Derken, parti bütün pırıltısını birden yitirdi ve sağdan soldan beni kemirmeye uğraşan sıçanlar çevreme toplanmaya başladılar.

Malezyalı diplomat, imalı biçimde, Amerika'nın Endonezya'ya karşı tutumunu ve çatışma politikasını sormaya başladı. Taylandlı, Budistlerin durumu üzerine kaçamak bir yorum yaptı ve Güney Vietnam'ın tarafsızlık eğiliminden duyduğu açık korkuyu belirtti. Alman, askerî personelin geri çekilmesini nasıl yorumlayacağını ve Alman yatırımcılarına Saygon'dan uzak durmalarını salık verip veremeyeceğini öğrenmek istiyordu. Japon, malî durumdan kuşkulanyordu; çünkü Japonlar, Başkan Cung'un Deniz Kuvvetlerine tekne yapıyorlardı. Laoslu, Harry Yaffa ve CIA için sert sözler söylerken, ufak bir temsilciliğin başı olan Danimarkalı da, Avrupa'nın yastıklarını dolduracak kuştüylerinden ve bunların Avrupa'ya gönderilmesini önleyebileceği için Saygon boğazının mayınlanmasından söz ediyordu.

Kendini Büyük Charles'a, General de Gaulle'e benzetmek için epey uğraştığı anlaşılan Fransız'sa, öbür aşağılık ırkların sözleri tükenene kadar alaycı ve kayıtsız bir duruşla bekledi. Sonra beni bir köşeye çekerek Dien Bien Phu yanılgısı ve Güney Vietnam'a askerî yoldan çözüm bulma düşleri üzerine iyi hazırlanmış bir söylev verdi. Biraz daha yumuşak ve daha az kendini beğenmiş olsaydı, ben de daha hoşgörülü bir dinleyici olabilirdim. Bunun yerine, Fransızların ticaret yöntemleri, Fransız ajanlarının marifetleri ve ilk kez ağızlarına yüzlerine bulaştırdıktan sonra, ikinci bir devrim hareketini paraca destekle-

melerinin tehlikelerini konu alan bir söylevi de ben ona çektim. Hiç beklemediğim biçimde sözlerimi rahatlıkla dinledi, sonra da yıldız falıma bakar gibi şunları ekledi:

«... Size, neler olacağını söyleyeyim, aziz meslekdaşım. Daha da ileri gidip bahse bile girebilirim, yüz dolarına! Başkan Cung'un, baskılarınıza boyun eğeceğini mi sanıyorsunuz? Eğmeyecektir! Eğemez! Cung, Asya'da Hristiyanlığın son kalesini savunmaya yeminli bir dindar. Budistlere güvenmiyor, haklı nedenleri de var. Böylece, onlarla hiç bir zaman anlaşamayacak, çünkü anlaşmasına izin vermiyorlar. O zaman ne olacak? Onu devirmek isteyenlerle birleşmek zorunda kalacaksınız. Onlar size kocaman kocaman sözler verecekler; birlik, beraberlik, disiplin, falan filan... Ama bu sözlerini tutamayacaklar. Neden mi? Çünkü pastayı aralarında pay etmekten, başka şeye vakit bulamayacaklar. Savaş yine sürüp gidecek; altı ay, bir yıl, kendi Kongreniz sizi savaşı durdurmaya zorlayacak. Gene tarafsızlaşmaya razı olmak zorunda kalacaksınız. Ama bu kez, şimdi elinizde bulunan ve Cung'un da kafasından geçen olanaklardan daha kötülerine boyun eğeceksiniz. İnanın bana!»

«Çok garip! Aynı öyküyü son üç gün içinde en az üç kişiden dinledim. Hepsinin de kaynağı Fransızdı.»

«Yani kaynak güvenilirmez diyorsunuz, öyle mi? İyi ya! Dilerseniz bahse girmemiz hâlâ mümkün.»

«Kabul ediyorum. Söylediklerinizi de aynı zamanda denetimden geçireceğim.»

«Kaybedeceksiniz, dostum. Çünkü kaybetmek zorundasınız. Biliyorum, biz de çok yanlışlar yaptık burada! Ve bunların bedelini çok pahalı ödedik. Ama siz bizden de geç öğreniyorsunuz. Asya'da devrimi

hiç kimse durduramaz. Angkor Wat'daki(*) ağaçlar gibi, topraktan büyür burada devrim. Hani şu, kenti kaplayıp sonunda yıkılmasına yol açan ağaçlar gibi. Belki biraz geciktirebilirsiniz, ama eninde sonunda kabullenmek zorunda kalacaksınız... Unutmayın! Ordular öldü, filler öldü, zırhlar paslandı ve sonunda ağaçlar kenti yuttu!»

Bu söz üzerine döndü ve beni tek başıma, bahçe-deki hint kirazlarının düşman biçimlerini seyrederken bıraktı. Ardından, ev sahibinin yapmacık sesiyle düşlerimden uyandım.

«Akıllı adam, değil mi? İsteddiği zaman çok hoş olur. Ama bence biraz fazla heyecanlı, ne dersiniz?»

Bundan sonraki beş gün, başka bir dünyada yaşadım: Savaşçının, piyade erinin, bombardıman pilotunun, helikopter mürettebatının ve seçkin Özel Görev askerlerinin dünyasında. Nakliye uçakları, zırhlı helikopterler ve ciplerle gezdim. Kırmızı çamur, hayvan pisliği ve dağ nehirlerinin kumu içinde taban teptim. Bir savaş uçağı eşliğinde on yedinci enlemin güneyine uçup, dağların tepesinden Ho Chi Minh'in kalesini seyrettim. Görkemli Mekong Nehrinin doğudan Güney Çin Denizine döküldüğü Laos ve Kamboçya sınırlarında uçtum. Uçak motorlarının tekdüze uğultusu arasında, aşağımızdaki yerlerin adları, garip bir Doğu ezgisine dönüştüler: Huong Hoa, Bau Don, Budop, Quan Loi, Tanchau, Chaudoc ve Mui Ca Mau.

Her gittiğim yerde çevremi silahlar alıyordu:

(*) 1431 yılında Kamboçya başkentinin Pnom - Penh yakınlarına taşınmasından sonra, boş ve bakımsız kaldığı için ormanla kaplanan eski Angkor kentinin kalıntıları arasındaki büyük tapınak.

Havada savaş uçakları, yerde piyade askerleri, zırhlı taşıtlar ve alçaktan uçan helikopterler. General Tolliver hiç bir şeyi rastlantıya bırakmıyordu. Amerika Birleşik Devletleri'nin temsilcisi, Cumhurbaşkanı'nın seçilmiş adamıydım. Yani beni kaçırma cesaretini gösterebilecek bir gerilla önderi için çok büyük bir ödül! Helikoptere bindiğimizde bana kurşun geçirmez ceket giydiriyorlar, belkemiğimi ve cinsel organlarımı helikopterin ince maden zırhından içeri geçebilecek yer ateşine karşı korumak için çelik bir levha üzerine oturtuyorlardı.

Vietkong'dan alınan bir sahra komuta yerini gezdim; Çin, Prag, Rus yapısı ve daha da kötüsü bizim ordonat fabrikalarından çıkma silah yığınlarını inceledim. Güneşin altında serili yatan, yaralarına sinekler üşüşmüş Vietkong ölülerini gördüm. Ufak tefek, esmer, yırtık giysili adamlardı, ama sıırım gibi bedenlerinden iyi beslendikleri belliydi. Üstlerinden çıkan sahra raporları düzenli ve profesyonel asker işiydi. Hepsi, bu karanlık savaşın taktiklerini sindirmiş, dayanıklı askerlerdi.

Bir dağ köyünün ilkel kabile erkekleri ve çıplak göğüslü kadınları arasında, kuzeyden gelen baskıncılara karşı köylülere tarama-ve-temizleme yöntemini öğreten bir asteğmenle konuştum. Yanımdan hiç ayrılmayan Tolliver'le birlikte, çamur duvarlar ve sivri bambu çitlerle çevrili güçlendirilmiş yerleşme merkezlerinde dolaştım. Derme çatma dispanserlerde çocuklara çiçek ve kolera aşısı yapılıyor, üniversiteyi yeni bitirmiş genç Amerikalılar köylülere dışkılarını toprağa gömmeyi, bataklıkları kurutmayı, tatlı patates yetiştirmeyi ve ürünlerini kemiren sıçanlara karşı kırmızı deniz sovanı üretmeyi öğretiyorlardı.

Bölünmüş askerî komuta sorunlarını, yerli köy başkanlarıyla bölge valileri arasındaki kıskançlıkları,

cephe sınırı bir sonraki pirinç tarlası olan ve köy radyo şebekesi çalışmadı ya da gece ruhlarından korkan yerli milisler yerlerinden kıpırdamadı diye tam on saat takviye bekleyen kıta subaylarının çaresiz öfkesini yakından tanıdım.

Cai Nuoc'da bir Vietkong saldırısının tüyler ürpertici kalıntılarını gördüm: Bir yığın yanık insan vücudu. Erkekler, kadınlar, çocuklar ve yüz kişilik bir garnizonun yirmi beş kişilik perişan artıkları. Savaşın niteliği, politik hesaplar ve yeteneksizlikler üzerine acımasız bir dersti bu görüntü. Köylü ve çiftçinin kendini bu duruma uydurmasına, generallerle mandarinlere cehennemin dibine demesine şaşmamak gerekirdi!

Ne var ki bunlar, gerçeğin yalnız bir yanıydı. Bütün kişisel kusurlarına karşın Phung Van Cung, on yıldan az bir sürede ülkesinin yeniden gelişmesi için çok büyük bir çatı kurmuştu. Şimdi, savaşın ağırlığı altında bile bu çatı sağlam duruyordu. Tarım gelişiyor, ticaret ve endüstri büyüyordu. En küçük köyde bile toplum sağlığı öğretiliyor; radyo, gazete ve köy teksir makineleriyle sağlanan haberleşme, köy halkını yirminci yüzyılla daha yakından ilişkili yapıyordu. Yöntemleri sertti, evet; ama bunlar bir zamanlar ortağı olan Ho Amca'nın kilerden daha sert değildi. Yüksek görevliler arasında sahtecilik, çalma çırpma vardı, evet; ama kasaba düzeyindeki kamu yönetimi aile sistemine sağlamca oturmuştu ve Asya için şaşılacak kadar etkiliydi. İyi eğitilir, donatılır ve disiplinli subaylar yönetimine verilirse, Vietnamlı iyi bir savaşçıydı. Yoksun olduğu şey cesaret değil, kıta komutanlarına ve Genelkurmayının iyi niyetine karşı güven duygusuydu. Değişik koşullara kolayca ayak uydurmayı biliyordu. Köy demircilerinin yaptığı karabinalar, tabancalar, hatta bir Lee-

Enfield silahının taklitlerini gördüm. Aynı zamanda kendi askerlerimizin yüksek niteliği, Sivil Yardım ekiplerimizin göreve bağlılıkları, halkın hayatını paylaşıp belirgin tehlike ve güçlükler karşısında onlara daha gelişmiş bir teknolojinin bilgilerini veren Harekât Misyonunun dağınık birliklerinde kıvanç verici nedenler bulundum.

Her akşam, yemekten sonra General Tolliver ve bölge komutanlarıyla oturup günün olaylarını ve izlenimlerini tartışıyorduk. Hepsi de usta savaşçılar olan bu adamları dinlemek ve hizmet etmek için geldikleri bu halka duydukları bağlılık ve anlayışı görmek, insanı rahatlatan bir deney oluyordu. Hiç biri kötümser değildi. Oysa, Tanrı bilir ya, kötümser olmaları için çok neden vardı. Yakınıyorlardı, çünkü askerî hareketleri politik baskılarla tökezleniyor, Başkan Cung kayıp listelerinden hoşlanmadığı için güçlü ve sürekli saldırıların sayısını arttırmaya yanaşmıyordu. Gece eylemleri istenmiyor, il valileri, askerî komutanlarla işbirliğine yanaşmıyordu. Ama basit halk onlara ısınıyor ve dostluk gösteriyordu; onlar da askerlik yükümlülüğünün çok ötesinde çabalarla kendilerini harcıyorlardı.

Politikanın her türlüşüne karşı haklı bir güvensizlik duyduğu için, Tolliver başlangıçta soğuk duruyordu. Ama gezimiz ilerledikçe birbirimize ısındık. Onun da kırgın olduğu konular vardı. Savunma Bakanlığı ve konuk senatörleri hoşnut kılmak için çok kez askeri kehanetler yapmaya zorlanmıştı. Oysa, onun görüşüne göre bunların hepsi anlamsızdı. Buraya asker ve araç gönderdiğimiz, hava gücünü elde tuttuğumuz ve Yedinci Filo'ya sahip olduğumuz sürece, daha uzun zaman Vietnam'da askerî müdahaleyi sürdürebilirdik. Ama görünürde kesin bir sonuç, uygulanacak büyük bir askerî hareket ve hele

zafer umudu hiç yoktu. Günlüğüme geçirmiş olduğum şu ilginç konuyu açıkladı bana:

«...Herkesin unuttuğu bir şey var, o da çağımızın en büyük askerî strateji uzmanlarından biriyle karşı karşıya olduğumuzdur. General Vo Nguyen Giap! Dien Bien Phu çöküşünü sahneleyen —evet, kelimenin tam anlamıyla sahneleyen— adamdır Giap. Fransızların kalıplı savaflara karşı geleneksel zayıflığını biliyordu. Bu nedenle Fransız komutanı de Castries'in; on iki bin askeri, ortada iki havaalanı bulunan nehir vadisine toplamasına ses çıkarmadı. Fransızların her şeyi tamamdı, hava ulaşımı, ağır topları, tankları... Her şeyi! Üstelik Giap'ın topçusu olmadığını ve yedek malzemesinin az olduğunu biliyorlardı. İş çok kolay görünüyordu. Bir tek klasik, kesin saldırı... Ve tamam! Her şey bitecekti. Ne var ki, Fransızlar Çinlileri hesaba katmamışlardı. Çinliler General Giap'a iki yüz sahra topu verdiler. Giap bunları söktürdü, ormanda ancak baltalarıyla kendilerine yol açabilen ve kimi gün elli kilometre yol alan adamlarının sırtında taşıttı. Birliklerine yiyecek yetiştirmek için, her biri piring çuvalları yüklü bisikletlerle bir Çinli hamallar zinciri kurdu... Topları Dien Bien Phu'nun çevresindeki tepelere kurdular, Fransızların uç karakollarının altından tüneller kazdılar ve onları altmış bin askerle çembere aldılar. Derken yağmurlar başlayınca Fransızlar yerlerinden kıpırdayamaz oldu! Elli altı gün içinde her şey olup bitmişti... İşte, şimdi de aynı Giap, Güney Vietnam'a karşı savaşı yönetiyor. Giap için savaş yine aynı savaş; çünkü Phung, Van Cung, emperyalist Amerika'nın sadık köpeğinden başka şey değil ona göre! Ama Giap, bir kez daha eski stratejiye güvenmeyecek kadar akıllı bir adam. Bize yutturamayacağını da biliyor. Üstelik yeni stratejisini açık açık söyleye-

cek kadar da cesur. Dün gece Hanoi radyosunu dinlediniz... ‘Düşman yavaş yavaş saldırıdan savunmaya geçecek ve bir çıkmaza girmiş olacaktır: Savaşı kazanmak için uzatmak zorundadır, ama uzun bir savaşı sürdürebilecek psikolojik ya da politik kaynaklara sahip değil!’ Söyleyiş biçimine dikkat etmişsinizdir; maddi olanaklarımızın neredeyse sınırsız olduğunu biliyor. Ama politik yönden bu ülke hapi yutmuş.»

«Zaten bu yüzden Phung Van Cung ikide bir halkın psikolojisinden söz ediyor.»

«Tamam... Ve işin acıklı yanı şu ki, ne psikoloji ne de politika bakımından elimizden gelen bir şey var. Çünkü hâlâ bu insanları iyice anlayamamışız.»

«Ya Cung anlıyor mu?»

«Psikolojilerini anlıyor, ama politikaya yenilecek.»

« yleyse, iş işten geçmeden politikayı yenebilecek kim var?»

«Politikacılar hiç değil,» dedi Tolliver gülerek. «şu halimize bakın! Kendi iç savaşımızın son çarpışmaları, ırk ayırımı adı altında hâlâ sürüyor. Ve bu çarpışmaları kim sürdürüyor? Burada gördüğünüz insanların tıpkısı: Politika bezirganları, r şvetiler ve sorumsuz kişiler!.. Yatalım artık, Sayın Büyükelçi! Yarın sabah şafakla Saygon’a dönüyoruz.»

O geceyi, yakın piriņ  rl larındaki kurbağaların vıraklamalarını ve nöbetçilerin ölçülü, güven verici ayak seslerini dinleyerek uykusuz geçirdim. Savaş bölgelerinde bir gezinin, bunalıma karşı yeni bir görüş biçimi kazanmama yardım edeceğini sanmıştım. Oysa görüyordum ki bütün değişik yorumlar, aynı kişi ve aynı sorun üzerinde birleşiyordu: Phung Van Cung ve böylesine güzel başlattığı işi bitirecek kadar başta kalıp kalmayacağı.

Onun sorunlarını artık çok yakından tanımıştım. Aynı zamanda ülke için tasarladıklarının büyüklüğünü de görmüştüm. Cung yapıcı bir insandı ve yapıtlarını ülkenin kırsal bölgelerinde görüp beğenmek, aristokrat ve karamsar bir kentin duvarları arasında alkışlamaktan çok daha kolaydı. Kırsal bölgelerde Budist-Hristiyan çatışması daha az göze çarpıyordu. Bazı yerlerde iki yan arasında hiç bir sürtüşme görünmüyordu, çünkü Budist rahiple Hristiyan misyonerin sadeliği, cahilliği ve bazan da sevecenliği denk geliyordu. Bununla birlikte, bir noktayı çok açıkca anlamıştım: Cung kendini halkına tanıtmaz ve bağlılıklarını kendi kişiliğine çekmeye razı olmazsa, bütün denetim ve kalkınma aygıtı kendisine hiç bir şey sağlayamayacaktı. Karşısına çıkan güçlü kişileri bir süre için etkisiz bırakabilir, ama halk yığınlarına ve nüfusu oluşturan değişik ırklara karşı çekiciliği olmayan ikinci sınıf görevlilerle hiç bir şey kuramazdı.

Öyleyse? Terazinin dengesini tutan kişi bendim. Ağırlığımı Cung'un kefesine vermeye hazırdım. Ama o bana güvenmiyor ve öğütlerimi geri çeviriyordu. Ve hepimizin üzerinde de, Kuzeyden bizi seyredip bütün oyunu gören, kimlerin piyon, kimlerin aptal vezirler olduğunu ve kalelerin, sabırlı stratejisine ne zaman teslim olacağını çok iyi bilen General Giap'ın gölgesi duruyordu.

Yasal olarak, benim durumum çok açıktı. Phung Van Cung hakkında yargıda bulunmaya ve onun politik geleceğini saptamaya hakkım yoktu. Oysa, olayların ve koşulların baskısı beni onun yazgısı üzerine bir karar vermeye itiyordu. Bir anda yargıç, jüri, savcı ve avukat oluvermiştim. Cung'un bankacısıydım, evet. Ama bir bankacı, parasına sağlam bir karşılıktan başka ne ister?

Oysa, oysa... Gene de bunlardan hiç biri değildim ben. Ülkemin maaşlı hizmetlisi, iyi ya da kötü, ülkemin politikasının uygulayıcısıydım. Ama benim Cumhurbaşkanım bana, 'sen bir hizmetliden, bir uygulayıcıdan ötedesin. Sen benim gözüm, kulağım ve dilimsin. Benim yerime hareket edeceğine ya başarının onurunu ya da başarısızlığın cezasını yükleneceğine güveniyorum' demişti. Böylece yine o mahkemeye, bir insanın yazgısının vereceğim yargıya bağlı olduğu mahkemeye dönmüş oluyordum.

Uzak bataklıklardan tüfek sesleri duyuldu. Sonra, yalnızca kurbağaların gürültüleri ve tel örgülerin içindeki nöbetçilerin güven veren ayak sesleriyle bozulan sessizlik çöktü her yana.

BÖLÜM SEKİZ

YANIMDA bir çanta dolusu not ve yepyeni bir güven hazinesiyle döndüm Saygon'a. Bundan böyle bana verilen bilgileri ve veren kişileri tartabilecektim, hiç değilse. Yokluğum sırasında büyük bir değişiklik olmamış, yalnızca gece yasağı kaldırılmış ve öğrencilerle rahiplerin büyük çoğunluğu hapisten çıkarılmıştı. Saygon Radyosu ve hükümetin etkisi altındaki basın, kısıtlamalara karşı bir dizi saldırılarda bulunmuştu, ama hepsi Cung'un Ulusal Meclis konuşmasının bir tekrarı olduğu için, cevap vermek gereğini duymadım. Amerikan yönetim personelinin uçakla geri çekilmesi başlamıştı ve iki haftaya kadar sona ereceği sanılıyordu.

Başkan Cung sözünü tutmuş ve pagodalara komünistlerin sızması hakkında uzun bir rapor göndermişti. Raporu dikkatle okudum ve bütünüyle doyurucu olmasa bile, yeterli bir derleme olduğunu gördüm. İçinde, özellikle dikkatli olmayı gerektiren kanıtlar olmasına rağmen, Sangha'nın bütünüyle kapatılmasının gerekçeleri daha çok varsayıma dayanıyordu. Halk ayaklanmalarına ve gösterilere gereğinden fazla önem verilmişti. Oysa, bunların yıkıcı etkinlikler kadar polis vahşetinden de doğduğu biliniyordu. Harry Yaffa ve CIA'ya yöneltilen suçlamalara ayrıntılı yer verilmiş olmasına rağmen, bunları

destekleyen kanıtlar derme çatma, raporda yer alan bazı itiraflarsa, zor altında verildiği açıkça belli olan ifadelerdi.

Raporu Mel Adams'a verdiğim zaman o da aynı kanıya vardı. Harry Yaffa ise, okuduktan sonra başka bir görüş ileri sürdü:

«Bu rapor hileli, Sayın Büyükelçi! Cung ve adamları, belli ettiklerinden çok daha fazlasını bilirler. Bizim çalışmalarımız hakkında kasıtlı olarak belirsiz sözler etmişler. Adlarını verdikleri ajanlarsa, en önemsizlerinden.»

«Öyleyse ne diye böyle bir rapor göndermek zahmetine giriyor?»

«Bence bu çok açık. Cung bu raporu göndereceğine söz verdi; göndermezse küçük düşer. Bana kalırsa, Cung'un güvenlik görevlileri kıyameti koparmışlardır; çünkü sizin ve benim elime geçecek gerçek bir rapor kendi adamlarından birçoğunu güç durumda bırakabilir. Üstelik güvenlik örgütleri çok basamaklı bir yönetime göre işler. Bütün bilgileri bize vermekle, kazandıklarından çok şey yitirirler.»

«Bildığınız gibi, bu raporun bir kopyasını Washington'a göndermeye söz vermiştim. Bir itirazınız var mı?»

«Hiç bir itirazım yok, Sayın Büyükelçi. Yalnız ben de bir iki görüşümü eklemek isterim.»

Benim de buna itirazım yoktu. Yaffa'nın verecek ne gibi yeni bilgileri olduğunu öğrenmek o anda daha ilginç geliyordu bana. Böyle kısa bir sürede derleyebileceğini umduğumdan daha çok bilgi toplamıştı.

«...Önce, sizin gidişinizin ertesi günü George Groton uçakla Hue'ye gitti. Oradaki başrahiple bir tanışma olanağı sağlayabildim kendisine. Gariptir ki, bunu Hue Üniversitesinin rektörü aracılığıyla

yapabildim. Rektör, ilk çatışmalarda görevinden ayrılmış, şimdi de Saygon Başpiskoposluk Sarayında göz hapsinde tutulan Katolik bir dinadamı. Groton pagodada bir iki gün kalmış ve orada, Güney Vietnam Ulusal Kurtuluş Cephesi adında bir örgütten söz edildiğini duymuş. Bu, Kamboçya'dan yeni elde ettiğimiz bazı bilgilerle de doğrulandı. Prens Sihanouk'un, Paris'teki Vietnamlı sürgünlerle ilişkili olduğunu ve Fransızların da yardımıyla tarafsız bir parti kurmaya çalıştığını biliyorduk. Şimdi adını da öğrenmiş olduk.»

«Gene Fransızlar!»

«Evet. Ama kendileri ortaya çıkmayıp görüşmeleri Kamboçyalılara yaptırdıkları sürece, böyle bir tarafsız örgüt pekâlâ yerel güç toplayabilir.»

«Ya Hue'deki Komünist etkisi neymiş?»

«Pek fazla kanıt yok. Groton, sağlam bir milliyetçilik duygusunun varolduğunu haber verdi ki bu da doğaldır. Çünkü Hue ülkenin eski kültür merkezi. Bununla birlikte, Cung rejimine karşı iyi örgütlenmiş bir muhalefet ve hükümet darbesi lehine çok etkin propaganda var.»

«Önderi kim?»

«General Khiet. Deltadaki komutan. Kendisi Hue'li, oranın köklü ve saygıdeğer bir Budist ailesinden geliyor.»

«Demek Groton iyi iş görüyor.»

«Çok iyi.»

«Şimdi nerede?»

«Şimdi Kamboçya'da, efendim. Kendisine bir sivil pasaportuyla turist vizesi verdik. Önce Angkor Wat'ı gezip sonra da Pnom-Penh'deki Budistlerle biraz konuşmasını öğütledik. Hem ucu buraya kadar uzanan bir şeyler bulabilir belki.»

Bunlar benim ilk başta Groton'a verdiğim görev-

lerin dışındaydı, ama Groton'u özel olarak tutmuş görünmemek için üstelemedim.

Yaffa devam etti: «Şu Paris haberini de soruşturdum. Claude Gemelle, bir ay kadar önce buraya gelip bir hafta içinde bazı kişilerle görüşmüş olan serbest bir yazar. Bilinen ajanlardan değil. Görüştüğü kişilerden birkaçı bizim dostumuz; onlar hakkındaki yazdıkları oldukça doğru. Bu nedenle, Cung için yazdıkları da herhalde doğrudur diyorum.»

«Doğru olabilir, ama gene de biraz belirsiz.»

«Evet, efendim. Öyle.»

«Sizin görüşünüze göre, kendisini çok zorlarsak Cung'un Kuzey'le bir anlaşma yapabileceği anlamını veriyor mu?»

«Verebilir.»

«Yüz yüze bir suçlama dışında, bu sözünü Cung'a tekrarlatmak için bir yol var mı?»

«Ben de düşündüm. Ama bunu yerli basına kesinlikle söylemez... Hele bir diplomata hiç söylemez.»

«Ben aynı görüşte değilim pek.»

«Anlayamadım, efendim.»

Fransız Büyükelçisiyle partide yaptığım konuşmayı anlattım. Yaffa yüzünü buruşturdu.

«Bunlar birbirine uymuyor. Kamboçyalılar, sürgünler ve Ulusal Kurtuluş Cephesine uymuyor...»

«Belki de uyar, Bay Yaffa. Cung'un durumuna bir bakın! Generallerin ayaklanma tehlikesi ortada. Orduyu bölecek bir üçüncü güç, sözden öteye geçmiş bile. Bir de Kamboçya ve Paris'te başlatılan tarafsız hareket var. Üç yandan tehditle karşılaşınca, elinde pazarlığa oturma gücü varken çaresizlikten pekâlâ Kuzeye yaklaşılmaya karar verebilir.»

Madem, Fransızlar bunu biliyor ve onaylıyorlar,

o zaman niçin sürgünleri ve Kamboçyalıları desteklesinler?»

«Bir manevra ya da aldatmaca diyelim! Cung'u kesin bir karara vardırmaq için daha çok baskı. Kuzey'le Güney arasında, ne türden olursa olsun her anlaşma, Fransızlara ekonomik ve diplomatik bir üstünlük sağlayacaktır... Bu olasılığı da göz önünde tutmalıyız bence.»

«Bu gerçekse,» dedi Yaffa düşünceli bir tavırla: «Yani, Cung anlaşmayı düşünüyorsa, o zaman bizim yerimiz ne olacak? Bunu gerçekleştirmesine izin verecek miyiz, yoksa parolayı verip darbeyi öne mi alacağız?»

«Bu bir yüksek politika sorunudur. Washington'a sormam gerek. Kanımca onlar da darbe yolunu seçeceklerdir. Öyle çok harcama yapıldı ve öyle bağlantılara girildi ki, Ho Amca'yla el sıkışıp anlaşmasına razı olamazlar.»

«Öyleyse adamlarıma en önemli görev olarak bunu vereyim.»

«Öyle yapın, Bay Yaffa. Ama iyice anlatın onlara ki, gerçek bilgiler istiyorum. Bundan sonra varsayımlara göre ne iş yapabilirim, ne de öğüt verebilirim.»

«Biliyorum, efendim. Elimizden geleni yaparız.»

Ve zorunlu olarak konu burada kapandı. Masamda birikmiş, beş günlük iş ve gezim hakkında yazılacak uzun bir rapor vardı. Anne Beldon'la öğleden sonra ve geceye kadar çalıştığımız halde ancak yarısını bitirebildik.

Bütün olanlardan sonra, baş başa uzun süreli çalışmalarımız sırasında Anne'la aramızda neler doğduğunu anlatmak benim için çok güç. Kendisi hâlâ Dışişlerinde çalışıyor; bu yüzden herhangi bir rezaletle karşılaşmasını ya da kınanmasını istemem. Ne

var ki, o da bu tarihçenin bir parçasıdır. Kimi kadınlara, insan sevişme ânında bile açılmaya cesaret edemez. Çünkü hemen bir sahip çıkma isteğiyle, bedeni olduğu kadar ruhu da ele geçirmeye çalışırlar. Bu istekleri engellenince de tatsız ve kavgacı oluverirler; çünkü içten gelen bir yumuşaklıkları yoktur. Kimi kadınlara göreyse, bir şeyler vermek sevginin gerçek niteliğidir. İşte ancak bu tür kadınlarla, hem meslek ilişkisini hem de kişisel bir bağlılığı birlikle yürütme olanağı vardır. Kuşkuçu kişiler dilerlerse gülümseyebilir, dedikodular fısıldayabilirler. Ama insan Anne ve benim gibi, doyurucu ve derin bir sevgiyi önceden tatmışsa, kendini hızlı bir isteğin sonuçlarına bırakmakta acele etmez. Başkalarının yanında birbirimize karşı çok resmîydik; yalnızken de içtendik ve arkadaşlığımızın verdiği rahatlıktan hoşnut oluyorduk. Söz düelloları yapmıyor, gizli anlamlı sevgi gösterileriyle flört etmiyorduk. Ne o ne de ben sözünü etmediğimiz halde, biliyorduk ki bu yol ikimiz için de tehlikelerle doludur.

Gabrielle'in ölümünden beri, güvenimi bir cimri gibi esirgiyordum herkesten. Ama Anne'e kendimi açtım, o da bana dürüstlikle karşılık verdi. 'Ona içine düştüğüm çıkmazları ve kendimden duyduğum korkuları anlattım. O da benim için korktuğunu itiraf etme akıllılığını gösterdi. George Groton'a olan bağlılığımdan söz ettiğimde, çocuksuz insanların duyduğu kendini sürdürme isteğini anladı. Kendisinin çok daha dayanıksız olduğunu anladığı için, bu isteği gemlemeyi bilmişti gerçi, ama aynı duygu onda da vardı. Beni en çok çeken yanı da bu sevecen yüreği ve kafa olgunluğuydu. Ahlakçıların galiba olgun vicdan dedikleri şeye sahipti: Dünyanın her türlü budalalığına karşı hoşgörülü ve rahat bir bakış, ama bir daha tekrarlamamaya karar verdiği kendi

yanılıgilarına karşı açık ve duru bir görüş. Canlı bir şakacılığı ve gemlemeyi öğrendiği ateşli bir öfkesi vardı. Hiç bir zaman nazlı olmadığı gibi, çalışan bir çok kadının edindiği kaba konuşma alışkanlığını da benimsememişti.

Kocasının ölümünden sonra sevgilileri olmuş muydu? Hiç sormadım bunu. Beni seviyor muydu? Evet... Ama bunu öğrendiğim zaman artık çok geç olmuştu. Ben onu seviyor muydum? Şimdi biliyorum ki seviyordum ve yine şimdi, bütün yitirilmiş saatlar, söylenmemiş sözler ve bana kalan tek şey olan o resmî, silik anılar için kendimi lanetliyorum. Peki ama, elli sekiz yaşında, karısı ölmüş bir Büyükelçi, hele önemli ve tehlikeli politikalarda pişmiş bir insan, elçilik salonlarında gizli öpüşme oyunlarına kalkışabilir miydi? Hayır, hiç yakışık almazdı bu. Ama benden çok daha soylu adamlar, daha başarılı elçiler ve seçkin cumhurbaşkanları bunu düşünmemişlerdi. Sanki yolumun üzerine çıkan gülleri koklamadım diye, başımı çevreleyen defne dalı daha mı yeşil olacaktı ya da zaferlerim önemini mi yitirecekti? Benim yaşında bir erkek hiç bir zaman aşkla oyun oynamamalı. Ya al, ya bırak! Çünkü her yarın, bir gün daha geç olur...

Saygon'a dönüşümün hemen ardından, her biri geleceği etkileyecek sonuçlara yol açan bir dizi ilişkisiz olay oldu.

Pazar sabahı, Birleşmiş Milletler Komisyonu'nun gelişinden bir gün önce, yaşlı bir Budist rahip, Katolik Katedralinin kapısı önünde bir arabadan inerek saat on ayininden çıkan cemaatin gözleri önünde kendini yaktı. Sonuç: Yeni karışıklıklar, yeni tutuklamalar ve Cung'la Budistler arasındaki zoraki barışın sonu.

Pazartesi gecesi, Cholon'daki Çinli mahallesin-

de, Vietnam ve Amerikan askerlerinin gittiği bir bara el bombası atıldı. Üç bar kızı, bir Vietnamlı paraşütçü ve iki Amerikan deniz piyadesi öldü. Ayrıca bir düzineden fazla yaralı vardı. Bir deniz piyade askeri, karnından yaralı olarak dışarı çıkmış ve bir Çin evine sığınmıştı. Orada Çinli kadınların zaman geçirmeden yaptıkları becerikli ilk yardım, askerin hayatını kurtarmıştı. Sonuç: Tolliver'in halkla ilişkiler bürosundan bir telefon ve Elçilik adına bir teşekkürde bulunulması isteği. Askerin girdiği ev, Saygon'a ilk geldiğim gün Harry Yaffa'nın bana sözünü etmiş olduğu Bir Numaralı Çinli'nin eviymiş.

Ailenin önemini göz önünde tutarak ve kapalı Çin toplumuna biraz olsun girebilmek için, bu teşekkürü kendim yapmaya karar verdim. Benim ve hükümetimin, gösterdikleri yardımseverliğe teşekkürlerimizi bildiren bir mektubu elden gönderdim. Ailenin başkanını ziyaret etmek ve bir şükran armağanı sunmak için izin istedim. Aynı haberci, eşsiz bir yazı ve en soylu mandarin diliyle kaleme alınmış bir çağrı ve ertesi gün saat dörtte çay içmeye beklediğim haberini getirdi.

Götüreceğim armağanı dikkatle seçtim. Sade ve değerli olmalı, ama karşı tarafı mahçup edecek kadar zevksiz ve büyük bir karşılık gerektirecek kadar pahalı olmamalıydı. Sonunda kendi koleksiyonumdan bir parça seçtim: On yedinci yüzyılda Awatalı Nomura Ninsei tarafından yapılmış, işlemeli çiniden bir su çanağı. Vietnam'daki Çinli azınlık konulu elçilik belgeleri üzerinde iki saatlik bir incelemeden sonra, armağanımı yanıma alarak yeni bir sürücünün kullandığı, Bill Slavich'inse elinde silahla önde oturduğu arabamla yola çıktım. Bill Slavich, kalabalık Cholon sokaklarında yeni bir saldırıya fırsat vermek istemiyordu.

Bir Numaralı Çinli beni törenle karşıladı. Bilgin giysileri içinde, yaşlı bir adamdı. Ağır başlı, dingin ve topluluk babası olmanın verdiği doğal onurluluğu omuzlarında taşıyan bir insandı. Değersiz evine verdiğim onur üzerine alışılmış konuşmayı yaptı ve armağanımı rahat bir beğeniyle kabul etti. Oğullarını ve torunlarını tanıştırdı, sonra hepsini odadan çıkardı. Törenle sunulan çaydan sonra, karşılıklı iltifatlar ve dolambaçlı yaklaşımlarla konuşmaya başladık.

Ev sahibim, günümüzün şiddet ve kargaşalığından tiksiniyordu. Benim canıma kıyma girişiminden ve suçsuz insanların terörist saldırılarında canlarını yitirmelerinden büyük üzüntü duyuyordu. Burada sözü, kendi halkının özel sorunlarına getirdik ve kendisi tarih açısından bazı açıklamalar yaptı.

«...Bin yıl süreyle, Ekselans; bu ülke Çin'in bir ili olmuştur. Bu ülkenin kültürü Çin tarafından oluşturulmuştur; oysa hâlâ geleneksel düşman gözüyle bakılıyor bize. Vietnam'ın ilk tarihini yazan Çinlilerdir. Buraya sabanı ve su mandasını biz getirdik. Dilimizi ve bilgimizi onlarla paylaştık; subaylarımız Vietnam kadınlarıyla evlendiler. Le Loi üç buçuk yüzyıl süren Vietnam hanedanını kurduğu zaman bile, Çin örneğine göre bir mandarinlik olarak kurdu bunu ve Fransızlar ülkeyi ele geçirene kadar bu yöntem sürüp gitti.

«Japon savaşı sırasında halkımın yaklaşık olarak yarım milyonu buraya göçmen olarak geldi. Kadınlarımızla buranın erkekleri arasında her zaman evlenmeler olmuştur. Genellikle olduğu gibi, burada da ticaret ve bankacılık yapmaya başladık. Fransız yönetimi altında bile Çin uyruğumuzun ve özel haklarımızın korunması için Çin'e başvurma yetkimizi saklı tuttuk.

«1956 yılında hükümet hepimize Vietnam vatandaşlığı hakkını tanıdı. Ama bu bir hak tanımadan çok, bir zorlama gibiydi. Uyruklarını kabul etmezsek ticaret, endüstri ve tarımla uğraşamayacaktık. Bölgesel Yönetim Kurumları zamanında kendi hükümetimiz vardı, ama bu kurumlar 1960 da kaldırıldı. Okullarımız hükümet denetimi altına girdi ve Vietnam dilini okutmak zorunlu oldu...

«Bu olayları, Asya'da milliyetçiliğin doğal gelişimi olarak görüyorum. Benzer şeyler Tayland'da Endonezya'da ve Birmanya'da da oldu. Bunlara karşı çıkmakta bir yarar bulmuyorum, ama halkıma ayak uydurma sanatını öğretenek dek çok güçlük çektim. Çok eleştiri ve hoşnutsuzluk var ortada. Yasalardan kaçamak da yapılıyor. Ve Çin artık komünist bir ülke olduğu için, halkımın bağlılığına hep kuşkulu gözlerle bakılıyor...»

Bütün Güneydoğu Asya'yı saran azınlık sorununun, eksik olmakla birlikte, doğru bir anlatımıydı. Ama, ne genç ve bunalımlı Çinli öğrencilerden ne de yeniden doğmuş birleşik Çin'in büyük çekici gücünden söz ediyordu. Kaçak göçler ve komünist tahrikçilerin sızmalarına da yer verilmiyordu. Ortalık-taki politik baskı ve rüşvetçilik konu edilmiyordu. Ama ben bunları biliyordum ve Bir Numaralı Çinli de benim bildiğimi biliyordu. Böylece ikimiz de küçük düşmeden, daha kasıtlı ama aynı önemde bir başka soruya geçebildim.

«Siz bu topluluğun önderisiniz. Duyduklarıma göre, toplumunuzu birlik ve düzen içinde tutup aşırı tehlikeli politikalara bulaşmaktan koruyarak çok büyük hizmetlerde bulunmuşsunuz. Başkan Cung ve politikası üzerine kişisel kanınızı öğrenmek isterdim.»

Sorumu bir süre düşündükten sonra şöyle dedi:

«Evimde birlikte çay içiyoruz. Dolayısıyla bu, özel ve gizli bir görüşme oluyor, değil mi?»

«Elbette.»

«Öyleyse ,şunu söyleyeyim, Ekselans: Cumhurbaşkanımız görüşlerinde daha az Fransız ve daha çok Çinli olsaydı çok iyi ederdi. Tıpkı Fransızlar gibi, Başkan Cung da yetkinin mekanizmasını çok iyi biliyor. Biz de biliriz. Ama biz aynı zamanda biliriz ki, bu mekanizmanın iyiliği, onu çalıştıran insanların iyiliğiyle sınırlıdır. Ve sonunda hoşnut edilmesi gereken, yine halktır. Benim de kendi mekanizmam var: Aile grupları, gizli dernekler, hayır kurumları. Ama benim gibi yaşlı bir adam hâlâ bunu çalıştırabiliyorsa, nedeni her zaman halkımın ulaşabileceği bir insan olmamdır... Başkan'ın zayıf yanı işte budur. Tanınmıyor. Görev sahibi her ahlaksız, onun ağzından konuştuğunu söylüyor; halk aradaki farkı nasıl anlasın?..»

«Dürüst bir insan mıdır?»

«Biliyorum ki dürüsttür. Onunla çok anlaşmalar yaptım, hepsinde sözünü tuttu. Şimdi sizin oturduğunuz yerde o oturmuştur ve birlikte halkım için iyi şeyler tasarlamışızdır: Hastaneler, eğitim sisteminde gelişmeler, polis yanlılığından korunma, devlet yönetiminde olanaklar... Vietnam-Çin Kültür Derneğinin kurulmasında ve Formoza'yla ekonomik işbirliği sağlanmasında ben ona yardımcı olmuştumdur. Ondan, verebileceğinden fazlasını hiç istemedim. Yapabileceğimden fazlası için de ona hiç bir zaman söz vermedim. Bu nedenle birbirimize saygımız vardır. Dost değiliz. Ama evimde her zaman hoş karşılanır.»

«Budistlere karşı davranışlarını nasıl buluyorsunuz?»

«Ben eski tür Konfüçyüs inançlısıyım. Dinlerin

hepsine karşı güvensizlik duyarım; çünkü görürüm ki, ayırimsız hepsi; içlerinde uyuşmazlık ve şiddetin tohumlarını taşırlar. Bazan aralarından kutsal insanlar çıkar, ama bunlar kendilerini kavgaya değil hizmete ve iyiliğe adayan insanlardır her zaman. Bence Cumhurbaşkanı çok yanlışlar yapmıştır; ama bunlar, bu yanlışlarda politik çıkar gören kişiler tarafından büyütülmüştür. Daha başka yanlışları da olacaktır; çünkü yalnızlık kuşkuyu, kuşkuysa sert davranışları doğurur.»

«Ya bizim Asya politikamız hakkında ne düşünüyorsunuz?»

İlk kez güldü ve soruma bir başka soruyla karşılık verdi: «Ekselans, nazik konuşmamı mı, yoksa gerçeği söylememi mi istersiniz?»

«Gerçeği.»

«Benim görüşümle, gerçek şöyledir: Yedi yüz milyon insanın varlığı görmezlikten gelinemez. Bir kafes ardına kapatılıp dünyanın geri kalan insanlarıyla alışverişten de alıkonamaz. Çin ulusu, böyle bir tutum uygulanamayacak kadar eski, görgülü ve onurludur. Benim atalarım, Ming sülalesi zamanında bu ülkeye geldiler. Le Loi'ye mandarin olarak hizmet ettiler. Ve ben, Bir Numaralı Çinli, yirminci yüzyılın ikinci yarısında hâlâ buradayım. Bu anıtsal bir sürekliliktir ve ne içeriden devrimle ne de dışarıdan baskıyla kırılabilir... Bu bir politik sorun, Konfüçyüs'le Marksizm ya da Amerikan demokrasisi arasında geçici bir tartışma değildir. Bu, tıpkı denizin kumlar üzerine yazdığı gibi, her gün kendini yeniden, yeniden yazan Asya tarihinin tümüdür...»

Biraz daha konuştuk, ama söylenebileceklerin hepsi söylenmişti. Gitmek üzere kalktığımda o da bana armağanını uzattı: Sedir ağacından yapılma bir kutuda, ipekli kumaşa sarılmış, yarı saydam yeşim

taşından yassı bir yuvarlak. Üzerinde girift ve çok güzel oyma yazılar vardı. Bir Numaralı Çinli, yazıların Konfüçyüs Derlemelerine göre anlamını söyledi:

«Kim ki omuzlarında ahlâki bir görev taşır, efendisine bile boyun eğmemelidir.»

İki gün sonra Avustralya Büyükelçisine akşam yemeğine gittim. Kendisi «Biz bize küçük bir toplandı» demişti. Ben de sıkıcı bir akşam geçireceğimi sanıyordum; ama Büyükelçiye borçlu olduğum için çaresiz kabullenecektim. Sandığımın tersine, üzerimdeki gerginliği giderip beni yeniden insan yapan, şakacı ve rahat kişiler arasında buldum kendimi. Konuklar arasında buldum kendimi. Konuklar arasında, kuştüyüyle uğraşan Danimarkalı dostum ve hayatının on yılından çoğunu Birmanya'da gerilla savaşlarında harcadığı halde, değerli taşlardan ve Pali yazılarından söz eden Avustralya Askeri Misyonu'nun Başkanı vardı. Ayrıca, Tayland ileri gelenlerinin portrelerini yaparak küçük bir Picasso kadar para kazanan güzel bir esmer hanım ve yediklerimizden anlaşıldığına göre birinci sınıf bir aşçı olan, ev sahibimizin İsviçreli karısı da bizimle birlikteydi. Sofrada, Danimarkalının karısıyla gerilla uzmanının hanımı arasında oturuyordum. Karşımdaysa, kitaplarını hiç duymadığım, ama oldukça ünlü ve gezi düşkünü bir yazar vardı.

Neyse ki hemen hemen hiç diplomatik konuşma olmuyordu. Fransız mutfağından yeşil porselene, Karl Barth'dan(*) kötü sanat yapıtlarının yüksek fiyatına ve iki film yıldızının çılgınlıklarına kadar, değişik konularda süren konuşmaya katkıda bulunmak

(*) İsviçreli dinbilimci.

için, yalnızlığımdan sıyrılmaya zorlanıyordum. Ev sahibim geceyi kendi akışına bırakmıştı; roman yazarıysa konuşma konularını tavşanlar gibi ortaya salıp söyleşinin bunların ardından koşmasını ustalıklarla sağlayan iyi bir dinleyiciydi. Dünyanın bu huzursuz köşesinde ne aradığını sorduğumda, Ekümenik hareket, Hıristiyanlık ve öbür dinler arasındaki ilişkileri incelediğini söyledi. Katolik olduğu için Güney Vietnam'daki son olaylar kendisini çok üzmüştü. Bu nedenle, gerçeği araştırmaya gelmişti. Avustralyalı olduğundan, gerekli tanışmaları Elçilik aracılığıyla sağlayabiliyordu. Fransa'da çok okunan bir yazardı ve Başkan Cung kendisiyle bir görüşme yapmaya, sonra da onu öbür resmî haber kaynaklarına göndermeye söz vermişti. Başkanın nezaketini değerlendirmekle birlikte; kendisinden, Birleşmiş Milletler Komisyonu raporunun etkisini dengelemek için yararlanabileceğini anlayacak kadar zekiydi. Edindiği bilgileri yayımlamayı düşünüp düşünmediğini sordum. Bana, bir gazeteci değil, romancı olduğunu ve bir romanın gelişmesi için belki de iki yıl gerekeceğini söyledi. Üstelik, röportaj türünden çekiniyor ve zaten karmaşık bir durumun aceleci değerlendirmesine imzasını atmak istemiyordu. Uluslararası gazete muhabirleri ve haftalık yazılarıyla kahinlik yapan yazarların usanç verici bolluğundan sonra, romancının görüş açısı benim için ferahlatıcı bir yenilik oldu. Kahveler içilirken onu bir köşeye kısıtırıp, bana bir yardımda bulunup bulunmayacağını sordum.

«Elimden gelen bir şeyse, elbette.»

«Başkan Cung'la görüşmeniz ne zaman?»

«Yarın sabah on buçukta. Neden sordunuz?»

«Size söyleyeceğim bir soruyu kendisine sorar mısınız?»

«Evet.»

«Cung'un vereceği karşılığı da bana iletir misiniz?»

«Hayır, korkarım ki iletemem.» Bu nazik cevabı verirken gülümsedi. Sonra ekledi: «Niteliğimi kısıkançlıkla korumak isterim, anlatabiliyor muyum? Ben bir ajan değilim. Amerika Birleşik Devletlerinin dostuyum ben. Orada bulundum; ülkeyi ve insanlarını severim. Ama istediğiniz şey beni ters duruma sokuyor... Yok, eğer bizim Elçiliği de işe karıştırabilirsem, o zaman başka.»

«Neden olmasın? Herhalde Manson da benim kadar ilgilenir.»

Manson'a uzaktan işaret ettim; yanımıza geldi. Ona isteğimi ve yazar dostumuzun karşı çıkma nedenini anlattım. Manson uysal bir tavırla: «Soru iki yanı da ilgilendirir. Karşılığı da hepimiz için önemli,» dedi.

«Pekâlâ,» dedi yazar. «Neymiş bu soru?»

«Cung, şimdi ya da başka bir zaman ya da başka koşullar altında, Kuzey Vietnam'la ilişki kurmayı düşünüyor mu?»

Bir an sessizlik oldu. Sonra Manson aynı görüşte olduğunu belli eden bir baş sallamayla ekledi: «Belki sorunun anlamını biraz daha açıklamanız iyi olur, Bay Amberley.»

«Alınacak karşılığın neleri etkileyeceğini de,» dedi yazar çekinmeden. «Doğru haber getirmenin sorumluluğunu yüklenmeye hazırım. Ama doğuracağı sonuçlar apayrı bir konu. Onun için benimle açık konuşmanızı isterim.»

Yarım yamalak gerçeklerle kandırılmayacak kadar zeki ve bilgili bir insan olduğu için; Manson'un, konuğu hakkındaki güvenli yargısına da dayanarak, İngilizlerin kokteyl partisindeki konuşmalara kadar olanları anlattım. Manson da beni iyi destekliyordu.

Kendisinin de böyle bir kaç şey duyduğunu ve doğrulayıcı haberler almak istediğini söyledi. Romancı ses çıkarmadan dinledi, bir süre düşündü. Sonunda bize şu ihtiyatlı karşılığı verdi:

«Ne istediğinizi ve neden istediğinizi anlıyorum. Kendi hükümetime karşı görevlerim, Amerikan hükümetine karşı da dostça eğilimim var. Ama anladığıma göre, belirli bir cevap alırsam, belirli bir eylemi başlatabilir bu, öyle mi?»

«Evet.»

«Ya kasıtlı olarak yanlış haber verirsem size?»

«Bunu yapacağınıza inanmam.»

«Ya da yanlış anlatırsam?»

«Bunu yapmayacak kadar zekisiniz. Bilin ki, Amerikalı olmayan bir kaynağın tek başına tanıklığıyla hiç bir eylem ne başlatılabilir, ne de başlatılacaktır. CIA sizin raporunuzu kendi habercileriyle de doğrulamak ister.»

«Öyleyse sorunuzu Cung'a soracağım, ondan alacağım karşılığı da elimden geldiğince doğrulukla vermeye çalışacağım. Yarın saat beşe kadar konuşmamızın yazılı metnini elinize ulaştırırım.»

«Teşekkür ederim.»

Omuz silkti ve bir yudum konyak içtikten sonra çarpık bir gülümsemeyle şöyle dedi:

«Daha gençken, sanatçının sanatı dışında hiç bir şeye karışmaması gerektiğine inanırdım. Şimdiyse, hiç bir şeyle ilgilenmeyecek kadar zengin ve ünlü olduğum halde, her gün kendimi yeni bir ahlâkî soruna karışmış buluyorum. Bu iş epey çetrefilli. Yanılırsam, kendimi kolay kolay bağışlayamam.»

«Gene de kolay karar verdiniz ama!»

«Benim bazı üstünlüklerim var, Sayın Büyükelçi. Sözcüklerin anlamlarını bilir ve onlara saygı duyarım. Ben mesleğimi tek başıma yürütürüm ve dün-

yaya kendi gözlerimle bakarım. Kendi tehlikelerimi göze alır ve kendi zararlarıma razı olurum. Lanetlenmenin ne olduğunu biliyorum, bundan çok önce-leri de öğrendim ki hiç kimsenin bağışlaması satın alınamaz!>>

Ertesi sabah, öfkeli bir protesto ve ödeme istekleriyle Kamboçyalılar kapıma dayandılar. Piyade askerleri ve helikopterler, bir Vietkong birliğini sınırdan içeriye kadar kovalamışlar, bir Kamboç köyü roket ateşinden yanmış yıkılmış, köylülerden de ölen ve yaralanan olmuştu. Olayı soruşturacağıma söz verdim. Kırk dakika kadar süren ters sözlerden sonra gittiler.

Bu kemirici savaşın acı çelişkilerinden biri de buydu işte. Kamboçya'nın yansızlığı gerçekten zedelenmişti; ne var ki Kamboç halkı, her gün Mekong Nehrinden asker ve silah taşınmasına izin vermek, her dilediklerinde sınırdan girip çıkan baskıncılara yataklık yapmak suretiyle kendi yansızlıklarını elleriyle bozuyorlardı. Gerçek kurbanlar, şimdi toprak altında gömülü olan ve bir yığın gazete haberiyle dosyalar dolusu diplomatik yazışmadan başka yazıtı olmayacak köy halkı, nineler, çocuklar ve çiftçilerdi. İşte yine bir küçük köyde ejderin dişleri toprağa düşmüştü ve eninde sonunda silahlı adamlar olarak ürün verecekti...

Öğle üstü, Harry Yaffa iki haber getirdi: Haberlerin biri Hong Kong'daki CIA örgütündendi. Hong Kong'da bulunan, eski saray görevlilerinden ve «üçüncü güç»ün tanınmış destekçilerinden bir Vietnamlı, bir süredir göz hapsinde tutuluyormuş. Sonunda Çin Bankasının yetkilileriyle ilişki kurmayı başarmış ve hemen ardından Fransız Ticaret Banka-

sında yarım milyon sterlinlik bir hesap açmıştı. İki gün sonra da bir Amerikalı muhabire, Saray entrikaları ve yüksek komuta arasındaki bölünmeler hakkında oldukça abartmalı açıklamalar yapmış ve kendi ailesinin altı hafta içinde Saygon'dan çıkartılması için on beş bin dolar teklif etmişti.

Haberlerin ikincisi, Laos'un başkenti Vientian'dan geliyordu. Güney Vietnam Dışişleri Bakanlığının önemsiz bir görevlisi, burada tanınmış bir Kuzey Vietnam ajanıyla buluşmuş ve görüşmüştü. Konuşmalarının konusu bilinmiyordu, ama iki saat sonra ajan bir Fransız afyon kaçakçısından kiralanan uçakla başkentten ayrılmıştı.

Entrika ve karşı-entrikaların karmaşık tablosunda bu iki olay da bir düzine değişik anlam taşıyabilirdi. Yine de Yaffa, en doğru olarak, bizim ulaştığımız sonuçlara uyduğu kanısındaydı. Yani, daha sonra Vietkong kampına geçmeye zorlanacak bir üçüncü güç kurarak orduyu bölme hareketinin varlığı ve Cung'un Hanoi hükümetiyle hiç değilse deneme niteliğinde görüşmelere girmiş olduğu.

Yemekteki konuşmamı anlattığım zaman Yaffa çok heyecanlandı ve yazarın raporu elime gelir gelmez kendisine haber vermemi söyledi. Bizim gezginci yazar, umduğum gibi sözünü tuttu ve saat tam beşte büroma gelerek Başkan Cung'la yaptığı görüşme metninin bir kopyasını bana verdi. Yazının aslını, uluslararası nezaket kuralları zedelenmesin diye Avustralya Büyükelçisine verdiğini söyledi. Kendisinden, bekleyip ben yazıyı okuduktan sonra yorum yapmasını rica ettiğim zaman nezaketle geri çevirdi isteğimi. Bir konuşmanın kaydını tutmayı üzerine almıştı. Raporunda bir yorum ve özete zaten yer verilmişti. Daha fazlasını yapmak istemiyordu. Mantıklı bir görüş olduğu için teşekkür ettim ve kendisini

uğurladım. Yazarın bu bağımsızlığına ve kendi sorumluluklarını böyle kesinlikle sınırlayabilmesine çok özenmiştim. Benimse, yükümlülüklerim sınırsız olduğu halde, kendimi bunlardan sıyırma hakkım hiç yoktu.

Rapor, bir belge olarak kusursuzdu. Sade, özlü ve konuşmanın aslına kesinlikle uygundu. Gerçek sorunun nasıl bir açıklıkla gözlerimin önüne serilmiş olduğunu daha iyi gösterebilmek için, rapora burada yer veriyorum:

Soru: Budistler sorununun hâlâ bir çözüme ulaşmamış olduğu açıktır. Bundan sonra da Budist gösterilerinin ve intiharlarının olmasını bekliyor musunuz?

Cevap: Böyle şeyler olursa, nasıl davranacağımızı biliriz. Ama Amerikalıların tutumu bunlara yardımcı oluyor... Amerikalılar ülkemizin psikolojisini yıkmaktadır. Bizi anlayamıyorlar. Kendi halkımızı, onların düşüncelerini, tepkilerini biz anlarız... Amerikalılar demokrasiden söz ediyorlar, ama onların sözünü ettikleri demokrasi bu ülkeye yararlı olamaz.

Soru: Sizce Güney Vietnam için en iyi hükümet biçimi hangisidir?

Cevap: Şimdiki hükümet. Savaşabilecek ve ülkeyi geliştirebilecek güçlü bir merkezî otorite... Eğer bu diktatörlükse, o zaman diktatörlüğe ihtiyacımız var demektir. Ama biz kırsal bölgelerde demokrasinin temellerini atıyoruz. Kent (Saygon) bizim için hiç önemli değildir. Gerekirse bütünüyle bırakır, kırsal bölgelerde yaptığımız gibi stratejik yerleşme merkezleri halinde örgütleniriz. Kent halkı hoşnutsuz, şımarık ve Batı bireyciliğiyle başı dönmüş bir halktır. Oysa bizim halkımız, aile ve toplum çerçevesi, kendi tarihi, ekonomisi ve toplum düzeninin sınırları

içinde gelişmek zorundadır. Bizim bireysellik dediğimiz budur.

Soru: Tarih ve toplum düzeninin koyduğu doğal sınırlamaları kabul etsek bile, siz doğal olmayan yapay bazı sınırlamalar koymuş olmuyor musunuz? Örneğin Budistler ve öğrencilere karşı giriştiğiniz baskı tedbirleriyle?

Cevap : Tabii ki bazı sınırlamalar koymak zorundayız. Budist rahipler çarpışmaya yanaşmıyorlar; o halde savaşın akışına karışmaya ne hakları var? Sangha bu ulusun ancak küçük bir parçası. Hepimizin tarihine yön çizme hakkı neden onlarda olsun? Öğrenciler, o genç erkek ve kızlar da Vietkong'a karşı savaşımızda bizimle birlik olmalıdırlar. Sadakatsiz gösterilerle bu savaşı köstekleme hakkını nasıl isterler? Amerikalıların tutumu bunları kızıştırıyor. Zafere ulaşmak istiyorsak, halk bu sarhoşluktan ayılmalıdır.

Soru : Savaşınızda Amerikan askerlerinin de can vermesine, bu savaşı Amerikan para ve silahlarıyla sürdürüyor olmanıza karşın, rejiminizle Amerika Birleşik Devletleri arasında bir düşmanlık olduğu açıkça bellidir. Bu uçurumu kapatmak için ne gibi tedbirler alınabilir ya da alınmalıdır?

Cevap : Alınacak tedbirler bellidir. Amerikalılar bize silah, para, helikopter ve askerî taşıt versinler, biz kendimiz yaparız savaşımızı. Bu bizim savaşımız, onların değil. Stratejiyi ben planlıyorum. Sekiz bin stratejik yerleşme merkezinin kurulmasından ben sorumluyum. Ama her helikopter kullanmak isteyişimde Amerikalılardan izin almak zorundayım.

Soru : Amerikalıların ülkeden çıkmalarını mı istiyorsunuz?

Cevap : Evet, kesinlikle istiyorum.

Soru : İsteddiğiniz her şeyi elde etmiş olsaydınız

—silah, para, araç — üstelik Amerikalılar da gitmiş olsalardı, ne kadar sürede savaşı kazanırdınız?

Cevap : En çok iki yılda.

Soru : Peki, Amerikalılar burada kalırsa ne kadar sürer savaşı kazanmanız?

Cevap : Tanrı bilir.

Soru : Savaşı kazandıktan sonra Kuzey Vietnam'la nasıl bir ilişki düşünüyorsunuz?

Cevap : (Kızgın bir sesle) Şu oturduğumuz odada, Amerikan yetkilileri beni Ho Chi Minh'le ilişki sürdürmekle suçladılar. Onlara, beni Ho Chi Minh'in kollarına itmek için gereken her şeyi yaptıklarını söyledim. Ama ben amaçlarıma ve ülkeme sadık kaldım. (Bundan sonra Amerika Birleşik Devletlerinin yöntemi ve politikasıyla ilgili uzun bir konuşma daha yaptı.)

Soru : Başka bir biçimde düşünelim. Savaşın strateji hazırlayıcısı olarak, hiç değilse haberalma açısından Kuzeyde olup bitenlerle ilgileniyor olmanız gerekir.

Cevap: Tabii.

Soru: Sizce Ho Chi Minh ve Kuzey Vietnam'ın durumu nedir?

Cevap : Ho Chi Minh'in Komünist Partisinde üç anagrup vardır. Biri silah, donatım ve eğitim için Çin'e güvenen Ordu. İkincisi, yumuşak Moskova çizgisini izleyenler ki bunlar pek önemli değildir. Bir de, Dien Bien Phu öncesinde ve sonrasında milliyetçilik nedenleriyle komünist olanların meydana getirdiği grup.

Soru : Sizi en çok ilgilendiren grup da bu olsa gerek.

Cevap: Elbette.

Soru: Aralarına sızmayı başarabildiniz mi? Ha-

beralma ya da başka bir açıdan onlarla ilişkili misiniz?

Cevap: Evet, ama ilk girişimi yapan ben olmadım.

Soru: Amerikalıların size istediklerinizi vermediklerini, kısıtlamaları sürdürdüklerini ve politikanıza açıkça karşı çıktıklarını varsayalım. O zaman ne olacak?

Cevap: O zaman ülkemizin uzun süreli acılarını dindirmek için ne gerekiyorsa onu yapacağım.

Soru: Bunların arasına Ho Chi Minh'le bir anlaşma da girebilir mi?

Cevap: Politika olasılıklar sanatıdır. Bütün olasılıkları gözden geçirmem gerekir ki zaten yaptığım da budur.

. YORUM: Burada Başkan Cung birden konuyu değiştirerek bireysellik ve Amerikan yanılgılarıyla entrikaları üzerine uzun bir söyleve daha girişti. Ziyaretimi sona erdirmeden önce son bir soru daha sorabildim.

Soru : Bay Maxwell Amberley hakkında ne düşünüyorsunuz?

Cevap: Yaptıklarında dürüstlüğün izi bile yok. Önceki Büyükelçide hiç değilse bir ahlâkî görüş vardı. Bu adamda ne ahlâkî ne de dinsel düşünüş var.

ÖZET: Konuşmadan edindiğim kesin izlenim; Cung'un beni, sert anti-Amerikan duyguları için bir yayının aracı olarak kullanmak istediğidir. Kuzeyle anlaşma olasılığının da, Cung rejimi dilediğini elde edemezse gerçekleştirebileceği ve pek de örtülü olmayan bir tehdit olduğu açıktır. Yani Kuzeyle karşılıklı bir anlaşma yaparak Güneyin tarafsızlaştırılması. «Siz savaşı durdurursunuz, biz de Amerikalıları kapı dışarı ederiz.» Cung'un gerçekten böyle bir anlaşmanın yapılabileceğine ya da yapıldığı takdir-

de kendisinin hâlâ başta kalabileceğine inanp inanmadığına karar verme yetkisine sahip değilim...

Harry Yaffa'yı büroma çağırıp yazıyı verdim. Hiç ses çıkarmadan okudu ve sonra kesinlik belirten bir hareketle masamın üzerine bıraktı.

«Artık tamam, efendim! Her şey apaçık ortada ve elimizdeki bütün bilgilerle bağdaşüyor. General-ler ayaklanma halinde, ordu içinde bir isyan olasılığı var ve Cung da açıkça kendi oyununu oynama tehdidini savuruyor... Bence artık harekete geçmemiz gerek, hem de çok çabuk.»

«Ben de aynı görüşteyim, ama buna Washington karar verecek.»

«Rapor mu göndereceksiniz?»

«Kırk sekiz saat içinde. Ancak, daha önce yapmam gereken iki şey var.»

«Nedir, efendim?»

«İlk olarak bu yazının, Elçiliğin bütün bölümlerine ve Tolliver'le adamlarına dağıtılmasını istiyorum. Sonra, yarın akşam burada tam kadro bir toplantı yapılacaktır. Bu arada ben de Cung'a gidip bu bilgileri yüzüne vuracağım.»

«Acaba doğru olur mu?»

«Gerekli bu.»

Yaffa anlaşılmaz bir tavırla omuz silkti ve bir noktayı hatırlattı:

«Öyleyse size bu bilgiyi veren kişiyi korumamız gerekir. Zaman geçirmeden ülkeden çıkarmalıyız onu.»

«Bu işi size bırakıyorum, Yaffa.»

«Generalleri de uyarmalıyım. Bakarsınız, Cung beklenmedik bir dağıtma hareketine kalkışır. Onların da kelleleri söz konusu.»

«Biliyorum. Gerekeni yapın.»

Yaffa gittikten sonra, yeşim taşının üzerindeki

yazıyı düşünerek akşam aydınlığının hızla karanlığa dönüşmesini seyrettim.

O gece geç saatlara kadar çalıştım. Yattıktan sonra da çok kötü bir gece geçirdim.. Düşümde, bildo masası gibi düz bir yerde çıplak ve yalnız otuyordum. Çevrem aydınlıktı, ama ışığın nereden geldiğini göremiyordum. İlerde siyah, uzun, tiyatro panolarına benzer dikdörtgen biçimler vardı. Ben bunları seyrederken, uzaktan hafif bir müzik duyuluyordu. Bir yandan müzik çalarken, bir yandan da garip biçimler köşeleri üzerinde iki yana dönerek dans etmeye başladılar. Müzik hızlandı. Danseden biçimler bana yaklaştı, yaklaştı ve çevremi sararak dayanılmaz gerilimli bir doruk anında birleşip beni bir odanın içine kapattılar. Odanın tavanı olmadığından, yukardaki ışığı görebiliyordum. Derken sessizlik çöktü: Sessizlik, ışık ve yerde bağdaş kurmuş oturarak tepedeki ışığa bakan ben... Sonra duvarlar ağır ağır bana doğru yaklaşmaya başladı. Önce-leri, hareketsizliğin ve düşüncenin geriliminden doğan bir yanılma sandım. Önümdeki duvara bakıyordum. Hiç kıpırdamıyordu. Arkama baktım ve gerimdeki duvarın biraz daha yaklaşmış olduğunu gördüm. Ben bakarken, önümdeki, sağımdaki ve solumdaki duvarlar bana doğru ilerledi. Yukarı baktım. Işık küçülmüştü. Dehşet içinde, kaskatı kesilmiş, gözlerim gitgide daralan ışığa takılı kaldım. Duvarlar yaklaştı, ışık santim santim küçüldü ve sırtımda, dizlerimde, dirseklerimde ilk hafif dokunuşları sezdim. Basınç arttı; et ve kaslarımın ezildiğini duyuyordum. Işık küçüldü, küçüldü ve birden katıksız bir dehşet çığlığıyla uyandım. Ter içindeydim; ağzımın içi kurumuştu. Odama ay ışığı dolmuştu. Saatıma

baktım. Sabahın dördüydü. Düşün dehşetini hâlâ üzerimden atamadığım için, üstümü değiştirdim ve çalışma odama inerrek kahvaltı saatına kadar çalıştım.

Bu düşü yorumlamak için bir başkasına gerek yoktu. Ne anlama geldiğini çok iyi biliyordum. Yargıç, jüri, savcı ve avukat olan ben, yakında kendim yargılanacaktım. Yakında, çok yakında kanıtlar toplanacak, suçlamalar yapılacak ve Olağanüstü Büyükelçi Maxwell Amberley hakkında yargı verilecekti. Büyükelçilik giysilerimden soyunmuş olarak açık mahkemeye çıkacak ve hakkımdaki tarafsız kararı öğrenecektim. Yargıdan sonra da ceza gelecekti: Gizli benliğin yalnızlığında ömür boyu hapis... Saçmaydı bunlar, ilk gün ışığı ve ilk fincan kahvenin dağıtacağı saçmalıklar. Maxwell Gordon Amberley yargılanmıyordu. O, güçlülerin tahtında oturup yaşam, dirim ve egemenlik yetkilerini elinde tutan adamdı. Tabii, âdil olacaktı ve belki de insafılı; ama o, korkuya boyun eğmeden ve taraf tutmadan karar vermekle görevlendirilmiş kişiydi. Yüce gönüllü olacak, yine de dikkati elden bırakmayacaktı. Kin gütmeden kınamasını bilecekti. Onun ellerine büyük olaylar emanet edilmişti; dünün yargıcı, yarınların kurucusu olan o, büyüklüğüne yaraşır davranacaktı. Amin!.. Bir fincan kahve daha, lütfen Anne. Bugün çok önemli bir gün olacak!

Cung'la görüşmem sabah saat on birde olacaktı. Saat dokuzda masajcım geldi ve bir saat için kendimi onun yumuşak ve güçlü ellerine bıraktım. Bir yandan kaslarımın gerginliği yok olurken, bir yandan da bu son konuşma için düşüncelerime düzen veriyordum. Son karşılaşmamızdı bu, biliyordum. Her ikimiz için de zaman tükenmek üzereydi. Rulet dönmeye başlamıştı ve krupye son kez bağıırıyordu: «Ar-

tık para sürülemez!» Küçük top kırmızıdan siyaha, siyahtan kırmızıya sığıyor, her ikimiz de hem birbiri-
rimize hem de kasaya karşı kumar oynuyorduk.

Bir şeye karar vermiştim. Kesinlikle dürüst ko-
nuşacaktım. Mesleğimin örtülü dilini kullanmayacak-
tım. Bildiğim bütün gerçeği söyleyecektim. Kendi
yanlışlarımı kabullenecektim. Gerektiği yerde, bilgi-
sizliğimi ve yetersizliğimi itiraf edecektim. Ve eyle-
me geçme ânı geldiğinde, bundan da kaçınmayacak-
tım.

Yazıklar olsun benim katı doğruculuğuma! İtiraf
edemeyeceğim bir tek şey vardı: Paramı karelere
sürmüştüm, ama ben aynı zamanda kasaydım ve ka-
sa bir tek oyunda hepten olmasa bile, hiç değilse yüz-
de hesabında nasıl olsa kazanırdı. Ama ne yapalım,
baylar! Fransızları siz oyundan attınız. Japonlar if-
las etti. Çin kumarını beğenmediniz. Böylece ortada
sizinle oyun oynayacak bir tek ben kaldım...

Masajdan sonra kaslarım esnekleşmişti. Zihnim
açılmış, kötü düşleri unutmuştum. Bu cesur düşünce
boşluğuyla, Saraya doğru yola çıktım.

Cung beni yeşil çay ve soğuk bir nezaketle kar-
şıladı. Bu kez sözü uzatmadan açıkça konuştu.

«Bana söyleyecek şeyleriniz mi var, Sayın Bü-
yükelçi? Dinlemeye hazırım.»

Kendi söylevimi iyi hazırlamıştım. Elimden gel-
diğince sade ve soğukkanlı konuştum.

«Son konuşmamız, Sayın Başkan; başabaş sonuç-
landı. Şimdi her ikimiz de bir bunalıma girmiş bulu-
nuyoruz. Elimden gelirse, bu bunalıma son vermek
istiyorum. Bunun için olabildiği kadar uğraşacağım.
Geçen hafta savaş bölgelerini gezdim. Bu ülke için,
ne kadar büyük şeyler başarmış olduğunuzu kendi
gözlerimle gördüm. Bu başarınızı rahatlıkla kabul
ediyorum. Çok da övülmeye değer buluyorum. Bir-

birimizle çekişme halinde olmamıza rağmen, size karşı da büyük bir hayranlık duyuyorum. İnançlılığınıza ve kişisel d r stl ğ n ze saygım var. Bizim politikamızın yanlışlarını biliyorum; bir çok ayrıntıda benim gösterdiğim kısa görüşlülüğü de kabul ediyorum. Öbür yandan, öğüt verip savaşamadığımız, yönetiminde sesimizi duyuramayıp yanlışlarının suçunu paylaşmak zorunda olduğumuz bu ülkedeki belirsiz durumumuzun güçlüklerini ve sorunlarını siz de kabul edersiniz sanıyorum. Umarım ki anlatabiliyorum demek istediklerimi Sayın Başkan?»

«ok güzel anlatıyorsunuz, Sayın Büyükelçi. Lütfen devam edin.»

«Ne var ki bütün bunları kabul etmek, ne benim ne de sizin durumunuzda en ufak bir değişiklik yapıyor. Size her şeyin gerçek biçimini göstermeme izin verin, Sayın Başkan. Büyük rütbeli generalleriniz ayaklanıp sizi devirmeye hazırlanıyorlar. Ordunuz —ya da bir bölümü diyelim— isyan etmek üzere. Y neticileriniz, taraf değiştirmeye hazırlar. Budistler size düşman; Katoliklerse bir yandan Roma'ya bağlılıkları, öte yandan sizi ulusun kurtarıcısı olarak görme istekleri arasında b l nm şler. Basit halkı amalarınıza ve kişiliğinize bağlamayı başaramadınız. Dostunuz olan bizleri kırdınız ve uzaklaştırdınız. Ve hâlâ hiç bir ödün vermiyor, bir anlaşma için en ufak bir harekette bile bulunmuyorsunuz. Daha da öteye giderek, yalnız kaldığınızı bile bile, başka bir tehlikeli serüvene atılacağınız yolunda bir tehdidi tekrarlıyorsunuz: Ho Chi Minh'le; silah, diploması ve bağlılıkla kazanamadığınız güveni sağlayacağını umduğunuz bir anlaşma! Bugün buraya, birlikte yolun sonuna varmış olduğumuzu söylemeye geldim. Geri dönüp yeni bir yola sapmak için hâlâ zaman var. Ama geri dönmeyi kabul etmezseniz, o zaman

yalnız gidersiniz ve bu yolda sağ kalacağınızı da garanti edemez kimse!»

Hakkını vermek gerekirse, sözlerimi büyük bir rahatlıkla dinledi. Uzun bir süre gözlerini indirip manikürlü ellerini inceleyerek sustu. Konuşmaya başladığı zaman, sesi salt mantığın inandırıcı gücünü benimsemiş bir öğretmenin kuru konuşması gibiydi:

«Sayın Büyükelçi, başlangıç sözlerinizin açıklığına teşekkür ederim. Övgülerinizin ve dileklerinizin içtenliğine de inanıyorum. Bu nedenle ben de sizinle açık konuşmaya çalışacağım. Bana ayaklanmalardan, komplolardan ve bölünmelerden söz ettiniz. Bunların varlığından haberliyim. Ve bunlara katılan insanları sizden daha iyi tanırım. Ama şöyle bir çevrenize bakın. Başta kim var? Ben! Rahat değilim, kabul ediyorum. Kaygısız da değilim. Ama ben oturuyorum başta! Savaş bölgelerinde savaşın yönünü kimin buyrukları çiziyor? Benim! Bunu kabul edersiniz sanırım.»

«Evet ederim. Ancak...»

Bir elini havaya kaldırarak sözümü kesti. «Hayır, bekleyin lütfen! Benim inançlılığıma ve dürüstlüğüme güvendiğinizi söylediniz. Aynı sözleri General Dao için, General Khiet için ya da Kuzeydeki dostum General Tho için söyleyebilir misiniz? Bu adamlar hakkında, kendi söyledikleri ya da başkalarından duyduklarınız dışında ne biliyorsunuz? Hepsi iyi askerlerdir, evet! Ama iktisatçı? Yönetici? Maliyeci? Eğitimci? Bunların hepsi olabilirler mi? Ben bu adamlarla birlikte yaşadım; onlarla birlikte Fransızlara ve Japonlara karşı komplolar hazırladım. Onları tanırım ben! Size derim ki, Kuzeydeki Giap bunların elli tanesine bedeldir ve siz bunlarla bir hükümet kurabileceğinizi sanıyorsunuz! Siz, General Tol-

liver'e kendi görevinizi verir misiniz? Ya da onu Amerika Birleşik Devletlerine Başkan seçer misiniz? Bir onların banka hesaplarına bakın, bir de benimkine! İnanın ki ben onlardan daha yoksulum. Benim parmaklarıma sizin dolarlarınız bulaşmadı. Ama onların avuçları dolu! Siz ne istiyorsunuz, Sayın Büyükelçi; ne istiyorsunuz?»

«Anlaşmazlıkların giderilmesini. Sizinle Budistler arasında; sizinle generaller arasında! Dilerseniz aracı olarak hizmet etmeye hazırım.»

«Size anlatmaya çalışıyorum ki, Sayın Büyükelçi; bu Batının yöntemidir. Bizim değil. Sizin aracı olmanızdan büyük sevinç duyar onlar. Yumuşak ve anlayışlı görünürler, içlerinden de şöyle derler: 'Cung yenildi demektir. Amerikalılardan yardım istemek zorunda kaldı. Böylece, bugün elini ister, yarın kolunu kaparız!'"»

«Belki bu bile isyan ve ayaklanmadan iyidir.»

«Hayır!»

«Niçin hayır?»

«Çünkü her ödün yeni bir baskı doğurur ve bunlar ard arda sürer gider. Yavaş yavaş çürümektense, bir tek güç denemesi yapmak daha iyidir.»

«Bunu yapacak kadar ayakta kalamayabilirsiniz.»

«Ben yıkılırsam, Sayın Büyükelçi; Amerika'da Güney Vietnam'dan çıkar gider! Siz garip insanlarsınız. Dostlarınızı üzüm tanesi gibi yiyorsunuz, sonra da acı diye kabuklarını tükürüp atıyorsunuz.»

«Öyleyse söyleyin bana, Sayın Başkan. Ne yapmak istiyorsunuz?»

«Çok basit. Savaşmak istiyorum. Savaşı sona erdirip halkıma barış getirmek istiyorum.»

«Bunu sağlamanıza yardım etmek için biz buradayız.»

«Siz öyle sanıyorsunuz. Gerçekte, elimize silah

verip sonra da çarpışma isteğimizi öldürüyorsunuz. Batılı bireycilik ve bizim sindiremeyeceğimiz özgürlük fikirleriyle halkı uyutuyorsunuz.»

«Öyleyse sorumu tekrarlayayım. Ne istiyorsunuz?»

«Bana silah, para, araç, uçak verin, savaşı çok kısa sürede bitireyim. Ama siz ve yurtdaşlarınız gitmelisiniz.»

«Yapamayız. Biliyorsunuz bunu. Çok fazla bağlanmış durumdayız.»

«Demek ki aslında Fransızlar gibisiniz. Dost olduğunuzu kanıtlamak için, bir ayağınız her zaman oturma odasında olsun istiyorsunuz. Bu eski biçim sömürgecilikten başka nedir ki?»

«Bir şey daha var, Sayın Başkan. Size verdiğimiz silahların kendi halkınıza çevrildiğini gördüm. Buna göz yumabilir miyiz?»

«Ama generaller aynı Amerikan silahlarıyla beni öldürmeye geldikleri zaman göz yumacaksınız, öyle değil mi? Yoksa tetiği Harry Yaffa mı çekecek?

«Bu verimsiz bir tartışma, Sayın Başkan. Gerçekleri hesaba katmayan bir tartışma. Hak vermiyorsunuz, anlaşmaya yanaşmıyorsunuz, aracı istemiyorsunuz. Silahlarımızı ve paramızı istiyor, bizi istemiyorsunuz... Böylece bütün kapılar kapanıyor, birinin dışında...»

«Neymiş o?»

«Çekilebilirsiniz. Ya da sizin başkanlığınızda bir Hükümet Komitesi kurulmasına razı olabilirsiniz.»

«Çekilmek mi?» Gerçekten şaşırmişti. «Cumhuriyetçiler politikasını beğenmiyorlar diye, siz kendi Cumhurbaşkanı'nızın çekilmesini istiyor musunuz?»

«Aslında istiyoruz, her dört yılda bir!»

«Yapmayacağım bunu! Asla! Bao Dai(*) gibi çekilip bu ülkenin yıkılmasına seyirci kalamam!»

«Demek ki, gizlice açmaya çalıştığınız bir tek kapı dışında, bütün kapılar yine kapanıyor. Kuzeye açılan kapı!»

«Buna şaşıyor musunuz, Sayın Büyükelçi?»

«Hem de çok şaşıyorum. Bunu akıl almaz bir çılgınlık olarak görüyorum.»

«Neden çılgınlık olsun?» Acı bir tavırla gülümsemi. «Amerikalılar beni yenemedi. Bu açgözlü generallerim de yenemeyecekler. O halde Ho Chi Minh'le yapacağım bir anlaşma neden yıksın beni? Hiç değilse ikimiz de aynı dili konuşuyoruz.»

«Tanrı aşkına, istediğiniz bu mudur?»

«Hayır. Bu ancak sizin beni zorlayabileceğiniz bir şeydir.»

Daha bir saat kadar Cung'la boğuştu, ama inandıramadım. Hiç bir şey vermiyor, hiç bir şey değiştirmiyor ve hiç bir pazarlığa yanaşmıyordu. Sonunda sordu:

«Şimdi ne yapacaksınız, Sayın Büyükelçi?»

«Durumu Washington'a bildirip talimat bekleyeceğim.»

Omuz silkti, yerinden kalkıp kitaplığın yanına gitti ve ciltler arasında aradığı kitabı buldu. Sayfaları çevirdikten sonra gülümseyerek yanıma geldi.

«Siz Japon işi şeylerden hoşlanıyorsunuz, Sayın Büyükelçi. Burada sizi ilgilendireceğini sandığım bir şey var: Japonya'nın üç büyük bilgini, inatçı bir guguk kuşuyla karşı karşıya kalmışlardı. Nobunaga; 'Ötmezse guguk kuşunu öldüreceğim', dedi. Hideyos-

(*) Bao Dai : (1913 -) Önce Annam İmparatoruydu (1925 - 1945). Vietminh yönetimindeki devlet 1945'de kurulunca tahtını bıraktı. 1949 ile 1955 yılları arasında da Vietnam Devlet Başkanlığı yaptı.

hi; ‘Ondan  tmesini isteyeyeğim,’ dedi. Iyeyasu ise; ‘Guguk kuşunun  tmesini bekleyeyeğim,’ dedi... İşte bilmece bu, Sayın Büy kelęi. Hangisi haklıydı?.. Ve siz bunlardan hangisisiniz?»

BÖLÜM DOKUZ

O AKŞAM saat altıda, elçiliğin ses geçirmeyen konferans odasında olağanüstü bir toplantı düzenledim. Bu toplantı, herkesin müziğini kusursuz öğrenmiş olması, sonuna kadar her notayı teker teker doğru çalması gereken son provaydı. Bense, her notasına, duraklamasına ve uyumuna varana kadar bütün besteyi ezbere bilmesi gereken orkestra şefiydim. Ben olmazsam yalnızca bir saçmalık ve ses karmaşasına dönüşebilecek bir besteden, anlam ve uyum yaratmak zorundaydım. Bu orkestranın karşısına bundan önce bir kez daha çıkmıştım: Saygon'a geldiğim gün. O zaman hepsi çekingen ve ihtiyatlıydılar. Şimdi değişmişlerdi. Saygon Senfonisinin dağınık bestesini söktüğümü görmüşlerdi. Bestenin kötü, çalışın uyumsuz olduğunu onlar da biliyorlardı, ama hiç değilse ritmi yakalayabilmiş ve çevreden gelen ısıklara, yuh seslerine rağmen sürdürebilmeyi başarmıştım. Üstelik bu akşam bana her zamankinden daha çok gerek duyuyorlardı.

Herkesin oturup kağıtlarını düzenlemesini beklerken, kendimi bu orkestra ve orkestra şefi övgüsüyle oyalıyordum. Ama her benzetme gibi bu da, hem bir uyuma hem de bir çelişkiye dayanıyordu. Çelişki şuydu: Besteyi son notasına dek kusursuz çaldırırsam bile, yine de gerçek doğruluğunu garanti

edemeyecektim. Çünkü ortaya çıkan müzik mutlaka bana özgü ve özel bir müzik olacaktı. Flütten biraz daha fazla ses, trompeti biraz yavaşlatma, kemanlarda bir yanlış titreşim, timpanilerde biraz daha canlılık... ve bestecinin mezarda kemikleri sızlayacaktı belki! Ama maestronun yanlışını kim yüzüne vurabilir? Çünkü işte, notada böyle yazıyor. Dinleyicilerse dinliyorlar, ama hiç bir ayırım yapma yetenekleri yok. Öyleyse nota sehпасına tık tık, vuralım; fısıltılar dinsin ve ilk notayla başlayalım!...

«...Baylar, burada toplanmamızın nedenini biliyorsunuz. Politik bir bunalımın içindeyiz; belki de çok yakında askerî bir bunalımla yüz yüze geleceğiz. Ben, Washington'a rapor verip tutulacak bir yol önermek ve benim önerime uysa da uymasa da, onların buyruklarını yerine getirmek zorundayım... Bu akşam burada söylenecek her söz, Washington'a gidecek rapora alınacak. Kabul etmek ya da geri çevirmek Washington'un hakkı olduğu kadar, fikirlerinizi ileri sürmek de hepinizin görevidir. Şimdiki durumu anlatayım...»

Önce Başkan Cung'la yaptığım son görüşmeye kadar olanları anlattım. Sonra Tolliver'in kurmaylarıyla Politik Bölümden Bay Boettiger; Tayland, Laos, Kamboçya ve Güney Vietnam konusunda askerî bir durum özeti verdiler. CIA adına Yaffa konuştu. Harekât Misyonundan Hennebury, sivil yardım programlarında hükümetle birlikte çalışanların görüşlerini anlattı. Son olarak ben de türlü çözüm yollarını özetledim.

«...Benim gördüğüm kadarıyla, aralarında seçim yapacağımız yollar bellidir. Ya sessizce bir kenarda oturup olayların kendi başına hız kazanmasını izleriz ya da bir hükümet değişikliğine taraftar olduğumuzu ve başarılı yarışmacıyı paraca destekleyece-

ğimizi açıkça belli eden bir müdahale yaparız. En basit deyimiyse bu, Cung'la askerî cunta arasında yapılacak bir seçimdir. Şimdi baylar, lütfen fikirlerinizi söyleyin ve kayda geçirelim... General Tolliver?»

«Bu, beklemekle eyleme geçme arasında bir seçimdir, Sayın Büyükelçi. Ve ben eyleme geçelim derim. Ülkenin her yanına dağılmış yirmi binden çok askerim ve yığınla stratejik malzemem var benim. Orduda bir isyan ya da generallerin ayaklanması, bunları Vietkong saldırılarına hatta Güney Vietnamlılar arasındaki kavgalara karşı açık ve savunmasız bırakır. Bence hiç birimiz böyle bir tehlikeye giremeyiz. Cung'la generaller arasında açıkça bir seçim yapmamı istiyorsanız, ben generalleri seçerim. Çünkü bence Cung her geçen gün etkisini biraz daha yitiriyor. Eninde sonunda alaşağı edilecek. Daha sonraları, ordu isyanlarla parçalanınca olacağına, şimdi ordu bir bütün halindeyken olması daha iyidir.»

«Teşekkür ederim, General. Şimdi de Harekât Misyonunun görüşünü öğrenelim. Bay Hennebury?»

«Nedenlerimiz biraz değişik olmakla birlikte, korkarım ben de General Tolliver'in görüşündeyim. Bu ülkenin ekonomisini kurmak ve halka endüstride örgütlenmesini, tarımı, ticareti, kamu hizmetlerini, eğitimi ve daha bir sürü şeyi öğretmek için on yıldır uğraşıyoruz. Bizim de ülkeye dağılmış çok adamımız var; bunların korunması gerekir. Ama en önemlisi, bütün bu gerçek ilerlemeyi, Amerikan işbirliği ve iyi niyetinin bu kanıtlarını, bütün bu üretim kapasitesini, Başkan Cung'la Ho Chi Minh arasında çürük bir anlaşmanın ellerine bırakamayız. Yeni rejim bize daha az tehlikeyle, halkı birleştirmek ve yeniden eğitmek için daha uzun süre verebi-

lecekse, bence böyle bir rejimi desteklemeliyiz.»

«Bay Boottiger?»

«Bana bu seçim çok katı ve sert görünüyor. Salt politik bir görüşle, Cung rejimi daha çok iş çıkarabilir. Tabii Cung anlaşılmaya yanaşırsa! Buna karşılık bir generaller cuntasının ne gibi bir politik görüş ortaya koyacağını, yazık ki bilemiyoruz. Bu nedenle, gene politik açıdan, hiç değilse tanıdığımız bir musibeti seçmek daha doğru olur... Madalyonun öteki yüzündeyse, bildiğiniz gibi, görüşmelere yanaşmayan Cung'la tasarlanmakta olan ayaklanma var. Bu nedenle, ister istemez bir rejim değişikliğine taraf-tar olmak zorundayız...»

«Bay Yaffa?»

«Her politik eylemin tehlikelerini ölçüp biçmek CIA'nın görevidir. Kanımızca Cung rejiminin tehlikeleri gerçekten ciddidir ve her geçen gün daha da ciddileşmektedir. General Khiet'in başkanlığında bir askerî cunta, ilk olarak Budistlerin, işçi sendikalarının ve ordunun desteğine sahip olacaktır ki, bu da Cung'un şu anda elinde tuttuğu olanaklardan çok fazladır. Bu nedenle biz General Khiet'in desteklenmesini salık veriyoruz.»

«Bay Adams?»

Normal zamanlarda Adams, akıcı ve kolay konuşan, sağlam bilgilere dayanan ve bunları dinleyicilerinin önüne iskambil kağıtlarından yelpaze gibi açıveren sihirbaza benzer bir konuşmacıydı. Ama bu akşam bir türlü söze başlayamıyordu. Yüzünün sarı ve yorgun olduğunu gördüm. Acaba sıtma ya da sarılığa mı yakalanıyor, diye düşündüm. Her zaman duru ve keskin olan sesinde bu akşam hırıltılı bir ton ve güçlkle bastırılan bir öfke seziliyordu.

«Fikirlerimizi belirtmenin görevimiz olduğunu söylediniz, Sayın Büyükelçi. Korkarım ki benim gö-

rüşüm pek beğenilmeyecek. Ama yine de görevimi, benden beklendiği gibi yapacağım. Şimdi sırasıyla görüşlerimi açıklıyorum: Anlamı üzerinde herhangi bir kuşkuyla yer vermemek için yazılı kağıttan okuyacağım.

«Madde bir: Bence Cung rejimiyle, bir işaret ya da parola vererek başlatacağımız darbe arasında kesin bir seçim ortaya koymakla, Büyükelçi çok ciddi bir yanılığa düşmektedir. Böyle bir seçim yapmamalıyız. Washington da böyle bir seçim yapmamalıdır, çünkü bunu yapmak için hiç bir ahlâkî ve yasal hakkımız yoktur...»

Şu elli sözcükle odaya bir ölüm sessizliği ve neredeyse hayvansal bir gerilim yayıvermişti. Herkesin gözü Adams'ın üzerindeydi. Aynı sert ve kasıtlı biçimde konuşmasına devam etti:

«Madde iki: Bizim durumumuz açıktır. Buraya askerî ve sivil yardım, eğitimi ve örgütlenmeyi sağlamak için çağırıldık. Bunları verdik. Bağımsız bir ulusun iç politikasına karışma hakkınıysa, ne biz istedik ne de bu hak bize verildi. Bir grup askerî komplocuya gizli ya da açık güvenceler vererek bu karışmayı yaparsak, biz de bu komploya ortak oluruz. Bir rejim değişikliğinden çıkar sağlayacak gibi görünsek bile, sonunda bir yararımız olmayacaktır. Kendi durumumuzu yıkmış ve ulusal amacımızın dürüstlüğüne yadsımış olacağız.

«Madde üç: Bir bunalımın içindeyiz, evet. Bu bunalım tehlikelerle doludur. Ama hükümetin devrilmesine, sessiz ortaklar olarak kendimizi bulaştırırsak, çok daha büyük bir tehlikeye atılıyoruz demektir. Darbe sırasında Cung ya da hükümet üyelerinden herhangi biri öldürülecek olursa, bu bizi politik bir cinayetin suç ortağı yapacaktır. Ve tarih bunu bize hiç bir zaman unutturmayacaktır.

«Madde dört: Bizim müdahalemiz olmadan bir darbe yapılır ve ardından dengeli bir hükümet kurulursa, ne kendimiz ne de temsil ettiğimiz ülkenin onurunu zedelemekten bu hükümeti bir olgu sayarak tanımakta özgür kalırız.

«Son madde: Uzun yıllardan beri Dışişlerinde görevliyim. Buna rağmen, Büyükelçimiz müdahaleyi önerirse başka bir yere atanmamı istemeye karar verdim. Washington, Büyükelçinin önerisini onaylarsa, o zaman Dışişlerinden ayrılmak zorundayım. Çünkü, bence ahlak açısından yanlış, tarih açısından çürük ve bütünüyle onursuz olan bir politikanın uygulanmasına hizmet edemem.»

Bütün hayatım boyunca duyduğum konuşmaların en akıllıcası olmasa bile, en cesaretlisi olduğundan kuşku yoktu. Bu konuşmanın, Mel Adams'a nelere mal olduğunu biliyordum. Gün gelip sözünü tutması gerektiğinde nelere mal olacağını da biliyordum: Bütün bir meslek ve hayat alışkanlığına. Gene de büyük bir öfke duydum birden Mel Adams'a, kendime, odanın boş sessizliğine, meslektaşlarımla yüzündeki utanca. Oysa bir görev saymalarını istemiştim özgür konuşmayı, açık fikirli olmayı. Bunları bulduğum zaman da, acı bir ilaç içmiş gibi yüzümü buruşturuyordum. Ama duygularımı saklamak ve nezaket benim meslek araçlarımdandı. Şimdi de yorum yaparak ya da kınayarak kendimi küçük düşürecek değildim. Bir sonraki konuşmacıya döndüm:

«Geriye kalıyor, kent içindeki bir askerî hareket sırasında Amerikalı personelin ve ailelerinin güvenliği konusu. Bay Lanker?»

Konuşma bir buçuk saat daha sürdü, ama artık ayrıntılar üzerineydi. Verilen oylar sayıldı. Çoğunluk eylem ve yeni bir başlangıcı destekliyordu. Saat dokuzda toplantıyı kapatarak, Washington'a gidecek

raporu Anne Beldon'a yazdırmak üzere doğruca bü-roma gittim. Uzun bir yazı olmadığı halde, Elçiliğin haberleşme servisine gönderene kadar tam üç saat uğraştım. Bu satırları yazarken raporun bir kopyası önümde duruyor. İlk bölümü, bilinenlerin gözden geçirilmesine ayrılmış. Şimdiki daha olgun dönemimde bile bunları doğru ve ayrıntılı buluyorum. İkinci bölümdeyse danışmanlarımla fikirleri özetlenmiş. Bu da toplantının ayrıntılı tutanağına tıpatıp uyuyor. Bununla birlikte, içinde bir tek cümle var ki, aradan zaman geçtikten sonra okunduğunda, benim suçsuzluk bildirilerime gölge düşürüyor.

«...Bay Mel Adams, bizden gelecek bir müdahalenin yasa dışı olacağını ve ulusal amacımızın dürüstlüğüne ters düşeceğini, aynı zamanda bizi politik bir cinayetin suçortacı yapacağını çok kesin sözlerle belirtti. Kuramsal olarak, bu görüşü ben de güçlü bir şekilde savunabilirim. Ne var ki, bu güç savaşının katı gerçekleri karşısında, hesaplı bir eylemsizlik ve ülkücülük, bence bizim kaldıramayacağımız bir lüks-tür...»

Raporun son bölümünde benim çıkardığım sonuçların ve önerilerimin bir özeti yer alıyor.

...Böylece açıkça görülmektedir ki, varacağımız her kararda kuşku ve tehlike bulunacaktır. Çünkü bütün hesaplarımız eksik bilgilere ve sallantılı bir güç dengesine dayanmaktadır. Oysa, karar vermeyi erteleyecek olursak olaylar, bizim başa çıkabilme yeteneğimizi aşabilir... Bu yüzden büyük bir kuşkuyla, ama tutulacak başka bir yolun yokluğu karşısında size şu önerileri sunmak zorundayım: Cung rejimini desteklemeye devam ederek ayaklanma, düzensizlik ve taktik yönden yalnız bırakılma tehlikesini göze almak ya da generallere destek olarak ülkeye, iç an-

laşmazlıklarını giderme ve bir ölçüde birlik sağlama olanağını vermek.

Kişisel kanıma göre, Cumhurbaşkanı Cung artık öğüt dinlemeyecek bir durumdadır ve onunla işbirliği yapmamız olanaksızdır. Kendisinin şimdiki ya da geleceğe ilişkin politikalarına ortak olmamız da düşünülemez. General Khiet ve arkadaşları, bir darbe halinde Cung ve görevlilerinin canlarını korumaya çaba göstereceklerini söylemişlerdir; ama kesin bir söz verememektedirler ki ben de, verebileceklerini sanmıyorum. Çünkü Cung, kendine bağlı güçlerle son bir direnme hareketine kalkışabilir. Böylece, zaten tehlikelerle dolu bir durumda bu tehlikeyi de göze almak zorundayız.

Son olarak, daha önceki haberleşmelerimizde de belirttiğim bir noktayı tekrarlamak zorundayım: Ben de, sizin için bu tehlikelerden biriyim. Değerlendirmelerim yanlış olabilir, ama bunlar elde edebildiğimiz bilgilere dayanılarak yapılmıştır. Elimden geldiğince yerine getirmeye çalışacağım talimatınızı bekliyorum.

Maxwell Gordon Amberley

Sonunda olan olmuştu işte. Yazının son taslağını dikkatle okudum ve imzaladım. Mesajın üzerine yazmak için saata baktım. Gecenin biri olmuştu. Zamanın uğursuz bir uzantısı, hayalle gerçek arasında bir boşluk olan, on üçüncü saat. Mesajı Anne Beldon'a verirken, cılız bir şaka yaptım.

«Ne yazdıysam yazdım işte! Yolla gitsin, Anne. Sonra da gidelim buradan artık!»

Kaygılı ve şaşkın gözlerle bir an yüzüme baktı, sonra dönerek odadan çıktı. Bir sigara yaktım, ama tadı acı geldi ve söndürdüm. Sonra banyoya giderek ellerimi yıkadım.

O gece yine düş gördüm. Dekor aynıydı: Düz ve bomboş, aydınlık bir yer. Ama bu kez, danseden biçimler ve duvarlar yoktu. Parlak gökyüzü, düz toprak ve ben. Sırtımda bir Japon sabahlığı ve beyaz çoraplar vardı; ellerimi kucağımda kavuşturmuş, öğrenme duruşunda oturuyordum. Muso Soseki'yi beklediğimi ve gelince bana büyük bir sır vereceğini biliyordum. Yalnız kalmamın uzun süre gecikmesinin hiç önemi yoktu. Dinginlik ve disiplin, gizli bir bilgelik elde edebilme karşılığında ucuz bir bedeldi.

Gözlerimi yumdum ve kafamı, dolmayı bekleyen boş bir kap durumuna getirdim. Öğretmenimin bunu beğeneceğini ve beni öveceğini biliyordum. Uzun bir süre sonra, karşımda Muso Soseki'yi bulacağım umuduyla gözlerimi açtım. Toprak yine bomboştı. Yalnız karşımda, tozlu boncuklara benzeyen donuk gözleriyle bana bakan kahverengi, küçük bir kuş duruyordu. Sessiz geçen bir dakika boyunca birbirimize baktık. Kuş, sanki karşısında duran, sabahlık ve beyaz pamuklu çoraplar giymiş bu görüntünün ne olduğunu anlamak istercesine başını bir o yana bir bu yana eğiyordu.

Yalnızdım; onunla konuşmak istedim, ama bana karşılık vermedi. Bunu doğal karşıladım, çünkü ya benim dilimi bilmiyordu ya da söyleyecek yararlı bir sözü yoktu. Sonra ondan ötmesini istedim. Beni inceleyerek karşımda öylece duruyordu. Işıkla küçük bir ezgi çaldım ve elimle tempo tuttum. Ne ötüyor ne de dansediyordu. Bir süre sonra ıslık çalamaz oldum, çünkü ağzım kurumuştu. Önemli bir kişi olan bir büyükelçinin kolay kolay yapmayacağı şeyi yaptım ve kuşa yalvardım. Kahverengi küçük kuş yine ötmedi. Ben de yeniden düşüncelerime dalıp kuşu unutmaya karar verdim. Ama gözlerimi açtığımda, sessiz ve soru dolu bakışlarla hâlâ karşımda duru-

yordu. Tekrar yalvardım ona. Ötmedi. Ellerimle tempo tutarak neşeli bir müzik çaldım ıslıkla, kuşu heveslendirmek için. Tek bir ses bile çıkarmadı. Ben de elimi kaldırdım ve şak diye kafasına indirdim. Elimle düz toprağın arasında kemiklerinin kırıldığını, bedeninin titrediğini duydum. Ama elimi kaldırdığım zaman altında hiç bir şey, bir tek tüy bile bulunmadığını gördüm. Sonra yavaş yavaş ve yakınma dolu bir sesle ağlamaya başladım, çünkü yapayalınızdim ve benim için ötecek bir kuş bile yoktu...

Kahvaltıya indiğimde gözlerim kızarık, bedenimin her kemiği sızılar içindeydi. Anne Beldon elçiliğe gitmişti bile, ama kahya, oturma salonunda Mel Adams'ın beni beklediğini söyledi. Adams'a yeniden öfkelenemeyecek kadar yorgun olduğum için, onu da kahvaltıya çağırdım. O da uykusuz bir gece geçirmişe benziyordu, ama durgun bir hali vardı. Ben kahvaltımı isteksiz bir halde gevelerken Adams bir kahveyle sigara içti, sonra da geliş nedenini söyledi.

«Dün akşamki sözlerimde hiç bir kişisel yan olmadığını söylemek istiyorum, efendim. Bana her zaman çok iyi davrandınız. Size büyük saygım var ve minnet borçluyum. Ama dün akşamki resmî bir toplantıydı. Hepimizden teker teker fikir vermemiz istendi. Ben de inandığım gerçekleri söylemekten başka şey yapamazdım.»

«Bunu anlıyorum, Mel. İnançlarını söyleme biçimin pek sevindirmedi beni. Hâlâ da memnun değilim. Bana karşı biraz daha yumuşak davranabilirsin.»

«Bunun için şimdi buradayım, efendim. Sert konuşmamdan ötürü özür dilemeye geldim. Sözlerimi daha yumuşak bir biçime sokabilirdim. Sizi, söyleyeceklerime karşı hazırlamak için başbaşa olduğumuz bir ânı seçebilirdim. Ama galiba korktum.»

«Benden mi korktun, Mel?»

«Hayır efendim. Kendimden herhalde. Mesleğin, kendini kurtarıp güvenlik içinde bir muhalif olarak kalmayı böylesine kolaylaştıran incelik ve nezaketinden. Ama burada artık kendimi güvenlik içine almaya cesaret edemedim. Bütün gemilerimi ve köprülerimi yakıp, inancım üzerinde durmak zorundaydım.»

«Gerçekten inanıyor musun, Mel? İçtenlikle?»

«İnanıyorum.»

«Bunu benimle tartışmak ister misin?»

«Hayır efendim. Şu anda tıpkı Martin Luther gibiyim. ‘Yerim burasıdır, başka türlü yapamam’... Ama beni bağışlamanızı isterim.»

«Bağışlıyorum, Mel. Umarım, benim inancımın da içten olduğuna inanırsın.»

«İnanıyorum, efendim.»

«Şimdi ne olacak, Mel?»

«Washington’a neyi salık verdiğinizi söyler misiniz bana?»

«Generallerin desteklenmesini.»

«Öyleyse başka bir yere atanmamı istersem kusura bakmazsınız.»

«Kendi iyiliğin için bunu yapmam gerek, Mel. Ben isteğini onaylarım.»

«Teşekkür ederim, efendim. Bir süre için çok yüklü olacaksınız iş yönünden. Sorumluluklarımı üzerimden atmak istemiyorum. İşe devam ederim, dilerseniz.»

«Geniş düşünürsek, Mel, bence senin hastalanman daha iyi olur. Seni bir süre evde tutacak diplomatik bir karın ağrısına yakalanabilirsin pekâlâ.»

«Eğer sizce uygunu buysa, efendim, tabii.»

«Bence durum bunu gerektiriyor, Harry Yaffa olsaydı böyle derdi!»

Bu sözüme güldü ve aramızdaki gerginlik yumuşadı. Ona yeniden kahve koydum, sigaralarından birini alarak yaktım ve bir süre ikimiz de konuşmadan, ıslak çimenlerde solucan avlayan mayna kuşlarını seyrettik. Derken Adams çekinerek konuştu: «Yersiz kaçmazsa bir şey önermek istiyorum.»

«Söyle.»

«Washington generalleri desteklemeye karar verirse, bence onlarla bir anlaşma yapmalısınız. Cung, sağ salim teslim alınıp ülkeden dışarı çıkarılmak için bizim elçilik görevlilerine verilmeli.»

Bunu bir süre düşündüm ve doğru bulmadım. «Buñu yapamayız, Mel. O zaman ayaklanma Amerikalıların tezgahladığı bir iş haline gelir.»

«Zaten öyle!»

«Ama bizdeki bilgilerin hepsini elde etmedikçe kimse bunu kanıtlayamaz! Cung'u teslim alıp sürgüne götürmeyi üstlenirsek, tıpkı Napolyon'u Saint Hélène adasına götüren İngilizlerin durumuna düşeriz. İntikam duygusuyla hareket eden eski usul sömürgecilik! Bu sıfatı nasıl taşıyoruz?»

«Katil sıfatını taşımaktan daha mı güç bu?»

«Cung'un öldürülmesi, göze alınması gereken, ama kesin olmayan bir tehlikedir. Biz nasıl istemiyorsak onun ölmesini, generallerin de istediğini sanmıyorum.»

«Ama onun ölmesi, mutlaka çok işlerine gelir.»

«Bu da kesin değil.»

«Lütfen efendim! Ben sizi ve elçiliği, hattâ ülkeyi bu kesin olmayan şeyden kurtarmaya çalışıyorum!»

«Senin önerdiğin yolla bu sağlanamaz.»

«Öyleyse başka bir biçimde söyleyeyim: Cung bizim elçiliğe sığınmak isterse, ona bu hakkı tanıyacak mıyız?»

«Evet.»

«Onun ülkeden sağ salim çıkarılması için diretecek miyiz?»

«Evet, ama bunu garantileyemeyiz tabii.»

«Demek öyle!.. Anlaşıldı efendim!» İskemlesini iterek ayağa kalktı. «Kahveye teşekkürler. Sizinle düşman olmadığımıza da çok memnunum. Elçiliğe gidip kağıtlarımı toparlayayım. Sonra da sözünü ettiğiniz karın ağrısı için doktora başvururum.»

Mel Adams gittikten sonra kahve kalıntılarının başında bir süre oturdum ve kendimi onun kişiliğiyle karşılaştırmaya çalıştım. Mel Adams'ın Büyükelçilik görevi için çok kuru bir insan olduğunu söyleyerek onu kınayanlar bir bakıma haklıydılar. Birinci sınıf bir pazarlıkçı olmak için gerekli yöneticilik gücünden, o namussuzluk ve fırsatçılık çizgisinden yoksundu. Mesleğin geçici zaferlerine kanmayacak kadar duru görüşlü bir kafası vardı. Olasılıklar sanatını uygulamayacak kadar, ilkelerine bağlıydı. Her ikisi de insan kaniyla ölçüldüğü zaman bile, kârını ve zararını hesaplayacak ilgisizlikle karamsarlık yoktu onda.

Uluslararası diplomasinin esnek dünyasında tehlikeli bile olabilirdi. Tıpkı, orduların peşinden gelen döküntü takımı, suçsuzların etiyle beslenen akbaba gibi beklerken, kötülükten habersiz, kötü güçlere karşı çocukça bir savaş açan yalnız bir din adamı gibi.

Bir başka anlamda, yitirilmeyecek kadar az rastlanan bir insandı. Çağımızda vatanseverler ödüllendirilmiyordu. Bunlar, prenseslerinin onuruna el süren herkesi kıskanan budala aşıklardı. Sevdikleri hoppa ve açgözlü olsa bile, yine de onun temiz erdemini savunan şövalyelerdi. Bu tutkulu kişiler olmasa, biz gerçekçiler ve akıllılar, gerçekten yoksun kalırdık.

Bizler köprülerimizi yakmayız, ama Tanır bilir ya, onları sattığımız çok olmuştur. Bizler kahraman değiliz, çünkü kahramanlık efsane alıp satanların dışında herkes için dertli ve gereksiz bir iştir. Bizler dokurklardan gerçekleri haykıramayız hiç, çünkü gerçeklerden yüz çevirip ucuz peygamberlere ve kahve fallarına yönelmişiz... Tek üzüntümüz, ülkemize armağan edecek bir canımızın olmasıdır! Öyleyse neden onu da enayilik uğruna tehlikeye atalım?..

Çimenlikte mayna kuşları hâlâ otları karıştırıyorlardı, çünkü birazdan toprak güneşte sertleşecek ve yem bulmak güçleşecekti. İşte bu yüzden, erken davranan kuşlar solucanları topluyordu ve bu yüzden diplomasinin karanlık dünyasında kahramanlar bir sorun oluyorlardı. Bu karanlık dünyanın insanlarından biri olduğumu en iyi anladığım an, büroma girip de, Dışişleri Bakanlığından gelen, Güney Vietnam'ın Ulusal Kurtuluş Günü onuruna verilecek bir akşam yemeğinin yaldızlı davetiyesini masamın üzerinde bulduğum an oldu. Kıdemli diplomat olarak benim Başkan Cung onuruna, onun Dışişleri Bakanının da Amerika Birleşik Devletleri Başkanı onuruna kadeh kaldırmamız gerekeceğini düşününce bu acı güldürüyü daha iyi anlıyordum. Tam Toulouse-Lautrec'e göre bir sahne olacaktı. Keşke hayatta olup bu ânı resimle canlandırabilseydi, diye düşündüm. İşte bakın! Biraz kavga ederiz, birbirimize ihanet ederiz, ama gene de dostuz biz, değil mi ya! Müzik çalıyor; hanımlar prensesler gibi giyinmişler, yemekte şampanya var, söylevler verilecek, belki de yemek dağılmadan önce dans edilecek. Savaş, kısıtlayıcı kurallar ve moralimizi kırıcı tehditler olmasa o zaman mutlaka dansederdik... Ama hiç değilse söylevler iyi olacak... Ara sıra ortaya çıkan anlaşmazlıklarımıza rağmen, komünist diktatörlüğe karşı gene dostuz... Sa-

yın Cumhurbaşkanınız, Sayın Cumhurbaşkanımız... Sayın elinin körü! Bu söylevi verirken bile yalan olduğunu bilecektim. Cung da bilecekti. Süslü üniforması içinde General Dao da bilecek, gülümseyerek şampanyasını yudumlarken beni de kendilerinden sayacaktı.

Harry Yaffa, Washington'dan bir haber olup olmadığını sormaya geldiğinde davetiye hâlâ elimde duruyordu. Kesin bir haber için daha çok erken olduğunu ve bu ara olsa olsa Dışişleri, Savunma Bakanlığı ve Beyaz Saray'ın incelemesi süresince bekleme emri gelebileceğini söyledim. Bununla birlikte, Yaffa'nın hemen kararlaştırmak istediği bir konu vardı. Washington generalleri desteklemeye karar verirse parola nerede ve nasıl verilecekti? Davetiyeyi masanın üzerinden Yaffa'ya uzattım. Gülümseyerek okudu. Bu gibi alaylı durumlardan özel bir zevk duyuyordu; ben de bu durumlara dayanmak zorunda olduğuma göre, hiç değilse zevk almayı öğrensem iyi olacaktı. Yaffa'ya şöyle dedim: «İşte parola burada verilecek Bay Yaffa, tabii eğer verilecekse! Parola şu olacak: Kadehimi Güney Vietnam'ın kahraman halkı onuruna kaldırıyorum!»

Başını arkaya atıp büyük bir neşeyle güldü. «Çok güzel, Sayın Büyükelçi! Çok güzel! Bir kutlama töreni. Generallerden en az ikisi orada olacaktır. Belki dördü birden. Cung'un o hafta generalleri kandırmak mı, korkutmak mı istediğine bağlı bu. Bundan daha iyisi olamaz!»

Yeniden kahkahalar atmaya başladı. Anne Beldon, keyifsiz ve besbelli öfkeli bir halde odaya girdiğinde hâlâ gülüyordu. Anne, bir yığın yazıyı önüne koydu, başka bir tomar yazıyı kaptığı gibi kapıyı her zamankinden daha hızla çarparak odadan çıktı.

Harry Yaffa omuzlarını kaldırarak yan yan bana

baktı. «Aybaşısı var galiba, ne dersiniz, Sayın Büyükelçi? Pek keyifli değil bu sabah.»

«Ne zamandır geç saatlara kadar çalışıyor. Herhalde o da hepimiz gibi yorgun.»

Anne'in bana kızgın olduğunu sezmiştim, anlayışına ne kadar gerek duyduğumu anlatacak zamanı ve sözleri bulabilmeyi çok istiyordum. Ama Yaffa'nın benimle konuşmak istediği başka şeyler vardı. İlk kez onun varlığından memnunluk duyuyor, ona karşı dostça davranmaya hazır buluyordum kendimi. Artık çevremde ikide bir ne yapmam gerektiğini hatırlatan insanlar ve günah çıkartan rahipler istemiyordum. Kötü bir alışverişte iyi bir pazarlık yaptı diye insana hain damgası vurmayan profesyonellerin arasındaydım yine.

Yaffa koltuğuna yaslanıp biraz kasıldı. «Darbeden sonra Cung'un ne olacağı konusunda bir anlamaya vardık sanıyorum... Dünkü toplantıda bu konuyu hiç açmadım, çünkü açıkçası beni öyle kıştırdınız ki şimdi bile hiç bir konuda güvence veremiyorum. Şimdi durum şu: General Khiet, Dao, Tho ve dördüncü adam Thuyen'le konuştum. Hiç biri cinayet yükü altına girmek istemiyor. Ama bundan daha öteye, kendi aralarında anlaşmışlar. İyi bir topçu olan dördüncü adamın, General Thuyen'in ana tarafından Cung'la akrabalığı var. Komploya katılması istendiği zaman, cuntanın Cung'un canını garantilemesini şart koşmuş.»

«Harry! Şu berbat üç hafta boyunca duyduğum en iyi haber bu!»

Yaffa bu övgüyü duyunca memnunlukla gerindi, ama gene de uyarıcı bir hareketle elini kaldırdı.

«Sevineceğinizi biliyordum, efendim. Ama galiba iyi anlamadınız; bunda hiç bir kesinlik yok, çünkü

anlaşmaya Cung dahil değil. Direnmeye karar verirse, rastgele bir kurşun yiyebilir.»

«Tabii, bu normal. Ama olabilirse canlı yakalanması için emir verilecek, değil mi?»

«Generaller bunda kararlı. Ne gibi emirler verileceğini bilmiyorum, onlar da bana söylemiyorlar. Belki de bilmememiz daha iyidir...»

«Ben de öyle düşünüyorum. Bunu Washington'a bildirmeme razısın, değil mi?»

«Tabii.»

«Öyleyse hemen yapalım şu işi.»

Anne Beldon'u çağırarak Festhammer'e ek bir mesaj yazdırdım.

RAPORUMA EKTİR : CUNTA GENERALLERİNİN DARBE ANINDA CUNG'UN SAĞ ELE GEÇİRİLMESİNDE ANLAŞTIKLARINI CIA BANA BİLDİRDİ. BU ANLAŞMA CUNG AİLESİNİN YAKINI OLAN GENERAL THÜYEN'İN BASKISIYLA YAPILMIŞTIR. BİR ÇARPIŞMA KAZASINA KARŞI GÜVENCE VERİLEMEZSE DE, BU HABER UMDUĞUMUZDAN DAHA İYİDİR. AYNI ZAMANDA BU KONUDA ÇOK BÜYÜK ÇABA GÖSTEREN VE GÖREVİNİ BAŞARIYLA YAPAN HARRY YAFFA'NIN DA ÖVGÜYE DEĞER OLDUĞUNU BELİRTMEK İSTERİM.

AMBERLEY.

Yeniden yalnız kaldığımızda, Yaffa ciddiyetle söyle dedi: «Sizi iyi değerlendirememişim, Sayın Büyükelçi. Sandığımdan çok daha büyük bir kişi olduğunuzu söylememe izin verirsiniz herhalde.»

«İltifatına teşekkürler, Harry.»

«İltifat değil, efendim. Bu işler kolay değildir. Çocuklarla erkekler çabucak belli olur bu işte.»

«Sen bu işe nasıl girdin Harry?»

Bir an, soran bakışlarla yüzüme baktı sonra yine eski alaycı tavrını takındı.

«Herhalde doğuştan entrikacıyım. Yaptığım iş-ten hoşlanıyorum. İnsan yaradılışına, hattâ kendime bile fazla saygım yoktur. İnsanların en iyisi bile yarı uygar bir hayvandır. Bu nedenle kendisini hizaya sokmak için başında bir polise ve böyle uluslararası kumar oynarken hile yapmasını engellemek için benim gibi kişilere gerek vardır. Bana gelince! Ben iyi bir bekçi köpeğiyim, çünkü hiç bir konuda hayale kapılmam. En iyi arkadaşının gözü gümüş takımlarında değilse, o zaman mutlaka karındadır, diye düşünürüm ben. İnsanlar, kaldıracabileceklerinden fazla namuslu olamazlar. Hele iş cinsellik, iktidar hırsı ve zevke geldi mi, namus diye bir şey kalmaz. Ben de garip bir adam olduğum için hiç bir şey beni şaşırtmaz. Bu yüzden, kimsenin kızını seve seve vereceği bir adam olmasam da iyi bir ajan olabiliyorum.»

«Kendine güvenir misin, Harry?»

«Bir başkasına güvendiğimden çok kendime güvenirim, çünkü kendimi herkesten iyi tanırım ve herkesten daha az beğenirim.»

«Çok tatsız bir düşünce.»

«Bu dünya da tatsız bir dünya, Sayın Büyükelçi. Ama ben de kendime göre zevk alıyorum. Bu zevk tükendiği zaman eyvallah demesini de bilirim.» Kısa, kuru bir gülüşten sonra ekledi: «Mesleğimin kolaylıklarından biri. Zahmetsizce ölmenin çok yolunu bilirim.»

Yaffa gittikten sonra, Anne Beldon kalan yazıları yazmak için geldi. Solgun ve bitik görünüyor, bana karşı dikkatli ve resmî davranıyordu. Bir saat kadar çalıştıktan sonra kahve molası verdiğimizde, derdinin ne olduğunu sordum. Konuyu karıştırmayacak kadar açıksözlü olduğundan, dosdoğru konuştu:

«Bana bu soruyu sormamalısınız, efendim. Beni yanlış bir duruma düşürüyor. Ben bir sekreterim. Fikir yürütmeden görevimi yapmak ve düşüncelerimi kendime saklamak için maaş alıyorum.»

«Olanlar mı seni rahatsız ediyor? Washington'a gönderdiğim rapor mu?»

«Hem o, hem başka şeyler.»

«Öyleyse düşüncelerini öğrenmek isterim.»

«Bunları öğrenmeye hakkınız yok.»

«Doğru. Ama sana bir şey söyleyeyim, Anne. Seni çok severim. Senin yardımına ve açıkçası, senin bakımına çok gerek duyuyorum. İçini dökecek kadar bana güvendiğini bilmek isterdim.»

«Utaniyorum, hepsi bu. Sanki bir tarladan ötekine sürülen sığırlar gibi, insanların yaşamlarını ve yazgılarını böyle kaba ve acımasız bir biçimde değiştirmemiz utanç veriyor bana. Yok, biliyorum, bunlar politika, diplomasi, askerî gerekler falan filan... Kocasını delirttiği için dün gece doğum yapan arkadaşım, bizim ders kitaplarını okuyup Amerika'da tıp bursu kazansın diye İngilizce öğrettiğim çocuk, benim eski elbiselerimi bozup zührevî hastalıklar hastanesindeki kızlara göre diken yaşlı rahibe... Dün akşam siz generallerle pazarlık ederken bütün bu insanlar neredeydiler?»

«Hepsi vardı orada, Anne. İnan bana!»

«Ama kim onların adına konuştu? Yalnız Mel Adams, onu da kimse dinlemedi, kimse aldırmadı.»

«Haksızlık ediyorsun, Anne, bunu biliyorsun.»

«Acaba haksızlık mı? Buraya döndükten sonra Washington'a yollayacağınız mesajı yazdırdınız. O zaman bile, bu insanların gerek duydukları, korktukları, özledikleri şeyler hakkında bir tek söz duymadım ağızınızdan. Oysa biraz sessizlik ve oğullarını, tü-

fek sesi duymadan, her köşebaşında silahlı bir adam görmeden büyütme olanağı istedikleri sadece!»

«Seni düş kırıklığına mı uğrattım, Anne?»

«Evet, uğrattınız. Bekliyordum ki... oh Tanrım, ne beklediğimi bilmiyorum! Ama öyle dengeli, öyle sabırlı ve bilge görünüyordunuz ki, bütün bu baskılara hiç boyun eğmeyeceksiniz sanmıştım... Geceleri bana Asya'yı, tüm değişimlere rağmen süregelen biçimleri ve zamanla alay eden sürekliliği anlattığınızda, neler ummuştum. Belki de çok fazla şey ummuşum! Bir Numaralı Çinli'nin verdiği yeşim taşı gösterip üzerindeki sözü okuduğunuz zaman dedim ki, işte, her şeyi anlayan ve politikaya değil insanlara hizmet etmek isteyen bir adam!.. Ama yapmadınız bunu. Artık Mel de gitti; arkadaşımın yeni doğmuş bebeği adına hiç kimsenin sesi çıkmayacak. Varsa yoksa, generallerin sesi!»

Ağlıyordu. Onu yatıştırmak istediğim zaman hızla benden uzaklaştı.

«Hayır! Dokunmayın bana, lütfen! Artık ağlamayacağım. Yüzümü yıkayıp iyi bir sekreter olacağım. Ve bu pis günlerden ömrüm oldukça nefret edeceğim!»

Böyle bir tartışma için hazırlıksızdım; bu yüzden kendimi savunamamıştım. Üstelik artık tartışma çağı çoktan geçmişti. Bende hep aynı dehlizlerde dönüp dolaşma isteği ve gücü kalmamıştı. Buna rağmen Anne'nin bu çıkışması beni derinden tedirgin etmiş, tortulaşmış bütün gizli kuşkularımı ve suçluluk duygularımı yüzeye çıkarmıştı. Benden ne bekliyordu? Beni yerden kaldırıp yarılmış kafama merhemler sürsün, perişan kahramanının başında sızlanabilsin diye çılgınlar gibi yeldeğirmenlerine mi saldırısaydım? Toplumun gerçek yapısını anladığım için bir canavar mı oluyordum? Bilgililer karar vermeli, güç-

lüler eyleme geçmeli; eğer bunu yapmazlarsa daha güçlü ve daha akıllıları gelip bilgisizlerin ağızlarını ekmek yerine samanla doldururlar diye mi? Titip kişilerin gevşek korkularına boyun eğmeyip, karar vermenin tehlikelerini göze aldığım için daha mı suçluydum? Mel Adams da bana sertçe meydan okumuştı, ama beni Anne'nin yarısı kadar acılıkla suçlamamıştı. Ne var ki, Mel Adams kadın değildi ve beni daha değişik değer yargılarıyla ölçmüştü.

İster kabul etsin ister etmesin, her kadın erkeği aşktaki eşi gözüyle yargılar. Erkekle aynı yastıkta yatarken uyandığında, o yüze sevgiyle mi tiksintiyle mi bakacaktır? Birleştikleri zaman, yürekler gibi kafalar da birleşecek mi? Ağlarsa, erkek onu yatıştırarak mı? Kadın gülerse, erkek de onunla birlikte gülecek mi? Kadın kendini erkeğin ellerine bıraktığında, erkek ona güvenle, sevecenlikle ve güçlülükle sahip çıkacak, gecenin korkularına, her günün küçük ölümlerine karşı koruyabilecek mi? Anne Beldon beni bu biçimde ölçmüş müydü? Ve ne eksikimi bulmuştu?

Gün boyunca, bir yandan çalışırken bir yandan da bu soru ayakkabımdaki bir çivi gibi beni tedirgin ediyordu. Gabrielle'le mutlu olmuştum. Bildiğim tek şey varsa, o da Gabrielle'i mutlu ettiğimdi. Uzun süre mutsuz bir birleşme içinde yaşayamayacak kadar özgür ve güçlü bir ruhu vardı. Ölümünden birkaç gün önce bana söylediği bir sözü hatırladım. Öleceğini biliyor ve bunu rahatlıkla kabul ediyordu. Bir akşam odasında ona kitap okurken, zayıf elini elimin üzerine koyarak tatlı bir sesle konuştu.

«Biliyor musun Max, bizim için her şey öylesine iyi oldu ki... Umarım bunu fazla pahalıya ödemezsin.»

Ne demek istediğini sorduğum zaman büyük bir sevecenlikle karşılık verdi.

«Senin için çok gerekli oldum, Max. Bu, bir kadının için büyük ve eşsiz bir şeydir! Sen bana çok şey verdin, çok güven gösterdin. Benim dışımda hiç bir şey aramadın. Benim dışımda bir şeye inanır mısın acaba, diye çok düşünmüşümdür. Bir tanrı, bir inanç, hattâ başka türlü bir sevgi! Ben gittiğim zaman elinde ne kalacak, sevgilim? Neye inanacaksın o zaman?»

Evet, neye inanacaktım? Ve bir inanç bulamadığına göre, hayatım, hiç incelemediğim bir fikirler dizisinden ve gizlerini hiç araştırmadığım bir fiziksel dünyaya uşaklıktan başka neydi ki? İşte orada, durgun suyun derinliklerinden bana bakan gerçek benliğimin yüzünü görüyordum: Cung'un aşağıladığı kararsız adam, Yaffa'nın sonunda beğendiği fırsatçı, genç Groton'un aydınlanma yoluna götürmeye çalıştığı yarı hevesli arayıcı, ölümlere ve dirimlere mühürünü basan ve geceleri aydınlık çoraklıklarda dilsiz kuş düşleri gören egemen...

Bu görüntü, Anne Beldon'un önüne koyduğu sarı bir kağıtla bozuldu. Festhammer'den gelen ilk mesajdı bu.

DURUM ÖZETİNİZ ALINDI, İVEDİLİKLE İNCELENİYOR. CUMHURBAŞKANI AYDINLATICI VE TARAFSIZ YORUMUNUZ İÇİN ÖZEL TEŞEKKÜRÜNÜ BİLDİRMEKLE BENİ GÖREVLENDİRDİ. HERKES KUTLUYOR. KARARA VARILIR VARILMAZ BİLDİRİLECEKTİR.

FESTHAMMER

Yazıyı okuduktan sonra başımı kaldırdığımda Anne Beldon gitmişti; gene yalnızdım. Yazık olmuştu, çünkü işte bir savunma olanağı çıkmıştı bana. Ermiş John'un inancına ya da Muso Soseki'nin dingin bilgisine sahip olsaydım, sanki daha mı doğru dav-

ranabilecektim? Bu sorunun cevabını verecek hiç kimse yoktu.

O gece geç saatte, George Groton Kamboçya'dan döndü. Bir zehirlenme geçirdiği için zayıf ve yorgun düşmüştü. Ama kendisini bir hiç uğruna oralara yollamış olan Harry Yaffa'ya karşı sağlıklı bir öfkeyle doluydu. Pnom-Penh, Güney-Doğu Asya'daki amatör ve profesyonel bütün ajanların cirit attığı bir yerdi ve George gibi bir aceminin bir iki gün içinde iş çıkarmasının olanaksız olduğu gün gibi belliydi. O da, yerinde bir kararla keyfine bakıp bir iki gün Angkor'da dolaşmaya karar vermişti. Sonra hastalanmış ve geri kalan günlerini otelde geçirmişti. Groton'un gençliğine yaraşan kızgınlığıyla Harry Yaffa'nın Budist buhranı sırasında Groton'u böyle ustalıkla saf dışı etmesindeki kurnazlık, beni ister istemez eğlendirmişti. Birlikte yemek yedik. Daha doğrusu yemeği ben yedim, o kızarmış ekmekle çay içti. Yemek boyunca haftanın olaylarını, son konuşmaları ve Washington'a yaptığım öneriyi anlattım. Mel Adams'ı ve Anne Beldon'la yaptığım konuşmayı anlattığım zaman şöyle dedi:

«Onların duygularını anlıyorum, efendim, çünkü ben de öyle düşünüyorum. Yetkili bir yargıya varabilecek deneye ve bilgiye sahip değilim gerçi, ama içgüdümle ben de Adams'ın görüşüne katılıyorum. Hiç bir şey yapmadan da olsa, bu halkın kendi geleceğini seçme hakkı vardır. Bunun karşıtı olan görüşü de biliyorum: Zaten büyük ulusların güç oyunları arasında sıkışıp kalmışlar; zaten her gün yıkıcı kampanyalarla, politik beyin yıkamalarla karşı karşıyalar ve isteseler de istemeseler de yirminci yüzyıl onların yakasına yapışmıştır... Ama yine de 'silahlar ortada, haydi hemen hesaplaşalım' gibisinden eylem-

ler bana tehlikeli görünüyor. Tek nedeni, sonuçlarını ölçme olanağımız olmaması, olsa bile...»

«Öyleyse sen de beni beğenmiyorsun, George.»

Kızardı ve tedirginlikle karşılık verdi. «Bilgi ve deneyimin eksik olduğunu söyledim, efendim. Ben kişisel görüşümü belirtiyorum.»

«Kendini benim yerime koy George. Sen olsan ne yapardın?»

«Bu soruyu sormakla haksızlık ediyorsunuz, efendim.»

«Korkuyor musun bu sorudan?»

«Hayır. Ama bunu cevaplamak için yeterli değilim.»

«Öyleyse, benim yanıldığımı sanıyorsun diyelim. Sence ne yapmalıydım?»

Kendimden küçük bir görevliyi böyle sıkıştırmak insafsızlıktı. Ama bir destek belirtisine susamıştım ya da hiç değilse George Groton'a verdiğim sevgi karşılığında bir çeşit bağışlanma bekliyordum. Benim koşullarımla bu tartışmaya girmekten kaçınması beni gücendiriyordu. Groton, fincanının dibini inceleyerek uzun süre sessiz durdu. Sonra başını kaldırıp, çekinmeden gözüme baktı.

«Benden karşılık istiyorsunuz, efendim. Vereyim öyleyse. Bu karşılık iki bölümden oluşuyor. Bence bizim öğrenmemiz gereken şey, dikkatle beklemek sanatıdır. Basına ve kamuoyuna karşı çok savunmasız olduğumuz için bunu öğrenebilmiş değiliz. Roma'yı Kartacalılardan kurtaran adama 'Geciktirici' derlerdi. Ben ve daha bir çok kimse, sizin, böyle bir adam olacak kadar güçlü çıkacağınızı umuyorduk... Siz bunun tersine karar verdiniz. Zaman belki sizi haklı çıkarır... Şimdi ikinci bölüme geliyoruz. Ben küçük bir görevliyim. Doğru ya da yanlış, benim görüşlerimin ağırlığı yoktur. Bu nedenle ben, Mel

Adams'ın yaptığı katı seçimi yapmak zorunda değilim. Bir gün ben de bu duruma gelebilirim. Kim bilir? Şimdilik...» Sıkılganlıkla sözünü kesti ve sinirli parmaklarıyla kızarmış ekmeğini ufalamaya başladı.

«Şimdilik, George?»

«Size bağlanmış durumdayım. Hayır, aradığım sözcük bu değildi. Bana güven, yakınlık ve bir çeşit sevgi gösterdiniz. Bunun karşılığını ödemek istiyorum. Bunu, yaptıklarınızı ve sizi onaylamakla yapmam. Kanımca yanıldığınızı, hem de çok kötü biçimde yanıldığınızı, söylemek zorundayım. Galiba, şimdilik tanımlayamadığımız bir zarar verdiniz kendinize. Gene de her şeyimle —ne değeri varsa— sizin hizmetinizdeyim. Söylediklerimden bir şey anlıyorsunuz, bilmem; ama bu, aile içi bir sorun sanki. İnsanın sarhoş babasını yatağa yatırıp, sabah kalkınca da baş ağrısını iyi etmesi gibi...»

Garip ve dolaylı bir dostluk gösterisiydi bu ve bunu söyleyecek kadar kaba davrandım:

«Yeni yetişen bir diplomat için, diplomatlığa yaşıyamayacak bir dil kullanıyorsun, George!»

«Çünkü beni alışık olmadığım şeylere zorluyorsunuz, efendim!» Sesinin acılığı beni ürkütmüştü.

«Çok şey istiyorsunuz, yaptığınız her iş için toptan onay, sorgusuz bir bağlılık! Durmadan idam kararı veren, sonra da dostlarının kendisini beğenmesini isteyen bir yargıç gibisiniz. Bağışlanmak istiyorsanız, mesele yok! Ama bunun için bir meslekdaş ya da küçük bir yardımcı değil, günah çıkartacak bir rahip gerekli size!»

«Fazla konuştun, George!»

«Fazla ya da az. Biliyorsam kahrolayım! Bir türlü doğru sözleri bulamıyorum.»

«Öyleyse git yat da biraz öfken durulsun.»

«Görev başında değilim, efendim. Caravelle Bar'a gidip bir şeyler içeceğim.»

«Öyle yap. Belki sabaha benden özür dilemen gerektiğini anlarsın.»

Masadan kalktı ve bir an kararsızlıkla elindeki peçeteyi buruşturdu. Öylesine genç ve yaralı bir görünüşü vardı ki yüreğim sızladı. Ama ona bir yakınlık gösterecek kadar bastıramamıştım öfkemi. Sonunda şöyle dedi.

«Özürü şimdi dilemek isterim, efendim. Meslekte bir büyüğüme saygısızlık ettim. Bağışlayın beni.»

«Pekâlâ. Bir daha da bu akşamın sözünü etmeyelim.»

«Teşekkür ederim, efendim. İyi geceler.»

Yemeğimi tek başıma bitirdim ve bir arkadaşa özlem duyduğum için General Tolliver'e telefon ettim, kahve içip bilardo oynamak için onun evine gittim. Subaylarından ikisi daha vardı. Gece yarısına kadar, yüz sayısı bir dolara bilardo oynadık. Yeniden profesyonellerin arasına girmek iyi gelmişti; bir daha düşçü ülkücülerin belirsiz topraklarına ayak basmamaya yemin ettim.

BÖLÜM ON

O sabah saat üçte, Le Loi'deki Hastanede George Groton, kollarımda öldü.

Ölümü, öyle basit, öyle zalimce ve öylesine gereksizdi ki, şimdi bile düşündükçe içimde bir acı ve öfke dalgası kabarıyor. Benden ayrıldıktan sonra Caravelle Otel'e kadar yürümüş, otelin sekizinci katındaki Jerome ve Juliette Bar'a gitmişti. Burası o zamanlar —herhalde şimdi de— Saygon'daki gazete muhabirlerinin buluşma yeri idi. Orada Charles Kubrick adında bir fotoğrafçı, Leonard Garbutt adında bir UPI muhabiri ve ABC televizyonundan Gerry Avallone'yle konuşmaya dalmıştı. Saat on bir ya da biraz geçeye kadar içki içip sohbet etmişlerdi. Sonra Kubrick, Tran Quy Cap'da Bakara adlı bir gece kulübüne gitmelerini önermişti. Caravelle Otelinin önünden bir taksi çevirip Tran Quy Cap bulvarındaki Katolik Katedralinin önünden geçerek kentin öbür ucuna gitmişlerdi. Ne izlendiklerine ait bir belirti, ne de gittikleri yerin herhangi bir karanlık yanı vardı. Burası Fransız bir aşçı, Vietnamlı bir caz ve kentin öbür eğlence yerlerindeki benzerlerinden ne daha güzel ne de daha namuslu olan bir avuç bar kızı çalıştıran tanınmış bir restoran-bardı. Gerry Avallone'nin bana söylediği gibi, «Örtüler temiz, yiyecekler fena değil, içkiler hilesizdi; zaten bu ber-

bat kentte gidecek başka neresi vardı?» Üstelik kentteki bütün öbür gece kulüpleri gibi, burada da bir güvenlik polisi kadrosu bulunurdu. Her zaman kapıya karşı aynı masada oturan, bar kızlarının en iyilerini seçen ve müşterileri küstah bir beğenmezlikle süzen üç fiyakalı ve güçlü genç adam.

Dört arkadaş içki ısmarladıktan sonra, kızlarla konuşarak ve cazı dinleyerek bir saat oturmuşlardı kulüpte. Sonra Garbutt, bürosuna gidip yatmadan önce biraz iş çıkarmak istemiş, hastalığından beri hâlâ pek toparlanamamış olan George Groton da onunla birlikte kalkmaya karar vermişti. Groton ikisinin hesabını ödedikten sonra, kulübün ön kapısına çıkıp kapıcıdan kendilerine bir taksi bulmasını istemişlerdi. Kapıcı onları kapının önünde bırakıp, on metre aşağıdaki köşeye taksi çağırmaya gitmişti. Adamın anlattıkları çok basitti ve tam sekiz saat süren polis sorgusunda bile söylediklerinin doğruluğunda diretmişti. Daha köşeye varmadan, arkasında, caddeden son hızla gelen bir arabanın sesini duymuştu. Lokantaya doğru dönüp baktığında, kaldırım- da bekleyen iki adamın tam hizasına gelmekte olan siyah bir Citroen otomobil görmüştü. Bir silah sesiyle iki adam yere yıkılmışlardı. Kapıcı kendisini yere atmış ve otomobil Tran Quy Cap bulvarı boyunca hızla yanından geçip gitmişti. Ayağa kalkıp geri koştuğunda, Garbutt'un ölmüş, George Groton'un da göğsünden yaralı bir halde kaldırıma kan kus- tuğunu görmüştü. Vietkong'un kenti sürekli bir gerilim ve korku halinde tutmak için yaptığı, kasıtlı ve anlamsız olaylardan biriydi bu. Bir bar kızı, paraşütçü askeri, fıstık satıcısı; kim olursa olsun, herhangi bir kurban işe yarardı. O geceyse, işlek bir barın önünde bekleyen iki yabancı rastgelmmişti.

George Groton, hastanede, mum gibi sararmış

benziyle, ağzından kanlı köpükler saçarak yatarken yaşlı bir rahibe başucunda tesbih çekiyor, Anne Beldon, Mel Adams ve ben çaresizlikle ölmesini bekliyorduk. Bu uzun ve zavallı acı içinde, çocukluğumdan kalma bir Tanrıya her şeyin bir an önce bitmesi ve evladım yerine koyduğum bu insanla küçük de olsa bir barışma belirtisi göstermesi için yalvarıyordum.

Saat üçe doğru gözleri açıldı ve çektiği acının donukluğu altında bir tanıma belirtisi sezer gibi oldum. Elini elime alıp üzerine eğilerek, bir çocuğa seslenir gibi yumuşak ve sevecen bir sesle onunla konuşmaya başladım.

Parmakları benimkilerle sıkıca kenetlendi; bunu anladığının işareti olarak kabul ettim. Sonra, göğsünü tıkayan kanın arasından soluk alabilmek için korkunç bir çabayla yeniden öksürmeye başladı. Biraz yükseltmek için kolumu omuzuna doladım, ama ağzından boğuk bir haykırış yükseldi ve başı benden öte yana düştü, öldü.

Yaşlı rahibe gözkapaklarını indirdi, ağzındaki köpükleri sildi ve ölü duası için diz çöktü. Bir içgüdüyle hepimiz onun yanına dizçöktük; derken içimden bir şeyin koptuğunu duydum ve yüzümü George'un cansız eline dayayarak bir çocuk gibi hıçkırmaya başladım.

Bunlar benim döktüğüm son gözyaşları oldu. Onu bir asker gibi, boru ve silahların eşliğinde gömdüğümüz ve tabutunun üzerine ilk kürek toprağı attığım an bile ağlayamadım. Yüreğim taş kesilmişti. George'un gömüldüğü bu çamurlu ülkeden nefret ediyordum; bu düzenbaz, tehlike dolu kentten nefret ediyordum; insanların gizli yüzlerinden ve hepsinden çok kendimden nefret ediyordum.

Diplomasi, sürekli harekete en yakın olan uğra-

şıdır; ölüm, felaket ve ihanete rağmen çarklar döner, dişliler birbirini kapar, yaylar gerilir, kapanır ve bil-meyenlerin rahatlığı için bir amaç ve yön görüntüsü yaratılır. Cenaze töreninden döneli daha bir saat ol-mamıştı ki, Festhammer'den gelen haber masamın üzerine kondu.

27 ÇARŞAMBA GÜNÜ 10:00 DA HONOLULU' DAKİ HAVA KUVVETLERİ KARARGAHIN- DA DURUMU GÖRÜŞMEK İÇİN BEKLİYOR- URM. TOPLANTININ AMACI VE YERİ ÇOK GİZLİ TUTULSUN.

Çağrının anlamı açtı: Sorunu sıcak bir kestane gibi elden ele geçirmişler, sonunda bana atmaya ha- zırlanıyorlardı. Geri tepebilecek ya da kanlı ihtilale dönüşebilecek bir darbe için, elime yazılı yetki bel- gesi vermeye kimse yanaşmayacaktı anlaşılan. Demek bana, sonradan yadsınabilecek, değişik yorumlanabi- lecek ya da tarihin topundan fos çıkan bir gülle gibi sessizce sönecek bir sözlü yetki vermesi için Festham- mer görevlendirilmişti. Karşı çıkmaya hakkım yoktu. Oyunun gerçeği buydu. Ama Festhammer'in bilme- diği bir şey varsa, o da, oyunu diledikleri gibi oyna- malarına hiç aldırış etmediğimdi. Yüreğim, kendime ve rezil mesleğime karşı soğuk bir nefretle katılaşmış- tı, ama artık kafamın içi durulmuş, başarının alımıyla başarısızlığın korkusunu aşmıştım. Aslında, bu soğuk ilgisizlik beni kusursuz bir politik araç haline getir- mişti. Çünkü ben de bundan böyle oyunun kuralları- nı, George Groton'u öldüren ve entrikalarıyla, bece- riksizlikleriyle onun ölümüne yol açanlar kadar acı- masızlıkla uygulayacaktım.

Otuz altı saat sonra Honolulu'da Raoul Festham- mer'le buluştum. Galiba görünüşüm onu ürküttü bir- den. İlk sözü şu oldu:

«Tanrım, Max, perişan olmuşsun sen! Kendine dikkat et. Genç Groton'a çok üzüldüm.»

«Evet.»

«Onu sevdiğini biliyordum.»

«Evet.»

Bana doğru yan gözle kurnaz bir bakış yönelttikten sonra konuyu değiştirerek neşeli bir sesle konuşmaya devam etti. «Maggie Benton'un Diamond Head'deki evinde kalacağız. Tam kadro hizmetçileri, özel kumsalı ve bize ayırdığı bir konuk villası var. Hiç değilse rahat edelim çalışırken.»

«İyi olur.»

Yepyeni oteller, çarşılar ve çiçekli gömlekli turistleriyle mantar gibi büyümüş kentin içinden geçiyorduk. Burası Amerikaydı işte! Özgür ve cesur insanlar ülkesi! Ve bu insanlar vergilerini ödeyen Amerikan yurttaşlarıydı. Dolarlarını öderler, pazar gazetelerinin eğlenceli eklerini okurlar, Waikiki'de deniz kayağı yaparlardı. Çünkü George Groton ve onun gibi Asya'nın uzak topraklarında gömülü olanları unutmamak için satın almışlardı. Ben onların uşağıydım. Her yaptığım, onların adına ve onların verdiği yetkiyle yapılırdı. Onların yerine benim içim kan ağlıyorsa da yakınmaya hakkım yoktu, çünkü bana dolgun maaş ödeyip dünyanın güçlülükleri arasında görkemli bir yaşam sürmeye gönderiyorlardı. Öfkeyle açılan yayılım ateşe hiç tanık olmamış kişileri küçümseyen yaralı bir savaş gazisi gibi, hepsinden ve geçici yapıtlarından nefret ediyordum. Düşüncelerim herhalde yüzüme yansımıştı ki, Raoul Festhammer ciddiyetle öğüt verdi bana.

«Sıkma kendini, Max! Benim yanımda kendini tutmaya zorlama. Supabı koyver. Biraz rahatla! Daha yol uzun; yarı yolda yıkılmanı istemiyoruz.»

«Yıkılmam ben!»

«Biliyorum yıkılmayacağını. Ama bu iş zaten cehennem azabından farksız; bir de kendine yeni bir cehennem yaratma bari.»

«Doğru söylüyorsun. Biraz daha sakinleşsem iyi olur. George'u oğlum gibi severdim, Raoul. Öldüğü gece kavga ettik. Ölmeden önce beni bağışladığına inanmak istiyorum, ama hiç bir zaman emin olamıyacağım.»

«Ne yüzden kavga ettiniz Max?»

«Darbe konusu.»

Festhammer omuz silkip keyifsiz bir sesle konuştu. «Anlayabiliyorum. Biz de Washington'da kavgasını yaptık bunun. Ama elden ne gelir... Bu, kumarın en rezil biçimi. Aldanmamak için, kafanın arkasında bile gözlerin olacak...»

Ona Mel Adams'ı anlattığım zaman kızdı. «Adams karı gibi yüreksiz. Onun bu solculuğundan eskiden beri hoşlanmamışımdır zaten. Görevden ayrılması beni çok sevindirir. Ama şimdilik değil, Max. Şu partı bitene kadar ne yap yap, onu yerinde tut. Kolay kolay açıklayamayız bu durumu yoksa.»

Elimden geleni yapacağımı söylediğim zaman yeniden yüzü güldü.

«Boş ver, Max! Biz ikimiz eski profesyonellerdeniz. Kuram düşkünlerinin hepsinin canı cehenneme! Güzelce bir yüzelim, sonra da bir içki içelim. Belki Maggie Benton bu gece seni koynuna alır! Hâlâ güzel kadın, sana karşı da eskiden beri tutkunluğu vardır!»

Akıllıca bir öğüttü bu; tutmaya çalıştım. Kendimi Maggie Benton'un candan karşılaşmasına bıraktım. Mayomu giyip kumsala bakan çimenler üzerinde içki içtim. Vietnam'ın boz renkli nehirleri ve ağır kokulu çeltik bataklıklarına hiç benzemeyen ılık ve te-

miz suda yüzdüm. Öğle yemeğinden sonra da Fest-hammer'le konuşmalarımıza başlamak üzere, konuk villasına çekildik.

«...İyi iş başardın Max. Raporun açık ve dürüst-tü. Başkan çok beğendi... Şimdi konuşmaya başla-madan önce, rapora eklemek ya da çıkarmak istedi-ğin bir şey var mı?»

«Hiç bir şey yok.»

«Bazı kuşkuların var mı?»

«Çok! Ama zaten mesajda belirttiğim kuşkular.»

«Pekâlâ! Şimdi sana bu işin Washington'da nasıl karşılandığını anlatayım. Bir olasılıkla, Cung darbe-den kurtulup ordudaki ayaklanma tehdidini söndü-rebilir. Bunu daha önce yaptı. Bir kez daha tekrarla-yabilir.»

«Olabilir. Ama uzak bir olasılık.»

«Gene de hazırlıklı olmalıyız. Bu kargaşadan yi-ne dizginler elinde çıkarsa, onunla iyi geçinmek zo-rundayız.»

«Öyle.»

«Generaller yönetimi ele geçirirlerse, onlarla da iyi geçinmek zorundayız.»

«Bu da doğru, ama generaller bizden işaret al-madıkça yerlerinden kıpırdamayacaklar. Bu işaret de, Güney Vietnam'da onların hükümetini para ve askerî yardımla destekleyeceğimiz anlamını kapsa-yacak.»

«Öyleyse bu kumarda paramızı şöyle basıyoruz: Paranın tümü generaller üzerine; ne olur ne olmaz diye de bir dolar Cung üzerine. Tamam mı?»

«Tamam. Ama sözü nereye getirmek istediğini anlayamıyorum Raoul!»

«Anlayacaksın Max! Anlayacaksın arkadaş! Bu Washington işi, unuttun mu? Bu, işleyen demokrasi! Halkın, halk tarafından, halk için yönetimi! Halkın

da istediği, hem pastasını yemek hem de bir parçasını yarın için buzdolabında saklamaktır her zaman! Sana izin çıktı, Max. Resmen. Hem de en tepeden çıktı. Ama yazılı olarak hiç bir şey yok. Resmî bir emir de yok. Kendi kararlarına göre davranıyor olacaksın. Generaller kazanırsa, bizim hiç parmağımız olmayacak bu işte. Yok eğer yenilirlerse, seni geri çekip Cung rejimiyle yeni bir başlangıç yapacak başkasını göndeririz yerine. Güç iş, Max. Biliyorum güç iş olduğunu. Ama ne yapalım ki, böyle. Bir diyeceğin var mı?»

«Yok.»

Sanki bir şey söylemeye karar vermiş de sonra vaz geçmiş gibi, düşünceli bir bakışla beni süzdü ve konuşmasına devam etti.

«Evet, işin temeli bu. Şimdi uygulamaya geçelim. Cung'la muhalifleri arasındaki güç kavgasına olabildiği kadar karışmaz bir tutum izlenmesine Washington çok önem veriyor. Şimdi rejimle günlük görüşmelerimizi sürdüreceğiz. Onların Dışişleri Bakanlıklarıyla sürekli olarak görüş alıp vereceğiz. Sen de öbür diplomatlara nezaket ziyaretlerine başla. Raporlarından anladığımı kadarıyla, pek zaman ayıramamışsın bunlara.»

«Bir günde topu topu yirmi dört saat var, Raoul!»

Gülerek beni yatıştırdı. «Biliyorum! Biliyorum! Ama bu bir taktik uygulaması olacak Max. Örneğin, bir hastanenin açılışını yapabilsen, bir eğitim bursu dağıtsan, ödüller versen, falan... Yani güç bir durumda, bir olağanlık havası yaratabilmek için ne gerekiyorsa yapmalısın. Şu sıra gerekli bize.»

«Tabii hiç kimse inanmayacak buna.»

«İnanmaları gerekmez. Yeter ki hiç kimse senin doğrudan doğruya generallerle ilişkili olduğunu gös-

terecek bir yazı yazamasın. Burada ikinci konuya geliyoruz: Parolayı nasıl vereceksin?»

Cumhurbaşkanının yemeğini söyledim. O da tıpkı Harry Yaffa gibi eğlenceli buldu bunu.

«Çok güzel Max, çok güzel!.. Peki, parolanın verilışinden ne kadar süre sonra hazır olacak generaller harekete geçmeye?»

«Bilmiyorum. Zaten bize söyleyeceklerini de sanmam. Bunu öğrenmek Yaffa'nın adamlarına düşer.»

«Daha iyi. Biz daha da suçsuz görünürüz böylece.»

«Ben de sana bir şey sorayım Raoul. Yeni hükümeti Washington ne kadar süre sonra tanıyacak? Tabii, yeni bir hükümet kurulursa!»

«İktidarı sağlamca ele geçirdiklerinden kuşku kalmayınca. Ama tabii, sen daha önce onlarla ilişki kurabileceksin. Hemen paraya gerekleri olursa, onları idare edecek kadarını veririz dondurulmuş paradan.»

«Bir soru daha: Washington Cung'un güvenliği için ne diyor?»

«Bize sığınmak isterse kabul edeceğiz. Olmazsa...» Bütün olasılıkları içine alan bir hareketle elini salladı. «Olmazsa... c'est la guerre! Savaş bu, ne yapalım? Bu da diğer konular gibi resmî değil tabii, Max.»

«Tabii.»

Ne ölçüde kayıtsızlaştığım, onların önerilerini hiç bir yakınma ya da vicdan sızısı olmadan kabul etmemden belliydi. Festhammer şaşırmıştı; çünkü özel olarak görevlendirilmesinin nedeni buydu: Beni, kendiminkinden başka hiç kimsenin elini bulaştırmayacak bir bağlantıya razı etmek. Ama istediğini elde ettikten sonra, neden bunu kolaylıkla bağışladığımı sormayacak kadar akıllıydı. Kimbilir, belki de Cung ve Harry Yaffa'nın bildiği gibi, Festhammer

de kendi ölümüne ve lanetlenmesine boyun eğmiş bir insanı korkutacak daha büyük hiç bir şey olmadığını biliyordu.

Bütün işimiz bir saat sürmemiştii bile. Yeniden denize girdik, çimenler üzerinde içkiler içtik ve gün batımında kan rengi denizden limana dönen büyük yelkenlileri seyrettik. Zaten hiç kadınsız kalmayan Festhammer, bir hanım arkadaşını çağırdı ve dördümüz dışarı yemeğe gittik.

O geceyi Maggie Benton'la geçirdim. Maggie çok istekli, ben de erkekliğimi kanıtlamak için aşırı bir tutkuya kapılmış olduğumdan, ikimiz için de çok doyurucu bir sevişme oldu. Ayrılma zamanı geldiğinde, bana sarılıp biraz gözyaşı döktü ve ikimiz de tatlı sözler verdik birbirimize. Ama son adalar gözden yitip Pasifik Okyanusunun bomboş gökyüzü uçağımızı yutmadan, onu unutmuştum bile.

Bu kez Saygon'a inişim çok gizli kapalı oldu. Nakliye uçağı piste iner inmez, Bill Slavich arabamı uçağın yanına getirdi. Harry Yaffa kısaca bir hoş geldiniz dedikten sonra, hiç zaman yitirmeden evime doğru yola çıktık. Ona Festhammer'le yaptığım konuşmayı anlattım. Alaycı bir beğeniyle gülümsedi.

«...Burada bizler için de en iyi yol bu, Sayın Büyükelçi. Gizlilik, generaller için olduğu kadar bizim için de gerekli. Ama çok daha önemli bir nokta var. Size kendi kanılarına göre karar vermeniz söylenmiş. Bu durumda ben generallere gidip, kesin onayınızın, planlarını ayrıntılı bilmenize bağlı olduğunu söyleyebilirim. Hepsini söylemezler, ama hiç olmazsa onların askerî hareketlerini izleyip kendi birliklerimizin savunmasız ya da hazırlıksız kalmamasını sağlayabiliriz... Hemen işe başlamalıyım ki, Cum-

hurbaşkanının yemeğinden önce, hiç değilse ana çizgileriyle işi öğrenmiş olun. Öteki konularda da basın ve halkla ilişkiler kadrosuyla birlikte hemen bir şeyler hazırlamaya çalışırız. Siz de bir kokteyl parti ve bir iki yemek çağrısıyla işe başlayabilirsiniz. Ardından Hareket Misyonu'nun projelerine ziyaretler düzenleriz: Tarım merkezleri, okullar, sağlık ve ordu kuruluşları gibi. Ama ortada bir sorun var: Mel Adams! Hatırlıyorsanız, görevden ayrılacağını söylemişti.»

«Mel'i bana bırak. Ben onunla konuşurum.»

İyi ama, ona ne söyleyecektim? Mel Adams'a büyük saygım vardı. Kaldı ki Groton ölüm döşegindeyken yanıbaşında bekleyen, beni kaldırıp evime götüren, çıldırmama ramak kaldığı o sonraki saatlarda yanımdan ayrılmayan Mel olmuştu. Tanrı biliyor ya, yeterince alçak bir insandım, ama Mel'e bir daha ihanet edecek kadar alçalamazdım. Evine telefon edip yanıma çağırdım. Ona bütün gerçeği anlattım ve sonra yalvardım.

«Duygularını çok iyi anlıyorum, Mel. Yaptıklarını onaylamadığını ve onaylamayacağını da biliyorum. Hemen görevden ayrılmak istiyorsan, gidiş emrini imzalarım. Ama kalmanı istiyorum senden, olaylara karışman, onları onaylayan için değil. Yalnızca hükümeti, yanlış olduğuna inandığın bir kararın sonuçlarından korumak için. Elimden geldiğince açık konuşuyorum seninle, Mel. İnan bana!»

Çalışma odamda bir aşağı bir yukarı dolaşarak uzun uzun düşündü. Sonunda kararlı bir sesle şöyle dedi:

«Pekâlâ. Kalıyorum. Ama üç şartım var. Birincisi, yalnızca günlük işlerle uğraşacağım ve darbeye ilgili konuşmalara ya da kararlara katılmak zorunda kalmıyacağım. İkincisi şu: Darbe gerçekleşirse,

Cung'u bize sığınmaya razı etmek için tek başıma hareket etme yetkisi istiyorum. Üçüncü olarak da, bu iş hangi biçimde sonuçlanırsa sonuçlansın, biter bitmez, gidiş kağıdımla birlikte olaylar üzerine yazacağım kişisel raporumu okuyup imzalayacaksınız. Bu belgeyi, görevden ayrıldığımı bildiren yazıyla birlikte Dışişleri Bakanına göndereceğim.»

«Kabul edilmesi çok güç şartlar, Mel. Hele ikincisi. Seni CIA ve Dışişlerinin politikasıyla doğrudan bir çatışma durumuna sokuyor.»

«Kabul edebileceğim tek anlaşma budur. Görevden ayrılma yazım hazır!»

«Resmî sayılmaz bu. Çünkü benim emirlerimin tersine.»

«Cinayet de resmî sayılmaz. Ama başımıza gelebilir.»

«Öyleyse aramızda kalmak üzere, anlaştık.»

«Keşke bu anlaşma ikimize de daha çok onur verebilseydi.»

Artık iş beklemeye, beklerken de hiç bir şey beklemez görünmenin boş güldürüsünü oynamaya kalmıştı. Rolümü ustalıkla ama hiç benimsemeden yapıyordum. Vermekte gecikmiş olduğum bir kokteyl partiden sonra, yemek konuklarının listelerini hazırlamaya başladım. Ticaret Odasında Amerikan ticaret yöntemleri üzerine bir konferans verdim. Pasteur Enstitüsünü ziyaret edip Amerikan Kızılhaçından gelen serumları armağan ettim. Bir Avustralyalının, tropik iklim koşullarına elverişli süt inekleri yetiştirdiği harayı gezdim. Bunlara hiç kimse kanmıyordu, çünkü herkes Cung'un kentte ve öteki bölgelerde oynadığı satranç oyununu izliyordu. Atanma yerleri değişiyor, birlikler bir tümenden ötekine aktarılıyordu. Üç ilin valisi görevden alınmış, devlet dairelerindeki küçük görevliler kendilerinden kı-

demlilerin üzerine getirilmişlerdi. Birleşmiş Milletler Komisyonu, pagodalarda bilgi verecek kimseyi bulamayınca şaşkınlığa düşmüş, çaresizlik ve öfkeyle çekip gitmişti. Hue Başpiskoposu, Ekümenik Konseyin toplantısına katılmak için ülkeden ayrılmış, Eğitim Bakanı birden hastalanarak Saint Jacques burundaki villasına çekilmişti. Bir yürütme emriyle, şüpheli görevlilerin banka hesapları dondurulmuş, evleri polis gözetimine alınmıştı. Cung klasik oyununu oynuyordu: Parçala ve yönet. Diplomatlar arasında, Cung'un bunu başaracağı konusunda bahse girenler bile vardı.

Oysa Harry Yaffa başka türlü konuşuyordu. General Khiet'in Saygon'a atanması, çok saygı gördüğü bu kentte ve olayların içinde bulunması yönünden bir üstünlüktü. Geri kalan generallerse, birlik değişmelerinden yararlanarak paraşütçü, topçu ve zırhlı birliklerin küçük rütbeli subay ve assubayları arasında kendi diledikleri atamaları yapıvermişlerdi. Darbe anı geldiğinde hepsinin hazır olacaklarına inanıyorlardı. Cumhurbaşkanı'nın yemeğinden sonra ne kadar süre gerekliydi? On gün. Birlikler kaç saat önce haber alacaklardı? En çok on iki, en az dört saat önce. Gergin ve karışık günler geçiriyorduk. Vietkong da bundan alabildiğine yararlanıyor ve Deltada güçlü saldırılar yapıyordu. Saygon limanında bir malzeme gemisi havaya uçuruldu. Ve kimsenin başlıbaşına bir ada olmadığını hatırlatmak istercesine, Laos' da Pathet Lao Jars Ormanında ilerlemeye başladı.

Bu entrika ve şiddet dekoru içinde, Cumhurbaşkanı'nın yemeği sanki başka bir çağın olayı gibiydi. Yemeğe gelebilmek için hem yerli hem yabancı konuklar, peşpeşe silahlı asker kordonundan geçmek zorundaydılar. Yıldızlı davetiyeler bir cephaneliğe giriş izni gibi dikkatle inceleniyordu, gerçek de bun-

dan başka bir şey değildi. Arabalarından indikten sonra şoförleriyle birlikte anahtarlarını da bırakıyorlar, hem şoförler hem de arabalar nezaketle ama tepeden tırnağa aranıyordu.

Buna karşılık Sarayın pırıl pırıl ışıkları göz kamaştırıyor ve şölen, neşeli olmasa bile ağırbaşlılıkla kutlanıyordu. Kadınlar Tayland ipeklileri ve Hong Kong'dan gelme brokarlar içindeydiler. Erkekler eski fildişi biblolar gibi temiz ve şık duruyorlardı. Subaylar, Güney Vietnam Cumhuriyetinin nişan ve madalyalarıyla gözalcıydılar. Bazılarının Fransız nişanlarını da takma hakları vardı. Ama bu nişanlar yerini, artık yalnız Fransızların yakalarında yer alan gösterişsiz, küçük kırmızı rozetlere bırakmışlardı.

Sofra zengin değildi. Çünkü gösteriştten hoşlanmayan bir insan olan Cung, başkentin yarım yamalak barış havasında yaşayanların, hiç değilse simgesel olarak, çarpışan askerlerin katlandığı yokluğu paylaşmaları inancından vaz geçmiyordu. Konuşmalar dikkatli, dolayısıyla sıkıcıydı. Toplantının üzerine bir güvensizlik ve kötü niyet havası çökmüştü. Ama sofranın başında oturan Cung, her zamankinden daha çok bir mandarini andırıyor, hafifçe gülümseyerek yakınında oturanlara iltifat ediyordu.

Derken kadeh kaldırmalar başladı ve ilk sözü Cung aldı. «Kan ve göz yaşı üzerine kurulmuş olan ve halkının cesareti sayesinde iç ve dış düşmanlara rağmen yıkılmayan Cumhuriyetin onuruna.» Herkes birden içti ve güvensizlik havası bir an için yerini gurura bıraktı. Konuklarını kadeh kaldırmaya çağıran adamın da bu gururda payı vardı çünkü. Bir daha hiç tekrarlanması bile, o an, kendileri için bu adamın neler yapmış olduğunu hatırlayacaklardı. Ben de hatırladım ve bir an için kararım sarsılır gibi oldu.

Ama artık çok geçti. Sıra bana gelmişti. Sessizlikte küçük söylevimi verdim.

«Bu Cumhuriyet de, bizim Cumhuriyetimiz gibi sömürgeciliğe karşı savaştan doğmuştur. (Hafif alkışlar) Bu Cumhuriyet halkının umutları bizim halkımızın umutlarıyla aynıdır: 'Yoksulluktan ve korkudan kurtulma, düşünce özgürlüğü, silahlı istilalar ve yabancı ellerin yıkıcılığından uzak kendi geleceğini seçme özgürlüğü. (Daha çok alkışlar) Burada, sizin mücadelenize katılan, parasını, yeteneğini ve gençlerinin kanını, şimdiye dek kazandığınız ve bundan sonra kazanıp yücelteceğiniz şeyler uğruna harcayan büyük bir ulusun temsilcisi olarak bulunuyorum. Bu Bağımsızlık Günü'nde kadehimi iki kez kaldırmak isterim. Cumhurbaşkanı Phung Van Cung ve... Güney Vietnam'ın kahraman halkı onuruna.»

Salonda çıt çıkmıyordu. Sözlerim bir an topluluğu saran ölü havada asılı kaldı, sonra bütün konuklar ayağa kalkarak kadehlerini dudaklarına götürdüler. Olmuştu işte. Ve olduğunu, neden ve nasıl olduğunu, orada bulunan herkes biliyordu...

Ertesi sabah Başkan Phung Van Cung'dan bir armağan geldi. Eski Douai İngilizcesiyle yazılmış, deri kaplı bir İncil. İç kapağında şunlar yazılıydı:

Amerika Birleşik Devletleri Büyükelçisine,
Güney Vietnam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı-
nından.

Luka : XXII, 47 - 48

Kolaylık olsun diye, sayfayı kırmızı kurdeleyle işaretlemişti:

«İsa henüz konuşmakta iken, işte, bir kalabalık, Onikilerden Yehuda adında biri; onların başında geliyordu, ve Yehuda İsa'yı öpmek için yak-

laştı. Ve İsa şöyle dedi: Yehuda, Tanrı'nın oğluna bir öpüşle mi ihanet ediyorsun?»

Anne Beldon okumasın diye kitabı masamın özel çekmecesine kilitledim. Sonra, bir güvenlik tedbiri olarak Harry Yaffa'ya gösterdiğimde, hoşnutsuzlukla omuz silkti.

«Başından beri Cung'un yanlışı budur işte, Sayın Büyükelçi. Aslında iyi bir adamdır, ama kendini Hazreti İsa'yla bir tuttuğundan sapıttı.»

Acaba George Groton olsa ne düşünürdü? Ama George Groton yoktu artık, böyle şeylerle de ilgilemezdi. İlk kez, onun yanımda olmadığına sevindim.

Bundan sonraki birkaç gün, kendimi sürekli meşgul tutmaya özellikle dikkat ettim. Elçiliğin her bölümünden sürekli rapor istiyordum. Tolliver'in karargahındaki toplantılara katılıyor, Harry Yaffa ve adamlarıyla sürekli görüşmeler yapıyordum. Basını hiç geri çevirmiyor, dolayısıyla Anne Beldon ve yardımcı sekreterleri yığın yığın yazıyla masaları başına çiviliyordum. Bu gereğinden çok çalışmayı, kafamı meşgul etsin 'diye yapıyordum. Tuttuğum yola karşı çürük güvenimi doğrulayacak gerçekçi insanların arkadaşlığına gerek duyuyordum.

Artık, yemeklerimi yalnız başıma yiyemiyordum. Konuklarımı geç saatlara kadar tutuyor, bir yere yemeğe gitmişsem en son kalkan konuk ben oluyordum. Yatmadan önce bir duble viski içip her gece kendimi sorguya çekmeyeyim diye uyku ilaçları alıyordum. Bütün bunlara rağmen günler ağır geçiyordu ve generallerin artık harekete geçmelerini beklemekten sıkılmaya başlamıştım. Mel Adams'la çok az ilişkim oluyordu. Hiç değilse anlaşılmamıza saygı gösterdiği-

me onu inandırmak istiyor ve bana karşı bir parça cık saygısı kaldığını umuyordum.

Anne Beldon bana karşı garip davranıyordu. Konferanstan sonra yaptığı saldırıdan dolayı ne özür dilemiş, ne de sözlerini geri almıştı. Ben de kendi hesabıma, bir daha onunla kendi davranışlarımı ya da elçilik politikasını hiç bir biçimde tartışmamaya karar vermiştim. George Groton'un öldüğü gece o da benimle birlikte ağlamış, ama sonra çekilerek beni Mel Adams'ın bakımına bırakmıştı. Şimdi de onu zalimce çalıştırıyordum. Akşamları da, davetlerim dolayısıyla hemen hemen hiç yalnız kalmıyorduk. Yine de, zaman zaman yazı arasında ya da bir mektubu imzalattırken, sanki benim için bir korku duyuyor da bunu kelimelere dökemiyormuş gibi garip bir ilgiyle beni süzdüğünü görüyordum.

Bir akşam, Hava Kuvvetlerinde yemeğe gitmeden önce tek başıma içki içerken benimle konuşmaya geldi. Ona da bir içki verdim. Biraz havadan sudan konuştuktan sonra konuya girdi. Yardımcı sekreter kızlar çok fazla çalışıyorlardı. Her gün fazla mesai yapıyorlar, daha sonra da hiç bir eğlence olanağı bulamıyorlardı. Ben de sertliğim ve gösterdikleri çabayı görmezlikten gelmemle işleri büsbütün güçleştiriyordum. Savaş ve ölüm arasında gerçi çok önemsiz bir yakınmaydı, ama kendi suçluluğum beni yakınmanın haklılığına karşı daha duyarlı yapmıştı. İlgisizliğimden dolayı özür diledim.

«...Çok haklısın Anne. Korkarım pek dikkat edemedim bu konuya. Ne yapmamı istersin?»

«Ara sıra onlarla konuşun. Biraz gülümseyin; bazan kendilerinin, ailelerinin hatırını sorun. Geç saatlarda çalışırken onlara yemek yollayabilir ya da bir eşarp gibi küçük armağanlar verebilirsiniz. Hepsi size hayran, ama siz büronun içinden Tanrının gazabı

gibi geçtikçe üzülmüyorlar. Üstelik sizin çektiklerinizi de anlamıyorlar.»

«Sen anlıyor musun, Anne?»

«Önceleri anlamadım. Ama George'un öldüğü gece anlamaya başladım. Ne kadar yalnız olduğunu ve sevgilerinizin ne kadar derinde gizli olduğunu hiç sezememişim. O zamandan beri suçluluk duyuyorum.»

«Kendini suçlama, Anne. Beni tanımak ve sevmek kolay değildir. Kaldı ki burada çok kritik bir durumun içine girdim ve kişisel bir uyum sağlayacak zamanı bulamadım.»

«Bunu biliyorum artık. Onun için ben, Mel Adams, hattâ George bile size saldırdığımız zaman çok haksızlık etmişiz. Hâlâ yaptıklarınızı onaylamıyorum, ama hiç değilse namuslu bir amacınız olduğunu kabul etmeliydim.»

«Bu kadar basit değil, Anne. Asıl sorun şu, namuslu olup olmadığımı ben de iyice bilemiyorum.»

«Kim biliyor ki?»

«Herhalde çok kişi bilir.»

«Kendilerini iyice eleştirmedikleri ve incelemedikleri için. Çoğumuz korkağızdır.»

«Sen de korkak mısın, Anne?»

«Evet.»

«Hiç bilmiyordum.»

«Bu, etekten sarkan bir gömlek ucu ya da kaçmış bir çorap gibi belli olmaz ki. Çirkin bir leke, bir yara izi gibi gizlenir. Ve bunu saklamak da korkaklığın bir parçasıdır.»

«Neden korkuyorsun, Anne?»

«Gerçekten bilmek istiyor musunuz?»

«Sen söylemek istersen.»

«Bana bir içki daha verir misiniz, lütfen?»

Ben içkisini hazırlarken, yerinden kalkıp pence-

renin önüne gitti ve gölgeli bahçeyi seyretmeye başladı. İçkisini götürdüm; yanyana, sözcü kulesinin ışıklarına, tropik ağaçların karışık çizgilerine ve bulutlar arasından görünen silik yıldızlara baktık. Sürdüğü kokuyu duyuyor, yarı karanlıkta bir oyma gibi seçilen profilini görüyordum. Sesi bir fısıltı gibi çıkıyordu.

«...George'un öldüğü geceydi. Bana kocamın ölümünü hatırlattığı için çok sarsılmıştım. Ama hepsinden çok, George'un ölümünün sizdeki etkisini görmek beni yıktı. Öyle yalnız, öyle çaresizdiniz ki... Bütün dünyanın dehşetini omuzlarınızda taşıyordunuz. Sizi arıtmayı çok istedim, ama yapamadım. Sizi Mel'e bıraktım. Mel gittikten sonra, odanızda bir aşağı bir yukarı dolaştığınızı duydum. Gelip kapınızın ardında bekledim, bütün kalbimle içeri girmek, yanınızda olmak, size sarılmak ve size kadınlık etmek istedim... Ama korktum...»

«Benden mi korktum, Anne?»

«Sizden değil. Sonra geri alamayacağım bir şeyi mi yitirmekten korktum. Yok, namusum, adım, hatâ sevgim de değil! Yeniden kırılmasın diye koruduğum, harcamaktan, ortaya çıkarmaktan korktuğum kendim, küçük, korkak kendimdi. Siz büyük, önemli bir insandınız ve ne olursa olsun yıkılmayacak kadar güçlüydünüz nasılsa. Yatağıma dönüp ağlaya ağlaya uyudum. Sonra ertesi sabah size olanları gördüm. Taş kesilmiş gibiydiniz. Yüreğinizi kilitleyip anahtarını uzaklara fırlatmıştınız... Güç zamanınızda, size karşı üzerime düşeni yapamamıştım. Düşünüyorum da, beni sevmek yanlışlığını yapan her erkeği yarı yolda bırakırım herhalde.»

Omuzlarından tutup kendime çektim onu. Raza olmadı. Yumuşak bir sesle şöyle dedi.

«Hayır, lütfen yapmayın! Bütün kadınlar gibi

ben de öpölmek, kucaklanmak istiyorum. Ama buna hakkım yok. Sonra kendimi bir sokak kadını gibi görürüm.» Sonra yüzünü bana dönerek serin parmaklarıyla yanağıma dokundu. «İkimiz de aynı durumdayız, değil mi? Bizi bağışlayacak birini arıyoruz, ama o kimse yok. Biz kendimizi bağışlamayı öğrenene dek, belki de hiç olmayacak...»

İnsanı tedirgin edici bir düşünceydi bu ve gezgin romancıdan duyduğum bir sözü tekrarlıyordu: Hiç kimse, bir başkasının bağışlamasını satın alamaz. Ne var ki, bu bağışlanma sanısı da olmasa, bu çılgın dünyada mantıklı bir yaratık olarak yaşama olanağı yoktu. Niteliği ve durumu ne olursa olsun, her insan, kendi suçundan bağışık tutulmanın yollarını yaratmaya çalışırdı. Bu dünyanın Harry Yaffaları bir yarı-gerçekle işe başlardı: Suç evrenseldir, dolayısıyla kaçınılmazdır. Ne var ki, yolun sonunda bir yalana varırlardı: Gerçek, orman kavgasında bir kandırmaca ve bir engeldir. Benciller kendilerini suçun üzerine yükseltir ve bu suçu geri kalan dünyanın sırtına yıkarlardı. Budistler, kusurluluğun evrenselliğiyle yüzyüze gelince, insanı hayat çarkına germiş ve kuşaklar boyu tekrarlanan amansız bir arınmanın içinden yuvarlayıvermişlerdi. Varoluşun bu korkunç ve orantısız cezası, başlıbaşına bir bağışlanma ve kimi zaman da suça kışkırtma oluyordu. Suça eğilimli yaradılışının yükü altında sendeleyeni inançsız ya da bilgisiz kişi, bazan psikiyatri ve analizin sağladığı iyileştirici işlemlerden yararlanabiliyordu. Bu sanatın gerçek uygulayıcılarıysa, bir insanın, içinde, kendini olduğu gibi kabullenecek ve yaralarını neşeyle olmasa bile saygıyla taşıyacak kadar ışıık ve güç yaratmayı amaçlamışlardı. Ötekiler, yani bütün sorumluluklarını yadsıyarak bağışlanmayı isteyenler, kendilerinin budala ve bilgisiz olduklarını görüyor-

lardı. Çünkü hastanın kendisi, suçluluğuyla onurunu yıkan bu yalana karşı haykırmaya başlıyordu...

Suç ve onurluluk... Garip bir eşleştirmeydi. Ama özüne inildiğinde, gerçek ya da hiç değilse istenen bir durum değil miydi? Suçlu olabilmesi için insanın özgür ve herhangi bir evrensel zorlamadan uzak olması gerekirdi. Özgür olmaks, ilk seçimin sonuçlarını değiştirme gücüne sahip olunmasa bile, bir başka seçim yapabilmek demektir. Katolik dininin, inanç hakkına yargısal bağışlama güvencesi veren günah çıkarma işleminde eskiden beri üstün bir bilgelik bulmuşumdur. Ama bu işlemi kabullenmek, dayandığı inancın bütününe de kabul etmek demektir: Kişisel bir Tanrı, ikinci kez canlanan bir peygamber, inançlarda ve ahlakta sürekli ve yıkılmaz bir otorite. Ama yaşlı ve hilge bir Dominiken(*) rahibinin bir zamanlar bana sabırla anlatmaya çalıştığı gibi, kabul etmek ya da etmemek benim elimde değildi ve belki de hiç tanımayacağım bir Tanrının belki de hiç vermeyeceği bir aydınlığı sabırla beklemek zorundaydım.

Nereye dönsem, yine aynı gize takılıyordum: İnsanın kimliği, yapısı ve sorumluluğu. Ve biliyordum ki, bu kör yolculuğu sürdürüp sonunda bir ışığa ulaşmak için, umutsuzluğa rağmen umut beslemekten başka çare yoktu. Kendini, rastgele bir sevişmenin yalancı bağışlamasına bırakmamakta haklıydı Anne Beldon. Uzun süren ve paylaşılan bir sevişmede insan bazan cennetin köklerini bulabilir; ama bir küçük ölümün kısa şehvetinden hiç bir bağışlanma elde edilemez. Bütün kandırıcı rahatlığına rağmen, büyük ölüm de bunu vermiyordu... Öyleyse, çal çalgıcı, danset benim için!.. Yarın yine savaşa dönüyorum!..

(*) 1215 yılında Aziz Dominique tarafından kurulan bir Hristiyan mezhebi.

Üçüncü gün öğleden sonra saat dörtte Harry Yaffa beni görmeye geldi. Çok heyecanlıydı.

«Bu gece, Sayın Büyükelçi! Kazanma, kaybetme, beraberlik; ne olursa olsun, oyun başlıyor! Sizin haritaları açalım da anlatayım. Önce Saygon'dan başlayalım...» Haritaları masanın üzerine serdik ve Yaffa, bir darbenin taktiği konusunda kısa ve özlü bir ders verdi. «Burası havaalanı. Generaller karargahlarını tam yanına kurmuşlar. Gece ikide adamları, havaalanını ve haberleşme merkezini ele geçirecekler. Burası radyo istasyonu, şurası da telefon santrali. Bunlar kent içindeki ilk hedefler. Bundan sonra bütün hareket Saray üzerinde toplanıyor. Şimdi kente dört ana giriş yoluna bakın: Üçü kuzeyden, biri güneyden geliyor. Biri Bienhoa'dan, biri Bencat'dan, biri Tayninh'den; dördüncüsüye Tanan'dan gelen Güney karayolu. Zırhlı ve piyade birlikleri harekete hazır durumda, sahra topraklarını topçukerlere bağlamışlar bile. Gece yarısında kentin eteklerine varmış olacaklar. Saat ikide radyoyla santral ele geçirilmiş ve tanklarla topçular yerlerini almış olacaklar. Bundan sonra Cung'un Sarayına telefon ederek teslim olmasını isteyecekler. Kabul etmezse, hava bombardımanı, topçu ateşi, ardından da tam güçle tank ve piyade saldırısı yapılacak... Dalat'daki Askerî Okul bu yana geçmeye hazır, o bölgedeki birlikler de örgütlenmiş. Hue'den isyancılara bir tehlike yok. Danang gibi, güneyde Longxuyen ve Cantho da hazır... İyi bir plan bu, efendim. General Khiết savunmasız bölgelerde Vietkong'a fazla açık vermeden planın başarılı olacağına inanıyor.»

«Tolliver ne diyor?»

«O da beğendi, efendim. Onun haberalma görevlileri öğrendikleri her kıpırdamayı değerlendiriyorlar, ne zamandır. Bu yüzden General Tolliver de bi-

zim birliklerin güvenlik içinde olacağına inandı. Bu akşam için izinler kaldırıldı, izinli olan personel de geri çağrıldı. İnzibatlar izinlileri teker teker topluyorlar. Yani bu akşam bizden kimse iki ateş arasında kalmayacak.»

«Haberleşmemiz ne durumda?»

«Bizim radyo bağlantılarının hepsi açık kalacak. General Khiet, askerî merkezlere, elçiliğe ve sizin eve gelen hatların tümüyle açık tutulmasını emretti. Hepsi bu kadar galiba... Yalnız, elçilik görevlileri ne olacak?»

«Ben burada kalacağım tabii. Bayan Beldon da benimle olacak. Haberleşme merkezini tam güçte tutun, ama evli personeli ailelerinin başında bulunmak üzere evlerine gönderin. Bölüm başkanları isterlerse kalabilir ya da yerlerine birini görevlendirebilirler. Herkese, evinde yemek yeyip dışarı çıkmamasını tembihleyin. Ben erken çıkıp Tolliver'i göreceğim. Herhalde yemeği onunla birlikte yer, dokuzdan önce buraya dönerim. Beni ararsan Tolliver'in bürosuna telefon et.»

«Size gerek olacağını pek sanmam, efendim.» Güldü ve çaresizlikle omuzlarını kaldırdı. «Artık bizim elimizden çıktı bu iş. Mel Adams bile buna sevinmeli. İşte, Vietnamlılar tarafından, Vietnamlılar için, kendi gelecekleri seçiliyor! Yalnız, planları geri teperse, Tanrı generallerin yardımcısı olsun o zaman!»

Yaffa'ya içimden geçen saçma ve gizli umudu söyleyemedim: Bu on üçüncü saatte bile, Phung Van Cung'un bir mucize yaratarak hepimizi yanıltmasını ve bu işten bir kez daha zafer kazanan kurtarıcı olarak çıkmasını diliyordum. Bütün kusurlarına rağmen saygı uyandıran bir adamdı; inatçı kahramanlığı, bir

zamanki yoldaşlarının kendisine hazırladığı bu uydurma kuşatmadan daha iyi bir sonuca değerdı.

Her şeyden haberli olduğum için, kentin, başında dolaşan şiddetten habersiz, böylesine durgun olmasını yadırgıyordum. Memurlar, kollarının altında çantalarıyla evlerine dönüyorlardı. Dükkan sahipleri kapılarının önüne çıkmış, birbirleriyle ve gelip geçenle çene çalıyordı. Bir berber dükkanının kapı aralığında, güzel kızlar tırnaklarını düzeltip parmaklarına mesaj yaparken koltuklarına rahatça yaslanmış yüzleri sabunlu adamlar gördüm. İpek bluzu bedenine yapışmış, ayakları yerden kesilmiş genç kızları, gürültülü motosikletlerinin arkasında taşıyan öğrenciler geçiyorlardı. İki çocuğu birer ellerinden tutmuş siyah giysili dadılar dolaşıyorlardı. Soya çöreğı ve şeker satıcıları küçük el arabalarını itiyorlar, çöpçüler uzun süpürgeleriyle kaldırım kenarlarını süpürüyorlardı. Katedralin merdivenlerinden inip çıkan tek tük insanları ve bir pagodanın açık kapısından sarı cübbesiyle başı traşlı bir rahibenin yavaş yavaş geçtiğini gördüm. Polislerde bile gevşek bir hal vardı. Milislerse, bu kuşatılmış Cumhuriyeti savunmaktansa, kızları seyretmeyi daha ilginç bulur gibiydiler

Böylesine önemli bir ayaklanma hareketinin bu kadar kayıtsızlık ve umursamazlıkla karşılanacağına inanamıyordum; ama belki de uzun ve tüketici savaş hastalığının başlıca belirtisi buydu. Halk o kadar çok başkanın gelip geçtiğini görmüş, tankların ve asker yüklü kamyonların gürültüsünü o kadar sık duymuştu ki, artık aldırılmaz olmuştu. Söylentilerle kaynaşan bir kentte, bir söylenti fazla ya da eksik, ne farfederdi? Böylesine kesinlikten uzak bir yaşamının

içinde, insanlar bir sonraki yemeğin ve bir sonraki uykunun ötesini merak etmeden, günü gününe yaşıyorlardı. Burası Asya'ydı. Kubilay Han'ın, Ming İmparatorlarının ve istilacılara fil sırtında karşı çıkan Trung kızkardeşlerin hâlâ hatırlandığı, ama en son prensin adının unutulup en son fatihin ikinci gün olağan sayıldığı yer!

Tolliver'in karargahında yeniden yirminci yüzyıla döndüm. Ortalıkta canlı ve hararetli bir çalışma havası vardı. Telefonlar durmadan çalışıyor, küçük rütbeli subaylar ve görevliler oradan oraya koşuyorlardı. Tolliver de canlı ve keyifliydi. Bana kendi durum haritalarını gösterip, yaklaşan çarpışmanın yorumunu yapmak istedi.

«İyi bir harekât olacak, Sayın Büyükelçi. Sağlam taktik ve sağlam bir lojistiğe dayanıyor. Bence başaracaklar.»

«Ne kadar sürer?»

«Saray muhafızlarının tutumuna bağlı olduğu için, dört saattan yirmi dört saata kadar. Edindiğimiz bilgiye göre, Cung'un Sarayının içinde ve çevresinde dört yüz kadar askeri bulunuyormuş. Ellerinde makineler, havanlar ve tabii uçaksavarlar var. Ama hava bombardmanına ve topçu ateşine karşı sonsuzluğa dek dayanamazlar. Generaller, yolda çarpışmak zorunda kalmadan birliklerini kentin içine sokabilirlerse, çok kolay olur her şey.»

Anlayamadığım nokta, Cung'un duruma hakim olmasıyla bu kadar öğünmesine rağmen, generallerin hazırlıklarını inceden inceye tamamlama olanağını nasıl bulduklarıydı. Tolliver sorunun karşılığını verdi.

«Sarayın içindeki ve dışındaki haberleşmesini bozdular yalnızca. Birlik değişimleri ve atamalar

hakkında kasıtlı olarak yanlış bilgi verdiler. Hem Genelkurmay, hem de hükümetin içi hain dolu.»

«Sözlerinize dikkat edin, General! Yarın onların hepsi birer kahraman olacak.»

«Biliyorum.» Çarpık bir gülümseme belirdi yüzünde. «Galiba bağlılıklar kopunca, kimin kim olduğu önemli değil. Daha bugün subaylarıma söyledim, haberalma kanallarımız bir bozuldu mu bizim karar-gahı da altetmenin ne kadar kolay olduğunu... Bir bakıma Cung'a acıyorum. Daha iyisine layıktı. Aca-ba ne olacak?»

«Tanrı bilir. Dilerse bize sığınma hakkı tanımaya yetkiliyim. Ama hepsi o kadar.»

«Biz karışmayacak mıyız hiç?»

«Hayır.»

«Eh, bu işler böyledir işte! Bir diktatörün dikkat etmesi gereken en önemli kural şudur, Sayın Büyükelçi: Orduyu yanına al ve orada tut! Bunu yapmadın mı, öldün demektir. Yarın bu saatlarda Cung da ölmüş olacak.»

«Güvencelere, General Thuyen'e rağmen mi?»

«Her şeye rağmen, Sayın Büyükelçi! Saray muhafızları son kurşuna kadar çarpışsalar bile, sonunda teslim olmak zorundalar. Bu kez kendi canlarını kurtarmak için pazarlığa koyulacaklar. Neye karşılık pazarlık edecekler? Kötü diktatör, Başkan Cung! Generaller ne diye yüklensinler sorumluluğu? Cung'u, aldatıldıklarını anlayan kendi askerleri öldürmüş olur.»

«Bunu hiç düşünmemiştim.»

«Her şeyi birden düşünmek olanaksızdır, Sayın Büyükelçi,» dedi Tolliver keyifle. «Şunu da söyleyeyim ki, esaslı iş gördünüz. İhtiyatlı davrandınız, aklınızı kullandınız ve karar vermek gerektiği zaman

bundan kaçmadınız. Hepimiz sizden yanayız. İnanın buna.»

Tolliver'in bu sözleri söylemesi, büyük övgü sayılırdı. Beğenilmekten ötürü memnun olmuş, Tolliver işin acı yanını anlayamadığı için de sevinmiştim. Şimdi, havan topları yerleştirilir, el bombaları, fişeklikler dağıtılır ve topçular ateş alanlarını ayarlarken, Cung sarayında ne yapıyordu acaba? Korkuyor muydu? Uğradığı ihanete üzülmüyor muydu? Küçük garnizonunu mu denetliyordu, yoksa yanında kalan subaylarıyla puro mu içiyordu? Tedirgin edici bir duyguyla, belki de oturma salonundaki Rouault Christus tablosu önünde Tanrıya yakarıyordur diye düşündüm.

Uzun bir bekleyiş olacaktı; bu yüzden Büyük-elçi olarak ne ikinci katibin odasındaki iskambil oyununa, ne de haberleşme merkezindeki kahve sohbetine katılabiliyordum. Günlük işler dağ gibi yığılmıştı, ama silahlı bir ayaklanma beklenirken nedense hepsi önemsiz görünüyordu gözüme. Anne Beldon'u öteki kızların yanına göndererek günlüğümü çıkardım ve önce alışkanlıkla, sonra gittikçe artan bir hevesle, her şey alt üst olmadan geçecek bu son gecedeki gizli duygularımı yazmaya başladım. Karışık anlamsız yazılar; ama şimdi bu sayfaları okurken o zaman bunları yazan adama karşı içten bir acıma duyabiliyorum.

«...Üç saat sonra çarpışma başlayacak ve insanlar ölecek. Çağımızın tarihine, kısa sürede unutulacak ufak bir çatışma olarak geçecek. Ama her çarpışma bazı talihsiz kişiler için kıyamet günüdür. Söylediğim ve yazdığım her sözcük, az sonra kurşuna, süngüye ve top mermisine dönüşecek. Garip ama

gerçek. Sonuç olarak, sözcükler insanları öldürüyor demek. Romancı dostum, sözcüklerin anlamını bildiği için onlara saygı duyduğunu söylerken bunu amaçlıyordu. Basından, televizyon ekranından ve transistörle radyolardan akan sözcük seline kapılan bizler, onları küçümser ve çarpıtır olduk. Aslında her biri bir canavar dişi... Kapital'i artık kim okuyor? Oysa Vladivostok'tan Berlin Duvarına, Hankow'dan Havana'ya kadar bu okunmayan ciltten çıkmış bombalar ve süngüler var... Biz de sözcükler döğen demircileriz ve yaptığımız değersiz paraları, basit halk neden suratımıza çarpıyor diye şaşıyoruz. Geçen hafta, bir kadeh kaldırışında beş sözcük çıktı ağızından ve yarın bunlar bir insanın boynunda ilmik ya da beyninde kurşun olacak belki de... Konuşma yeteneği bizi insan yapan bir ayrıcalık. Neden bazan, keşke sağır ve dilsiz olsaydık dedirtecek kadar kötüye kullanırız bunu?..

Tanklar, kamyonlar ve sahra topları yerlerini alıyordur herhalde şimdi. Bizim tanklarımız. Bizim toplarımız. Onları bizim halkımızın parasıyla aldık, rahat ve özgür olsunlar diye dostlarımıza verdik. Oysa dün dostumuz olanlar, yarın kendilerine verdiğimiz silahlarla öldürülmüş olacak. Öyleyse, karşılıklı kötü niyet ve güvensizliğin tehdidinden kim var kurtulan?

Bu sözleri böyle açıkça yazan ben olduğuma göre, karışıklığı haklı göstermek bana mı kaldı? Yoksa iki ayrı dilden mi konuşuyorum? Biri yalnızken gerçekleri söylemek, öteki yapısına ve karmaşıklığına akıl erdiremediğim bir toplumda ilişkilerimi sürdürebilmek için kullandığım iki ayrı dil. Ve anlamıyorsa bu toplumu, onun yazgısına karar verme görevini neden kabul ediyorum?..

Bunları yazan ben, kimim? Bunu bile kesinlikle

bilmiyorum. Oysa bana, kendim gibi hiç tanımadığım bir insan gösterebilirler, büyük bir kesinlikle ölüm fermanını imzalarım. Bu bakımdan, ölmek üzere olan o insan benden daha talihli; gerçekten inanıyorum ki onun bu son bekleyişi benimkinden daha dindir. Ne olduğunu biliyor. Hiç olmazsa bildiğine inanıyor. Ölümü tanıdığı için ona, bir tamamlanma ve bir süreklilik olarak boyun eğecek. Şu sözlerin de anlamını biliyor: ‘Başlangıçta Söz vardı ve Söz Tanrıyla birikti ve Söz Tanrıydı...’ Buna rağmen, halkın iyiliği ve refahı için çalışmalarında çok kötü biçimde başarısızlığa uğramış ve bu yüzden parlak Söz, ona hiç bir şey kazandırmamıştı...

Havaalanında şimdi yakıt depolarını dolduruyor, füzeleri yerlerine takıyor ve bomba yüklerini bağlıyor olmalılar. George Groton gibi genç erkekler, rüzgarın üzerinde öç alıcı melekler gibi uçacaklar ve gözlerinin görmediği başka gençlerin üzerine ölüm yağdıracaklar... Çok basit bir düşünce. Uyanık çağımızın kalıplaşmış sözlerinden biri. Ağaç ruhu ödağacıyla hoşnut edilir; su ruhu çiçek yaprakları serpmeyle. Ev ruhuysa açtır; bir pirinç çöreği onu yatıştırır. Ama gökyüzünün öç alıcılarını, ateşten arabaların sürücülerini, kan ve insan kurbanlarının dumanından başka neyle kim hoşnut edebilir?

Yarın her şey bittikten sonra ne yapacağım? İsizliğe çekilip başıma küller mi serpmeliyim? Mutlu bir sonucu muştulayan kâhin ben miyim? ‘...Normal ilişkilerin hızla onarılması, askerî kesimde yeni bir çaba, dengeli ve aydın bir hükümet, özgürlük, eşitlik... ve kulüplerde yine dans başlasın, biraz zararsız orospuluk ve yerli ya da Fransız, bütün tarafsızlık yanlılarının canı cehenneme!..’ İşte konuştum, duyduunuz! Sonra da dudaklarımda bir ıslık, cebimde demokrasinin zaferi, uçağa binip ülkeme dönerim...

Allah kahretsin, neden başlamıyorlar? Ölmeler, öldürmeler bitsin artık; sonra belki biraz uyuyabiliriz!»

Ve Firavun Yusuf'a dedi ki: 'Öyle düşler gördüm ki kimse yoramıyor...' Beni, kim kendime yorumlayacak peki? Kendi düşümü bana kim çözecek: Dilsiz kuş, düz toprak ve her yanı ıslıklı olduğu halde ötmeyen guguk kuşundan başka bir şey göremeyen kişi... Bu yalnızlığa dayanamıyorum. Evlenip biraz yaşamalı ve adımı taşıyacak bir oğul sahibi olmalıyım. Birazcık sevgi bile yeter bana; yeni bir hayat armağanı diye şükran duyarım bu sevgiye. Hayatın armağanı göz yaşı ve gülüştür. Göz yaşlarım tükendi artık ve çok, çok uzun zamandır hiç gülmedim...

Gabrielle, neden yanımda değilsin? Neredesin şimdi? George'la beraber misiniz? Benden iyilikle mi söz ediyor? İkinizi de hayat çarkına bağlanmış, bir dizi çaresizlikler içinde döne döne boşluğun o büyük dinginliğine doğru gittiğinizi düşünmeye dayanamıyorum? Dehşet dolu bir düşünce, çekilmez bir çılgınlık!.. Bu dünyada sevdiğim o insanın, başka bir dünyada, ayağımın altında ezilen bir solucan ya da ikinci bir ölüme mahkum ettiğim kanıma girmiş bir mikrop olabileceğini düşünmek... Akılcılığı yadsıyan, ilkel bir saçmalık bu! Ama ölümsüzlüğe öyle büyük bir istek duyuyoruz ki, her koşula razıyız onu elde etmek için...

Mel Adams ve Harry Yaffa... iki karşıt insan. Hangisine daha çok saygı duyuyorum? Hükümetin verdiği en pis görevleri her zaman beceriklilikle, bazan da sanki cinsel bir hevesle yerine getiren adam mı? Yoksa sorgulayıp, gerektiğinde bu görevleri geri çevirme hakkını saklı tutan adam mı? Burada ve bu zamanda hükümet ben olduğum için, kendimi ikisinin arasında kararsız görüyorum. Yaffa olmazsa görevimi yapamam ve çok insanın canı tehlikeye girer.

Adams olmazsa... Zaten yok artık Adams. Anlaşmamızın şartlarında direnip bu bekleyişte beni yalnız bıraktı. Bu da kanıtlıyor ki —yoksa kanıtlamıyor mu?— vicdanımız, toplumsal araçlarımızın gerektiğinde bir kenara atılabilecek olanlarından bir tanesidir...

Sokaktan gelen tank ve askerî kamyon gürültülerini duyuyorum. Pencereden hiç bir şey gözüküyor. Saatıma bakıyorum. İkiye yarım saat var daha. Uzun bir bekleyiş... Cung için, belki de kendi sarayının bahçesinde bir acı saati. Oysa Yehuda için —eğer gerçekten Yehuda'ysam— daha uzun bir acı süresi hazırlanmakta. İsa çarmıha gerildikten sonra, Pontius Pilatus(*) Kudüs'de kaç zaman daha egemen olmuştu? Ülkemin, suçsuz ve kahraman Asyalı dostlarına karşı soylu ve iyilikçi düşüncelerle dolu olduğunu kanıtlamak için burada daha ne kadar kalmam gerekecek?.. Harry Yaffa'dan telefon geldi. Her şey planlandığı gibi gidiyormuş. Yine haber vermeye çalışacak...

Anne Beldon bir fincan kahve getirdi bana. Ona çok bağlandığımı anlıyorum. Maggie Benton'la geçirdiğim gece, cinsel iştahımı kabarttı. Anne'nin kuşku-
larını yatıştırıp benimle evlenmeye razı edebileceğimi biliyorum. Ama ya sonra? Cellatla, maskesinin ardındaki gerçek yüzünü görmüş olan kadının evlenmesi! Bu yakınlık, akla gelmedik, düşünülmelik dehşetler yaratır... Araçların gürültüsü kesildi. Koşan adımların sesi duyuluyor, piyade erlerinin talimli ve düzenli koşuşu. Yukarıdaysa, yaklaşan uçakların uğultusu... Gelin artık, Tanrı aşkına! Hadi, duyulsun artık şu kahrolasıcı topların gürültüsü!..»

(*) Hz. İsa'nın öldürülmesine karar veren Romalı Vali.

BÖLÜM ONBİR

İlk ateş seslerini duyduğumda saat ikiyi dört dakika geçiyordu: Uçaksavar bataryalarının boğuk çift gümlmeleri idi bunlar. Hemen ardından bombalar düşmeye ve patlamaların etkisi pencere camlarını sarsmaya başladı. İlk uçaklar uzaklaşırken, havan ve tek tük makineli sesleriyle karışık topçu ateşi başladı. Dış dünya patlamalarla birbirine girerken, bir hapishane hücresinde kilitli kalmış insana benzettim kendimi. On dakika geçtikten sonra artık dayanamadım. Anne Beldon'la Bill Slavich'i yanıma aldım ve nehir kıyısından geçerek Caravelle Otel'in önüne geldik. Otelin terasındaki bahçeye çıkarak, önümüzde serili kenti seyretmeye başladık.

Garip ve uğursuz bir görüntüydü. Bütün kent aydınlanmıştı. Halk, bir futbol oyununun seyircileri gibi, çatılara, balkonlara ve pencerelere çıkmıştı. Kalın bir duman yığınıyla kaplı olan Saray çevresinden tüfek sesleri geliyordu. Yollarda tıkız canavarlar gibi ilerleyen tankları ve onların ardından ya da duvar diplerinde siperlenerek yürüyen piyade askerlerini görebiliyorduk. Dükkanlar ve evlerde çıkan yangınlar büyüyor, kaldırımlarda havan mermileri patlıyordu. Uçaklar, Saray bahçesini bombalayarak birkaç sefer daha yaptılar ve onların ardından tanklar da-

ha yakına sokularak, açık bulvarlar boyunca, yakından ateşe başladılar.

Son uçak dalgası geldiğinde, uçaksavar ateşi artık kesilmişti. Asker ve zırhlı araç çemberi Sarayı daha sıkı sardı. Sarayı savunanlar, makineli tüfekler, bazukalar, havan topları ve küçük silahlarla inatçı bir çarpışma sürdürüyorlardı. Bazan, iki ateş sesinin arasında askerlerin bağırışlarını ve bir kuş sesi gibi ince, uzak çığlıkları duyuyorduk. Çevremizde bir yığın insan vardı: Gazeteciler, otel görevlileri, film ekipleri, Fransız iş adamları ve sırf eğlentiyi kaçırmamak için kalmış bar müşterileri. Herkes bir ağızdan ve başka dilden konuşuyor, yeni bir ateş ya da yangın başladığında bir haykırış yükseliyordu.

Bir buçuk saat kadar kaldık orada; sonra bu yıkım görüntüsünden usanıverdim birden. Elçiliğe döndük ve yokluğumda gelen haberleri öğrenmek için doğruca haberleşme merkezine gittim. Danang'da çarpışmalar başlamıştı, ama Hue'yle Dalat olaysızdı ve delta kentleri tek kurşun atmadan yan değiştirmemişlerdi. Harry Yaffa telefon ederek kentin stratejik noktalarının hepsinin isyancıların eline geçtiğini, Saygon Radyosunun Saray savunmasının her an düşmesinin beklendiği haberini yaymaya başladığını söyledi. Tolliver'in karargahına telefon ettim. Bölge komutanlarının hepsiyle haberleşmiş olduğunu ve kırsal bölgelerde hiç olay çıkmadığını bildirdi. Aylardır ilk kez, Vietkong bile sinmişti. Saat dörde yirmi kala ateş kesildi. Yarım saat sonra, Harry Yaffa elçiliğe gelerek Saray muhafızlarının teslim olduğunu, ama Cung'un kaçtığını haber verdi. Nereye, ne zaman ve nasıl kaçtığını kimse bilmiyordu. Subaylarından birçoğu, makineli tüfeklerin başından ayrılmamışlar ve son barikatların ardında tüfek ve el bombalarıyla çarpışmışlardı. Yaffa'nın dediğine gö-

re, Saray askerleri Cung'un kaçışına ve umutsuz direnişlerinin pahalıya mal olacak çılgınlığına kızıyorlardı.

Gariptir ki ben de kızmıştım. Cung'dan daha üstün bir davranış, son bir kahramanlık, alt edilmez güçlere karşı çılgınca bir saldırı ummuştum. Ama hayır! Sonuna kadar aynı entrikacılığını sürdürerek kaçmış ve onursuz bir geri çekilmenin lekesini temizlemeleri için garnizonunu ölüme bırakmıştı. Öfkemin ardından birden bir rahatlık duydum. Demek doğru karar veriştim. Hem hükümetime hem de bu ülkeye yararlı olmuştum. Çok büyük bir tehlikeyi göze almıştım, ama sonuç beni haklı çıkarmıştı işte. Festhammer'e bir mesaj gönderdikten sonra Harry Yaffa'yla kahvaltıya oturduk.

Yaffa sevinçten uçuyordu. «Saat gibi gitti işler, Sayın Büyükelçi! Çok ustaca bir hareket oldu! Khiet ülkeyi de bu darbe gibi yönetirse, işimiz iş demektir. Ölü, yaralı sayısı bile fazla değil. Saraydan elli kadar ölü, yüz kadar da yaralı var. Ülkenin tümüyle ayaklanması olanağını düşünürsek, çok ucuz atlatıldı sayılır. Kendinizle övünmelisiniz. Kahveniz bittikten sonra kentte şöyle bir dolaşıp ne olup bittiğini görelim. Yanılmıyorsa, Bastil'in yakıldığı gün Paris'in hali gibi olacak...»

Yerinde bir tanımlamaydı. Gün doğalı daha bir saat geçmiş olmasına rağmen, caddeler, gülen, haykıran, birbirine sarılan, barlardan içki şişeleri alıp ilk rastladıkları askere sunan bir kalabalıkla tıklım tıklımdı. Arabamın çevresini alıp el çırparak bağır-maya başladılar. «Yaşasın Amerikalılar! Yaşasın Cumhuriyetin dostları!» Kalabalıktan biri, elinde çiçek demeti tutan bir kız çocuğunu kucaklayarak bana uzattı. Ama çocuk bana kadar ulaşamayınca, maskot gibi arabanın motor kapağına oturtular ve elli

metre kadar onu öylece taşıdık. Göğüslerine bağladıkları ya da başlarının üzerinde taşıdıkları yaftalarla, kolkola girmiş öğrenciler kaldırımlarda yürüyorlardı. Ulusal Meclisin önünde bir adam akordeon çalıyor ve genç kızlarla oğlanlar, bir zamanlar yasaklanmış bir aşk şarkısının müziğiyle dans ediyorlardı. Bir başka kalabalık, bir dükkanın vitrinini taşıyor, kırık pencerelerden içeri tutuşturulmuş kağıtlar atıyordu. Bu, Cung'un akrabalarından birine ait olan kitapçı dükkanıydı. Dükkan birden alev aldı ve halkla askerler yangını sevinç çılgınlıklarıyla seyrettiler.

Sarayın çevresi askerî birliklerce kontrol altına alınmıştı, ama arabamın bayrağını görünce yol verip, yıkıntıları, bomba çukurlarını ve hâlâ süren yangınları görecektik kadar yaklaşmamıza izin verdiler. Yıkıntıların arasında yağmacılar türlü eşyalar ve şarap şişeleri topluyorlardı. Bir başka sokakta yol kenarına çekilmek zorunda kaldık, çünkü ilk kurbanlarının yanık yüreğini üzerinde kırmızı ipekliden saçağı olan yaldızlı bir kutuda taşıyan Budist rahipler geçit yapıyorlardı. Kalabalık onları alkışlıyor, bir kısmı da saygıyla diz çöküyordu. Bütün pagodalarda bayraklar uçuşuyor ve nerede bir sarı cüppe görülse halk hemen çevresini alıp bağış çanağını armağanlarla dolduruyordu. Elçilik bayrağımızın göze çarptığı her yerde halk birikiyordu. Bir seferinde arabayı yerden kaldırıp yirmi beş metre kadar havada taşıdılar.

Kısa bir tur yaptığımız halde, elçiliğe dönüşümüz iki saattan fazla sürdü. Döndüğümde Avustralyalı Arnold Hanson'la İtalyan Büyükelçisini beni bekler buldum.

Manson çok soğuk ve resmî duruyordu. «Belki bir saattir bekliyoruz, Bay Amberley. Konu çok ivedi. Başkan Cung'un hâlâ saklanmakta olduğu söylüyor. Sizin başkaca bir bilginiz var mı?»

«Korkarım ki yok.»

«Öyleyse bir şeyler yapacak zamanımız var demektir. Öteki diplomatlarla telefonla konuştum. Hepimiz, insanlık ve dünya kamuoyu adına Başkan Cung'un hayatının güvence altına alınması gerektiğine inanıyoruz. İtalyan meslekdaşım ile birlikte hemen şimdi General Khiet'in karargahına giderek bu konuyu en kesin şekilde kendisine bildirmek istiyoruz.»

«Tabii gidebilirsiniz, Bay Manson. Ben bu davranışınızdan memnurluk duyarım.»

«Sizin de bizimle gelmenizi istiyoruz, Bay Amberley.»

«Bunun gerekli olduğunu pek sanmıyorum. Dileklerimizi daha önce General Khiet ve arkadaşlarına duyurduk. Başkan Cung'un can güvenliği için her türlü çabayı gösterecekleri güvencesini aldık. Bu nedenle, benim ziyaretim ancak gereksiz bir tekrar olacaktır. Zaten burada yapılacak çok işim var.»

Manson uzun ve sert bir bakıştan sonra yavaşça şöyle dedi.

«Öyleyse dileğimize katıldığınızı belirten imzalı bir yazı verir misiniz?»

«Tekrar ediyorum Bay Manson, biz dileklerimizi önceden bildirdik. Bunları yenilemekte hiç bir yarar görmüyorum.»

«Gidelim, Manson,» dedi İtalyan birdenbire. «Buradan hiç bir şey elde edemeyeceğiz. Epey zaman yitirdik zaten. İyi günler efendim.»

«İyi günler baylar.»

Kapı arkalarından kapanır kapanmaz, Anne Beldon birden acı bir suçlamaya girişti. «Neden? Tanrı aşkına, neden istediklerini yapmadınız?»

«Çünkü Büyükelçi benim ve neyin yapılması gerektiğine yalnız ben karar veririm, Bayan Beldon! Başka soracağınız bir şey var mı?»

«Hayır, efendim!» Yüzü buz gibi ve nefret dolu bir maske halini almıştı. «Bir daha da hiç olmayacak!»

Yarım saat sonra Mel Adams elçiliğe geldi. Raporunu, görevden ayrılış yazısını ve Phung Van Cung'un ölüm haberini getirdi.

Adams çok soğukkanlıydı, öyküsünü, yaratacağı sonuçları önceden ölçmüş ve kabullenmiş bir insanın ilgisizliğiyle anlattı.

«...Cung'u Saraydan kaçırın bendim efendim. Ölümünden bir iki dakika öncesine kadar da yanındaydım. Nasıl olduğunu anlatmak kolay. Nedenini açıklamak biraz daha güç, ama anlatmaya çalışacağım. Dışişleri Bakanlığımıza ve bu elçiliğe karşı görevim bitmişti. Bir yüksek politika konusuyla ilgili görüş ayrılığımı yazılı olarak belirtmiştim. Görevden ayrıldığımı duyurmuştum. Hükümeti güç durumda bırakmamam için kalmamı istediniz. Kabul ettim, ama sizin de razı olduğunuz bazı şartlar ileri sürdüm. Ancak, bana düşen başka görevler de vardı. Bir insan olarak, kendime; bir yurttaş olarak ülkeme karşı görevlerim. Kendimi ve ülkemi bir cinayete ortak edemezdim. Harekete geçmeye karar verdim. Dün gece elçilikten ayrıldıktan sonra evime gittim ve oradan Saraya telefon ettim. Cung'u bulmak çok uzun sürdü. Bulduktan sonra da benimle görüşmeye razı etmek daha güç oldu. Sonunda kabul etti. Kendi arabamla Saraya gittim. Kuşatma hazırlıkları yapılıyordu. Olacakları zaten biliyorlardı, onun için ben gizliliği bozmuş sayılamazdım.

Cung beni, kıdemli yardımcılarından altısıyla birlikte karşıladı. Bağımsız olarak hareket ettiğimi ve bunu neden yaptığımı anlattım. Kendisini arabamla elçiliğe götürmeyi önerdim. Saray teslim olursa, ge-

reksiz yere kan dökülmeyeceğini söyledim. Kendisine ihanet eden Amerikalıların karşısında küçük düşmeyeceğini söyledi ve yardımcılarını bunu onayladılar. Bu kez, kendi evime götürmek istedim. Beni ve ailemi tehlikeye atamayacağını söyleyerek bunu da geri çevirdi. Son çare olarak, Bir Numaralı Çinli'nin evini ileri sürdüm. Çünkü hangi rejim gelirse gelsin, onun dokunulmazlığı vardır. Başkanlarına herhangi bir zarar gelirse tüm Cholon ayaklanır.

O sıra yardımcılardan bazıları tartışmaya karıştılar. Saray generallerin eline düşse bile çarpışmaya devam etme olasılığını önceden de tartıştıkları belliydi. Kırsal bölgelerden ve küçük rütbeli generallerden gelen destek söylentileri vardı... Burada Cung tartışmayı sertçe kesti ve benden dışarıda beklememi rica etti. Bir saattan çok bekledim. Sonra adamlarıyla birlikte Cung dışarıya çıktı ve danışmanlarının öğütlerine uyarak saklanmaya karar verdiğini söyledi. Bir Numaralı Çinli'ye telefon etmiş, o da geçici olarak evine sığınabileceğini bildirmişti. Saat on birde, Başkan Cung'u herkesin sözü önünde kendi arabamla oraya götürdüm. O saatlarda Saray ve Saraya yaklaşan yollar karartılmıştı; kimse bir şey sormadan barikatlardan geçtik...

Arabada giderken hiç konuşmuyordu, ama birden bana dönerek şöyle dedi: 'Beni buraya subaylarımdan biri de pekâlâ getirebilirdi, Bay Adams. Umarım, bunu anlayabiliyorsunuz. Savaşın başlamasına daha saatlar var. Hâlâ dilediğim gibi gidip gelmekte özgürüm.'

Ona bunu anladığımı söyledim, sonra bana şunu sordu: 'Neden sizinle geldiğimi biliyor musunuz? Çünkü sade bir insan bu sadeliği nedeniyle bir iyilik yapıyorsa, onu hiç bir zaman küçümsememelidir. Siz de sade bir insansınız Bay Adams. Ve yaptığınız işin,

ahlak dışında hiç bir önemi olmasa da iyi bir davranıştır. Sizin Büyükelçi sade bir insan olmadığı için, sizden daha iyi bir politikacı. Ama yaptıkları, ne kendisine ne de ülkesine yararlıdır.’

Ona, sizi ve elçilik politikasını tartışmak istemediğimi söylediğinde, omuz silkti ve iyilik hiç bir zaman yeterince ilerleyemedi, kötülükse her zaman gerektiğinden fazla ileri gittiği için her ikisinin de ereğine ulaşamadığını söyledi.

Bir Numaralı Çinli’nin evine geldiğimiz zaman bizi bir uşak karşıladı ve hemen yaşlı adamın yanına götürdü. Orada, kadını, erkeği ve çocuğuyla bütün ailenin en iyi giysileri içinde toplanmış olduklarını gördük. Cung çok duygulanmıştı. Bir Numaralı Çinli, yaptığı konuşmanın bir yerinde şöyle dedi:

‘Bu insan, evimde saygı gören bir konuktur. Burada, ülkesinin Cumhurbaşkanı olarak geliyor. Ne olarak gideceği, önemli değildir. Hepiniz şunu unutmayın ki, konuk kutsal bir emanettir ve ona gösterilecek saygı atalarımıza gösterilen saygıyla eştir...’ Mândarin dilinden anladığım için, gerçekte bir kaçak olan bu insana gösterilen nezaket beni de duygulandırdı. Ailenin bireyleri saygılarını sunduktan sonra çekildiler. Biz de Bir Numaralı Çinli’yle yemeğe oturduk. Biz yemekten, elinde bir kitapla genç bir adam geldi ve evin efendisinin işaretini beklemeğe başladı. Bir Numaralı Çinli, genç adamın gelişini bir gülümseme ve bir benzetmeyle açıkladı:

‘İmparatorun vergi tahsildarı beklenirken pirinç şarabı içmek gelenek olmuştur. Aynı zamanda, müzik ve eğlendirici şiirler dinlemek de iyidir. Bu nedenle, büyük olaylar doğurabilecek bu gecede bir süre Li Po’nun, yani Tai Peng, Büyük Ateşkuşu da denilen Sürgün Tanrı’nın dizelerini dinleyelim... Oku oğlum.’

Genç adam, tiz bir sesle arka arkaya şiirler okumaya başladı... ‘Yeşim Merdivenler İçin Üzünç’, ‘Yüeh’li Bir Kız’, ‘Mavi Su Şarkısı’, ‘Szechwan’lı Rahibin Ud Çalışı’nı okudu. Son olarak da, ‘Tienmu Dağında Gezginin Düşü’nü:

‘Seni bırakıp gidiyorum. Ne zaman döneceğim?

Bırak, beyaz karaca yeşil kayalarda otlasın.

Bırak, gidip güzel dağı gezeyim.

Ululara hizmet etmek için kendimi nasıl

küçültebilirim?

Bunu yapmak yüreğimi alçaltır.’

Okuma bitince genç, yaşlı adamı, Cung’u sonra da beni selamladı. Cung ona teşekkür etti ve ağdalı bir iltifatla Bir Numaralı Çinli’ye döndü:

‘Böyle bir gecede sizden başka hiç kimse böyle bir şey düşünemezdi. Hâlâ bana bir şeyler öğretiyorsunuz ve bunun için size şükran borçluyum. Aynı zamanda bana ışık tuttunuz; artık ne yapmam gerektiğini biliyorum.’

Sonra benden Cholon’un ucundaki Katolik Öksüzler Yurduna gidip Rahip Wilhelmson’u getirmemi istedi. Bu rahip garip bir adam; burada kalırsanız onu tanımalısınız, Sayın Büyükelçi. Uzun Yürüyüş sırasında Mao Tse Tung’a bir iyiliği dokunmuş, hastalığında ona bakmış ya da yiyecek ve ilaç vermiş, pek iyi bilmiyorum. Devrimden sonra öbür Avrupalı misyonerlerle birlikte hapsedilmiş ve çok eziyet çekmiş. Sonra Mao Tse Tung onun hapiste olduğunu öğrenmiş ve ülkeden çıkarttırmış. O zamandan beri Saygon’da bir öksüzler yurdu işletiyor, Çince gazete çıkartıyor, Hanoi ve Hainan yoluyla Çin’le kaçak ilişkiler sürdürüyor. Anlaşılmaz bir adam, ama herhalde Cung ona günah çıkarttırmış. Şimdi de istediği buydu: Günah çıkartmak. Arabayla kentin içinden

geçip rahibi getirdim. İlk ateş sesleri duyulduğunda, Cung rahiple birlikte başka bir odada günah çıkartıyordu. Ben, Bir Numaralı Çinli ile yalnız kalmıştım. Dışarıdaki şiddet olaylarını unutmamı istedi ve sonra bana da bir ders verdi.

‘Bu adamı hiç bir zaman küçümsemeyin Bay Adams. Çok kusurları vardır. Çok büyük yanlışlar yapmıştır. Ama yine de onda, büyüklüğün öğelerini bulabilirsiniz. Bu gece neden sizinle geldi, biliyor musunuz? Size ne söylediğinden haberim var, ama gerçek neden bu değil. Bunu anlayabilmek için belki de bir Doğulu olmanız gerekir; bilmiyorum. Bir Amerikalının nasıl düşündüğünü çoğu kere anlayamıyorum. Ama Cung’un geliş nedeni şu: Yıkılan bir sütun altında kalarak ya da bir şarapnel parçasıyla, kimsenin haberi olmadan ölmek istemiyor. Düşmanlarının kendisini herkesin gözü önünde teslim almalarını, onları açık bir seçim yapmak zorunda bırakmayı istiyor: Ya onu besbelli bir cinayetle öldürmek ya da sonunda yine öldürseler bile mahkeme karşısına çıkartmak. Ama onu elleriyle öldürsünler ve öldürdükleri de bilinsin istiyor. O zaman Büyükelçiniz, Khiet ve arkadaşlarıyla yaptığı anlaşmadan utanç duyacak. Böyle düşünüyor. Bunun tersi de olabilir!’

Ben de ona, neden Cung’un Saray muhafızlarının baştan teslim olmalarını isteyerek gereksiz yere kan dökülmesini önlemediğini sordum. Bir Numaralı Çinli başını sallayarak açıklamasını bitirdi.

‘Bu da Doğulu davranışıdır. Karşı koyan olmazsa, ülkede rejimine inanan ve bu inanç uğruna dövüşmeyi göze alan hiç kimsenin bulunmadığı sanılır. Oysa şimdi, tarih nasıl yorumlarsa yorumlasın, bu kabullenilmiş oluyor.’

Ona Cung’un yaptıklarını doğru bulup bulmadı-

ğını sordum. Omuz silkerek, önemli olan şeyin Cung'un buna inanması olduğunu söyledi. Her yapılan iş mutlaka yarı yarıya yanlış olacaktı, çünkü insanlar tarih akımlarının düzenini anlamayı hiç bir zaman öğrenememişlerdi. Ne var ki, bir insan kendisine ve ailesine karşı doğrulukla davranabilir, bu da kendisinden istenebilecek en fazla şey olurdu. O sıra Cung odadan çıktı ve Bir Numaralı Çinli, rahibi oğullarından birinin arabasıyla geri gönderdi. Sonra, çok yorğun olan yaşlı adam izin istedi ve Cung'la ben çay içip top seslerini dinleyerek oturduk. Cung çok durğun ve üzgündü, ama aynı zamanda çok heyecansızdı. Ukalalığını ve kendisini bir lise müdürüne benzeten o öğretici tavrını atmıştı üzerinden. Ara sıra susup savaş seslerini dinlemesine rağmen, hep aynı konuya dönerek yavaş bir sesle konuşuyordu.

'...Benim gibi bir insan için her zaman korkunç bir çıkmaz vardır, Bay Adams. Ahlakî bir doğruyla politik bir yanlış arasındaki seçim... Her ikisini de çok açık olarak tanımlamış olmam, kişiliğimin ve eğitimimin bir kusurudur. Tam bir Batılı kusuru bu; o nedenle daha kolay düştüm bu yanılgıya. Aynı zamanda Fransız eğitimim dolayısıyla benimsediğim Katoliklik biçiminin de tuzaklarından biri. Kuru bir din anlayışı, hoşgöründen, anlayıştan ve acımadan böylesine yoksun olduğu için başlı başına yanlış sayılabilecek kadar katı bir ahlakî inanış yaratıyor... Yargılarımın, kendi yaradılışımdan ne kadar etkilenmediğini yeni yeni anlamaya başlamıştım. Biliyorum ki bazı yönlerden kusurluyum. Çok düşünür, az uygulanırım. Büyük fikirler beni çok etkiler, ama bunların insanlar üzerindeki sonuçları beni ilgilendirmiyor... Top seslerini duyuyor musunuz? Şimdi umutsuz görünse bile, bu savaşın mutlaka yapılması gerektiğine inanıyordum ve hâlâ da inanıyorum. An-

cak şimdi, kan ve gereksiz ölüm ölçüsüyle ne ifade ettiğini anlayabiliyorum, ama artık çok geç... Budistler konusunda da böyle oldu. Bu insanlara karşı gerçekten bir bağınaz, bir Katolik engizisyoncu olmadığıma Büyükelçiniz hiç bir zaman inanmaz. Oysa işin gerçeği şu ki. Asyalı bir halkın tümünü tek bir kalıba sokmaya çalıştım ve başaramadım. Bunu Mao Tse Tung yapabilir, Ho Chi Minh yapabilir, çünkü her adamın anlayabileceği çok basit bir öğretileri var ve bunu ya sindirene ya da ölene dek insanların gırtlğından aşağı sokacak kadar sert davranıyorlar... Ben çoğulcu bir toplum fikrine bağlanmıştım, ama bunun sonuçlarını kabul edemeyecek kadar katı oldum ve bu sonuçları kendi çıkarıma çevirebilecek kadar da akıllı davranamadım... Yaptıklarım yine de yararlıydı Bay Adams. Bende de iyi yanlar vardı. Ömrümün bu son saatlarında, sonsuzluğun gölgesi altına girmişken bile bunu tekrarlayabiliyorum... Kusura bakmazsanız biraz dua edeceğim.'

Bundan sonra ben herhalde uyuyakalmışım. Uyandığımda gün aydınlanmıştı. Cung başucumda duruyordu. General Khiet'in karargahına telefon ettiğini ve saat yedide, Bir Numaralı Çinli'nin evine bir kilometre kadar uzaklıkta olan Katolik kilisesinin önünde teslim olacağını bildirdiğini söyledi. Onu arabamla kiliseye götürdüm. Arka sıralardan birine oturarak sabah altı buçuk ayinini dinledik. Cung ayinden sonra söylenen ilâhiye katıldı, bir süre dua etti ve yanıma gelerek şöyle dedi:

'Yaptıklarınız için teşekkür ederim Bay Adams. Sizin iyi niyetinizi kabul ettiğimi göstermek için bunlara razı oldum. Şimdi ben ne dersem onu yapacaksınız. Birlikte kiliseden çıkacağız. Dışarıda askerler beni bekliyor olacaklar. Siz merdivenlerin başında duracaksınız ve askerler beni götürene kadar bek-

leyeceksiniz. Ne olursa olsun, hiç bir şey yapmayacak-sınız... hiç bir şey! Anlıyor musunuz?’

Bize sığınmaya razı etmek için son bir çaba gösterdim. Kabul etmedi. Birlikte kiliseden çıktık. Kaldırımında bir askerî kamyon ve otomatik silahlı bir müfreze asker vardı. Cung’u kabaca yakalayarak kamyonun arkasına bindirdiler, kendileri de bindiler. Kamyon hareket etti. Daha elli metre gitmemişlerdi ki, iki el silah sesi duydum. Sanıyorum o zaman öldürdüler onu... Hepsi bu, efendim.»

Öykü beni hem şaşırtmış, hem tedirgin etmişti. Yorgun ve şaşkın olduğum için ve daha yeni kavuştuğum doğruluk inancım bir kez daha tehlikeye düştüğü için öfkelenmiştim. Bir süre kasıtlı olarak hiç konuşmadım. Sonra sordum.

«Ne söylememi istiyorsun, Mel?»

«Hiç bir şey, efendim. Bitti, oldu işte. Cung öldü.»

«Hepsi bu kadar ha! Ve sen de, yolun son adımlarını onunla birlikte yürüyen soylu dost, şu kötü dünyadaki tek iyi Amerikalısın, öyle mi?»

«Hayır.»

«Ben bu öyküyü nasıl anladığımı sana söyleyeyim o halde, Mel. Bütün bunlar senin, eylem konusunda yaygarayı basıp sonra da kendi başına eyleme atılan duygusal bir budala olduğunu gösteriyor. Seni, Cung Sarayda kalsaydı belki de hiç işlenmeyecek bir cinayete ortak ediyor. Sayende ülkemiz de bu cinayete bulaşmış oldu. Tıpkı Budist kurbanlar gibi, politik bir intihara karıştırdın kendini. Bu yüzden suçlanırsak, sorumlusu sen olacaksın!»

«Bu sizin yorumunuz, efendim,» dedi Adams yavaşça. «Benimki değil.»

«Seninki neymiş, Mel?»

«Bence, bu kanlı politika ve diplomasi kavgasına

artık biraz da basit insanın dürüstlüğü karışmalıdır. Artık biri çıkıp, bir Çinlinin de bir Kaliforniyalı kadar karnını doyurmaya hakkı olduğunu, bir Marksist'in eski biçim bir kapitalistten daha korkunç bir canavar olmadığını ve yeryüzünün ne polisler, ne ajanlar ...ve ne de Büyükelçiler tarafından yönetilemeyeceğini söylemelidir! Belki ben diplomatik bir yanlış yaptım, ama hiç değilse başka bir yanılmış insanla birlikte ölüm nöbeti tuttum ve onun başı dik ölmesine tanık oldum.»

«Ve bunların yeterli olduğunu sanıyorsun, öyle mi?»

«Hiç bir şey hiç bir zaman yeterli değildir, Sayın Büyükelçi. Bir insanın yapabileceği en fazla şey, kendi bahçesini ekip yetiştirdiği elmaları komşusuyla paylaşmak olabilir. Şimdi izin verirsiniz gideyim, efendim.»

«Gidebilirsin, Mel. Yol kağıtların öğleden sonra hazır olacak. Bir sorum daha var: Bunları da raporuna yazdın mı?»

«Hayır efendim. Dilerseniz yazarım, ama aramızda kalmasını istersiniz diye düşündüm. Her şey geçti artık. Eskileri karıştırmakta yarar yok.»

«Bence de doğru olur.»

Peki ama, kimin için doğru olacaktı? Daha kurnaz olsaydı, bu son kahramanlığından büyük yarar sağlayabilecek olan Mel Adams için mi? Ya da duygusal bir kamuoyunun gözünde bundan utanması gereken benim için mi? Şimdiki halde, Dışişleri Bakanlığına bir rapor gönderebilir ve olayları kendi çıkarıma yorumlayabilirdim.

Gerçekte, bu yorumu sandığımdan daha erken yapmak zorunda kaldım. Öğleden biraz önce Arnold Manson'la İtalyan Büyükelçisi, General Khiet'in kargahından döndüler. Bana karşı soğuk ve suçlayıcı

duruyorlardı. Daha Khiet'le konuşur ve Cung'un korunması için verdiği güvenceleri dinlerken, ölüm haberi telefonla bildirilmişti. General Thuyen buna şiddetle karşı çıkmış ve ihanete uğradığını söylemişti. Sonra da çekip evine gitmişti. Demek cunta daha yerine yerleşmeden parçalanmıştı ve aile yasaları nedeniyle öğ alması gereken General Thuyen, ileride güçlü bir düşman olabilirdi.

Meslekdaşlarımın Cung'un ölümünden, bütümüy- le olmasa da beni ve dolayısıyla Amerika Birleşik Devletleri hükümetini sorumlu tuttukları anlaşılıyordu. Bu çok önemli sonuçlar doğurabilecek tehlikeli bir sanıydı. Bu durumda, söylediğim kadarıyla doğru olmasına rağmen diplomatik bir yalan sayılmayacak bir biçimde, Mel Adams'dan dinlediklerimi anlattım.

«Korkarım, bu sabah geldiğinizde beni kayıtsız ve katı yürekli sandınız baylar. Ama görevlilerimden birinin Başkan Cung'un hayatını kurtarmak için özel olarak uğraşmakta olduğunu o an size söyleyemezdim. Dün gece çarpışmalar başlamadan, bu görevli, Başkan Cung'u kendi arabasıyla Saraydan çıkararak saklandığı yere götürdü. Kendisini, sığınma hakkı tanımaya ve Saygon'dan sağ salım çıkarılması için görüşmelere girişmeye hazır olduğum bu elçiliğe gelmesi için razı etmeye çalıştı. Cung öneriyi geri çevirdi ve teslim olmakta diretti. Sabah saat yedide, Cholon'da tutsak edilmiş ve yakalandığı yerin elli metre kadar ötesinde de öldürülmüştür... Görüyorsunuz ya, sayın baylar, sandığınız kadar canavar değilmişim...»

Tekrar tekrar özür dilediler ve gitmeden önce benimle birlikte dostça bir kadeh içki içtiler. İnanıp inanmadıklarını bilemem, ama diplomasi de tiyatronun öteki türleri gibi, inanmazlığın saf dışı edilerek bir gerçek görüntüsünün benimsenmesine dayanır.

Bu tanımlama hepimizi namussuz ve numaracı aktörler yerine koyuyorsa, eh, ne yapalım bayanlar, baylar!... Parlak düşlerimiz karşılığında bize para ödüyorsunuz ve biz de, sahnenin ardında, tozlu dekorlar arasında böyle düşsüz kalıyoruz işte!...»

Her biri ayrı ayrı elenip incelenerek Washington'a gidecek tutarlı bir özete konulması gerekli türlü söylentiler ve çelişen raporlarla dolu uzun ve yorucu bir gün geçti. Kendimi sorgulamaya ne zamanım, ne de isteğim vardı. Üstelik uykusuz bir geceden sonra zaten güç duruyordu.

Harry Yaffa bir kaya gibi sağlamdı. Her çorbadan tuzu vardı ve bütün kaynayan çorbaları bir anda karıştırmayı çok iyi biliyordu. Gün boyu elçiliğe bir geldi, bir gitti ve her söylentiye, her haber kaynağının doğruluğunu araştırdı. Bir bilgi istediğimde hemen buluyor, bir şey sorduğumda hemen söylüyor ve üstelik bir dizi sağlam gerekçeyle de destekliyordu. Bu heyecanlı havadan zevk duyuyor, ama düşünme ve tartışmayı gerektiren bir sorun çıktı mı ağır-
dan almayı biliyordu. Mel Adams'la yaptığım son düellodan sonra, Yaffa'nın rahat düzenbazlığından ferahlık duymaya başlamıştım. Günün sonunda herkes, sıkılmış çamaşır gibi perişan bir durumdayken, o hâlâ temiz gömleği ve ütülü elbisesiyle pırıl pırıldı. Bir içki içmek için büroma çağırdım ve orada durumu gerçekçi bir doğrulukla özetledi.

«Kazasız belasız atlattık, Sayın Büyükelçi! Az kayıp verildi. Yeni bir hükümet kuruldu. Halk hoşnut. İllerde kıpırdanma yok ve savaş yönünden de önemli hiç bir kopukluk olmadı. Bir içkiyi hakettik bence!»

İçimizdeki sıcaklığı sürdürmek ve sinirlerimizle

kaslarımızın gerilmiş dokusunu gevşetmek için içkilerimizi yeniledik.

«Gerçi bir başka sorun çıktı ortaya, ama onu da zamanı gelince çözeriz.»

«Neymiş bu sorun, Harry?»

«General Thuyen; bu sabah Cung'un ölümünden sonra cuntadan ayrılan adam. Ajanlarımdan biri bugün öğleden sonra onunla konuştu. Öfkeden köpürüyormuş. Khiet'in sözünü tutmadığını ve Cung'un ölümünü kasıtlı olarak hazırladığını söylüyormuş. Bu doğru olabilir de, olmayabilir de. Thuyen, Khiet devrilene kadar sakalını kesmemeye yemin etmiş. Ben pek ciddiye almıyorum. Thuyen ufaklıklardan sayılır. Etkisi de sınırlı. Gene de dikkat ederiz tabii.»

Yaffa bunu rastgele söyledi, ben de öyle yorgundum ki az kalsın can alıcı noktayı kaçıırıyordum. Generaller iktidarı ellerine geçirmişlerdi. Cung ölmüştü. Ama her şey belirsiz ve güvenilmezdi. hâlâ. Daha şimdiden, generallerden biri gizliden gizliye başa geçmeyi tasarlıyordu. Er geç bir gün aynı yarış yine tekrarlanacaktı. Ve ben, pişkin kumarbaz, yine aynı düşük oyunu oynayacaktım, bir yanı gizlice, öbür yanı gösteriş olsun diye destekleyerek. Ve oyunda kaybedeni öldürtecektim. Bir kez daha dayanamazdım buna. Yapmayacaktım. İçkimi bir yudum bitirip bardağı bıraktım.

«Yeter artık! Hepsinin canı cehenneme, Harry! Ben eve gidiyorum.» Ama benim evim neresiydi? Uğursuz bir bahçe ve bütün gece boyunca beni her şeyden koruyup, bir tek kendimden koruyamayan nöbetçilerin dolaştığı bir yapı mı?

Ürküntü yavaş yavaş başladı. Bakar bakmaz gözden yiten, parça parça dağılmış bir bataklık sisini an-

dırıyordu. Evime geldiğim zaman dayak yemiş gibiydim. Bedenimin her kemiği ve kası sızlıyor, omuzlarımda büyük bir yük varmış gibi yürüyordum... Bill Slavich'e masajcayı çağirtmasını söyledim ve onu beklerken, sıcak su dolu banyoya uzanıp elimin altına bir bardak viski aldım. Yavaş yavaş bedenim gevşemeye başladı, öyle bir uyuşukluk çöktü ki üzerime içki bardağına uzanmak bile güç geliyordu.

Aynı zamanda kafamın içi ısıklı bir topaç gibi neşe ve renk içinde dönmeye başladı. Yanımda kağıt kalem ve elimi kaldıracak gücüm olsaydı, o an Saygon'da yaptıklarımın hepsinin tarihçesini yazabilirdim. Hem öyle yazardım ki, en bilgesinden en aptalına kadar herkes anlardı. Çünkü olayların biçimi de tıpkı bir topaç gibiydi: Ayrı ayrı, ama yine de birbiriyle uyumlu, renkli şeritler. Kendimi bir başkasına anlatmak için büyük bir gereksinme duyuyordum, yanımda kimse olmadığı için de öyküyü kendime anlatmaya başladım. Sonra gözlerimi yumdum ve biraz uyudum. Uyandığımda su soğumak üzereydi. Uyuşuk hareketlerle banyodan çıktım, kurulandım ve masajcayı beklemek üzere yatağıma uzandım.

Masajcım, suskunluğu parmaklarının dinlendiriciliğine yardım eden sessiz bir adamdı. Ama bugün, bir yandan masaj yaparken bir yandan da darbeyle ilgili olayları anlatıyordu. Ben de ona karşılık olarak, yeni hükümetin önderliği altında Cumhuriyetin geleceği konusunda parlak sözler ve bilgiç öğütler vermeye başladım. Benim gevezeliğim onu çabucak susturdu. Sözler ağzımdan durmaksızın dökülüyorlardı, ama hızla dizilen düşüncelerimden hep bir adım geride kaldıkları için yine tedirgin ve gergin olmuştum. Öyle ki, masajcım rica etmek zorunda kaldı. «Lütfen, mösyö, daha fazla konuşmayınız. Kaslarınız sertleşiyor, sizi dinlendiremiyorum.»

Onun bu uyarısı beni rahatsız etti. Kendimi susmaya zorladım ve bir süre sonra masajcının rahatlatıcı çalışmasıyla uyuyakaldım. Uyandığımda masajcı gitmişti; battaniyenin altında çıplak yatıyordum. Kısacık bir an, hiç neden yokken korkuverdim. Oda çarpık ve yabancı geldi bana. Kötü bir düştən arta kalan sis gibi, hafif ve adsız bir ürküntü sezdim. Sonra birden her şey yerli yerine geldi. Kafamın içi duruldu, bedenim rahatladı. Acıkmıştım. Hemen giyindim ve yemekten önce bir şey içmek üzere aşağıya indim. Oturma salonunun girişindeki büyük, yaldızlı aynada kendime baktığım zaman bağlamayı unuttuğum kravatımın boynumda asılı durduğunu gördüm. O garip tedirginlik, o bataklık sisi yeniden sardı beni. Sandığımdan daha da yorgun olmalıyım, diye düşündüm. Kravatımı çabucak bağlayıp salona girdim. Kimseler yoktu. Oysa, ben yalnız kalmak istemiyordum. Zile basarak kahya Humphrey'i çağırdım ve büyük bir sek martini hazırlamasını istedim..

Kaygılı gözlerle bana baktı. «Çok yorucu bir gün geçirdiniz, efendim. Dün gece de hiç uyumadınız. Bu akşam erken yatsanız iyi olur.»

Zaten öyle yapacağımı söyledim ve haftanın olayları üzerine birdenbire yeni bir söyleve giriştim. İyi bir uşak olduğu için bir süre dikkatlice dinledi beni, ama sonra, ipin ucunu kaçırdığım ya da fazla konuştuğum için izin isteyip beni içkimle başbaşa bıraktı. Sert içkinin bir zamanlar yüreğimin bulunduğu o donuk yeri ısıttığını duyuyordum. Garip; bir insan yüreği olmadan ne kadar yaşayabilirdi? Ruslar bir köpeği mekanik yürekle canlı tutabilmişlerdi. Yoksa insan yüreğiyle yaşayan mekanik bir köpek miydi? Her neyse, önemi yok! Ruslar çok akıllı inlanlardı, çünkü her yaptıklarının doğru olduğuna kendilerini inandırabiliyorlardı. Bunu yapmak çok

güçtü. Ben uğraşmıştım, ama becerememiştim. Ben ki, hem kendi raporuma, hem de Raoul Festhammer ve General Tolliver'e göre gerçekten çok akıllı bir Büyükelçiydim...

Ama akıllılığım George Groton'u hayatta tutmaya yetmemişti. Hiç yetmemişti! George, gerçekten üzgünüm. Sorunumu sana anlatabilmeyi çok isterdim. Sen de benim yaşıma gelseydin, aynı sorunla karşılaşardım. Bak, sana anlatayım, George... Ben ben değilim. Ben bir ülkenin simgesiyim. Bir simgenin sorumluluğu yoktur. Türlü amaçlar için kullanılabilir; bir orospuya ödediğin paranın üzerinde, bir generalin şapkasındaki armada, bir mahkeme kapısının üzerinde, bir idam fermanının sonundaki mühürde yer alır. Öylece durur o simge. Hiç bir davranışı olamaz. Onu övemez ya da suçlayamazsın. Ama ona saygı göstermek zorundasın... Bana saygı duymanı istiyorum. Saygı istiyorum, çünkü kendime saygılı olmakta güçlük çekiyorum. Anlıyorsun, değil mi?

Karışık vermesini bekledim, ama artık George yoktu ve belki de ben hiç konuşmamıştım. Anlaşıldı, sinirlilik bu. Çok yorucu bir gün geçirdim de ondan. Günün sonunda birlikte bir şeyler içmek evli çiftlere iyi gelir. Birbirlerinin ilgilerini paylaşırlar ve birbirlerinin dertlerini avuturlar. Sonra yatıp güzel çocuklar yaparlar ve gece ruhları gelip üstlerine bombalar atar, hepsini napalmle kavurur. Sağlığına içiyorum, George! Senin de, Gabrielle, sevgilim! Zaten akşam yemeklerinden önce, giyinirken hep geç kalırdın.

Akşam yemeği! İşte, tam diplomatlara yaraşır bir yemek! Bilirsin bunu değil mi, Humphrey? Türlü türlü yemekler bulunur. Çeşitlilik çok önemlidir. Çoğul toplum, çoğul görüş herkese ayrı bir zevk. Yemekler bunu sağlar işte. Bir de aheste olmak var, çok

önemli bu da. İyi bir yemeği acele yemek, iyi bir şarabı bir yudumda içmek düşünülemez. Böylece insan kendini zamansız bir boyuta bırakır. Çok gereklidir bu, Humphrey! İyi bir diplomat hiç bir zaman saata bakmaz. İnsanlar yeni bir düşüncenin üzerinden bir gece geçsin isterler; karılarının ya da metreslerinin nasıl karşılayacağını ve yeni bir pabuç gibi giyip rahat olup olmadığını görmek isterler. Diplomatlar arası akşam yemeklerinin bütün amacı budur, Humphrey. Yunanlıların **agape**, yani aşk şöleni dedikleri budur işte. Sen de epey aşk şöleni görmüşsündür, değil mi Humphrey? Bir sürü de yaramaz eller, masaların altından anlaşılan ayaklar... Acaba General Khi-et'in yemekleri Cung'unkilerden daha iyi olacak mı? Son verdiği çok sıkıcıydı. İsa'nın Son Yemeği'ne benzetti ve beni de Yehuda yerine koydu. Oyunun açılışını anımsatmak için bir de armağan gönderdi. Ama bizim oyun çok daha iyi oldu, değil mi Humphrey? Tam bir dram!.. Ve Persepolis'in içinde bir zafer geçidi! Bak, işte söyleyebiliyorum! Persepolis... Persepolis! Yorgunum, çok yorgunum. Belki de birazcık sarhoşum. Ama yine de Persepolis'in içinde zafer geçidi yapabilirim. Yaptım zaten. Kalabalık halk yığınları, övgü dolu haykırıışlar, neler, neler...

Bu bir halk devrimidir. Cung bunu anlayamadı, ama ben anladım. İşte o öldü, ben de yaşıyorum ve burada yalnız oturuyorum. Hayır, teşekkür ederim Humphrey, yalnız kahve ve konyak. Rahat bırak yahu! Canım istediği zaman yatarım ben.

Ayık olduğumu biliyordum, çünkü olağanüstü bir açıklıkla düşünebiliyordum. Belki biraz çok konuşuyordum, ama Yunanlılar buna da bir ad bulmuşlardı: **Katarsis**, yani arınma. İyi bir uşaktan, insan hiç olmazsa sabırlı olmasını bekler. Getirdiği kahve acıydı; tadına baktıktan sonra kenara bırakıp bir ka-

deh daha konyak içtim. Bu kez daha uzun süreli olarak, yine o tanıdık dekor içinde yabancılık ve tehlikeye duygusuna kapıldım. Nöbetçiler gene yerlerindeydi, ama bahçe değişmiş gibiydi. Sanki daha bir canlanmış, eve doğru daha çok yaklaşmıştı. Ne demişti o Fransız? Kenti yutan ağaçlar gibi. Birden içimde korkunun çırpındığını duydum. Çabucak perdeleri kapatıp güvenli ışık çemberinin içine girdim yine. Sonra ellerim öyle titremeye başladı ki, konyak bardağını tutamaz oldum. Bırakmak istediğim zaman masanın kenarından yuvarlandı ve cilalı parkeler üzerinde paramparça oldu. Hiç bir neden yokken, dökülen içki, dökülen kan, parçalanmış cam, parçalanmış et ve şimdi Tanrının ezici tekerleği olan hayat çarkına gerilmiş ve toz içinde çiğnenen zavallılar için kuru gözlerle ağlamaya başladım...

Neredesin Anne? Bu gece benim yanımda olmalısın. Çalışmak için değil, —o kadar sert olamam— ama yanımda oturup biraz konuşman için. Çok fazla şey mi istiyorum? Anlayamadığım bir şeyler oluyor bana. Duvarlar sıkışıyor. Ağaçlar beni yutmaya geliyorlar. Dolabımın içinde, ağzı gümüş paralarla dolu Yehuda asılı duruyor. Anne... gel, ne olur!

Gelmedi ve bir süre sonra ben kendimi toparladım. Çünkü bir Büyükelçi, korktuğunu hiç belli etmemesi gereken önemli bir kişidir. Bir elime konyak şişesi, öbürüne temiz bir bardak alıp merdivenlerden yatak odama çıktım. Yarı yolda, gölgesini yitiren adamın garip masalını anımsadım. Ve derdimin ne olduğunu anladım: Ben de gölgemi yitirmiştim, ama geri dönüp bakmaya cesaret edemiyordum; ya arkamda, merdivenlerin dibinde alayla dansediyorsa?

Yatak odama girince rahat bir soluk aldım. Şişeyle bardağı tuvalet masasının üzerine koydum, sonra kaçamaklı hareketlerle soyunup pijamamı giydim.

İlaç şişesinden iki kırmızı kapsül döktüm avucuma. Daha fazlasını almak geçti içimden, ama biliyordum ki bunu yaparsam gölgem beni temelli bırakıp gidecekti; buna dayanamazdım... Çabucak kapsülleri ağzıma attım, bardağı yarı yarıya konyakla doldurdum ve aynadaki görüntüme doğru kaldırdım.

Korkunç bir andı. O güne dek gördüğüm en iğrenç yüz aynadan bana bakıyordu: Kül rengi bir suratta kızarak, büyümüş gözler, açılmış burun delikleri, nefret dolu bir sırtmayla gerilmiş kuru bir ağız ve pis aklarla karışmış dağınık siyah saçlar... Uzun, korku dolu bir an bu görüntüye bakakaldım. Sonra elimdeki konyağı olduğu gibi yüzüne fırlattım; görüntü daha iğrenç bir karışıklığa büründü. Bir an bile dayanamayacaktım. Konyak şişesini kaptım ve vahşice bir soğukkanlılıkla, bu surata öldüresiye vurmaya başladım...

Sabaha karşı ter içinde, ağzım kupkuru uyandım ve korkuyla çevreme bakındım. Anne Beldon, sırtında sabahlığı, ayağında terlikleriyle, gece lambasının yanında oturmuş bana bakıyordu. Herhalde ona seslenmiş olmalıyım ki, hemen yanıma geldi ve bana su içirdi. Sonra ıslak bezle yüzümü sildi. Sağ elimin sarılgılar içinde olduğunu gördüm. Anne'ye ne olduğunu sordum. Yalnızca şunu söyledi: «Çok yorgundunuz, efendim. Biraz fazla içmişsiniz, hepsi bu.»

Biliyordum, hepsi bu kadar değildi. Çünkü o korku hâlâ odanın içindeydi. Ama aldığım ilaçtan sersemlemiş olduğum için, o korkunun ne olduğunu çıkaramıyordum bir türlü. Anne'nin ellerine yapıştım; öyle ki beni bırakamayıp yatağın yanına oturdu ve yüzüme bakmak zorunda kaldı. Bana gerçeği söylemesi için yalvardım.

«Çok korkunç bir şey oldu, Anne! Bir şey yaptım, bir şey söyledim; bilmiyorum ne. Çok, çok korkuyorum, ama neden korktuğumu bilmiyorum.»

«Korkacak bir şey yok. Aynayı ve konyak şişesini kırmışsınız. Eliniz kesilmiş. Başka bir şey yok.»

«Emin misin?»

«Evet, eminim.»

«Neler söyledim, Anne?»

«Pek bir anlamı yoktu. Gürültüyü duyup odanıza geldiğimde, kırık aynanın karşısında durmuş, 'Öt, Allah belanı versin! Öt! Öt!' diye bağırıyordunuz. Sizi yatağa götürürken de, 'O da ağlamadı. Ben onu öldürürken bile ağlamadı. Ötmüyorsa, hiç değilse ağlayabilmeli insan!..' dediniz. Sonra bir şeyler daha mırıldanıp uykuya daldınız. Görüyorsunuz ya, hiç zararlı bir şey yok.»

«Zararı yok mu? Oh, Tanrım, Anne, bir bilseydin!»

Hiç bir dürtü beklemeksizin, birden hepsi içimden dökülüverdi. Çılgın bir söz seliyle Anne'ye sarılarak aklımın dengesi ve kurtuluşum hatırına anlayış göstermesi için yalvardım. Sözlerim ve gizlerim tükendiği zaman, Anne beni göğsüne bastırıp sessizce ağladı.

«Zavallı adam! Zavallı, yitik, inatçı adam!»

Yanıma uzanıp beni koluna yatırdı ve bir çocuk gibi uyuttu. Yeniden uyandığımda, pırıl pırıl gün doğmuştu. Çılgınlığım yok olmuştu. Anne Beldon da gitmişti. Kırık ayna ortada yoktu. Temiz giysiler hazırlanmıştı benim için. Yatağımın başucunda, bir tepsi içinde kahve ve kızarmış ekmek duruyordu.

Bir saat sonra Bill Slavich beni, Dışişleri Bakanlığına başarılı generallerle tanışmaya götürüyordu.

BÖLÜM ON İKİ

Saygon'daki son aylarım için söyleyecek fazla bir şeyim yok, çünkü o korkunç son geceden sonra, biliyordum ki yaşayabilmem ancak bazı ödünlere bağlıydı. Olanlar olmuştu; sonuçları en iyi politik çıkarı sağlayacak biçimde kullanmalıyım. Ülkeyi apar topar terketmem, politikamızı ve kendi uygulamamı suçlamak olurdu. Öte yandan, kişiliğime karşı böylesine öldürücü bir saldırıya bir daha izin veremezdim. Böylece, ahlakî bir görüş sahibi olma lüksünden vazgeçerek, hesaplı bir kayıtsızlıkla görevime devam ettim. Yardım ödeneklerimizin yeniden başlatılması konusunda çekişe çekişe pazarlık ettim. Cunta üyelerinden hiç biriyle yakınlık kurmaya yanaşmadım. Onlara da Cung gibi saygı duymak işime gelmezdi. Onlardan ancak nefret edebilirdim; kendimden nefret ettiğim gibi. Uzamış sakalları ve kapıldığı öç duygusuyla, General Thuyen, gölgeden sıyrılıp yönetimi ele almak için harekete geçtiğinde bile işe karışmak için parmağımı kıpırdatmadım.

Ülkenin dinmeyen sürekli acısı karşısında soğuk bir ilgisizlik gösteriyordum. Politik yönden başarısızlığa uğramıştık, ama biz olmasaydık askerî durum çoktan çökerdi. Dövüşen asker, bu onursuz tablonun hâlâ en soylu kişisiydi. Budistlerle Katolikler arasın-

da kanlı saldırılar patlak verdiğinde, yeni kısıtlamalar ve toptan çekilme tehdidiyle generalleri sıkıştırdım, ama dinsel konularda konuşarak kendimi işe karıştırmaktan özellikle kaçındım. Her türlü inanca kapılarımı kapatmış olduğum için, inanç sahibi olduklarını söyleyenlerin aşırılıklarına karşı rahatça küçümseme duyabiliyordum. Küçük çocukların balayla parçalanarak öldürülmesine karşı vicdanım başkaldırdığında, George Groton'u düşünüp yüreğimi katılaştırıyordum. Bu insanlar kendi geleceklerini seçme hakkı istiyorlardı. Diledikleri gibi seçsinler ve dökülen kanı da kendileri temizlesinler öyleyse. Mel Adams gitmiş olduğunda, Phung Van Cung'un baskıcı denetimiyle askerlerin tanıdığı bu cinayet özgürlüğünün karşılaştırmasını yapmanın küçültücü etkisinden de kurtulmuştum.

Bir bakıma, bu ilgisizlik benim için zorunluydu. Bunu yapmasaydım, ruhsal bir dengesizliğe düşmem çok kolay olabilirdi. Ama politik yönden, ben ve hükümetim küçük düşmüştük. Kamu düzensizliğini önlemek için bir cinayete ortak olmuştuk. Yeni bir rejim altında daha beter düzensizlikler ortaya çıkınca da, bunları engelleyecek gücümüz olmadığını kabul ediyorduk. Bunda benim kişisel bir suç payım da vardı, ama buna dayanacak fiziksel ve ruhsal gücü toparlayana kadar bu yargıyı geciktirebilmiştim. Her türlü ruhsal düşünüşten vaz geçmiş olmama rağmen, Harry Yaffa'nınki gibi, tümünden ve pekâlâ doyurucu bir namussuzluk düzeyini de bulamamış olmam zayıflığımın bir belirtisiydi. Bunu biliyor ve Phung Van Cung'un karakterimi ne kadar doğru ölçmüş olduğunu anlıyordum. Ve biliyordum ki, sonunda ben de Mel Adams'ın yolunu izleyip Dışişlerinden ayrılmalıydım. Ama ayrılışım bana ne onur ne de doyum getirecekti, çünkü bir ilke uğruna değil yalnızca yeteneksiz-

lik yüzünden ayrılacaktım. Bunu benden başka bile-
nin olmaması bile, bu gerçeği hafifletmiyordu.

Dışışlerinde hâlâ iyi ve güvenilir bir kişi olarak
tanınıyordum. «Max'a bırakın her şeyi! Kimse onu
kandıramaz, kimse onu zorlayamaz!» Washington'da-
ki toplantı masasının çevresinde söylenmişti bu söz.
Ama Max, gerçeğe daha uygun bir söz biliyordu.
Max, bütün engelleri ölçülü bir stilde atlayan görmüş
geçirmiş bir koşucuydu, ancak soluğu tükenmişti ve
bir daha hiç yarış kazanamıyacaktı.

Meslek hayatımın ortasında kendimi böyle, iste-
ğimi, onurumu ve öz saygımı yitirmiş buluvermek
çok acı bir duyguydu. Ben yalnızca kararsız adam
değil, boş adamdım, kısır adamdım. Yapmam gere-
kene inancım, olmam gerekene bağlılığım kalmamış-
tı. Yitirdiğim varlığımı yerine koymak için hiç bir
yol göremiyordum. Artık meslekdaşlarımla yakın iliş-
kilerden de kopmuştum. Maskemin ardındaki boş kuk-
layı görürler diye buna cesaret edemiyordum. Anne
Beldon hasta annesini ziyaret etmek gerekçesiyle ma-
zeret izni almış, Washington'dayken de Roma'da bo-
şalan bir göreve atanmayı istemişti. O itiraf dolu ve
ziyan olmuş sevgi gecesinden doğabilecek sonuçlarla
yüzyüze gelme cesaretini ikimiz de bulamamıştık.

Böylece, başka dostlukların yokluğunda, Muso
Soseki'yle yazışmaya ve yavaş yavaş sorunlarımı ona
açmaya başladım. Sonunda, ülkeden ayrılacağıma ya-
kın, beni yine Tenyru-ji'de konuğu olarak kabul et-
mesi için yalvardım. Ustası olduğu fırça yazısıyla ya-
zılmış cevabı kısa ve basitti. «Ne zaman hazırsanız
gelin! Neye gerek duyduğunuzu biliyorum.» Gerek
duyduğum şeyin belirtisi olarak, dinlenmeyi simge-
leyen ağaç-altında-adam işaretini çizmişti.

Sonunda beni evinde karşıladığı, ilk kez bahçe-
de yürüyüş yaptığımız zaman, beni kaygıyla süzdü

ve durumumu anlatan başka bir işaret çizdi. Bu, kaygıyı belirten penceredeki-yürek işaretiydi. Ardından çatı-altında-kadın simgesini çizerek ulaşmam gereken durumu anlattı: Barış ve dinginlik. Sonra da, resimleri örnekli bir öykü haline getirdi.

«Yürek pencereden bakar ve anlamadığı şeyleri görür, elde edemeyeceği şeyleri ister. Yürek tedirgin ve korkuludur... Ağaç bakar ama görmez, durur ama yürümez, büyür ama istemez. İnsan ağacın altında dinlenir ve onun gövdesine yaslanır, yapraklarında korunur ve kendi hayatını harcamadan ağacın hayatını paylaşır. Ev, kadını korur, kadın erkeği sarar ve onların dinginliklerinden hayat doğar... Siz de dostum, dışa bakan pencereyi kapatacak ve gerçek benliğinize doğru, içe bakacaksınız. Bahçemde oturacaksınız ve bir ağaç olacaksınız.»

«Ya dinginlik?»

«Dinginlik, onu aramayan insanın bulduğu aydınlıkla gelir ancak.»

Uzun süredir içinde yoğrulduğum sert ve yıkıcı mantıktan sonra, kendimi sessizliğin yöntemlerine alıştırmakta olağanüstü güçlük çektim. Günlerce huzursuz, tedirgin ve bazan da, Muso Soseki beni kemiren sorunları tartışmaya yanaşmıyor diye kızgınlıkla dolaştım. Çok direttığım zaman gülümsedi ve bana düzensizliğin işareti olan «konuşma»yla «çalışma»yı çizdi, sonra da yalnızlık ve düşünmenin niteliğini tanımlayan «ormanda-su»yu çizdi. Bu yumuşak azarı kabul etmem biraz güç oldu, ama yavaş yavaş sessizlik yine içimi kapladı ve bahçede, alevli çınarlar mevsiminde, özgürlük ve ferahlık duymaya başladım. Uykularım düzelmişti; her sabah uyandığımda, kaya, nilüfer ve dökülmüş yaprağın sadeliğine daha çok şaşıyordum.

Böyle rahatlamışken, çok önceleri başlamış oldu-

ğum aydınlanma çalışmalarına devam etmeye heveslendim. Ama Muso Soseki'nin başka düşündükleri vardı.

«Su, ona bakan insanın yüzünü nasıl içine alırsa, ben de sizden bir şeyler öğrendim, dostum. İkimiz de değişik tarihlerin ürünü olan değişik ülkelerin insanlarıyız ve değişik deyimlerle konuşuyoruz. Bu nedenle, elimizdeki araçları ne hemen kabul etmeli, ne de hemen geri çevirmeliyiz. İkimiz de aynı ağaca bakıyoruz, ama onu bir yabancıya tanımlayacak olursak, bir an için, ortada iki ayrı ağaç olduğunu sanır. Öyleyse ikimiz de kendi biçimimizde konuşmaya başlayalım ve bakalım birbirimize neler öğretebileceğiz. Önce size neler olduğunu anlatın...»

Bu, bir çeşit günah çıkartma oldu sanıyorum, ama kimi mesleğimin gerekli gizliliği nedeniyle, kimi de bu olgun yaşımın zayıflıklarından duyduğum utançtan dolayı, bazı boşluklar bıraktım. Yaşlı adam bana karşı rahat bir tarafsızlık ve belirgin bir saygı gösteriyordu tutumuyla. Tedirgin bir kafanın buruk toprağını eşeleyerek giz arayan bir ruh doktoru değildi. Bağışlamadan önce suçların ve pişmanlığın yargısal bir toplamını yapan bir rahip de değildi. İlgili deyimlerini ve yorum biçimini oyuncunun saptadığı bir piyesin seyircisi benzeri, anlattığım öyküyü olduğu gibi kabul etti. Bunu kendisine söylediğim zaman bütün konuşmalarını niteleyen o simgesel biçimde karşılık verdi.

«Bir insan kendini dostuna açmaya karar verdi mi, o dost, bir çocuğun doğumu, bir çiçeğin açılışı gibi bir büyüme olayına tanık oluyor demektir. Bu, karanlıktan aydınlığa açılmadır; gelişmesi isteniyorsa, havaya, güneşe ve özenli beslenmeye gereği olan gizli bir hayatın ortaya çıkışıdır. Çiçek açmazsa kon-cayken solar, ölür ve sapından düşer. Bir insan ken-

dini açmazsa, gelişmesi bodur kalır ve sonunda ruhunun gizli canı, kurt yemiş bir konca gibi ölür. Bununla birlikte, sabırlı olmalı, bütün gelişmeyi bir anda görmek istememelidir. Önce küçük bir filiz çekinerek güneşe çıkar, ardından bir tane daha gelir ve sap sağlamca gelişerek koncayı taşır, çiçeklenir ve meyva verir... Benden çekindiğiniz konular var. Biliyorum. Çekingenlik korkaklık değildir; iç benliğin narin yapısını korumak demektir.»

Biraz da kırgınlıkla, sevdiğim ve saydığım başka kişilerin bana karşı böyle özenli davranmadıklarını söyledim. Kesin yargılar vermişler ve acımasızca uzaklaşmışlardı benden. Başını sallayarak beni hafifçe kınadı.

«Kesin olabilir, evet. Ama acımasız değil. Onlar da çekingendiler, anlamıyor musunuz? Kendilerinde olmayan şeyleri bulmak için size güveniyorlardı. Siz bu boşluğu dolduramayınca öfkelenildiler, düş kırıklığına uğradılar ve belki de korktular.»

«Ama o korkma hakkını bana da tanımadılar.»

«Onlar daha genç ve daha alçak bir düzeydeydiler. Ben daha yaşlıyım ve size bu hakkı tanıyorum. Onun için, bıraktığımız yerden devam edelim. Guguk kuşu sorusunun karşılığını buldunuz mu?»

«Buldum. Guguk kuşunu öldürdüm.»

«Demek artık, ne yaz ne kış, hiç şarkı duymayacaksınız.»

«Ne şarkı ne de kuş. Yalnızca, her gün birlikte yaşamak zorunda olduğum bir suçlama.»

«Onu öldürdüğünüz zaman guguk kuşu sizi suçladı mı?»

«Düşümde suçlamadı, hayır.»

«Ama guguk kuşu bir düştten başka neydi?»

«Düşten sonra kuş bir insan oldu.»

«O insanı öldürdünüz mü?»

«Onu öldüren avcıyı uyandıran sözü söyledim.»

«Demek guguk kuşu öldü; adam da öldü. Şimdi bir nehirden söz edelim.»

«Ne nehri?»

«Nedir bir nehir?»

«Nehir, yüksek topraktan alçak toprağa akarak öteki su yığınlarına ulaşan bir sudur.»

«Su hiç bir zaman aynı su değildir, ama nehir hep aynı nehirdir. Öyleyse nasıl olur da su nehir olabilir?»

«Nehir suyun aktığı yerdir.»

«Ama su olmazsa o yer boş bir vadi olur.»

«Öyleyse nehir hem yer, hem su, hem de akıntıdır.»

«Bakın şimdi! Nehire bir sopa, bir taş ve bir insan atıyorum. Ne olurlar?»

«Sopa yüzer, taş batır. İnsan ya yüzer ya boğulur.»

«Ya nehir ne olur?»

«Değişir, ama gene de hep aynı kalır.»

«İnsan yüzse de boğulsa da mı?»

«İnsan yüzse de boğulsa da.»

«İnsanın ne olacağı nehri ilgilendirir mi?»

«Hayır, yalnızca insanı ilgilendirir.»

«Neden?»

«Çünkü insan bir nehir olmadığını bilir. Ve bildiğini de bilir. Bu bilinç hem çok güzel, hem çok korkunç bir yalnızlıktır.»

«Şimdi bu bilinçten söz edelim. O sözü söylediğiniz zaman avcıyı uyandıracığınızı biliyor muydunuz?»

«Evet.»

«Neden söylediniz o sözü?»

«Çünkü söylemeseydim yaban hayvanları gelip hepimizi yiyebilirdi. Ama avcı da bir hayvandı.»

«Aynı zamanda da insandı, öyle değil mi?»

«Evet.»

«Demek ki bir sözle hem insanı, hem hayvanı uyandırdınız.»

«Evet, öyle.»

«Ve kendi içinizde de bir hayvanı uyandırdınız.»

«Evet.»

«Bu hayvanların uyanmalarını engelleyebilir miydiniz?»

«Konuşmamakla, evet.»

«Ama sizi oraya konuşmak için gönderdiler. Konuşmak size düşen bir görevdi.»

«Bu görevi kabul etmemeliydim.»

«Öyleyse kendinizi bunun için suçlayın, adamın ölümü için değil.»

«Ama biri ötekinin uzantısıdır.»

«Nereden biliyorsunuz?»

«Bana öyle geliyor.»

«Bize öyle gelen her şey, gerçek değildir.»

«Neyin gerçek olduğunu bilmeyi çok isterdim.»

«Çınar ağaçlarına bakın. Şimdi mevsim güz; dökülen yapraklar mevsimi. Ağacı rüzgar mı soyuyor, yoksa ağaç mı dolaşan rüzgara yapraklarını savuruyor?»

«Benim için hiç önemi yok, çünkü ben ne yaprağım ne de rüzgar.»

«Evet öylesiniz! Yaprak, ağaç, hayvan ve rüzgar-sınız. Bir insan olduğunuz için hepsiyle ilgili ve hepsinin küçük bir örneğisiniz.»

«Hayır! Hayır! Hayır!...» Konuşmamın sertliği beni şaşırtmıştı. «Anlamıyor musunuz? Esas yanlış burada işte, Kişisel yanlış, politik yanlış. Ben bir ağaç değilim ve ağacın nasıl büyümesi gerektiğine ben karar vereceksem, onu, bahçenizdeki bodur ağaçlar gibi cüce bırakıp çarpıtmam gerek. Biz Vietnamlı,

Japon ya da Malezyalı değiliz. Öyleyse, onların nasıl yaşamaları ve mutlu olmak için neye inanmaları gerektiğini nasıl söyleyebiliriz? Bu cinayettir. Yıkım ve nefret tohumları ekmek demektir! Biliyorum bunu. Bunun aracı oldum ben.»

Yaşlı rahip bana karşı büyük bir sabır gösteriyordu. Sözlerime şaşırmadı; çakıllı yollarda yürüyerek, arada bir durup bahçenin eski tanışıklığında gizli küçük bir güzelliği seyrederek, benimle birlikte bunu düşünmeye başladı.

«...Kendinize karşı böylesine sert olmamalısınız, dostum. İnsanoğlunun bu karmaşık gezegeni yönettiği kusurlu yöntemden de çok fazla şey beklememelisiniz. Bilmece budur işte. Görünmeyen uyuma varmak için ötesine geçmeye çalıştığımız bu gözle görülür çelişki. Batılı bir deyimle, *satori*'nin amacı budur; uyumu ve birliği aydınlatıp insanı yeniden bunun bir parçası yapmak. Ama *satori* bile sürekli bir durum değildir. Yalnız Nirvana sürekli ve ölümsüz aydınlanmadır. Ağacın büyümesini saptamamanız gerektiğini söylüyorsunuz. Ağaç eviniz için bir tehlike oluyorsa, onu kesip budamaz mısınız?»

«Ama öldürür müyüz?»

«Ağaç evinizin üzerine yıkılırsa, ağaç ölür, eviniz yıkılır ve siz de ölürsünüz.»

«Üç ölüm bir ölümden daha mı kötüdür?»

«Bütün ölümler bir tek ölümdür, yine de ölüm yoktur. Öldürdüğünüz hayvan sizin içinizde bir hayvan olur. Öldürdüğünüz iyilik, bir mezarın üzerindeki yosun gibi yeniden büyür.»

Örümcek ağları arasında yol açmayı andıran bu simgesel söyleşiden bezginlik ve bıkkınlık duydum birden. George Groton'la birlikte Tenyru-ji'ye gelen adam değildim artık. Artık bu bahçede yerim yoktu benim. **Mondo**'nun ince anlamlı dilinden usanmış-

tım; artık gerçekten **gaijin** olmuştum, yani dışarıdaki adam. Muso Soseki'nin verdiği gibi başka türde bir aydınlanma gerekliydi bana. Öğretmenime karşı kabalık etmeden bunları anlatmam olanaksızdı, ama o sezgiyle her şeyi anlayarak beni kaba davranmaktan kurtardı.

«Bunun olacağını tahmin etmiştim. Onun için, ben de sizden bir şey öğrendim, dedim. Kendinizden, bir daha yerine konulmayacak bir şeyler harcadınız. Birlikte kullandığımız dil ve simgeler artık aydınlanmanızda yardımcı değil, engel oluyorlar. Bu sizi üzmesin. Çok kişinin başına gelir. Salt aydınlık ve düşüncenin yolu, ancak pek az kişiye açıktır. Sanıyorum, bundan sonra sizin için ciddi biçimde tehlikeli olabilir.»

«Bana neler olduğunu anlatabilir misiniz?»

«Sanıyorum. Herkes çok ilginç ve oyalayıcı olduğunu söylediği için Kyoto'yla Edo arasında bir yolculuğa çıkan eski zaman gezgini gibisiniz siz. Yola büyük bir güvenle başlar; kesesinde parası, iyi giysileri, sağlam bacakları ve yolu kısaltacak yol arkadaşları vardır. Ama yolculuk daha sona ermeden hesaplarının yanlış olduğunu anlar. Hanlar pahalı, rastladığı kadınlar açgözlüdür; kayıkçılar ve kurnaz haydutlar onu kandırırlar. Böylece, daha Edo'ya varmasına çok varken parası tükenmiştir, giysiler yaklaşan kış mevsimi için yetersizdir, arkadaşları yolda birer birer ayrılmışlardır ve lehçesini anlamadığı bir bölgeye gelmiştir. Daha da yaşlanmıştır. Zaman azalmaktadır. Çayhanelerde kızlarla konuşurken yüreği evini düşünmektedir. Tüccarların pazarlık edişlerini seyrederken, altının kısa zamanda harcandığını ve ipeğin eskidiğini bilir. Ne yapmalıdır? Kendini öldürmek ister, cesaretsizdir. Yolda rastladığım kurnaz haydutlardan olsaydım keşke, diye düşünür. Ama bu işi ya-

pacak ne istek, ne de yetenek vardır kendisinde. Yolun kenarına oturup kendisi için ağlar. Bir süre sonra gözyaşları da tükenir. Tapınaktan gelen gong seslerini duyar, alevli çınarları görür ve şöyle der: 'İşte Sevecen'in ışığı ve sevecenliği.' Ama ışığı bulamaz, çünkü ışık her insana ayrı bir armağandır. Topluca sahip olunmaz ona. Ve kendi suçuna sıkı sıkı yapışıp bağışlanmayı kabul etmediği için, sevecenlik onu etkilemez. Öyküm gerçeğe benziyor mu, Amberleysan?»

«Evet, doğru. Ama orada bitiyor mu? Kıpırtısız, göz yaşsız, ışıksız, sevecenliği geri çevirmiş... Batıda bunun için bir kelime vardır **accidie**, yani uyuşukluk. Birlik değil ayrılık, istegin söndürülmesi değil, ondan tiksiniilmesi üzerine kurulan sahte ve korkunç bir Nirvana'yı simgeler. Şimdi kendimi burada buluyorum işte. Sanıyorum ki bu yüzden sizinle **mondo**'yu sürdüremeyeceğim.»

«Öykünün başka bir sonu var, dostum. Biraz daha sabırlı olursanız, size anlatmaya çalışacağım. Yolcumuz yalnız başına, yol kenarında kimsesiz kalmıştı, öyle değil mi? Geri dönemiyor, ileri gitmesi için de hiç bir neden yoktur kendisini zorlayan. İsteksizce yürümeye devam eder. Yol kenarında Buda'nın, Tanrıça Kwan Yin'in, Fırtına Tanrısı Raijin'in ve galiba Ainu halkının Büyük Ayı'sının bir tasvirini görür. Tahtadan, taştan ya da pişmiş topraktan yapılma, bizim yolcu için hiç bir anlam taşımayan cansız bir şeydir bu. Ama yolcumuz bir insandır; bu tasvirin başka insanlar için anlam taşıdığını bilir. Gerek sinimlerinin, aydınlanma, uyum ve benliklerinin üzerine yükselme isteklerinin bir anlatımıdır. Etkililiğine kendisinin de inanmadığı bir yakarışı tekrarlar: Işık varsa, bana ışığı göster. Güç varsa, bana uzat onu. Bağışlanma varsa, bağışla. Yarın varsa, yarın için umut ver ve bunlar var da benim olmayacaksa bunlardan yoksun kalmanın sabrını ver bana.»

«Yakarışımın karşılığının verildiğini nasıl anlayacağım?»

«Karşılıksız yaşayabilecek cesareti bulduğunuz zaman bileceksiniz.»

«Ya bulamazsam?»

«O zaman yolda biraz daha yürüyeceksiniz ve insanların yaşadığı bir yere geleceksiniz.»

«Nasıl emin olabilirim bundan?»

«Çünkü tasvirlerin olduğu yerde insanlar da vardır.»

«Sonra?»

«Sonra, siz de Tanrı Buda'nın gördüğünü göreceksiniz. Bir ölü adam, bir hasta adam ve başı traşlı evsiz bir adam. O zaman şöyle diyeceksiniz: Bunların hiç biri benden daha talihli değil; öyleyse neden yakınıyorum? Sonra, ya insanların arasında yaşamayı kabul edeceksiniz ya da evsiz adamlarla birlikte yola devam edeceksiniz. Böylece her iki halde de yakarışınız karşılıksız kalmayacak ve yeni bir ışıkla daha çok ışık isteğinin başlangıcı olacak.»

«Ya bağışlama? Yaptıklarım için kim beni bağışlayacak?»

«Gömdüğünüz ölü adam, yardım ettiğiniz hasta adam ve destek olduğunuz yalnızlığını paylaştığınız yaşlı adam.»

«Ya tasvir?»

«Bütünüyle Aydınlanmış Olan, insanoğluna karşı acımayla dolu olduğu için, bir gün dilerse sizi aydınatabilecek olan Bilinmeyen ve Bilinemeyen'in tasviri olarak kalacak.»

Soğuk ve katı bir düşünüş biçimiydi bu ve Muso Soseki anlatırken bu katılıkla yüreğimin titrediğini duydum. Bilinmeyen bir tanrıya yakarma, insanı çılgınlığa ya da akıl almadık itiraflara götürebilecek korkunç bir davranıştı. İnsanı ya sonsuz suskunluğa

ya da Tanrının kucaklamasına götürebilecek, karanlığın içinden bir atılımdı. Ama benim için başka hangi yol kalmıştı? Nezaket, töresel terbiye ve geleneksel dürüstlük kalıtımım, tarihin görkemli geçidinde dar-madağın olmuştu. Her ne olursa olsun, bütün davranışlarım, fillerin ezici adımları altında yararsız olacaktı. Bu güç altında Phung Van Cung'un ezilmiş, benim sağ kalmış olmam, her şeye rağmen bu gezegende bir düzen kurabilmiş. İnsanoğlunun ilk biyolojik varlıktan şimdiki karmaşık yaratık haline gelirken geçirdiği uzun ve sert evrim içinde önemsiz bir rastlantıydı. Rastlantı mı, yoksa bir kasıt mı? Bir ışık mı, yoksa tüm karanlığın görüntüsü mü?

Salt rastlantı ve görüntüyse, istemiyordum o zaman. Düşümün düz ve boş toprağında zaman çok uzun, yaşam çok yalnızdı. Ama Muso'nun bana söylediği gibi, küçücük bir umut ışığı, bir bağışlanma isteği, hizmetin bir anlamı ve sevginin bir dinginliği varsa, o zaman insan olmaya razı olabilirdim yeniden. Ama ben, varolmayan bir kuşu düşte ve bir adamı hiç dokunmadan öldüren, kendi görüntüsünü parçaladığı için artık boş bir aynaya bakan ben, nasıl emin olacaktım bundan?

Sanki düşüncelerimi okumuş gibi, Muso Soseki, eğilip yoldan yuvarlak ve yeşil damarlı bir çakıl taşı aldı. Avucuna koyup bana gösterdi.

«Güzel değil mi, dostum?»

«Güzel.»

Çakıl taşını havuza fırlattı ve genişleyerek çimenli kıyıya çarpan su halkalarını seyretti. Sonra bana dönerek her zamanki ağırbaşlı sesiyle konuştu.

«Artık onu göremeseniz bile yine güzeldir. Balıklar bile onu unutup yosunlar üzerini örttüğü, sizinle benden başka varolduğunu bilen kalmadığı zaman da güzel olacak.»

«Bütün çirkinliğe karşı güzellik yeterli midir?»

«Hayır, ama bu güzelliği görüp zevk duyan birinin bulunması da çok şeydir.»

«Ama gene de yeterli değildir.»

«Değildir ama onu bir kere görmüş ve hoşlanmış olmak, bir kere daha görüp beğenebilme olanağının varolduğunu gösterir.»

«İnsan güzelliği yıkmış ve çirkinlik yaratmış olsa bile mi?»

«Kimi zaman yalnızca bu nedenle... Benim buraya nasıl geldiğimi hiç sormadınız dostum.»

Doğruydı. İlk tanışmamızdan beri onu, çam ağaçları, kayalar, kumlar ve çimenlerin biçimi gibi buranın kalıcı bir parçası olarak kabul etmiştim. Onlarla öyle bir bütün halindeydi ki, buraya nasıl geldiğini sormak yakışıksız kaçardı. Ona bunu söylediğim zaman ağırbaşlı bir neşeyle güldü. Sonra anlattı:

«Yetmiş beş yaşındayım. Otuz yıldan fazladır buradayım. 1931 yılında Mançurya istilasına katıldım. O zaman, bir Samuray(*) ailesinin atarlarıyla övünen bir üyesiydim. Çok insan öldürdüm ve savaşta kahramanlığımdan ötürü İmparator tarafından nişanla ödüllendirildim. Sonra hastalandım ve ölüme çok yaklaştım. İlk kez, başka insanlara verdiğim ölümün niteliğini anlamıştım; ne kadar çok gelecek umudunun yok edildiğini ve ne kadar çok onurun zedelandiğini. Ben de bağışlanmak istiyordum, ama yalnızca övgü vardı benim için. Yaptıklarımın bedelini ödemek istiyordum, ama bir ölünün ağzına koyacağınız para ne işe yarar? Sizin gibi ben de kendimi bir karanlığın içinde buldum ve uzun süre bu karanlığın içinde dolaştım. Sonra ışığı arayarak buraya geldim...»

(*) İmparatorluk Japonya'sında savaşçı sınıf.

«Buldunuz mu onu?»

«Onu aramamayı öğrendim.»

«Değiştiniz mi?»

«Hep aynıyım. Ama değiştim, çünkü biliyorum ki niteliğimi ve yaptıklarımı değiştiremem.»

«Ya ışık?»

«Işık budur işte.»

«Ama hiç bir şey ödememişsiniz?»

«Hiç bir şey ödeyemeyeceğimi kabul ederek her şeyi ödedim.»

«Hıristiyanlıkta günahın cezacı vardır.»

«Tanrı Buda, hayatın yanlış isteklere karşı başlı başına bir ceza olduğunu öğretmiştir.»

«Hıristiyanlar, insanın Tanrının merhametini beklediğini söylerler?»

«Bizim için de Sevecen'in Sevecenliği vardır. Ne farkeder?»

Güneş batmıştı. Bahçe gölgelerle doluydu. Çınarlar artık alevlerini yitirmiş, akşam göğünde koyu renkli görünüyordu. Karanlık suda, iri sazan balığı kıpırtısını kesmiş, nilüferler gece uykusu için kapanmışlardı. Muso Soseki yaşlı eliyle kolumdan tutarak beni evine götürdü.

E YAYINLARI SUNAR

BELGELER / BİLGİLER / BÖLGELER DİZİSİ

- 1. PARIS YANIYOR MU?**
D. Lapierre / L. Collins / 25 lira
- 2. AL CAPONE / Gangsterler Kralı**
John Kobler / 25 lira
- 3. KUDÜS... EY KUDÜS**
D. Lapierre / L. Collins / 30 lira
- 4. PARA BABALARI**
Ferdinand Lundberg / İki cilt / 50 lira
- 5. İNSANLAR VE BİTKİLER**
Maurice Mességué / 25 lira
- 6. KALBİMİ VATANIMA GÖMÜN**
Dee Brown / 30 lira
- 7. ATATÜRK «Demokrat Diktatör»**
Paraşkev Paruşev / 20 lira
- 8. TABİAT HAKLIDIR**
Maurice Masségué / 20 lira
- 9. TILKİLER SAVAŞI**
Ladislav Farago / İki cilt / 50 lira
- 10. «BABA»YA SAYGI**
Gay Talese / 30 lira
- 11. MAFİA'DAKİ HAYATIM**
Vincent Teresa / 30 lira
- 12. KALDIRIM SERÇESİ**
Simone Berteaut / 30 lira
- 13. JOE PETROSINO**
Arrigo Petacco / 15 lira
- 14. PETROL SAVAŞI**
Leonard Mosley
- 15. ÇİN UYANINCA**
Alain Peyrefitte
- 16. SİBİL**
Flora Rheta Schreiber / 30 lira

BÜYÜK ROMANLAR DİZİSİ

1. HÜKÜMDAR

Gore Vidal / 30 lira

2. OCAK

Robert Crichton / 30 lira

3. KORSAN

Peter Mottram / 30 lira

YENİ DİZİ

1. KARA TUZAK / roman

Peter Driscoll / 20 lira

2. İT DALAŞI / roman

Frederic Forsyth / 25 lira

3. KERTENKELE / roman

Moris West / 25 lira

4. KÖSTEBEK / roman

John Le Carré / 25 lira

ŞİİR DİZİSİ

1. DEVLET VE TABİAT

Ece Ayhan / 10 lira

2. BENİ ÖP SONRA DOĞUR BENİ

Cemal Süreya / 10 lira

3. YENİ ŞİİRLER

Oktay Rifat / 10 lira

4. UMARSIZ PENELOPE

Yannis Ritsos / 10 lira

EVİN KİTAPLARI DİZİSİ

1. BİR ÇOCUK BEKLİYORUM

Laurence Pernoud / 20 lira / 2. Baskı

2. ÇOCUĞUMU BÜYÜTÜYORUM

Laurence Pernoud / 30 lira

ÇİÇEKLI DIZI

1. YOKSUL MELEK / roman

Catherine Cookson

2. YIRTICI KUŞ / roman

Catherine Cookson

3. İYİ BİR ADAM / roman

Catherine Cookson

4. FİONA / roman

Catherine Gaskin

